

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Το Ολυμπιακό Κίνημα στα Κομμουνιστικά και Μεταψυχροπολεμικά Βαλκάνια.

Πολιτικές και Θεσμικές Παράμετροι

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Α. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Σεπτέμβριος 2022

Στον αδελφό μου Πολυχρόνη, για όλα όσα μοιραστήκαμε...

Δηλώνω υπευθύνως ότι, όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.

Κ. Α. Βασιλείου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

Το Ολυμπιακό Κίνημα αποτελεί ένα παγκόσμιο κοινωνικό φαινόμενο με θεσμικές, πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές προεκτάσεις. Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να αναλύσει την ιστορική διαδρομή του Ολυμπιακού Κινήματος – αλλά και ευρύτερα του αθλητισμού – στα κράτη της Βαλκανικής Χερσονήσου τόσο κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου (1945-1990), όσο και κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο, δηλ. από το 1990 έως και τις μέρες μας. Το κύριο ερευνητικό της διατριβής εστιάζεται στην ανεύρεση των σημείων σύνδεσης του Ολυμπιακού Κινήματος και του αθλητισμού με τη διεθνή πολιτική στον Βαλκανικό χώρο. Η διατριβή καταγράφει την πορεία των Βαλκανικών Αγώνων ως αξιομνημόνευτου διεθνούς αθλητικού και πολιτικού γεγονότος. Η εργασία αναλύει τις Ολυμπιακές πρακτικές με πολιτική χροιά, όπως τα μπουκοτάζ των Βαλκανικών κρατών, καταγράφει τις (ανεπιτυχείς) Ολυμπιακές υποψηφιότητες των Βαλκανικών πόλεων, καθώς και τη μοναδική περίπτωση που ο στόχος αυτός επιτεύχθηκε κατά την ψυχροπολεμική περίοδο, την πόλη του Σεράγεβο, η οποία φιλοξένησε τους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες του 1984.

Η διάλυση των κομμουνιστικών καθεστώτων προκάλεσε σημαντικές αλλαγές στο αθλητικό σκηνικό των Βαλκανικών κρατών. Η εργασία παρουσιάζει τους νέους αθλητικούς οργανισμούς που προέκυψαν τόσο εξαιτίας της πολιτικής αλλαγής, όσο και της σύστασης νέων κρατών στην περιοχή. Δύο πόλεις της Βαλκανικής χερσονήσου αναμειγνύονται άμεσα στη διαδικασία της ανάληψης μιας διοργάνωσης Ολυμπιακών Αγώνων: η Αθήνα, επιτυχώς, για τους Αγώνες του 2004 και η Κωνσταντινούπολη, η οποία επιχείρησε να αναλάβει Ολυμπιακούς Αγώνες για πέντε φορές, δίχως ευτυχές αποτέλεσμα σε καμία από αυτές.

Η διατριβή ερευνά επίσης το ζήτημα του αθλητικού εθνικισμού στα Βαλκάνια, ενός φαινομένου διαρκούς, επαναλαμβανόμενου και επικίνδυνου. Τέλος, εξετάζεται η πρακτική των «αμφιλεγόμενων» Βαλκανικών κρατών, τα οποία αντιμετωπίζουν θέμα αναγνώρισης από τους διεθνείς Οργανισμούς ή επιλέγουν να εντάσσονται στα Βαλκάνια ανάλογα με τα συμφέροντά τους, το είδος της δράσης τους και την πολιτική χροιά των γεγονότων.

Καταγράφεται το πολιτικό – και σε ορισμένες περιπτώσεις και αμιγώς κομματικό – υπόβαθρο επιλεγμένων αθλητικών σωματείων της Βαλκανικής χερσονήσου. Επίσης, αναδεικνύεται η παρουσία αθλητικών ομάδων οι οποίες δημιουργήθηκαν, μετονομάστηκαν και λειτούργησαν για «εθνικούς» σκοπούς των κυβερνήσεων, των Υπουργείων, του Στρατού και των Σωμάτων Ασφαλείας.

Η έρευνα καταδεικνύει την άρρηκτη σύνδεση και τη βαθιά αλληλεπίδραση του αθλητισμού και του Ολυμπισμού με πολιτικές πρακτικές και κατά τις δύο χρονικές περιόδους που αναλύονται. Όπως συμπεραίνεται, τα επαναλαμβανόμενα κρούσματα αθλητικής υπερπατριωτικής στάσης εκ μέρους αρκετών Βαλκανικών κρατών αυξάνονται διαρκώς σε βαθμό, ένταση και συχνότητα και δηλώνουν την απουσία επιθυμίας για κοινή διαβαλκανική αθλητική συνεννόηση.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η έναρξη, η διαδρομή και η ολοκλήρωση της παρούσας διδακτορικής διατριβής μου, σηματοδότησε μία πορεία συνεχούς έρευνας και τακτικών ακαδημαϊκών επισκέψεων σε Εθνικές Ολυμπιακές Επιτροπές και Πανεπιστημιακά Ιδρύματα, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στις χώρες της χερσονήσου του Αίμου. Κατά τη διάρκεια της έρευνας και της συγγραφής, υπήρξαν χρονικά διαστήματα δοκιμασίας αντοχής και ορίων, οικογενειακής κατανόησης, ικανοποίησης, ενθουσιασμού, παροδικής απογοήτευσης και μοναχικής, εν πολλοίς, εργασίας. Κανένα από τα παραπάνω συναισθήματα και καταστάσεις δεν θα ήταν δυνατόν να βίωνα χωρίς την αμέριστη συμπαράσταση των καθηγητών, των φίλων και της οικογενείας μου.

Πρωτίστως, επιθυμώ να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Νικόλαο Ζάικο, για την πολυετή, αγαστή και εποικοδομητική μας συνεργασία. Τον ευχαριστώ για την ακαδημαϊκή του καθοδήγηση, την ευγένεια του χαρακτήρα του, την ακεραιότητα του ήθους του, την αξιοκρατική του αντίληψη. Σε στιγμές που χρειάστηκα την επιστημονική του συμβουλή, ήταν πάντα πρόθυμος να μου την προσφέρει.

Επίσης, οφείλω να ευχαριστήσω τον καθηγητή, Επίτιμο Κοσμήτορα της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας και μέλος της τριμελούς επιτροπής της διδακτορικής διατριβής μου, κ. Κώστα Γεωργιάδη. Με τις βαθιές γνώσεις του για το Ολυμπιακό Κίνημα και τους Ολυμπιακούς Αγώνες, μου εμφύσησε το πνεύμα του Ολυμπισμού επί σειρά ετών, καθώς διετέλεσε και μέντοράς μου κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών στον τομέα των Ολυμπιακών Αγώνων.

Τις ευχαριστίες μου εκφράζω στο μέλος της τριμελούς επιτροπής, κ. Γιώργο Χρηστίδη, για τις πολύτιμες κατευθύνσεις και οδηγίες του στον τομέα της Ιστορίας των χωρών της Βαλκανικής Χερσονήσου.

Επιπρόσθετα, ευχαριστώ θερμά και τους δύο ισχυρούς άνδρες της ελληνικής Ολυμπιακής οικογένειας. Τον Πρόεδρο της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής και Μέλος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, κ. Σπύρο Καπράλο και τον Πρόεδρο της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας, κ. Ισίδωρο Κούβελο, για την συνεχή, ανιδιοτελή

και αμέριστη συμπαράστασή τους, καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της διδακτορικής μου διατριβής.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω και στα στελέχη των Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών και των Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων των Βαλκανίων που επισκέφθηκα, κατά τη διάρκεια της έρευνάς μου. Ειδικότερα, στην κ. Natasa Jankovic, Διευθύντρια του Ιδρύματος Ολυμπισμού της Ολυμπιακής Επιτροπής της Σερβίας και στην κ. Yesim Albayrak, καθηγήτρια του Gedik University της Κωνσταντινούπολης.

Τη μεγαλύτερη ευγνωμοσύνη μου, την εκφράζω ασφαλώς στην οικογένειά μου. Η διαρκής υποστήριξη των γονέων μου, της συζύγου και του υιού μου, αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για εμένα καθ' όλη την πορεία της έρευνας και της συγγραφής της παρούσας διδακτορικής διατριβής.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΜ	Αυτού Μεγαλειότης
Βλ.	Βλέπε
ΔΑΟ	Διεθνής Αθλητική Ομοσπονδία
ΔΟΑ	Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία
ΔΟΕ	Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή
ΕΑΜ	Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο
ΕΔΑ	Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά
ΕΔΕΣ	Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος
ΕΘΝΟΑ	Εθνική Ολυμπιακή Ακαδημία
ΕΛΑΣ	Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός
ΕΟΕ	Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή
ΕΣΣΔ	Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
ΚΚΑ	Κομμουνιστικό Κόμμα Αλβανίας
ΚΚΒ	Κομμουνιστικό Κόμμα Βουλγαρίας
ΚΚΓ	Κομμουνιστικό Κόμμα Γιουγκοσλαβίας
ΚΚΕ	Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας
ΚΚΡ	Κομμουνιστικό Κόμμα Ρουμανίας
NATO	North Atlantic Treaty Organization
ΟΑ	Ολυμπιακοί Αγώνες
ΟΕ	Ολυμπιακή Επιτροπή [εθνική]
ΟΕΟΑ	Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΚΧ	Ολυμπιακός Καταστατικός Χάρτης

ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
Παρ.	Παράγραφος
ΠΓΔΜ	Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας
ΣΕΓΑΣ	Σύνδεσμος Ελληνικών Γυμναστικών Αθλητικών Σωματείων

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ	5
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	7
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	18
Το αντικείμενο και ο σκοπός της μελέτης	18
Συλλογή στοιχείων και μεθοδολογία	20
Η δομή της διατριβής.....	20
Συμβολή και καινοτομικότητα της διατριβής	22
ΜΕΡΟΣ Α: ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΤΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ	24
1.1. Εισαγωγή	24
1.2. Τα Βαλκανικά κράτη του Ανατολικού Μπλοκ.....	25
1.2.1. Αλβανία.....	25
1.2.2. Βουλγαρία	29
1.2.3. Γιουγκοσλαβία	32
1.2.4. Ρουμανία	35
1.3. Μη κομμουνιστικά Βαλκανικά κράτη	38
1.3.1. Ελλάδα.....	38
1.3.2. Τουρκία.....	45
1.4. Οι διαβαλκανικές διμερείς σχέσεις. Συνοπτική επισκόπηση	47
1.4.1. Αλβανία – Γιουγκοσλαβία	47
1.4.2. Βουλγαρία – Τουρκία	49
1.4.3. Τουρκία – Ελλάδα.....	51
1.4.4. Ελλάδα – Αλβανία.....	52

1.4.5. Βουλγαρία – Ελλάδα	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ	57
2.1. Εισαγωγή	57
2.2. Αθλητικοί οργανισμοί και δρώμενα της ψυχροπολεμικής περιόδου.....	57
2.2.1. Αλβανία.....	57
2.2.2 Βουλγαρία	60
2.2.3. Γιουγκοσλαβία	62
2.2.4. Ρουμανία	64
2.2.5. Ελλάδα.....	68
2.2.6. Τουρκία.....	72
2.3. Πολιτικό και ιστορικό υπόβαθρο των αθλητικών σωματείων με σημείο αναφοράς το ποδόσφαιρο.....	74
2.3.1. Αλβανία.....	75
2.3.2. Βουλγαρία.....	77
2.3.3. Γιουγκοσλαβία	79
2.3.4. Ρουμανία	81
2.3.5. Ελλάδα.....	83
2.3.6. Τουρκία.....	88
2.4. Οι Βαλκανικοί Αγώνες. «Μέσο συμφιλίωσης των λαών».....	92
2.4.1. Τα πρώτα βήματα	93
2.4.2. Ο κυρίαρχος ρόλος του Κλασικού Αθλητισμού	96
2.4.3. Το Βαλκανικό Κύπελλο Συλλόγων Ποδοσφαίρου.....	98
2.4.4. Το Βαλκανικό Κύπελλο Εθνών Ποδοσφαίρου	100
2.4.5. Οι Βαλκανικοί Αγώνες Καλαθοσφαίρισης.....	101
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΚΑΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΨΥΧΡΟ ΠΟΛΕΜΟ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ.....	102
3.1. Εισαγωγή	102

3.2. Τα Ολυμπιακά μποϋκοτάζ.....	102
3.3. Οι ανεπιτυχείς Ολυμπιακές υποψηφιότητες των Βαλκανικών πόλεων	108
3.3.1. Η πρώτη απόπειρα της Αθήνας	108
3.3.2. Οι υποψηφιότητες του Βελιγραδίου	110
3.3.3. Οι διεκδικήσεις της Σόφιας.....	112
3.4. Σεράγεβο 1984.....	114
3.4.1. Η γεωπολιτική θέση της πόλης	114
3.4.2. Η Ολυμπιακή υποψηφιότητα	114
3.4.3. Η πορεία προς τους Αγώνες.....	116
3.4.4. Η υλοποίηση της διοργάνωσης: Στατιστικά στοιχεία και Ολυμπιακά σύμβολα.....	119
ΜΕΡΟΣ Β: ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΣΤΑ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	121
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΝΕΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ	121
4.1. Εισαγωγή.....	121
4.2. Η διάλυση του υπαρκτού σοσιαλισμού.....	121
4.2.1. Ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας	121
4.2.2. Αλβανία.....	124
4.2.3. Βουλγαρία	126
4.2.4. Ρουμανία	130
4.3. Οι νεοσύστατες Δημοκρατίες της πρώην Γιουγκοσλαβίας	
4.3.1. Κροατία.....	132
4.3.2. Σλοβενία.....	133
4.3.3. Βοσνία και Ερζεγοβίνη.....	135
4.3.4. Σερβία	136
4.3.5. Μαυροβούνιο	137
4.3.6. Βόρεια Μακεδονία	138

4.3.7. Κοσσυφοπέδιο.....	139
4.4. Οι μεταψυχροπολεμικές διαβαλκανικές σχέσεις. Ορισμένες βασικές τάσεις.	141
4.4.1. Ελλάδα – Σερβία	141
4.4.2. Βοσνία – Τουρκία.....	143
4.4.3. Αλβανία – Τουρκία.....	144
4.4.4. Κροατία – Σερβία	145
4.4.5. Ελλάδα – Βόρεια Μακεδονία.....	146
4.4.6. Ελλάδα – Τουρκία	147
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Η ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ	150
5.1. Εισαγωγή	150
5.2. Οι Ολυμπιακές δράσεις των νεοσύστατων Βαλκανικών κρατών.....	150
5.2.1. Κροατία.....	150
5.2.2. Σλοβενία.....	152
5.2.3. Βοσνία και Ερζεγοβίνη.....	154
5.2.4. Σερβία	155
5.2.5. Μαυροβούνιο	157
5.2.6. Βόρεια Μακεδονία	158
5.2.7. Κοσσυφοπέδιο.....	160
5.3. Οι Ολυμπιακές δράσεις των «παλαιών» κρατών της Βαλκανικής	161
5.3.1. Αλβανία.....	161
5.3.2. Βουλγαρία	162
5.3.3. Ελλάδα.....	164
5.3.4. Ρουμανία	168
5.3.5. Τουρκία.....	170
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΟΛΥΜΠΙΣΜΟΥ	173
6.1. Αθήνα, Ολυμπιακή πόλη.....	173

6.1.1. Ο φάκελος υποψηφιότητας για το 2004	173
6.1.2. Τα Ολυμπιακά έργα.....	175
6.1.3. Ο εθελοντισμός.....	178
6.1.4. Οι Αγώνες και οι καινοτομίες τους	180
6.1.5. Η κριτική της διοργάνωσης.....	181
6.2. Κωνσταντινούπολη, επίδοξη Ολυμπιακή πόλη	183
6.2.1. Οι επαναλαμβανόμενες Ολυμπιακές υποψηφιότητες.....	183
6.2.2. Το Ολυμπιακό «άγγιγμα» του 2020	188
6.3. Τα Ολυμπιακά Μουσεία των Βαλκανίων	192
6.3.1. Το Ολυμπιακό Μουσείο της Θεσσαλονίκης.....	192
6.3.2. Το Ολυμπιακό Μουσείο των Αθηνών	197
6.3.3. Το Ολυμπιακό Μουσείο του Σεράγεβο	199
6.3.4. Το μελλοντικό Ολυμπιακό Μουσείο της Σερβίας.....	201
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΑ	
ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	204
7.1. Αθλητικός εθνικισμός	205
7.1.1. Η απόλυτη αθλητική εθνικιστική έξαρση.....	205
7.1.2. Οι ελληνοαλβανικές υπερπατριωτικές κορώνες	207
7.1.3. Τα ποδοσφαιρικά εθνικά πεπραγμένα	209
7.1.4. Η ανάμειξη της καλαθοσφαίρισης.....	211
7.1.5. Η εξάπλωση του εθνικισμού στα υπόλοιπα αθλήματα.....	213
7.1.6. Αδελφοποιήσεις και επίπλαστες φιλίες	216
7.2. Τα «αμφιλεγόμενα» Βαλκανικά κράτη	219
7.2.1. Η περίπτωση της Σλοβενίας.....	219
7.2.2. Τα κράτη της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.....	222
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	226
Σύνοψη βασικών ζητημάτων της διατριβής.....	226

Δίοδοι δυνητικής μελλοντικής έρευνας	228
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (1)	
Πίνακας συμμετοχών των κρατών των Βαλκανίων σε Ολυμπιακούς Αγώνες.....	229
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (2)	
Από τη διακρατική στην ατομική διάσταση. Πρόσωπα του αθλητισμού από κράτη των Βαλκανίων στη δίνη της πολιτικής: Ορισμένα παραδείγματα.....	237
3.5.1. Νάντια Κομανέτσι.....	237
3.5.2. Πρώην Βασιλεύς Κωνσταντίνος.....	239
3.5.3.Ιβάν Σλάβκοφ.....	242
3.5.4. Βλάντε Ντίβατς.....	243
ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	246

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

«Olympism is a philosophy of life, exalting and combining in a balanced whole the qualities of body, will and mind. Blending sport with culture and education, Olympism seeks to create a way of life based on the joy of effort, the educational value of good example, social responsibility and respect for universal fundamental principles»

- *Principles of Olympism, Olympic Charter*
-

«One day the great European War will come out of some damned foolish thing in the Balkans»

- *Otto von Bismarck, first Chancellor of the German Empire*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το αντικείμενο και ο σκοπός της μελέτης

Το Ολυμπιακό Κίνημα δεν καλείται μόνο να διοργανώσει επιτυχώς μία παγκόσμια αθλητική εκδήλωση όπως είναι οι Ολυμπιακοί Αγώνες, θερινοί και χειμερινοί. Αποτελεί πλέον ένα ισχυρότατο κοινωνικό φαινόμενο, με θεσμικές, πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές προεκτάσεις. Το Ολυμπιακό Κίνημα βρίσκεται υπό την ανώτατη εξουσία και την ηγεσία της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής και απαρτίζεται από θεσμούς και πρόσωπα που καλούνται να τηρήσουν τις επιταγές του Ολυμπιακού Καταστατικού Χάρτη (ΟΚΧ). Ο σκοπός του είναι να συμβάλλει στην οικοδόμηση ενός ειρηνικού και καλύτερου κόσμου και να εκπαιδεύσει τους νέους μέσω του αθλητισμού, ο οποίος πρέπει να ασκείται σύμφωνα με τον Ολυμπισμό και τις αξίες του.

Το Ολυμπιακό Κίνημα είναι η συντονισμένη, οργανωμένη, καθολική και μόνιμη δράση, που πραγματοποιείται υπό την ανώτατη εξουσία της ΔΟΕ, όλων των ατόμων και οντοτήτων που εμπνέονται από τις αξίες του Ολυμπισμού. Καλύπτει τις πέντε ηπείρους. Φτάνει στο αποκορύφωμά του με τη συνάντηση του κάθε αθλητή του κόσμου. Τα τρία κύρια μέλη του Ολυμπιακού Κινήματος είναι: η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή (ΔΟΕ), οι Διεθνείς Αθλητικές Ομοσπονδίες (ΔΑΟ) και οι Εθνικές Ολυμπιακές Επιτροπές (ΕΟΕ), ενώ επίσης περιλαμβάνει τις Οργανωτικές Επιτροπές των Ολυμπιακών Αγώνων (ΟΕΟΑ), τα αθλητικά σωματεία, τους αθλητές, τους κριτές, τους διαιτητές, τους προπονητές και άλλους αθλητικούς αξιωματούχους¹.

Η παρούσα διδακτορική διατριβή επιχειρεί να αναλύσει το θέμα της ιστορικής διαδρομής του Ολυμπιακού Κινήματος και του αθλητισμού στα κράτη της Βαλκανικής Χερσονήσου, τόσο κατά την περίοδο του υπαρκτού σοσιαλισμού / κομμουνισμού, που εκτείνεται χρονικά από το 1945, μέχρι και το 1990, όσο και κατά τη διάρκεια της μεταψυχροπολεμικής περιόδου, από το 1990, μέχρι και τις μέρες μας.

Μετά από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι Ολυμπιακές Επιτροπές, οι Ολυμπιακές Ακαδημίες και οι αθλητικές ομοσπονδίες στα πρώην σοσιαλιστικά Βαλκανικά κράτη επαναλειτούργησαν και αναδιαμορφώθηκαν, όπως και στα μη κομμουνιστικά Βαλκάνια. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και η κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός νέου *status quo*

---

¹ International Olympic Committee (2020) *Olympic Charter*, Lausanne, Άρθρο 1.2.

στον Ολυμπιακό κόσμο. Η νέα περίοδος δημιούργησε προσδοκίες και ελπίδες για μια αποτελεσματικότερη αξιοποίηση του αθλητισμού ως μέσου για την προαγωγή της διεθνούς συνεργασίας στα μεταψυχροπολεμικά Βαλκάνια. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 δημιουργήθηκε ένας νέος γεωπολιτικός χάρτης με τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων σε άλλα κράτη της Βαλκανικής Χερσονήσου.

Η εργασία ερευνά την αναδιαμόρφωση των Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών και Ακαδημιών, καθώς και τις Ολυμπιακές και αθλητικές δράσεις των Βαλκανικών κρατών ως μέσων για την επίτευξη της ειρήνης, τη συνεισφορά της Ολυμπιακής Παιδείας ως ισχυρού εργαλείου για την προώθηση του «ευ αγωνίζεσθαι» και την πορεία των διαβαλκανικών σχέσεων σε επίπεδο αθλητισμού και Ολυμπισμού.

Η διάλυση του υπαρκτού σοσιαλισμού και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου στα Βαλκάνια έφερε στο προσκήνιο νέα ζητήματα που βρίσκονται ακόμα υπό εξέλιξη και επιστημονική διερεύνηση, με χαρακτηριστικότερα την Ολυμπιακή ανάπτυξη της Ελλάδας μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 2004, το ρόλο της Τουρκίας στο Ολυμπιακό Κίνημα, τη διαφοροποίηση της Σλοβενίας από τα αθλητικά Βαλκανικά δρώμενα της νέας εποχής, την έξαρση του αθλητικού εθνικισμού.

Σκοπός της παρούσας διατριβής είναι να ερευνήσει και να καταγράψει τη μέχρι σήμερα πενιχρά ερευνημένη διαδρομή του Ολυμπιακού Κινήματος και του αθλητισμού κατά την κομμουνιστική και την μεταψυχροπολεμική περίοδο στα Βαλκάνια. Το κύριο ερευνητικό ερώτημα της διατριβής εστιάζεται στην ανεύρεση των σημείων σύνδεσης του Ολυμπιακού Κινήματος και του αθλητισμού με τη διεθνή πολιτική στον Βαλκανικό χώρο. Τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα είναι σύνθετα, πολυδιάστατα και ευρύτερα από την Ολυμπιακή πρακτική. Ποια είναι η σύνδεση μεταξύ πολιτικής και αθλητισμού στα ψυχροπολεμικά και στα σημερινά Βαλκάνια; Υπήρχε κάποιο πολιτικό υπόβαθρο όσον αφορά τη δράση των αθλητικών σωματείων της κομμουνιστικής περιόδου και σε ποια έκταση; Οι Βαλκανικοί Αγώνες πέτυχαν τους σκοπούς για τους οποίους θεσπίστηκαν; Υπάρχει αθλητικός εθνικισμός στα Βαλκάνια; Ποιος είναι ο ρόλος των κρατών που εισέρχονται και εξέρχονται από τα βαλκανικά αθλητικά δρώμενα, ανάλογα με συμφέροντά τους; Η μεταψυχροπολεμική εποχή ωφέλησε την ανάπτυξη της Ολυμπιακής Παιδείας και των δράσεων του Ολυμπιακού Κινήματος;

Συλλογή στοιχείων και μεθοδολογία

Η συλλογή των πηγών πραγματοποιήθηκε μετά από έρευνα και συλλογή πρωτογενών πηγών [αρχαία Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών και Ακαδημιών κρατών της περιοχής], δευτερογενών πηγών [μονογραφίες, επιστημονικά άρθρα]. Επίσης αξιοποιήθηκαν ο πολιτικός και αθλητικός Τύπος και οι δημοσιεύσεις στο Διαδίκτυο.

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε για τη συγγραφή της διδακτορικής διατριβής είναι επιστημονικά διακλαδική και συνίσταται ειδικότερα στα εξής: α) καταγραφή και ερμηνεία των κεντρικών ιστορικών γεγονότων, β) ανάλυση και ερμηνεία των νομικών κανόνων και περιγραφή των διεθνών νομικών θεσμών που διέπουν τον Ολυμπισμό και τις διεθνείς αθλητικές σχέσεις στα Βαλκάνια.

Η δομή της διατριβής

Η **Εισαγωγή** παρουσιάζει τη συμβολή και καινοτομικότητα της διατριβής. Παρατίθενται το αντικείμενο και ο σκοπός της μελέτης, καθώς και η μεθοδολογία και ο τρόπος συλλογής των στοιχείων. Επίσης, παρουσιάζονται τα ερευνητικά ερωτήματα και η θεωρητική και πρακτική πλαισίωση του θέματος.

Πρώτο Μέρος:

Το **Κεφάλαιο 1** οριοθετεί πολιτικά και γεωγραφικά τα κράτη των Βαλκανίων, όπως αποτυπώνονται στον Βαλκανικό χάρτη του 1945. Γίνεται εκτενής αναφορά σε ορόσημα της πολιτικής ιστορίας των κρατών του Ανατολικού Μπλοκ: Αλβανία, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία και Ρουμανία. Επίσης, γίνεται αντίστοιχη αναφορά στα δύο μη κομμουνιστικά κράτη της Βαλκανικής, την Ελλάδα και την Τουρκία. Τέλος, καταγράφονται τα κύρια χαρακτηριστικά των διμερών διακρατικών σχέσεων στην περιοχή.

Το **Κεφάλαιο 2** καταδεικνύει τη σύνδεση του αθλητισμού με τη διεθνή πολιτική. Το ψυχροπολεμικό πολιτικό σκηνικό προκάλεσε αλλαγές και ανακατατάξεις στους αθλητικούς θεσμούς κάθε κράτους. Ιδρύθηκαν ή επαναλειτούργησαν Εθνικές Ολυμπιακές Επιτροπές, Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες και ειδικοί κρατικοί φορείς για κάθε άθλημα. Παρουσιάζονται ενδεικτικά ορισμένα ιστορικά αθλητικά σωματεία με ιδιαίτερη έμφαση να δίδεται στο πολιτικό τους υπόβαθρο και στην αλληλεπίδρασή τους με τα πολιτικά καθεστάτα. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με αναφορά στους Βαλκανικούς Αγώνες, ενός θεσμού που ξεκίνησε

με φιλοδοξίες και ιδιαίτερη λάμψη κατά τον Μεσοπόλεμο, αλλά με το πέρασμα του χρόνου απώλεσε την αρχική αίγλη του και εν τέλει υποβιβάσθηκε σε διοργάνωση υποδεέστερου βεληνεκούς.

Το **Κεφάλαιο 3** εξετάζει θέματα του Ολυμπιακού Κινήματος και των Ολυμπιακών Αγώνων κατά την ψυχροπολεμική περίοδο, όπως τα μπούκοτάζ των Βαλκανικών κρατών. Εν συνεχεία, αναλύονται οι ανεπιτυχείς Ολυμπιακές υποψηφιότητες των Βαλκανικών πόλεων και η μοναδική, μέχρι τότε, Βαλκανική πόλη που διοργάνωσε Ολυμπιακούς Αγώνες, το Σεράγεβο, το οποίο φιλοξένησε τους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες του 1984.

Δεύτερο Μέρος:

Το **Κεφάλαιο 4** καλύπτει την πρώιμη μεταψυχροπολεμική περίοδο και φτάνει ως τις μέρες μας. Αναλύεται η νέα πολιτική εικόνα των Βαλκανίων μετά τη διάλυση του υπαρκτού σοσιαλισμού, ιδιαίτερα μετά τον κατακερματισμό της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Περιγράφεται το νέο γεωπολιτικό status quo των Βαλκανίων και οι καινούργιες διαβαλκανικές, πολιτικές σχέσεις, μεταξύ των ήδη υφισταμένων κρατών με τις νεοϊδρυθείσες χώρες που σχηματίσθηκαν έπειτα από την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων.

Το **Κεφάλαιο 5** πραγματεύεται τη νέα αθλητική και Ολυμπιακή ταυτότητα των Βαλκανικών κρατών. Παρουσιάζονται και αναλύονται οι νέοι αθλητικοί οργανισμοί που προέκυψαν μετά από τη διαμόρφωση νέων κρατών ή πολιτικών συστημάτων. Οι ήδη υπάρχουσες Ολυμπιακές Επιτροπές και αθλητικοί οργανισμοί της Αλβανίας, Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Ελλάδας και Τουρκίας, κλήθηκαν να προσαρμοστούν σε νέα διεθνή δεδομένα για να προωθήσουν τους σκοπούς και τις δράσεις τους.

Το **Κεφάλαιο 6** διαπραγματεύεται ειδικά θέματα Ολυμπισμού. Το πρώτο ειδικό θέμα αφορά την πόλη της Αθήνας ως διοργανώτριας Ολυμπιακών Αγώνων. Περιγράφονται οι πτυχές του φακέλου υποψηφιότητας, η πολιτική, πολιτιστική και αθλητική διάσταση των Αγώνων και τίθεται το ζήτημα της αξιοποίησης και κληρονομιάς της διοργάνωσης. Το δεύτερο ειδικό Ολυμπιακό θέμα αφορά την Κωνσταντινούπολη, ως επίδοξη Ολυμπιακή πόλη. Η Κωνσταντινούπολη επί σειρά ετών κατήλθε ως υποψήφια για να διοργανώσει Ολυμπιακούς Αγώνες, δίχως μέχρι στιγμής να φέρει επιτυχές αποτέλεσμα. Το τρίτο ειδικό θέμα είναι τα Ολυμπιακά Μουσεία των Βαλκανίων, όπου πραγματοποιείται ιδιαίτερη αναφορά στο έργο και την προσφορά τους στον ευρύτερο Βαλκανικό πολιτισμό.

Το **Κεφάλαιο 7** αφορά ειδικά θέματα αθλητισμού στον Βαλκανικό χώρο. Το πρώτο θέμα σχετίζεται με ένα φαινόμενο διαρκές και επαναλαμβανόμενο, τον αθλητικό εθνικισμό. Τα παραδείγματα είναι πάμπολλα και το ανησυχητικό είναι ότι με το πέρασμα των ετών αυξάνονται και πληθύνονται. Το δεύτερο ειδικό θέμα αφορά τα «αμφιλεγόμενα» Βαλκανικά κράτη, τα οποία αντιμετωπίζουν θέμα αναγνώρισης από τους διεθνείς αθλητικούς οργανισμούς ή επιλέγουν να ανήκουν σε βαλκανικές αθλητικές δραστηριότητες.

Τα **Συμπεράσματα** συνοψίζουν τα κεντρικά ζητήματα της διατριβής και προτείνουν τομείς για δυνητική μελλοντική έρευνα.

Η διατριβή περιλαμβάνει δύο **Παραρτήματα: Παράρτημα 1** (Συμμετοχές και συγκομιδή μεταλλίων των κρατών των Βαλκανίων σε Ολυμπιακούς Αγώνες) και **Παράρτημα 2** (συνοπτικά βιογραφικά σημειώματα προσώπων του Ολυμπιακού Κινήματος από τα Βαλκάνια, η αθλητική σταδιοδρομία των οποίων σημαδεύτηκε από τις πολιτικές εξελίξεις).

Συμβολή και καινοτομικότητα της διατριβής

Η παρούσα διδακτορική διατριβή μελετά το Ολυμπιακό Κίνημα στα κράτη της Χερσονήσου του Αίμου. Η έρευνα καταγράφει τον ρόλο του αθλητισμού και του Ολυμπισμού, ως παραγόντων διαμόρφωσης των διεθνών σχέσεων στον γεωγραφικό χώρο των Βαλκανίων, κατά την κομμουνιστική και μεταψυχροπολεμική περίοδο. Πρόκειται για ένα θέμα, το οποίο είναι ανεπαρκώς ερευνημένο τόσο στη θεσμική, όσο και στην πολιτική του διάσταση. Για τον λόγο αυτό, η συμβολή είναι πρωτότυπη και επιστημονικά δικαιολογημένη.

Η διατριβή καταγράφει την εξέλιξη του Ολυμπιακού Κινήματος στα Βαλκάνια από την εγκαθίδρυση του υπαρκτού σοσιαλισμού μέχρι και το τρέχον *status quo*. Σημειώνεται ότι η διερεύνηση του θέματος βρίσκεται σε διαρκή εξέλιξη, καθώς σημαντικά αρχεία της πρόσφατης Ολυμπιακής ιστορίας άνοιξαν για τους ερευνητές πρόσφατα ή αναμένεται να ανοίξουν στο μέλλον. Ένας από τους πρωταρχικούς στόχους της έρευνας είναι η κατανόηση των Ολυμπιακών Αξιών και η αξιοποίηση των πηγών και των νέων δεδομένων που αφορούν τον Ολυμπισμό.

Σε πρακτικό επίπεδο, η διατριβή μπορεί να χρησιμεύσει σε δράσεις και προγράμματα Ολυμπιακής Παιδείας προς όφελος μαθητών και νέων αθλητών από τα Βαλκανικά κράτη. Με την κατανόηση αυτών των στοιχείων θα καταστεί ευκολότερη

η εφαρμογή ανάλογων δράσεων, γεγονός που θα αποτυπωθεί στις επόμενες αθλητικές γενιές αυτών των χωρών και όχι μόνο. Ολυμπιακές πρακτικές και δράσεις που ήταν άγνωστες ή μη εφαρμόσιμες, όπως τα διαδραστικά Ολυμπιακά εκπαιδευτικά προγράμματα, θα αποτελέσουν το εργαλείο για την ανάπτυξη του αθλητισμού και του πολιτισμού στις χώρες τους και θα δώσουν την ώθηση για την διάδοση των Ολυμπιακών Ιδεωδών.

ΜΕΡΟΣ Α: ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΤΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ

1.1. Εισαγωγή

Η περιοχή των Βαλκανίων οφείλει τον γεωγραφικό της προσδιορισμό στην ορεινή Χερσόνησο του Αίμου ή Βαλκανίων, που βρίσκεται στη Βουλγαρία, ενώ την ονομασία της στην τουρκική λέξη *Balkan*, η οποία μεταφράζεται ως όρος ή ψηλή δασώδης οροσειρά. Για τον ίδιο χώρο, είχαν χρησιμοποιηθεί και άλλα δύο ονόματα τα οποία δεν επικράτησαν τελικά: *Ιλλυρική Χερσόνησος* και *Ελληνική Χερσόνησος*². Ο Τούρκος ιστορικός, Χαχίλ Ινατσίκ, αναφέρει ότι ο όρος προέρχεται από την περσική λέξη «*Balk*», που σημαίνει λάσπη, με την τουρκική υποκοριστική κατάληξη *-an*³.

Τα βόρεια σύνορα της Βαλκανικής Χερσονήσου καθορίζονται συμβατικά και ευθυγραμμίζονται με τη γραμμή των ποταμών Σάβου και Δούναβη. Είναι η ανατολικότερη από τις τρεις χερσονήσους της Νότιας Ευρώπης και βρίσκεται στα όρια συνάντησης της ηπείρου με την Ασία. Βρέχεται ανατολικά από τον Εύξεινο Πόντο και τη θάλασσα του Μαρμαρά, νοτιοανατολικά από το Αιγαίο Πέλαγος, νοτιοδυτικά από το Ιόνιο Πέλαγος και δυτικά από την Αδριατική⁴.

Τα Βαλκάνια έχουν χαρακτηριστεί ως η «*πυριτιδαποθήκη*» της Ευρώπης και η συγκεκριμένη αναφορά έχει δυστυχώς επιβεβαιωθεί ουκ ολίγες φορές στην σύγχρονη ιστορία. Η εθνική, γλωσσική και θρησκευτική ανομοιομορφία της περιοχής υπήρξε αναμφίβολα μία σημαντική παράμετρος που οδήγησε σε πολεμικές συρράξεις και εδαφικές ανακατατάξεις. Οι πολίτες των κρατών της Βαλκανικής κλήθηκαν - και

---

² Μπαμπινιώτης, Γ. (2002) *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας, σελ. 343.

³ Χρηστίδης, Γ. (2003) *Τα Κομμουνιστικά Βαλκάνια. Εισαγωγή στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική στην Αλβανία, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία και Ρουμανία την περίοδο 1945-1989*, Θεσσαλονίκη: Εκδ. Βάνιας, Εισαγωγή.

⁴ Stoianovich, T. (1994) *Balkan Words. The First and Last Europe*, New York: Armonk, σσ. 145-155.

καλούνται έως σήμερα - να συνυπάρξουν με συμπολίτες οι οποίοι έχουν διαφορετική εθνική ταυτότητα, βιώματα, συνήθειες και πάθη, με αποτέλεσμα αυτό να οδηγήσει σε αρκετές περιπτώσεις σε εντάσεις και συγκρούσεις.

Κατά τη ψυχροπολεμική περίοδο, τα κομμουνιστικά βαλκανικά κράτη ήταν η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Γιουγκοσλαβία και η Ρουμανία, ενώ η Ελλάδα και η Τουρκία αποτελούσαν τα κράτη της Βαλκανικής που δεν κυβερνήθηκαν από Λαϊκές Δημοκρατίες⁵.

1.2. Τα Βαλκανικά κράτη του Ανατολικού Μπλοκ

1.2.1. Αλβανία

Η Αλβανία υπήρξε περίπτωση κράτους που κυβερνήθηκε από ένα σκληροπυρηνικό κομμουνιστικό καθεστώς, με έντονα στοιχεία αυταρχισμού. Παράδοξο είναι το γεγονός ότι η συγκεκριμένη χώρα, ενώ χαρακτηρίστηκε ως βαθιά σοσιαλιστική, αποτέλεσε το μοναδικό κράτος της Ευρώπης στο οποίο δεν είχε ιδρυθεί κομμουνιστικό κόμμα μέχρι και τη δεκαετία του 1920. Η επίσημη ίδρυση του Κομμουνιστικού Κόμματος Αλβανίας πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του 1928 επί Σοβιετικού εδάφους. Κατά την διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου το κόμμα βρέθηκε κατακερματισμένο, ενώ η ενοποίηση του ΚΚΑ φέρει ως ημερομηνία ίδρυσης την 8^η Νοεμβρίου 1941, μετά την επίθεση της Γερμανίας στη Σοβιετική Ένωση, με πρώτο Γενικό Γραμματέα τον Ενβέρ Χότζα. Στις 29 Νοεμβρίου του 1944 έγινε η απελευθέρωση της χώρας από τον Άξονα⁶, ενώ τον Δεκέμβριο του 1955 τα Ηνωμένα Έθνη αναγνώρισαν την αρχή της ανεξαρτησίας της Αλβανίας,

Το 1944 άρχισε ουσιαστικά η κομμουνιστική διακυβέρνηση της χώρας, με τον σχηματισμό κυβέρνησης με επικεφαλής τον Χότζα, ηγέτη που καταγόταν από μουσουλμάνους γαιοκτήμονες γονείς, γεννημένο στις 16 Οκτωβρίου του 1908 στην πόλη του Αργυροκάστρου. Για τον Ενβέρ Χότζα έχουν γραφεί ουκ ολίγα απαξιωτικά και περιφρονητικά σχόλια. Ο Gleni τον χαρακτηρίζει ως «*κολλάζ φαντασιών*», ενώ στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και ο Crampton, ο οποίος αναφέρει πως «*ο Χότζα*

---

⁵ Kerning, C. (1976) *Μαρξισμός, κομμουνισμός και δυτική κοινωνία*, Αθήνα: Εκδ. Κοραής, σσ. 12-23.

⁶ Vickers, V. (1997) *Οι Αλβανοί: νεότερη και σύγχρονη ιστορία*, Αθήνα: Εκδ. Οδυσσέας, σσ. 129-137.

ήταν ίσος με τον Τσαουσέσκου σε βαθμό παράνοιας». Η στυγνότητα, ο αυταρχισμός και η κομματική πειθαρχία του Χότζα, αποτυπώνονται και σε μία αποστροφή δηλώσεων του Αλβανού ηγέτη, κατά τη διάρκεια της εξουσίας του: «*Το Κόμμα και ο Λαός πρέπει να ρίζουν στην φωτιά και να τσακίσουν το σβέρκο οποιουδήποτε τσαλαπατά τον ιερό νόμο του Κόμματος*»⁷.

Πρωταρχικό μέλημα του ΚΚΑ ήταν η απελευθέρωση της χώρας, η καταστροφή της φεουδαρχικής, αστικής τάξης και η σύσταση μιας δημοκρατικής κυβέρνησης για τον λαό. Μία από τις πρώτες κινήσεις της νέας κυβέρνησης μετά την απελευθέρωση της χώρας, τον Δεκέμβριο του 1944, προς την δημιουργία μιας χώρας με σοσιαλιστικό σύστημα, με την ταυτόχρονη εγκαθίδρυση του «νέου σοσιαλισμού» με αλβανική ταυτότητα και κομμουνιστική συνείδηση, ήταν η κρατικοποίηση της βιομηχανίας, των τραπεζών και του εμπορίου. Η κατάσχεση βιομηχανικής, γεωργικής, κτηνοτροφικής και εμπορικής περιουσίας όσων είχαν εγκαταλείψει την χώρα, σε συνδυασμό με την μη αποζημίωσή τους κρίθηκε ως μια προσφιλής τακτική που υιοθετήθηκε και σε άλλες χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού. Αργότερα, τον Αύγουστο του 1945, κατέφτασε και η αγροτική μεταρρύθμιση, η οποία ανακοίνωνε την κατάσχεση κτημάτων των μπέηδων στους ακτήμονες πολίτες της Αλβανίας και τη ταυτόχρονη απαγόρευση αγοραπωλησία στρεμμάτων⁸.

Στη συνέχεια, αποφασίστηκε ο πλήρης έλεγχος της κοινωνίας επιβάλλοντας σε όλη την χώρα ισχυρή αστυνόμευση. Στο νέο αυτό καθεστώς καθοριστικό ρόλο για την διαφύλαξη της σταθερότητας και της ενότητας κατείχε η μυστική αστυνομία, η Σιγκουρίμι, η οποία είχε ως πρωταρχικό καθήκον τον εντοπισμό και τη συντριβή των αντιπολιτευτικών στοιχείων στήνοντας ένα δίκτυο πληροφοριοδοτών και οδηγώντας τη χώρα προς ένα σοβιετικό - σταλινικό πρότυπο. Η Σιγκουρίμι έφερε την ευθύνη για φυλακίσεις καθώς και την εγκαθίδρυση των στρατοπέδων εργασίας Μπουρέλ, Βλόσιτς και Σπάτς, όπου οι έγκλειστοι βασανίζονταν, υποσιτίζονταν και στερούνταν ιατρικής περίθαλψης⁹. Στα άμεσα πλάνα των αρχών ήταν η απομόνωση όλων των στοιχείων που συνδέονταν με κάθε θρησκεία και σχετικών λατρευτικών πρακτικών. Η αντιμετώπιση της θρησκείας εκείνη τη χρονική περίοδο ήταν ιδιαίτερος εχθρική, με απαγορεύσεις και φυλακίσεις όσων τολμούσαν να εκφράσουν δημόσια τις

⁷ Crampton, R.J. (1994) *Eastern Europe in the twentieth century*, London: Routledge, σελ. 356.

⁸ Vickers, *Οι Αλβανοί*, ό.π., σελ. 262.

⁹ Vickers, *Οι Αλβανοί*, ό.π. σελ. 280.

θηρσκευτικές τους πεποιθήσεις. Η Αλβανία αποτέλεσε το πρώτο αθεϊστικό κράτος στον κόσμο¹⁰.

Στους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και των διεθνών σχέσεων, η χώρα κινήθηκε σε ιδιαίτερα στενά όρια και με ολιγάριθμους συμμάχους υπό τον Ε. Χότζα. Η πρώιμη φάση της κομμουνιστικής Αλβανίας, συνδεόταν άρρηκτα με το καθεστώς της Γιουγκοσλαβίας και διήρκεσε από το 1944 έως και το 1948, μέχρι δηλαδή την αποπομπή της από την Κομινφόρμ. Καθ' όλη εκείνη την πενταετία, η Αλβανία ουσιαστικά αποτελούσε «παράρτημα» της Γιουγκοσλαβίας και εξαρτιόταν σε πολλούς τομείς από τις αποφάσεις και τις δράσεις του Βελιγραδίου¹¹.

Μετά από τη ρήξη των σχέσεων με την Γιουγκοσλαβία, η Αλβανία έπρεπε να αναζητήσει νέο σύμμαχο - πάντα με γνώμονα τον σοσιαλισμό - και τον βρήκε το 1948 στο πρόσωπο της Σοβιετικής Ένωσης. Η Μόσχα ήταν σε θέση να την στηρίξει εμπράκτως σε όλους τους τομείς την αδύναμη Αλβανία και όντως το έπραξε επί σειρά ετών. Η κυριότερη βοήθεια δόθηκε με την ενίσχυση της αλβανικής οικονομίας, μέσω της αγοράς αλβανικών προϊόντων από τους Σοβιετικούς. Παράλληλα, δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στην εκβιομηχάνιση και κολεκτιβοποίηση της Αλβανίας. Ο Χότζα, εκμεταλλευόμενος τις πρώτες ύλες της χώρας και την αρωγή της Σοβιετικής Ένωσης, κατασκεύασε το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο Λένιν, το εργοστάσιο υφαντουργίας Στάλιν, καθώς και εργοστάσιο επεξεργασίας ζάχαρης στην πόλη Μαλίκι¹². Η περίοδος στήριξης και συνεργασίας έληξε άδοξα 13 χρόνια αργότερα, το 1961, με την ακύρωση όλων των διμερών συμφωνιών. Η Αλβανία κλήθηκε να επιλέξει νέο συμμαχικό και στρατηγικό στρατόπεδο και στράφηκε προς την Λ.Δ. της Κίνας¹³.

Η έναρξη της συνεργασίας της Αλβανίας με το κράτος της Ασίας έλαβε χώρα το 1961 και διήρκεσε μέχρι και το 1978. Ήταν το έτος, όπου και επίσημα η Κίνα διέκοψε την στήριξή της στην Αλβανία και επέλεξε την έναρξη των σχέσεων με την Γιουγκοσλαβία του Τίτο. Κατά την παραπάνω περίοδο και κυρίως κατά τα έτη 1966-1970, κατασκευάστηκαν πολλά βιομηχανικά έργα, με κυριότερα τα εργοστάσια υφαντουργίας Μάο Τσε Τουγκ στο Μπεράτι και πλαστικών στο Δυρράχιο. Με το τέλος αυτής της περιόδου, ξεκίνησε το διάστημα της πλήρους απομόνωσης της

---

¹⁰ Pettifer, J. (1998) *Albania: From Anarchy to a Balkan Identity*, Αθήνα: Εκδ. Καστανιώτης, σελ. 67.

¹¹ Vickers, *Οι Αλβανοί*, ό.π., σελ. 240.

¹² Vickers, *Οι Αλβανοί*, ό.π., σελ. 244.

¹³ Vickers, *Οι Αλβανοί*, ό.π., σελ. 240.

Αλβανίας σε διεθνές επίπεδο. Για πρώτη φορά μετά το 1944, η Αλβανία δεν είχε ξένο προστάτη. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, ότι εκείνη την περίοδο ο μοναδικός διεθνής οργανισμός που μετείχε η Αλβανία ήταν τα Ηνωμένα Έθνη. Ασφαλώς, η διεθνής απομόνωση είχε άμεσο αντίκτυπο και στο εσωτερικό σκηνικό της χώρας, καθώς μειώθηκε δραματικά το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων και αυξήθηκε ραγδαία η καταπίεση και η εξαθλίωσή τους¹⁴.

Ο θάνατος του Ενβέρ Χότζα στις 11 Απριλίου 1985, σήμανε την αρχή του τέλους μιας ολόκληρης εποχής για την Αλβανία. Ο νέος ηγέτης της χώρας, Ραμίζ Αλία, είχε ουσιαστικά λάβει ανεπίσημα το χρίσμα του διαδόχου από τον ίδιο τον Χότζα, ήδη από το 1981. Ο Αλία αναλαμβάνοντας τα ηνία κράτους, προσπάθησε να ανοιχθεί σε χώρες – ακόμα και σε δυτικές – μία επιλογή που μέχρι και λίγο καιρό πριν ήταν αδιανόητη για τον προκάτοχό του. Κατά την πενταετή του διακυβέρνηση, η εξωτερική πολιτική στράφηκε στη σφυρηλάτηση δεσμών με άλλα κράτη, επιχειρώντας να ισορροπήσει ανάμεσα στον κομμουνιστικό κόσμο και στον δρόμο της ανάπτυξης. Όμως τα πολιτικά πράγματα είχαν λάβει τον προδιαγεγραμμένο δρόμο της διάλυσης των κομμουνιστικών συστημάτων στην ανατολική Ευρώπη¹⁵.

Η κληρονομιά του Χότζα είχε διττή σημασία, διότι περιελάμβανε τόσο θετικά όσο και αρνητικά στοιχεία. Ως ηγέτης της χώρας κατάφερε την κατασκευή πολλών έργων οδοποιίας, έφερε στους πολίτες τον ηλεκτρισμό, καταπολέμησε τον αλφαριθμητισμό με δωρεάν παιδεία και ίδρυσε το πρώτο πανεπιστήμιο στα Τίρανα – και κυριότερο όλων, προσέφερε δωρεάν ιατρική και φαρμακευτική περίθαλψη σε όλους τους πολίτες. Από την άλλη πλευρά, όμως, η οικονομική ύφεση που γνώρισε η Αλβανία λόγω της εξωτερικής του πολιτικής τελμάτωσε τόσο τον εκσυγχρονισμό της βιομηχανίας, όσο και τον αγροτικό τομέα. Οι παραπάνω λόγοι μαζί τον αντιδημοκρατικό χαρακτήρα του καθεστώτος με τις βαρύτατες παραβιάσεις θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αποτέλεσαν τον ακρογωνιαίο λίθο στο να χαρακτηριστεί η κληρονομιά του ως αρνητική.

Μία παλαιά αλβανική παροιμία αποτυπώνει την προσκόλληση των Αλβανών στον Χότζα, που για αρκετούς εξ αυτών ήταν ο μοναδικός ηγέτης που γνώρισαν και την αντικειμενική δυσκολία που είχαν να αναγνωρίσουν άλλον ηγέτορα για τη χώρα

---

¹⁴ Fischer, B.J. (2007) *Balkan strongmen. Dictators and authoritarian rulers of South Eastern Europe*, London: Hurst and Company, σελ. 242.

¹⁵ Vickers, V. (1997) *Albania: from anarchy to a Balkan identity*, London, σελ 50.

τους: «Όταν ο πατέρας δέρνει τον γιο του, το παιδί κλαίει αλλά προσκολλάται επάνω του, γιατί είναι ο μοναδικός προστάτης που γνωρίζει».

1.2.2. Βουλγαρία

Σε αντίθεση με τα αντίστοιχα κόμματα του κομμουνισμού τα οποία κυριάρχησαν στην Αλβανία και στη Γιουγκοσλαβία, εκείνο της Βουλγαρίας δεν αποτέλεσε ιστορικά μεγάλη δύναμη στα πολιτικά δρώμενα του κράτους, αν και είχε αποσπάσει το 20,31% στις εκλογές του 1920, μόλις ένα χρόνο μετά την ίδρυσή του. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το παρτιζάνικο κίνημα δεν είχε μεγάλη απήχηση στη χώρα την συγκεκριμένη χρονική περίοδο¹⁶.

Το νέο κομμουνιστικό καθεστώς της χώρας υιοθέτησε εξ αρχής όλες τις μεθόδους και πρακτικές που εφαρμόζονταν στα υπόλοιπα κράτη του υπαρκτού σοσιαλισμού. Οι αρχικές κινήσεις περιελάμβαναν την ανατροπή της κυβέρνησης και την σύσταση νέας, τις διώξεις των πολιτικών αντιπάλων, με αποκορύφωμα τον απαγχονισμό του πρώην πρωθυπουργού Πετκόφ, την ίδρυση μυστικής πολιτικής αστυνομίας και τον απόλυτο έλεγχο του ραδιοφώνου και των εφημερίδων της εποχής.

Κατά την περίοδο 1944-1947, ελήφθησαν σημαντικές αποφάσεις για την εδραίωση του κομμουνιστικού καθεστώτος. Το 1946 διεξήχθη δημοψήφισμα για την κατάργηση της Μοναρχίας και σύμφωνα με τα αποτελέσματα, το 95.6% τάχθηκε υπέρ της Αβασίλευτης Δημοκρατίας, γεγονός που οδήγησε τον Βούλγαρο Βασιλέα Συμεών Β΄ να εγκαταλείψει τη χώρα. Το 1947 η Βουλγαρία ανακηρύχθηκε Λαϊκή Δημοκρατία με το αποκαλούμενο «Σύνταγμα Dimitron», το οποίο ήταν μια αντιγραφή του αντίστοιχου Σοβιετικού. Παράλληλα, τα μέσα παραγωγής κρατικοποιήθηκαν και η εθνοσυνέλευση χαρακτηρίστηκε ως ο σημαντικότερος θεσμός του κράτους, με τον Πρόεδρό της να ανακηρύσσεται αρχηγός κράτους. Η στρατολόγηση των πολιτών στο Κομμουνιστικό Κόμμα ήταν εντυπωσιακή. Το 1944, το Κόμμα μετρούσε 15.000 μέλη, ενώ ένα έτος αργότερα ο αριθμός των μελών εκτοξεύθηκε σε 250.000.

---

¹⁶ Ανάμεσα στην εκτενέστατη βιβλιογραφία για την πολιτική ιστορία της Βουλγαρίας, βλ. ενδεικτικά Crampton, R.J. (1994) *A Concise History of Bulgaria*, Cambridge: Cambridge, University Press, σελ. 179.

Ο «βουλγαρικός σταλινισμός» έκανε την εμφάνισή του στη χώρα το 1947 και διήρκησε μέχρι και το 1953. Βασικός σκοπός του Βουλγαρικού Κόμματος Εργασίας – όπως ήταν το επίσημο όνομα τότε – ήταν η οικοδόμηση του σοσιαλισμού μέσω της εθνικοποίησης της οικονομίας και την εκβιομηχάνιση της χώρας. Η σοσιαλιστική Βουλγαρία αποτελούνταν από εργάτες, υπαλλήλους, αγρότες και διανοομένους, όλοι τους βέβαια με την κομματική ταυτότητα ανά χείρας¹⁷. Περίπου 6.000 βιομηχανίες και επιχειρήσεις κρατικοποιήθηκαν, ενώ το εμπόριο θεωρήθηκε κρατικό μονοπώλιο. Εντούτοις, οι πολίτες, και κυρίως οι αγρότες, αντιτάχθηκαν στη γεωργική κολεκτιβοποίηση, καθώς μέχρι τότε η παραγωγή θεωρούνταν ατομική ελευθερία. Λόγω αυτού, η κυβέρνηση αναγκάστηκε να εφαρμόσει ένα δικό της είδος κολεκτιβοποίησης, θέτοντας σε εφαρμογή τα συνεταιρικά αγροκτήματα, όπου συγκεντρώνονταν τα αγαθά και μοιράζονταν εξίσου αλλά οι αγρότες διατήρησαν την κυριότητα των κτημάτων τους¹⁸.

Το 1948, το Βουλγαρικό Κόμμα Εργασίας μετονομάστηκε επισήμως σε Κομμουνιστικό Κόμμα Βουλγαρίας, ένα κίνημα πανίσχυρο, με πολυάριθμα μέλη και μεθόδους που χαρακτήριζαν τα σοσιαλιστικά κόμματα της Ανατολικής Ευρώπης. Μια εξ αυτών, στόχευε στην πλήρη απομόνωση κάθε θρησκευτικής ελευθερίας στη χώρα και η σύνδεση με τον Χριστιανισμό διωκόταν. Το παράδοξο στον συγκεκριμένο τομέα είναι ότι το Κομμουνιστικό Κόμμα τιμούσε τους δύο μεγάλους Σλάβους Ορθόδοξους Αγίους, Κύριλλο και Μεθόδιο, όχι όμως με την θρησκευτική τους υπόσταση και αγιότητα, άλλα ως «φιλοσόφους» και «διαφωτιστές». Ταυτόχρονα διατήρησε τη λενινιστική αντίληψη περί μειονοτήτων, επιτρέποντας στους πολίτες να ασκούν ελεύθερα τα δικαιώματά τους για παιδεία στην μητρική τους γλώσσα και την ανάπτυξη και καλλιέργεια της εθνικής τους συνείδησης¹⁹.

Ο θάνατος του Στάλιν το 1953, ταρακούνησε τον βαθιά «σταλινικό» Βούλγαρο ηγέτη Τσερβένκοφ και σηματοδότησε εξελίξεις στο εσωτερικό σκηνικό με κορυφαία την εκλογή του Τοντόρ Ζίφκοφ το 1954 στην ηγεσία του κόμματος. Ο Ζίφκοφ, ο μακροβιότερος κομμουνιστής κυβερνήτης της Βουλγαρίας, ενέτεινε τα μέτρα ασφαλείας. Το γεγονός αυτό προκάλεσε αντιδράσεις και ανησυχία στους ιθύνοντες του ΚΚΣΕ. Η ακόλουθη περίοδος της «αποσταλινοποίησης»,

---

¹⁷ Χατζηαργύρης, Κ. (1977) *Βουλγαρία, ο σοσιαλισμός σε μία μικρή χώρα*, Αθήνα: Εκδ. Gutenberg, σελ. 69.

¹⁸ Χριστογιάννης, Κ. (1999) *Στο ηφαίστειο των Βαλκανίων*, Αθήνα: Εκδ. Δωδώνη, σελ. 165.

¹⁹ Χριστογιάννης, *Στο ηφαίστειο των Βαλκανίων*, ό.π., σελ. 182.

χαρακτηρίστηκε από κινήσεις για βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών αυξάνοντας τις επενδύσεις στον καταναλωτικό και αγροτικό τομέα. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη σταθεροποίηση του κομμουνισμού στη χώρα, με ήπιες και λαοπρόβλητες δράσεις, όπως η διατήρηση αξιόλογου ρυθμού ανάπτυξης και η παροχή για πρώτη φορά στα παγκόσμια χρονικά σύνταξης σε όλους του αγρότες. Αποφασίστηκε η απελευθέρωση όσων είχαν κριθεί υπέρμαχοι της αντιπολίτευσης, καθώς και η παύση λειτουργίας του στρατοπέδου εργασίας Μπέλενε. Επισημαίνεται ότι δεν απελευθερώθηκαν όσοι κρίθηκαν ότι με τις πράξεις τους έθεταν σε κίνδυνο το πολίτευμα και το κράτος²⁰.

Η «χρυσή εποχή του βουλγαρικού σοσιαλισμού», όπως αποκλήθηκε από τους ιστορικούς, διήρκεσε από το 1963 μέχρι και το 1980. Ο παραπάνω χαρακτηρισμός οφείλεται στην ευρεία αποδοχή του συστήματος διακυβέρνησης από τους πολίτες λόγω της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου και της οικονομικής ανάκαμψης της χώρας. Στη διάρκεια των χρόνων αυτών ο καταμερισμός της εργασίας υπήρξε αρωγός στην ανάπτυξη της βιομηχανίας, καθώς και στην προώθηση και μεταπώληση βιομηχανικών αγαθών στην αγορά της Ανατολικής Ευρώπης συμπεριλαμβανόμενης της Σοβιετικής Ένωσης. Σημαίνοντα πολιτικό ρόλο είχε αναλάβει η κόρη του Ζίφκοφ, Λιουντμίλα Ζίφκοβα, η οποία φρόντισε να τονώσει την εθνική ταυτότητα και τον εθνικισμό των Βουλγάρων²¹.

Το 1971, ψηφίστηκε το νέο Σύνταγμα, το οποίο ανέφερε ρητά και κατηγορηματικά ότι ηγέτης της χώρας ήταν η εργατική τάξη και μετονόμαζε το κράτος σε Σοσιαλιστική Δημοκρατία. Κατά τη δεκαετία του 1980, η οικονομική κατάσταση της Βουλγαρίας περιήλθε σε ύφεση και άρχισαν να διαφαίνονται σημαντικά προβλήματα: μείωση της αγροτικής παραγωγής, διακοπές ρεύματος, υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου, έξαρση της λαϊκής δυσφορίας. Τα προβλήματα αυτά, τόσο της Βουλγαρίας όσο και των υπολοίπων κρατών της Ανατολικής Ευρώπης, ήταν άρρηκτα συνδεδεμένα με την αδυναμία ανταγωνιστικότητας με τον δυτικό κόσμο και την ταχεία ανάπτυξη του τεχνολογικού τομέα. Η κατάσταση επιδεινώθηκε ραγδαία το 1985, μετά από τη διακοπή της ετήσιας Σοβιετικής βοήθειας, με απόφαση του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ. Η αρχή της πτώσης της κυβέρνησης Ζίφκοφ, ήταν πλέον προδιαγεγραμμένη. Ο ίδιος, ένας ενσυνείδητος και

---

²⁰ Young, W.J. (2002) *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου*, Αθήνα: Εκδ. Πατάκη, σελ. 430.

²¹ Χρηστίδης, *Τα Κομμουνιστικά*, ό.π., σελ. 156.

ρεαλιστής κομμουνιστής, είχε παραδεχθεί ότι ο σοσιαλισμός αντιμετώπιζε προβλήματα και ότι ο καπιταλισμός είχε να παρουσιάσει ορισμένες επιτυχίες. Η ολική ανατροπή δεν άργησε να έρθει, καθώς υπέβαλλε την παραίτησή του το 1989, μόλις μία ημέρα μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου²².

Στον τομέα των διεθνών σχέσεων της Βουλγαρίας, το μεγαλύτερο μερίδιο ανήκε στην προσκόλληση με τη Σοβιετική Ένωση. Επί σειρά ετών, οι Βούλγαροι κομμουνιστές υπηρέτησαν πιστά τους Σοβιετικούς επειδή αφενός είχαν φιλοσοβιετικά αισθήματα και αφετέρου πραγματικό συμφέρον, εφόσον σε μεγάλο βαθμό η χώρα εξαρτιόταν οικονομικά από τη βοήθεια της Μόσχας. Οι διεθνείς σχέσεις με τις ΗΠΑ και τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτες λόγω του κυρίαρχου δεσμού με τη Σοβιετική Ένωση²³. Αρκετές χώρες του δυτικού κόσμου στράφηκαν εναντίον του βουλγαρικού καθεστώτος με αφορμή την απόπειρα δολοφονίας του Πάπα Ιωάννη Παύλου του Β΄, ενώ οι ΗΠΑ κατηγορήσαν τη Βουλγαρία ότι υποθάλλει εγκληματίες. Ορισμένα δειλά βήματα προσέγγισης πραγματοποιήθηκαν με χώρες της Δύσης, όπως η Γαλλία και η Ιταλία, παρέμειναν όμως σε τυπικό και πρώιμο στάδιο²⁴.

1.2.3. Γιουγκοσλαβία

Η περίοδος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου υπήρξε καταλυτική για τη μεταπολεμική εξέλιξη της Γιουγκοσλαβίας. Η κατάλυση των πολιτικών θεσμών από τους κατακτητές, καθώς και η γενικότερη κρίση που συνόδευσε την πολεμική σύρραξη ανέπτυξαν ευνοϊκές συνθήκες για την ανάδειξη του ΚΚΓ ως κύριας πολιτικής δύναμης²⁵.

Η πρώτη οργάνωση με αντιστασιακό χαρακτήρα μετά την επέλαση των κατακτητών ήταν οι Τσέτνικ, υπό την ηγεσία του Σέρβου στρατηγού Ντράζαν Μιχαϊλοβιτς, ο οποίος αποτέλεσε εθνικιστική φιγούρα και υποστηρικτής της Μοναρχίας, την οποία και ήθελε να επαναφέρει μετά την ενδεχόμενη απελευθέρωση

---

²² Βουλγαρική Εθνική Ραδιοφωνία (1989) Ανταπόκριση, 10 Μαρτίου.

²³ Sfikas, T. (1999) *Ethnicity and Nationalism in East Central Europe and the Balkans*, Aldershot, σσ. 32-67.

²⁴ Crampton, A *Concise*, ό.π., σελ. 206.

²⁵ Η βιβλιογραφία για την πολιτική ιστορία της Γιουγκοσλαβίας είναι εκτενέστατη. Βλ. ενδεικτικά στο Lampe, J.R. (2000) *Yugoslavia as History. Twice there was a country*, Cambridge, σσ. 201.

της χώρας. Η πρώτη προσέγγιση της χώρας με τον κομμουνισμό ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 1944, με σημαντικό ρόλο να διαδραματίζουν οι Παρτιζάνοι με επικεφαλής τον μετέπειτα κυβερνήτη της Γιουγκοσλαβίας, Γιόζεφ Μπροζ, γνωστό ως Τίτο. Έναυσμα της αντιστασιακής δράσης της οργάνωσης αποτέλεσε η επίθεση των γερμανικών στρατευμάτων κατά της Σοβιετικής Ένωσης στα τέλη του Ιουνίου του 1941. Η οργάνωση των Παρτιζάνων δεν αγωνιζόταν μόνο για την εθνική απελευθέρωση της χώρας, αλλά και για την μεταρρύθμιση του κοινωνικού και πολιτικού σχήματός της. Αναδείχθηκε σε πανγιουγκοσλαβική οργάνωση προσθέτοντας ως ενεργά μέλη άτομα από διαφορετικές εθνότητες της χώρας.

Το 1945, το ΚΚΓ ίδρυσε το Λαϊκό Μέτωπο, το οποίο στις εκλογές του ίδιου έτους έλαβε το 90% των ψήφων. Τα εκλογικά αποτελέσματα επέφεραν δύο σημαντικές αλλαγές στο πολιτικό σκηνικό της χώρας: την κατάργηση της Μοναρχίας και την ανακήρυξη της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. Το νέο Ομοσπονδιακό κράτος αποτελείτο από έξι Δημοκρατίες και δύο αυτόνομες περιοχές. Οι Δημοκρατίες ήταν: Σερβία, Σλοβενία, Κροατία, «Μακεδονία» (Makedonija), Βοσνία και Ερζεγοβίνη και Μαυροβούνιο και οι αυτόνομες περιοχές: Βοϊβοντίνα και Κοσσυφοπέδιο (Κόσοβο). Με τη συγκρότηση του νέου κράτους ψηφίστηκε και το νέο Σύνταγμα, το οποίο το αναγόρευε σε Λαϊκή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας²⁶. Ενσωματωμένος μέσα σε αυτό το Ομοσπονδιακό σύνολο βρέθηκε και ένας αριθμός μειονοτήτων, όπως Αλβανοί, Τούρκοι, Ρομά, Ούγγροι και Βούλγαροι. Το κομμουνιστικό καθεστώς έσπευσε να αναγνωρίσει τα δικαιώματα των συγκεκριμένων μειονοτήτων, στοχεύοντας στην καλλιέργεια της σοσιαλιστικής τους συνείδησης.

Ένα χρόνο μετά την ίδρυση του Λαϊκού Μετώπου, το ΚΚΓ προέβη σε πολιτικές κινήσεις με σκοπό την εξολόθρευση των πολιτικών του αντιπάλων. Τον Μάρτιο του 1946 συστάθηκε η Διοίκηση Κρατικής Ασφάλειας, που διαδέχθηκε την μυστική αστυνομία του ΚΚΓ, την Οργάνωση για Λαϊκή Άμυνα ή ΟΖΝα, η οποία κατείχε πλήρη δικαιώματα να εκτελεί συλλήψεις, φυλακίσεις ακόμα και θανατώσεις όσων έκρινε ως εχθρούς της, ακόμα και αν δεν κατείχε απτές αποδείξεις. Βάσει υπολογισμών, το ύψος των εκτελέσεων και φυλακίσεων εκείνης της περιόδου ανήλθε σε αρκετές χιλιάδες. Ανάμεσα σε αυτές ήταν και εκείνη του Ιουλίου του 1946, στην οποία έλαβε χώρα η δίκη Μιχαϊλοβιτς, στην οποία και αποφασίστηκε η θανατική ποινή του. Δύο μήνες αργότερα καταδικάστηκε και ο Αρχιεπίσκοπος του Ζάγκρεμπ,

---

²⁶ Χρηστίδης, *Τα Κομμουνιστικά*, ό.π., σελ. 74.

Αλοΐσιους Στέπινατς σε φυλάκιση 16 ετών, με την πρόφαση ότι ήταν υποστηρικτής του καθεστώτος του Πάβελιτς²⁷.

Έτος – ορόσημο στην πορεία της Γιουγκοσλαβίας αποτέλεσε το 1948, με την οριστική ρήξη των σχέσεων της χώρας με την Σοβιετική Ένωση. Μετά από αυτήν την εξέλιξη, ο Τίτο επιχείρησε να τονώσει τον τομέα της αυτοδιαχείρισης, δίνοντας έμφαση περισσότερο στο σύνολο, παρά στην ατομικότητα και στο πλαίσιο αυτό δημιούργησε τα σοσιαλιστικά συνεταιριστικά αγροκτήματα²⁸. Στην εσωτερική διαστρωμάτωση των Ομοσπονδιών, προσπάθησε και πέτυχε, εν πολλοίς, να τηρήσει τις ισορροπίες, κυρίως μεταξύ Σλοβενίας, Κροατίας και Σερβίας. Αυτό ίσχυε τα πρώτα χρόνια της κομμουνιστικής διακυβέρνησης, καθώς μετέπειτα εμφανίσθηκαν δυσπιστίες και δυσφορίες από τα κρατίδια της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας.

Με το πέρασμα των ετών άρχισαν να διαφαίνονται τα πρώτα ανησυχητικά σημάδια αναφορικά με τη συνοχή, την ισονομία και την ενότητα της Ομοσπονδίας. Ο Τίτο ισχυριζόταν ότι οι εθνικές διαφορές μέσα στην Γιουγκοσλαβία είχαν ξεπεραστεί, τα γεγονότα όμως της εποχής αποδείκνυαν το αντίθετο. Τη δεκαετία του 1950 ξεκίνησε σταδιακά η μεταφορά των οικονομικών πόρων από τις πλούσιες Ομοσπονδίες της Σλοβενίας και της Κροατίας, προς τις πιο υποβαθμισμένες Ομοσπονδίες του Μαυροβουνίου και της «Μακεδονίας», αλλά και της αυτόνομης περιοχής με την τότε ονομασία Κόσοβο-Μετόχια, γεγονός που προκάλεσε την αντίδραση των πρώτων. Το 1967 εκδηλώθηκε η αποκαλούμενη «Κροατική Άνοιξη», που αποσκοπούσε στην τόνωση της κροατικής γλώσσας, ιστορίας και λογοτεχνίας. Το 1968 εκφράσθηκε μεγάλη δυσαρέσκεια των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου, την οποία ο Τίτο επιχείρησε να κατευνάσει με την ίδρυση Πανεπιστημίου στην Πρίστινα²⁹.

Το 1980 ξεκίνησε η αντίστροφη μέτρηση για τη συνοχή και τη συνέχεια της Γιουγκοσλαβίας, με το θάνατο του Τίτο. Ο κομμουνιστής ηγέτης που εκπροσώπησε τη χώρα επί σειρά ετών, υπήρξε απόλυτα ταυτισμένος με το Κομμουνιστικό Κόμμα, γεγονός που αποτυπώνεται σε δηλώσεις του ίδιου, ενώ μέσω της ηγεμονίας του: *«Ήμουν ένας νέος και όμορφος άνθρωπος. Το Κόμμα με πήρε υπό την προστασία του*

---

²⁷ Lampe, *Yugoslavia as History*, ό.π., σελ. 238.

²⁸ Young, *Η Ευρώπη*, ό.π., σελ. 416.

²⁹ Banac, I. (1988) *With Stalin against Tito. Cominformist splits in Yugoslav Communism*, Ithaca: Cornell University Press, σσ. 69-85.

και όλα τα χρωστάω σε αυτό»³⁰. Η δεκαετία του 1980, έμελλε να αποτελέσει και την τελευταία της κομμουνιστικής και ενιαίας Γιουγκοσλαβίας. Οι διάδοχοι του Τίτο κλήθηκαν να ανταποκριθούν στα νέα δεδομένα, σε μία χώρα με βαθιά ύφεση, με τον πληθωρισμό να αγγίζει μέχρι και το 130%, και έντονη ανομοιογένεια.

1.2.4. Ρουμανία

Όπως και στα υπόλοιπα κράτη του κομμουνιστικού τόξου, η σφαίρα επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης ήταν ισχυρή και στη Ρουμανία. Την 12^η Σεπτεμβρίου 1944, υπογράφηκε συμφωνία ανακωχής μεταξύ της νέας πολιτικής ηγεσίας της Ρουμανίας, το Εθνικό Δημοκρατικό Μπλοκ, με αρχηγό τον στρατηγό Κονσταντίν Σανατέσκου και τις συμμαχικές δυνάμεις. Με αυτήν, ουσιαστικά η χώρα εντάχθηκε στη σφαίρα επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης. Ο έλεγχος της Μόσχας στη Ρουμανία μέσω της Συμμαχικής Επιτροπής Ελέγχου και τα απεσταλμένα σοβιετικά στρατεύματα είχε ως αποτέλεσμα την ήττα των πολιτικών αντιπάλων της κυβέρνησης.

Πιο συγκεκριμένα, η κυβέρνηση Σανατέσκου βίωσε έντονη κρίση, όταν το Εθνικό Αγροτικό Κόμμα και το Κόμμα Φιλελευθέρων πρόβαλαν αντίσταση στα μέτρα του ΚΚΡ. Μετά από παρεμβάσεις και πιέσεις της Σοβιετικής Ένωσης, ο Σανατέσκου απομακρύνθηκε από τα ηνία της πολιτικής ηγεσίας. Πάλι όμως, προκλήθηκε η δυσарέσκεια του ΚΚΡ και της Μόσχας και έπειτα από διαδηλώσεις με αίτημα μια πραγματικά δημοκρατική κυβέρνηση, αποφασίστηκε από τον Βασιλιά Μιχαήλ, μετά από έντονες παροτρύνσεις των Σοβιετικών, ο σχηματισμός νέας κυβέρνησης. Το 1946, η νέα και ελεγχόμενη από τους κομμουνιστές κυβέρνηση, προχώρησε σε εκλογές και έλαβε το 70% των ψήφων, καθιστώντας την ως την κυρίαρχη πολιτική δύναμη. Ηγέτης του ΚΚΡ ανακηρύχθηκε ο Γκέοργκε Γκεοργκίου-Ντεζ, ο οποίος το 1947 εξανάγκασε το Βασιλιά Μιχαήλ Α΄ σε παραίτηση και μετέτρεψε τη Ρουμανία σε Λαϊκή Δημοκρατία. Το 1948, το Κομμουνιστικό Κόμμα Ρουμανίας συγχωνεύτηκε με το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα και δημιουργήθηκε το Ρουμανικό Κόμμα Εργασίας. Η Ρουμανία έγινε μέλος της Κομεκόν το 1949, του Συμφώνου της Βαρσοβίας και του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών το 1955³¹.

---

³⁰ Swain, G. (2011) *Tito: A biography*, London: I.B. Tauris, σελ. 185.

³¹ Tismaneanu, V. (2003) *Stalinism for all seasons. A political history of Romanian communism*, Berkeley: University of California Press, σσ. 102-108.

Τα πρώτα χρόνια της εγκαθίδρυσης του κομμουνισμού στη Ρουμανία εφαρμόστηκε πολιτικά η τακτική της «σαλαμοποίησης», με τον σχηματισμό μικρών και φαινομενικά δημοκρατικών κομμάτων με ηγέτες ανδρείκελα και σκοπό τη μείωση της απήχησης των λοιπών πολιτικών κομμάτων³². Ο Γκεοργκίου-Ντεζ αποτέλεσε έναν από τους πιο πιστούς στρατιώτες του Στάλιν, μέχρι και το τέλος της πολιτικής του εξουσίας. Για τον λόγο αυτό η Σοβιετική Ένωση δεν τον αμφισβήτησε καθόλου, καθώς ήταν υπερασπιστής του κομμουνιστικού συστήματος και δεν αποτελούσε απειλή για αυτήν. Σύμφωνα με τον Κράμπτον, ο Γκεοργκίου-Ντεζ ήταν σταλινικός στο εσωτερικό της χώρας και τιτοϊστής στο εξωτερικό³³.

Η διακυβέρνηση του Γκεοργκίου-Ντεζ διέθετε αρκετά όμοια χαρακτηριστικά με τις μεθόδους διακυβέρνησης των ομοϊδεατών του στα υπόλοιπα σοσιαλιστικά Βαλκάνια. Οι σημαντικότερες βιομηχανίες, ορυχεία και τράπεζες κρατικοποιήθηκαν και ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στην εκβιομηχάνιση της χώρας. Το οικονομικό σύστημα παρέμενε βαθιά σταλινικό, το κράτος έλεγχε όλες τις οικονομικές δραστηριότητες με παύση του ιδιωτικού εμπορίου και η εκπαίδευση είχε εθνικοποιηθεί πλήρως. Καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 υπήρχε μεγάλη λαϊκή δυσαρέσκεια, το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων ήταν εξαιρετικά χαμηλό, ενώ παρουσιάζονταν συχνά σοβαρές ελλείψεις σε βασικά αγαθά.

Στη χώρα διαβίωναν πολλές μειονότητες όπως Ούγγροι, Γερμανοί, Εβραίοι, Ρομά, Τούρκοι, Σέρβοι, Ουκρανοί, Ρώσοι και Σλοβάκοι. Αρχικά, αναγνωρίστηκαν όλα τα δικαιώματα αυτών μέσω συνταγματικών διατάξεων. Οι μειονότητες είχαν δικαίωμα σε εκπαίδευση στην μητρική τους γλώσσα, καθώς και ελεύθερη χρήση αυτής στην καθημερινή δημόσια ζωή. Έπειτα από μια περίοδο, και συγκεκριμένα από το 1953 και μετά, το πολιτικό καθεστώς της Ρουμανίας άλλαξε την στάση του απέναντι στις μειονοτικές κοινότητες περιορίζοντας δραστικά τα δικαιώματα αυτών. Η αλλαγή αυτή πηγάζει από την ανησυχία της πολιτικής ηγεσίας για την ακεραιότητα της, καθώς θεωρήθηκε ότι οι μειονότητες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από τους πολιτικούς τους αντιπάλους για την υπονόμευση του καθεστώτος. Πιο συγκεκριμένα, φυλακίσθηκαν αρκετά πολιτικά πρόσωπα τουρκικής καταγωγής, ενώ απαγορεύτηκε η πρακτική διγλωσσίας για την ουγγρική μειονότητα³⁴.

---

³² Young, *H Ευρώπη*, ό.π., σελ. 408.

³³ Crampton, *Eastern Europe*, ό.π., σελ. 311.

³⁴ Tismaneanu, *Stalinism*, ό.π., σσ. 142-166.

Ο θάνατος του Γκεοργκίου-Ντεζ το 1965 σήμανε αυτόματα και την έναρξη της διάδοξης κατάστασης στο Κόμμα και κατά συνέπεια και στο κράτος. Από εκείνο το έτος μέχρι και την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος, οι Ρουμάνοι θα ζούσαν υπό τη σκιά ενός από τους πλέον απολυταρχικών ηγετών του υπαρκτού σοσιαλισμού, του Νικολάε Τσαουσέσκου. Μία από τις αρχικές κινήσεις του Τσαουσέσκου στο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό, ήταν να μετονομάσει το Κόμμα Εργασίας σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ρουμανίας και να ανακηρύξει, μέσω νέου Συντάγματος, την υφιστάμενη Λαϊκή Δημοκρατία σε Σοσιαλιστική Δημοκρατία. Το νέο Σύνταγμα έδινε ιδιαίτερη έμφαση στον ηγετικό ρόλο του ΚΚΡ, ενώ καταργήθηκε η φράση «απελευθέρωση της Ρουμανίας από την ένδοξη Σοβιετική Ένωση». Επιπρόσθετα, εγκαινίασε την πολιτική της «συστηματοποίησης», η οποία συνεπαγόταν την καταστροφή των μικρών χωριών της Ρουμανίας και την αντικατάστασή τους από αγροτοβιομηχανικά κέντρα³⁵.

Βασική επιδίωξη του Τσαουσέσκου ήταν η ενίσχυση της θέσης του. Αυτοανακηρύχθηκε «ήρωας της εργατικής τάξης», απέκτησε έλεγχο του κομματικού μηχανισμού, διεύρυνε τις εξουσίες του και εκδίωξε τους εσωτερικούς του αντιπάλους. Το 1969 ο Τσαουσέσκου ανέλαβε Πρόεδρος του Κρατικού Συμβουλίου, ενώ ενισχύθηκε η δύναμη του από το 10^ο Συνέδριο του ΚΚΡ για οικονομικά και στρατιωτικά θέματα. Η αστυνομοκρατία ήταν ολοκληρωτική, τα ανθρώπινα δικαιώματα σχεδόν μηδαμινά, η δυσφορία του λαού για τις ελλείψεις αγαθών τεράστια. Αξιοσημείωτη ήταν και η μέθοδος που εφάρμοσε για την αύξηση του πληθυσμού της χώρας, καθώς απαγόρευσε τις εκτρώσεις και οι γεννήσεις μόλις σε ένα χρόνο διπλασιάστηκαν, από το 14% το 1966, στο 28% το 1967. Παρατηρήθηκε επίσης μία πλήρης ανάπτυξη του νεποτισμού με τον διορισμό πολλών μελών της οικογένειας Τσαουσέσκου στο Κόμμα και στην κυβέρνηση. Η διακυβέρνηση Τσαουσέσκου έληξε την ημέρα των Χριστουγέννων του 1989 με την εκτέλεση του ιδίου και της συζύγου του³⁶.

Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και των διεθνών σχέσεων, η κομμουνιστική Ρουμανία παρέμεινε περιορισμένη και σε στενά διπλωματικά πλαίσια. Κατά τη πρώτη κυβερνητική περίοδο του Γκεοργκίου-Ντεζ υπήρχε πλήρης ταύτιση με τη Μόσχα, με την υπογραφή Συμφώνων Φιλίας, Συνεργασίας και Αμοιβαίας

---

³⁵ Χρηστίδης, *Τα Κομμουνιστικά*, ό.π., σελ. 207.

³⁶ Crampton, *Eastern Europe*, ό.π., σελ. 355.

Βοήθειας. Ο Τσαουσέσκου ακολούθησε ωστόσο μία πολιτική διατήρησης σχέσεων ακόμη και με κράτη της Δύσης, όπως η Γαλλία και η Γερμανία, αποφάσισε την είσοδο της Ρουμανίας στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, συνήψε εμπορική συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, για να στραφεί μετέπειτα προς τη Σοβιετική Ένωση³⁷.

1.3. Μη κομμουνιστικά Βαλκανικά κράτη

1.3.1. Ελλάδα

Ενώ για τα κράτη της Ευρώπης και δη των Βαλκανικών χωρών, η λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου φαινόταν να σηματοδοτεί την απαρχή μιας νέας ελπιδοφόρας εποχής, δεν ίσχυε το ίδιο στην περίπτωση της Ελλάδας. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '40, η ιστορία της Ελλάδας σημαδεύτηκε από την πολεμική σύρραξη, την τριπλή κατοχή, την πείνα και τον υπερπληθωρισμό. Εκείνη ακριβώς η περίοδος σήμανε και την έναρξη ενός αιματηρού τετραετούς εμφυλίου πολέμου, ο οποίος άφησε ισχυρά τα αποτυπώματά του και στη μετέπειτα πορεία του σύγχρονου ελληνικού κράτους.

Ως αφετηρία του ελληνικού εμφυλίου πολέμου ορίστηκε από ορισμένους ιστορικούς η 31^η Μαρτίου 1946. Την ημέρα εκείνη, 33 κομμουνιστές αντάρτες επιτέθηκαν κατά του Σταθμού Χωροφυλακής του Λιτοχώρου Πιερίας εφορμώντας από μία σπηλιά και αφήνοντας πίσω 10 νεκρούς χωροφύλακες και μέλη εθνοφρουράς. Οι κύριες αντιμαχόμενες πλευρές του εμφυλίου ήταν από τη μία, ο Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικό Στρατός (ΕΛΑΣ) που αποτελούσε το στρατιωτικό σκέλος του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου (ΕΑΜ) και από την άλλη, ο Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος (ΕΔΕΣ), με τους τελευταίους να αποτελούν και τους νικητές του εμφυλίου πολέμου³⁸.

Η δεκαετία του 1950, η μετεμφυλιακή περίοδος, μετέφερε τις τραυματικές εμπειρίες του εμφυλίου στην οικονομική, πολιτική και κοινωνική ζωή του τόπου³⁹.

---

³⁷ Μαρινέσκου, Φ. (2007) *Οι Ρουμάνοι, Ιστορία και Πολιτισμός*, Αθήνα: Εκδ. Ιωλκός, σελ. 147.

³⁸ Λοβέρδος, Α. (2000) *Πολιτική Ιστορία της Ελλάδας, 1828 – 1975*, Αθήνα, Εκδ. Σάκκουλας, σσ. 143-176.

³⁹ Χατζηβασιλείου, Ε. (2009) *Στα σύνορα των κόσμων: η Ελλάδα και ο ψυχρός πόλεμος, 1952-1967*, Αθήνα: Εκδ. Πατάκη, σελ. 32.

Ένα πρώτο φαινόμενο ήταν ο ξεριζωμός των πολιτικών προσφύγων που είχαν ηττηθεί στον εμφύλιο πόλεμο, οι οποίοι με ή δίχως τη βούλησή τους, διασπάρθηκαν σε διάφορες Ανατολικές χώρες. Στο πολιτικό σκέλος, οι πρώτες εκλογές διεξήχθησαν το 1950 καθώς και το 1951, με πληθώρα κομμάτων και ανέδειξαν ως τελικό νικητή το Λαϊκό Κόμμα του Κωνσταντίνου Τσαλδάρη και τον συνασπισμό της Εθνικής Προοδευτικής Ένωσης Κέντρου (ΕΠΕΚ) με αρχηγό τον στρατηγό Νικόλαο Πλαστήρα και το κόμμα των Φιλελεύθερων με αρχηγό τον Σοφοκλή Βενιζέλο⁴⁰.

Πρωτεύον μέλημα της κυβέρνησης ήταν η ανοικοδόμηση αρχικά της χώρας, δηλαδή η αποκατάσταση των υλικών ζημιών που είχαν προκληθεί κατά την προηγούμενη δεκαετία και έπειτα η οικονομική ανάκαμψη, η οποία θα συνέβαλε στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των πολιτών. Καθοριστικός παράγοντας, ιδίως την χρονιά του 1952 για την βελτίωση του οικονομικού τομέα αποτέλεσε η πολιτική προσωπικότητα του Γεωργίου Καρτάλη ως Υπουργού Συντονισμού. Κατά τη χρονιά αυτή ψηφίστηκε νέο Σύνταγμα, με το οποίο το γυναικείο φύλο απέκτησε δικαίωμα ψήφου για πρώτη φορά, χωρίς όμως να καταργηθούν τα μέτρα της περιόδου του εμφυλίου σπαραγμού, με αποκορύφωμα την εκτέλεση του γενικού γραμματέα του ΚΚΕ, Νίκου Μπελογιάννη, και των συνεργατών του. Επί συγκυβέρνησης Πλαστήρα-Βενιζέλου επετεύχθη η ένταξη της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ (Φεβρουάριος 1952)⁴¹.

Στις εκλογές που πραγματοποιήθηκαν τον Νοέμβριο του 1952 επικράτησε το κόμμα του Ελληνικού Συναγερμού υπό την ηγεσία του Στρατάρχη Αλέξανδρου Παπάγου. Την άνοιξη του επόμενου έτους η κυβέρνηση αποφάσισε, ύστερα από πρωτοβουλία του τότε Υπουργού υντονισμού Σπύρου Μαρκεζίνη, την υποτίμηση του ελληνικού νομίσματος κατά 100% και προχώρησε σε μια σειρά από οικονομικά μέτρα, τα οποία και σήμαναν την αρχή της εξόδου από την ύφεση. Ο Παπάγος απεβίωσε το 1955, σε μια εποχή ιδιαίτερης κρίσης για την χώρα καθώς οι σχέσεις της Ελλάδας και της Κύπρου με την Τουρκία εντάθηκαν. Έπειτα από παρέμβαση του Βασιλιά Παύλου δόθηκε εντολή στον Υπουργό Δημοσίων Έργων Κωνσταντίνο Καραμανλή για σχηματισμό κυβέρνησης. Μετά τον σχηματισμό της Εθνικής

---

⁴⁰ Βακαλόπουλος, Κ. (2005) *Ιστορία της Ελλάδας, Επίτομη – Συνθετική. Από τη γένεση του Νέου Ελληνισμού (1204) στη Σύγχρονη Ελλάδα (2000)*, Θεσσαλονίκη: Εκδ. Σταμούλης, σελ. 476.

⁴¹ Τσιριγώτης, Δ. (2013) *Νεότερη και Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία. Διεθνείς Σχέσεις και Διπλωματία*, Αθήνα: Εκδ. Ποιότητα, σσ. 225-267.

Ριζοσπαστικής Ένωσης (ΕΡΕ), ο Κ. Καραμανλής επικράτησε στις εκλογές του 1956 ως ηγέτης της⁴².

Ο Καραμανλής παρέμεινε Πρωθυπουργός ως το 1963. Κατά την περίοδο της διακυβέρνησής του σημειώθηκε ραγδαία οικονομική ανάπτυξη και πραγματοποιήθηκαν μεγάλα έργα στον γεωργικό τομέα, την οδοποιία, τον τουρισμό και την βιομηχανία. Η Ελλάδα σημείωσε τους ταχύτερους ρυθμούς ανάπτυξης από όλες τις χώρες της Ευρώπης πλην του δυτικού τμήματος της Γερμανίας. Όσον αφορά τον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, προωθήθηκε η επίλυση του Κυπριακού ζητήματος με την εδραίωση της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1959. Συμπερασματικά, η πολιτική του Καραμανλή αποσκοπούσε στην εύρεση ενός μακροπρόθεσμου προσανατολισμού της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας με την ΕΟΚ⁴³.

Κατά τη δεκαετία του 1960 παρατηρήθηκαν εναλλαγές του πολιτικού σκηνικού, του πολιτεύματος και αποσταθεροποίηση στην Ελλάδα. Τον Νοέμβριο 1963, ο Γεώργιος Παπανδρέου της Ένωσης Κέντρου επικράτησε του Καραμανλή, ο οποίος είχε εξαναγκαστεί σε παραίτηση από το αξίωμά του από τον Βασιλιά Παύλο μετά από τη δολοφονία του βουλευτή της ΕΔΑ Γρηγόρη Λαμπράκη. Υφηγητή της Ιατρικής και πρώην Βαλκανιονίκη του στίβου. Η διακυβέρνηση Παπανδρέου, αν και βραχύβια, στόχευσε στον εκδημοκρατισμό του πολιτεύματος στην χώρα καθώς και στη μεταρρύθμιση της παιδείας. Κατά τα έτη που ακολούθησαν η πολιτική κρίση εντάθηκε. Τον Ιούνιο 1965, η κυβέρνηση ανατράπηκε έπειτα από αντισυνταγματική παρέμβαση του Βασιλιά Κωνσταντίνου Β' και σχηματίστηκε νέα κυβέρνηση αποτελούμενη από πρώην Βουλευτές της Ένωσης Κέντρου, οι οποίοι έμειναν στην ιστορία ως «αποστάτες»⁴⁴.

Το ασταθές πολιτικό κλίμα επιβεβαιώθηκε με την επιβολή της στρατιωτικής δικτατορίας στις 21 Απριλίου 1967 και για τα επόμενα επτά έτη. Επικεφαλής της χούντας τέθηκαν αξιωματικοί του ελληνικού στρατού, ο Συνταγματάρχης Γεώργιος Παπαδόπουλος, ο Συνταγματάρχης Νικόλαος Μακαρέζος και ο Ταξίαρχος Στυλιανός Παττακός. Οι δικτάτορες απέκτησαν απόλυτο έλεγχο του κρατικού μηχανισμού. Η

---

⁴² Ρίζας, Σ. (2018) *Κωνσταντίνος Καραμανλής. Η Ελλάδα από τον Εμφύλιο στην Μεταπολίτευση*, Αθήνα: Εκδ. Μεταίχμιο, σσ. 66-87.

⁴³ Έβερτ, Μ. (1995) *Κωνσταντίνος Καραμανλής, ο τελευταίος μεγάλος*, Αθήνα: Εκδ. Ροές, σελ. 72.

⁴⁴ Παπαφλωράτος, Ι. (2018) *Γεώργιος Παπανδρέου. Πολιτική Βιογραφία, (1915-1964)*, Πάτρα: Εκδ. Λειμών, σελ. 45.

δικτατορία όχι μόνο καταπάτησε τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά τελμάτωσε και τη σύνδεση της χώρας με την ΕΟΚ, με αποτέλεσμα την απομόνωσή της σε διεθνές και Ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς ζητήθηκε η αποχώρησή της από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Αντίθετα, η στάση των ΗΠΑ παρέμεινε ανεκτική απέναντι στο δικτατορικό καθεστώς, πράγμα που προκάλεσε έντονη δυσαρέσκεια από τους Έλληνες πολίτες διότι θεωρήθηκε ότι οι ΗΠΑ υπονόμειναν το δημοκρατικό πολίτευμα και αποτέλεσαν αρωγό στην επιβίωση της χούντας⁴⁵.

Ο ελληνικός λαός εν γένει αντιστάθηκε στη δικτατορία, με πρωτοστάτες τον Γεώργιο Παπανδρέου, του οποίου η κηδεία του το 1968, μετατράπηκε σε συλλαλητήριο κατά του καθεστώτος, τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο, τον Γεώργιο Μαύρο, τον Γεώργιο Ράλλη. Ο Κ. Καραμανλής, ο οποίος είχε αυτοεξοριστεί στο Παρίσι, κατήγγειλε ομοίως τη δικτατορία. Παράλληλα, στο εξωτερικό, ανέπτυξαν αντιστασιακή δράση πολλά δημόσια πρόσωπα, όπως ο Ανδρέας Παπανδρέου (αρχηγός του ΠΑΚ), ο συνθέτης Μίκης Θεοδωράκης και η ηθοποιός Μελίνα Μερκούρη. Από τις πράξεις αντίστασης στο εσωτερικό αξίζει να σημειωθεί η απόπειρα του Αλέκου Παναγούλη να σκοτώσει τον δικτάτορα Γεώργιο Παπαδόπουλο. Η προσπάθεια απέτυχε, ο Παναγούλης συνελήφθη και οδηγήθηκε στη φυλακή όπου υπέστη βασανιστήρια. Τον Μάιο του 1973, απέτυχε προσπάθεια του Πολεμικού Ναυτικού να ανατρέψει τους δικτάτορες⁴⁶.

Κορύφωση του αντιστασιακού ρεύματος αποτέλεσαν οι εξεγέρσεις των φοιτητών της Νομικής Σχολής στην Αθήνα τον Φεβρουάριο του 1973, και του Πολυτεχνείου, τον Νοέμβριο του ίδιου έτους. Η εξέγερση του Πολυτεχνείου κατεστάλη από στρατιωτικές δυνάμεις όταν τη νύχτα της 17ης Νοεμβρίου 1973 στρατεύματα εισέβαλαν στην Πολυτεχνική Σχολή δια της βίας: εκείνη τη νύχτα πολίτες βρήκαν τον θάνατο και αρκετοί συνελήφθησαν και υπέστησαν βασανισμούς. Τα γεγονότα του Πολυτεχνείου το 1973, με τη λαϊκή δυσφορία των φοιτητών εναντίον της χούντας, υπήρξαν η αρχή του τέλους για τη δικτατορία⁴⁷.

Στις 25 Νοεμβρίου 1973, σημειώθηκε νέο πραξικόπημα από τον Ταξίαρχο Δημήτριο Ιωαννίδη. Το νέο δικτατορικό καθεστώς υπήρξε ακόμα στυγνότερο. Τον

---

⁴⁵ Θεοδωρόπουλος, Σ. (1977) *Απ' το Δόγμα Τρούμαν στο Δόγμα Χούντα*, Αθήνα: Εκδ. Παπαζήσης, σσ. 287-358.

⁴⁶ Langlois, D. (2018) *Αλέξανδρος Παναγούλης. Το αίμα της Ελλάδας*, Αθήνα: Εκδ. Παπαζήσης, σσ. 102-133.

⁴⁷ Μαντόγλου, Α. (2011) *Η εξέγερση του Πολυτεχνείου*, Αθήνα: Εκδ. Πεδίο, σσ. 77-98.

Ιούλιο του 1974, ο Δ. Ιωαννίδης ενεπλάκη στην ανατροπή του Προέδρου Μακάριου στην Κύπρο. Ακολούθησε η εισβολή των τουρκικών στρατευμάτων στη Μεγαλόνησο, ύστερα από την οποία η δικτατορία οδηγήθηκε σε κατάρρευση. Οι αρχηγοί των Ενόπλων Δυνάμεων κάλεσαν τον Κωνσταντίνο Καραμανλή να αναλάβει την εξουσία⁴⁸.

Τη νύχτα της 23ης προς 24η Ιουλίου 1974, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής ανέλαβε τη διακυβέρνηση της Ελλάδας. Οι πολιτικές ζυμώσεις κατά τη Μεταπολίτευση ήταν διαρκείς: δημοψήφισμα για την κατάργηση της μοναρχίας, με το 70% να τίθεται υπέρ της κατάργησής της, νομιμοποίηση του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας, εμφάνιση στον πολιτικό χάρτη του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος, δίκη των πρωταίτιων της δικτατορίας. Η επιτυχής, ταχεία και αναίμακτη αποκατάσταση του δημοκρατικού πολιτεύματος εντυπωσίασε τη διεθνή κοινή γνώμη. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο διεθνής Τύπος αποκάλεσε τη διαδικασία αυτή «ελληνικό θαύμα»⁴⁹.

Η μετάβαση από τη δικτατορία σε ένα σύγχρονο, Ευρωπαϊκό δημοκρατικό κράτος παρουσίαζε μεγάλες δυσκολίες: στο εσωτερικό, τροχοπέδη αποτέλεσε ο έλεγχος του στρατού σε μεγάλο βαθμό από νοσταλγούς της δικτατορίας, οι οποίοι βρίσκονταν σε ετοιμότητα για την ανατροπή της νέας κυβέρνησης. Ταυτόχρονα, στο εξωτερικό, ο Πρωθυπουργός έπρεπε να αντιμετωπίσει την κρίση που είχε δημιουργηθεί από την εισβολή των τουρκικών δυνάμεων στην Κύπρο και την προβολή τουρκικών διεκδικήσεων στο Αιγαίο, με πρωτεύον ζήτημα αυτό της υφαλοκρηπίδας, δηλαδή του βυθού της θάλασσας και του υπεδάφους του, πέραν των χωρικών υδάτων. Μετά τη δεύτερη φάση της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο, τον Αύγουστο του 1974, η Ελλάδα προχώρησε σε ανακοίνωση που εξήγγειλε την αποχώρηση της από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ⁵⁰.

Το 1980, ο Καραμανλής εκλέχτηκε Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Την ηγεσία της Νέας Δημοκρατίας και τη θέση του Πρωθυπουργού ανέλαβε ο Γεώργιος Ράλλης. Στα χρόνια αυτά η Ελλάδα ανέπτυξε μια πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική: καλλιέργησε τις σχέσεις της με τον αραβικό κόσμο και τον σοβιετικό συνασπισμό,

---

⁴⁸ Ρίζας, *Κωνσταντίνος Καραμανλής*, ό.π., σελ. 106.

⁴⁹ Clogg, R. (2003) *Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας*, Αθήνα: Εκδ. Κάτοπτρο, σελ. 201.

⁵⁰ Λαμπρίας, Τ. (1995) *Κωνσταντίνος Καραμανλής, ο τελευταίος μεγάλος*, Αθήνα: Εκδ. Ροές, σσ. 119-134

ανέλαβε πρωτοβουλία για θεσμοθέτηση πολυμερούς Βαλκανικής συνεργασίας και αντιμετώπισε το πρόβλημα των τουρκικών διεκδικήσεων στο Αιγαίο – μάλιστα το καλοκαίρι του 1976 σημειώθηκε θερμό επεισόδιο μεταξύ των δύο κρατών. Επιπροσθέτως, διαμόρφωσε μια πιο ισορροπημένη σχέση με τις ΗΠΑ με την επανένταξη της χώρας στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ το 1980⁵¹.

Ωστόσο, η σημαντικότερη πρωτοβουλία ήταν η ένταξη της Ελλάδας ως πλήρους κράτους μέλους της ΕΟΚ, δηλαδή η ένταξη σε μια μεγάλη διεθνή οργάνωση, η οποία απαρτιζόταν από δημοκρατικά κράτη. Παράλληλα, στο οικονομικό τομέα, με την ένταξη στην ΕΟΚ επιδιωκόταν ο αποτελεσματικότερος εκσυγχρονισμός της οικονομίας βάσει Ευρωπαϊκού προτύπου. Οι διαπραγματεύσεις είχαν διάρκεια δύο χρόνια, από το 1976 έως τον Δεκέμβριο του 1978. Υποστηρικτές της ένταξης της Ελλάδας στην ΕΟΚ υπήρξαν ο Γάλλος Πρόεδρος Βαλερύ Ζισκάρ ντ' Εσταίν και ο Δυτικογερμανός Καγκελάριος Χέλμουτ Σμιτ. Η Συνθήκη Προσχώρησης της Ελλάδας στην ΕΟΚ υπογράφηκε στο Ζάππειο Μέγαρο, στην Αθήνα, στις 28 Μαΐου 1979, ενώ έγινε επισήμως πλήρες μέλος της ΕΟΚ, την 1η Ιανουαρίου του 1981⁵².

Η δεκαετία του 1980 έφερε την άφιξη του σοσιαλισμού στην Ελλάδα. Το 1981, το ΠΑΣΟΚ εξαγγέλλοντας την αλλαγή, κέρδισε τις εθνικές εκλογές και κυβέρνησε τη χώρα για τα επόμενα εννιά χρόνια, καθώς επικράτησε και στην εκλογική διαδικασία του 1985. Η νέα κυβέρνηση επικέντρωσε τις προσπάθειές της σε κοινωνικά θέματα, όπως η μεταρρύθμιση του Οικογενειακού Δικαίου που πρότεινε τη νομική ισότητα των δύο φύλων, η δημιουργία του Εθνικού Συστήματος Υγείας, η αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης και η αναδιανομή του εθνικού εισοδήματος. Η επέκταση των δημόσιων δαπανών αντιμετωπίστηκε με το πρόγραμμα σταθεροποίησης της οικονομίας, που εφάρμοσε ο Υπουργός Εθνικής Οικονομίας, Κωνσταντίνος Σημίτης⁵³.

Στο τομέα της εξωτερικής πολιτικής οι κυβερνήσεις Παπανδρέου διατήρησαν τη θέση της χώρας στον Δυτικό κόσμο, υποστηρίζοντας πάντως την ελάττωση του

---

⁵¹ Δήμου, Ν. (1982) *1978-1981. Παρακμή και πτώση της Νέας Δημοκρατίας*, Αθήνα: Εκδ. Νεφέλη, σελ. 156.

⁵² Ρουμελιώτης, Π. (1990) *Η ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και ο ρόλος της Ελλάδας στην ΕΟΚ*. Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση, σσ. 24-78.

⁵³ Κατσιμπάρδης, Γ. (2005) *ΠΑΣΟΚ και Εκσυγχρονισμός. Θεατός και αθέατος κόσμος*, Αθήνα: Εκδ. Λιβάνης-Νέα Σύνορα, σσ. 35-54

ανταγωνισμού που προκάλεσε ο Ψυχρός Πόλεμος, την κατάργηση των πολεμικών όπλων. Με αυτόν τον τρόπο οι κυβερνήσεις του 1981-1989 κατάφεραν την κατάδειξη της σταθερότητας της Ελληνικής Δημοκρατίας και τη διαμόρφωση μιας συναίνεσης των ισχυρών χωρών της υδρόγειου για τη σταθεροποιημένη θέση της Ελλάδας στον κόσμο⁵⁴.

Ωστόσο, η συγκεκριμένη δεκαετία χαρακτηρίστηκε και από έντονη αντιπαράθεση των κομμάτων, που χώρισε ουσιαστικά τους Έλληνες σε δύο κομματικά στρατόπεδα, του ΠΑΣΟΚ και της Νέας Δημοκρατίας. Το 1989, η σοσιαλιστική διακυβέρνηση της Ελλάδας τερματίστηκε, μετά από πολιτικά και οικονομικά σκάνδαλα.

Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας από το 1945 και μετά, κινήθηκε με γνώμονα την ιδεολογική προέλευση των κυβερνώντων της κάθε περιόδου, σε συνδυασμό με τα συμφέροντα που εξυπηρετούσαν τα εθνικά και οικονομικά ελληνικά ζητήματα. Ως φυσικό αποτέλεσμα της επικράτησης της δεξιάς παράταξης στο εμφύλιο πόλεμο, ήταν η στήριξη και η οικονομική βοήθεια των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Το 1953 υπογράφηκε η σύναψη αμυντικής συμφωνίας μεταξύ των δύο χωρών, η οποία προέβλεπε τη χρήση των ελληνικών αεροδρομίων και λιμανιών, ενώ ένα έτος νωρίτερα η Ελλάδα είχε ενταχθεί στο ΝΑΤΟ⁵⁵. Στα τέλη της δεκαετίας του 1950 παρατηρήθηκε σημαντική βελτίωση της ελληνικής οικονομίας και ανάπτυξης, λόγω των ξένων εισροών κεφαλαίου. Η δυτική στροφή της Ελλάδας, έλαβε και επίσημο χαρακτήρα με τη δήλωση του Κωνσταντίνου Καραμανλή που έχει μείνει στην ιστορία: «*Ανήκομεν εις την Δύσιν*».

Οι διεθνείς σχέσεις της Ελλάδας με τα άλλα Βαλκανικά κράτη χαρακτηρίστηκαν από περιόδους έντασης, μερικής σταθερότητας και βελτίωσης, αλλά και απρόβλεπτες πολιτικές πράξεις. Ο κοινός παρονομαστής ήταν το θέμα της αποπυρηνικοποίησης των Βαλκανίων και η φιλοδοξία για επίτευξη καλής γειτονίας, μέσω Συμφώνων Φιλίας και Συνεργασίας. Οι επιμέρους σχέσεις της Ελλάδας με τα υπόλοιπα Βαλκανικά κράτη, αναλύονται στην αμέσως επόμενη ενότητα του ίδιου

---

⁵⁴ Μητρόπουλος, Α. (2011) *ΠΑΣΟΚ: Από την 3^η Σεπτέμβρη στο Μνημόνιο*, Αθήνα: Εκδ. Λιβάνη, σσ. 14-23.

⁵⁵ Βαληνάκης, Ι. (1989) *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1949 – 1988*, Θεσσαλονίκη: Εκδ. Παρατηρητής, σελ. 55.

κεφαλαίου της παρούσας μελέτης, με κορωνίδα ασφαλώς, τις τεταμένες και διαχρονικές γειτονικές «επιθέσεις φιλίας» μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.

1.3.2. Τουρκία

Η ανασυγκρότηση της Ευρώπης με τα νέα δεδομένα που ακολούθησαν τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, βρήκε την Τουρκία στο μεταβατικό σκαλοπάτι του εκδημοκρατισμού και αξιοσημείωτων κοινωνικών και οικονομικών μεταβολών⁵⁶. Το 1945 σήμανε το τέλος του «Εθνικού Αρχηγού» και του μονοκομματισμού για τη χώρα. Κεντρικό πρόσωπο προς αυτήν την κατεύθυνση ήταν ο Ισμέτ Ινονού, ο οποίος είχε αντιληφθεί έγκαιρα την δυσαρέσκεια του λαού και επέτρεψε την πολιτική φιλελευθεροποίηση του τόπου και τον σχηματισμό κομμάτων της αντιπολίτευσης⁵⁷.

Η δεκαετία του 1950 στην Τουρκία έφερε τα χαρακτηριστικά στοιχεία μίας δημοκρατικής χώρας, σε συνδυασμό με τα έντονα σημάδια εθνικισμού και λαϊκισμού. Κυρίαρχη πολιτική μορφή ήταν ο Αντνάν Μεντερές, ο οποίος είχε την ευθύνη της διακυβέρνησης του κράτους επί σειρά ετών. Οι εσωτερικές ριζοσπαστικές του αλλαγές αφορούσαν στην μεταβολή της οικονομίας από αυστηρά κρατική και ελεγχόμενη, σε περισσότερο φιλελεύθερη οικονομία της αγοράς, στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του τουρκικού πληθυσμού, στην ελευθερία του Τύπου με την ίδρυση του πρώτου τηλεοπτικού σταθμού το 1952 και στη δημιουργία του οργανωμένου εργατικού κινήματος⁵⁸.

Αν και τον Μάιο 1960 σημειώθηκε στρατιωτικό πραξικόπημα με πρόσχημα την αποτροπή ενός εμφυλίου πολέμου, η δημοκρατία και η ομαλότητα επέστρεψαν λίγους μήνες αργότερα. Κεντρική πολιτική φυσιογνωμία των επομένων ετών ήταν ο Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, ο οποίος είχε αρχικά ισχυρή παρουσία και επιρροή, με το πέρασμα των ετών όμως αποδυναμωνόταν σταδιακά και η συγκεκριμένη αδυναμία έδινε τροφή στους στρατοκράτες της χώρας να ισχυροποιούνται και να επιχειρούν διείσδυση στα πολιτικά δρώμενα της Τουρκίας. Επίσης, τις δεκαετίες του 1960 και

---

⁵⁶ Χιδίρογλου, Π. (1993) *Η σχέση της Τουρκίας με την Βαλκανική κρίση*, Αθήνα: Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν, σσ. 22-45.

⁵⁷ Bazarslan, H. (2004) *Ιστορία της Σύγχρονης Τουρκίας*, (Μεταφ. Μ. Οικονόμου), Αθήνα, σελ. 69.

⁵⁸ Zurcher, E. (2004) *Σύγχρονη Ιστορία της Τουρκίας*, (Μεταφ. Β. Κεχριώτης), Αθήνα, Εκδ. Αλεξάνδρεια, σελ. 294.

1970 έγινε αισθητή η δράση του ακροδεξιού κινήματος στη χώρα, με την εμφάνιση του Κόμματος Εθνικιστικής Δράσης (NAP) που είχε ταχθεί δυναμικά εναντίον των κομμουνιστών⁵⁹. Ο ρόλος ενός ακόμη σημαίνοντα πολιτικού άνδρα της Τουρκίας, του Μπουλέτ Ετσεβίτ, ήταν ιδιαίτερα σημαντικός και ενισχύθηκε περαιτέρω, μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974⁶⁰.

Η δεκαετία του 1980 ξεκίνησε ακριβώς όπως και η αντίστοιχη του 1960, με μία στρατιωτική δικτατορία. Με την ομαλοποίηση της πολιτικής ζωής όμως, τα ηνία της χώρας από το 1983 μέχρι και το 1991, ανέλαβε το Κόμμα Μητέρας Πατρίδας (ANAP) που διέθετε ευρεία πλειοψηφία καθώς στους κόλπους του περιλάμβανε τέσσερις ιδεολογικές τάσεις: Δεξιά, Αριστερά, Ισλάμ και Ακροδεξιά. Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και των διεθνών σχέσεων, η Τουρκία επέλεξε ως στρατηγικό της εταίρο και σύμμαχο τις ΗΠΑ, από τα πρώτα κιόλας βήματα της σύγχρονης διακυβέρνησης του Ινονού το 1945, πράξη που σήμανε και την ολική ρήξη της χώρας με τη Σοβιετική Ένωση. Η τουρκική οικονομία, σαφώς εξασθενημένη από το δυσβάσταχτο βάρος του πρόσφατου πολέμου, είχε όσο ποτέ ανάγκη την Αμερικανική βοήθεια για να ανακάμψει εκ νέου. Η γενικότερη διπλωματική επαφή με τη Δύση ενισχύθηκε περαιτέρω με την ένταξη της Τουρκίας στους μεγάλους διεθνείς οργανισμούς στα τέλη της δεκαετίας του 1940, με κυριότερους τη Διεθνή Τράπεζα, τον ΟΟΣΑ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, καθώς και της πλήρους ένταξης στο NATO το 1952. Οι διπλωματικές ισορροπίες που έπρεπε να τηρήσει η Τουρκία ήταν ιδιαίτερα λεπτές, καθώς αρκετές ήταν οι περιπτώσεις διενέξεων με τις αραβικές χώρες, λόγω της τουρκικής στάσης στις αραβοισραηλινές διαφωνίες. Στο χώρο της Βαλκανικής, δεν έλειψαν ασφαλώς οι ψυχρές και σε ορισμένες περιπτώσεις, τεταμένες σχέσεις κυρίως με την Ελλάδα - λόγω της Κύπρου, της μεταχείρισης της ελληνικής μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη, της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου και του εναέριου χώρου - αλλά και με τη Βουλγαρία⁶¹.

---

⁵⁹ Βερέμης, Θ. (2002) *Η Σύγχρονη Τουρκία: Πολιτικό Σύστημα, Οικονομία και Εξωτερική Πολιτική*, Αθήνα: Εκδ. Παπαζήσης, σελ. 81.

⁶⁰ Davison, R. (1998) *Turkey – A short history*, Huntington, σελ. 197.

⁶¹ Bazarslan, *Ιστορία*, ό.π., σελ. 93.

1.4. Οι διαβαλκανικές διμερείς σχέσεις. Συνοπτική επισκόπηση

1.4.1. Αλβανία – Γιουγκοσλαβία

Κατά την διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Αλβανία και η Γιουγκοσλαβία ήταν στενά συνδεδεμένες καθώς η συνεργασία των κομμουνιστικών τους κομμάτων ενάντια στους κατακτητές, διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο για την απελευθέρωση της Αλβανίας. Η μετέπειτα ανάληψη της εξουσίας από τα κόμματα αυτά, αποτέλεσε καταλυτικό παράγοντα για την ταχεία δημιουργία στενών σχέσεων ανάμεσα στις χώρες και ουσιαστικά τον επιρροή της Αλβανίας από την Γιουγκοσλαβία. Με την εγκαθίδρυση του κομμουνισμού στις δύο χώρες, άρχισαν να διαφαίνονται και τα πρώτα προβλήματα ανάμεσα στα δύο κράτη της Βαλκανικής⁶².

Στο πλαίσιο της λειτουργίας των Κομμουνιστικών Κομμάτων των δύο κρατών, η Αλβανία αποτελούσε παράρτημα του Γιουγκοσλαβικού Κόμματος, ενώ το κοινό τους σημείο ήταν η ισχυρή παρουσία των ντόπιων κομμουνιστών, που δεν οδήγησε τις ηγεσίες των δύο κομμάτων στο να γίνουν μαριονέτες των Σοβιετικών, τουλάχιστον για τα πρώτα έτη της κομμουνιστικής τους διακυβέρνησης⁶³.

Τον Ιούλιο του 1946, η διμερής Συνθήκη Φιλίας και Συνεργασίας περιελάμβανε ρυθμίσεις για τον τεχνικό, εμπορικό και πολιτιστικό τομέα. Λίγους μήνες μετά, τον Νοέμβριο, συμφωνήθηκε και οικονομική σύμβαση βάσει της οποίας προβλεπόταν η δημιουργία κοινών εταιρειών και η άρση τελωνειακών δασμών μεταξύ των δυο χωρών. Για την επίτευξη αυτών, αποστάλθηκαν από την Γιουγκοσλαβία αρκετοί σύμβουλοι οι οποίοι θα καταλάμβαναν ηγετικές θέσεις στην αλβανική κυβέρνηση καθώς και στον αλβανικό στρατό. Οι καλές διμερείς σχέσεις διαφάνηκαν μεταξύ άλλων και από τη βοήθεια που απεστάλη από τη Γιουγκοσλαβία μετά τις καταστροφικές πλημμύρες εκείνη την χρονιά στην Αλβανία. Εκτός από την οικονομική βοήθεια μέσω τροφίμων, προσέφερε και τα απαραίτητα κονδύλια για την κατασκευή σιδηροδρομικών γραμμών καθώς και για αγορά των κατάλληλων μηχανών με σκοπό την κατασκευή του σιδηροδρομικού δικτύου της Αλβανίας. Το 1947 υπολογίζεται ότι οι πιστώσεις της Γιουγκοσλαβίας προς το αλβανικό κράτος

---

⁶² Καρβουναράκης, Θ. (2012) *Ο ψυχρός πόλεμος, μία διεπιστημονική προσέγγιση*, Αθήνα: Εκδ. Σιδέρης σελ. 96.

⁶³ Vickers, *Οι Αλβανοί*, ό.π., σελ. 220.

ανήλθαν στο 58% των συνολικών αλβανικών εσόδων. Η αρωγή της Γιουγκοσλαβίας προς την Αλβανία δεν περιορίστηκε όμως μόνο σε οικονομικό επίπεδο, αλλά επεκτάθηκε και στον στρατιωτικό τομέα, καθώς η οργάνωση και η εκπαίδευση του αλβανικού στρατού πραγματοποιήθηκαν από τον γιουγκοσλαβικό.

Την 1^η Ιουλίου 1948 επήλθε ρήξη των σχέσεων ανάμεσα στην Αλβανία και την Γιουγκοσλαβία, μετά από την αποπομπή της δεύτερης από την Κομμουνιστική και την ολική στροφή των Αλβανών προς τη Σοβιετική σφαίρα επιρροής. Τον Φεβρουάριο του ίδιου έτους είχαν εγκριθεί προτάσεις του Κότσε Τζότζε, κατά την 8^η Ολομέλεια της Κεντρικής επιτροπής του ΚΚΑ, οι οποίες πρότειναν την συγχώνευση των οικονομικών και στρατιωτικών τομέων των δύο χωρών. Σε αυτές τις προτάσεις αντιτάχθηκαν ο Χότζα και ο Σέχου, διότι υποστήριζαν ότι με αυτές ουσιαστικά θα επιτρεπόταν η απορρόφηση της Αλβανίας από την Γιουγκοσλαβία⁶⁴.

Η ρήξη ανάμεσα στον Τίτο και τον Στάλιν, είχε ως αποτέλεσμα να αυξήσει την καχυποψία της Γιουγκοσλαβίας έναντι της αλβανικής μειονότητας. Όλες οι οικονομικές συμφωνίες μεταξύ Αλβανίας και Γιουγκοσλαβίας ακυρώθηκαν έπειτα από αίτημα της ηγεσίας της πρώτης. Παράλληλα, ζητήθηκε από την αλβανική κυβέρνηση η απομάκρυνση του κέντρου πληροφοριών που διατηρούσε το γιουγκοσλαβικό κράτος στα Τίρανα, παρέχοντας διορία 48 ωρών ώστε το αντίστοιχο προσωπικό να εγκαταλείψει την χώρα. Τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, η κυβέρνηση της Αλβανίας ακύρωσε μέσω διακηρύξεων όλες τις συμφωνίες που πραγματοποιήθηκαν μετά το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και προέβη στην άρση κάθε διπλωματικής σχέσης με την Γιουγκοσλαβία, ενώ έκανε στροφή προς την Σοβιετική Ένωση⁶⁵.

Η ένταση στις σχέσεις ανάμεσα σε Αλβανία και Γιουγκοσλαβία, συνεχίστηκε και κατά την τελευταία δεκαετία του υπαρκτού σοσιαλισμού. Αφορμή στεκόταν και πάλι το θέμα του Κοσόβου, ιδίως μετά από την ανάδειξη του Σέρβου Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς ως του νέου ηγέτη της Γιουγκοσλαβίας, ο οποίος είχε θέσει εξ αρχής ως βασικό του στόχο την κατάργηση της αυτονομίας της αλβανόφωνης περιοχής της χώρας⁶⁶.

---

⁶⁴ Για τα παραπάνω στοιχεία, Vickers, *Οι Αλβανοί*, ό.π., σελ. 240.

⁶⁵ Vickers, *Οι Αλβανοί*, ό.π., σελ. 241.

⁶⁶ Χρηστίδης, *Τα Κομμουνιστικά*, ό.π., σελ. 109.

1.4.2. Βουλγαρία – Τουρκία

Οι σχέσεις των δύο κρατών με το πέρας του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου χαρακτηρίστηκαν από εντάσεις και διαξιφισμούς, κυρίως λόγω της ύπαρξης τουρκικής μειονότητας στη Βουλγαρία και του τρόπου αντιμετώπισής της. Παράλληλα, καθοριστικό ρόλο έπαιξε και η ένταξη των δύο αυτών χωρών σε άκρως αντίθετους συνασπισμούς⁶⁷.

Η πρώτη σοβαρή κρίση ανάμεσα στις δύο χώρες εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1950, καθώς οι Βούλγαροι επιθυμούσαν διακαώς την «απελευθέρωσή» τους από την τουρκόφωνη μειονότητα, που έλαβε σάρκα και οστά με την απέλαση 250.000 Τούρκων Βουλγάρων μουσουλμάνων, ως αντίποινα στην αποστολή τουρκικών στρατευμάτων στην Κορέα⁶⁸. Η Βουλγαρία προέβη στην πράξη αυτή βασιζόμενη στη βουλγαροτουρκική Σύμβαση Εγκατάστασης του 1925, καθώς σύμφωνα με την βουλγαρική κυβέρνηση διαφωνούσαν με την εφαρμογή της κολεκτιβοποίησης της. Το γεγονός αυτό εξόργισε την Τουρκία, η οποία το 1952 έκλεισε τα σύνορά της. Υπολογίζεται ότι γύρω στους 162.000 Τούρκοι - κάτοικοι της Βουλγαρίας εκδιώχθηκαν από την χώρα με προορισμό της Τουρκία. Η συντριπτική πλειοψηφία προερχόταν από την περιοχή της Δοβρουτσάς. Η κρίση εκτονώθηκε το 1953 με το εκ νέου άνοιγμα των συνόρων, με την παράλληλη όμως απαγόρευση των Τούρκων Βουλγάρων να εγκαταλείψουν τη χώρα. Η Τουρκία υποβάθμισε όλες τις διπλωματικές σχέσεις με τη Βουλγαρία μετά από έντονη διαμαρτυρία της, συνοδευόμενη από καταγγελίες εις βάρος της βουλγαρικής κυβέρνησης για παραβίαση των θεμελιωδών υποχρεώσεων του βουλγαρικού κράτους απέναντι στην τουρκική μειονότητα καθώς και για ηθελημένη πρόκληση αναταράξεων στην εσωτερική δομή της Τουρκίας.

Ο θάνατος του Στάλιν το 1953, είχε ως αποτέλεσμα την ελάττωση της έντασης των σχέσεων ανάμεσα στους δύο συνασπισμούς και είχε θετική επίδραση και στις διμερείς σχέσεις. Η Βουλγαρία προχώρησε σε ορισμένες προτάσεις προς την επίτευξη καλύτερων σχέσεων οι οποίες όμως, αντιμετωπίστηκαν με επιφυλακτικότητα κυρίως, λόγω της καχυποψίας της Τουρκίας απέναντι στη

---

⁶⁷ Κύρρης, Κ. (1986) *Τουρκία και Βαλκάνια*, Αθήνα: Εκδ. Εστία, σσ. 23-28.

⁶⁸ Zurcher, *Σύγχρονη Ιστορία*, ό.π., σελ. 309.

Σοβιετική Ένωση και τον Ανατολικό Συνασπισμό. Έπειτα από δέκα χρόνια επήλθε βελτίωση των διμερών σχέσεων, μετά και την ομαλοποίηση και των σχέσεων μεταξύ Τουρκίας και Σοβιετικής Ένωσης. Το 1966 πραγματοποιήθηκε η εξομάλυνση των διμερών σχέσεων σε διπλωματικό επίπεδο ενώ προχώρησαν σε επισκέψεις της ηγεσίας του βουλγαρικού κράτους στην Άγκυρα το Μάρτιο του 1968 και της αντίστοιχης τουρκικής ηγεσίας στη Σόφια τον Οκτώβριο της ίδιας χρονιάς.

Στο σημείο αυτό αξίζει να τονιστεί η υπογραφή συμφωνίας μεταξύ του βουλγαρικού και τουρκικού κράτους, για την επανένωση οικογενειών μετά τον χωρισμό που υπέστησαν κατά την κρίση της προηγούμενης δεκαετίας. Σύμφωνα με αυτήν, περί τους 15.000 Τούρκοι οι οποίοι κατοικούσαν ακόμα στο βουλγαρικό κράτος θα αποχωρούσαν με προορισμό την Τουρκία σε ομάδες των 300 ατόμων κάθε εβδομάδα από τις αρχές Απριλίου έως και τον Νοέμβριο. Η συμφωνία αυτή παρέμεινε σε ισχύ για περίπου δέκα χρόνια μέχρι και το 1975, που υπογράφηκε και η Συνθήκη Καλής Γειτονίας και Συνεργασίας στο Ελσίνκι. Βάσει υπολογισμών, μετακινήθηκαν γύρω στους 130.000 κάτοικοι της μειονότητας⁶⁹.

Η πιο οξεία φάση των τουρκοβουλγαρικών σχέσεων εκτυλίχθηκε κατά τη δεκαετία του 1980, καθώς οι αντιπαραθέσεις ήταν διαρκείς και εντονότερες και αφορούσαν το μόνιμο ζήτημα των μειονοτικών δικαιωμάτων. Το 1984, η Τουρκία εμφανιζόταν φανερά ενοχλημένη από τη βουλγαρική στάση έναντι των μουσουλμάνων της χώρας, ιδιαίτερα με την αντίδραση του ηγέτη της, Ζίβκοφ, που επιθυμούσε τον εκβουλαρισμό των τουρκογενών πληθυσμών⁷⁰. Ένα έτος αργότερα η Τουρκία απέστειλε διπλωματικό διάβημα δίχως όμως αποτέλεσμα, καθώς η Βουλγαρία τήρησε αρνητική στάση. Η τελευταία χρονιά της περιόδου της κομμουνιστικής κυριαρχίας επιφύλασσε και τις θερμότερες εντάσεις ανάμεσα σε Βουλγαρία και Τουρκία. Την άνοιξη του 1989, η κρίση ανάμεσα στις δύο χώρες έφτασε στο κατακόρυφο, με τη μη χορήγηση βουλγαρικού διαβατηρίου στους τουρκόφωνους μουσουλμάνους, ενώ το καλοκαίρι του ίδιου έτους παρατηρήθηκε νέα ένταση με την μαζική έξοδο της μειονότητας από την Βουλγαρία. Χαρακτηριστικό γνώρισμα εκείνης της έντασης, ήταν και η δήλωση του Τούρκου πρωθυπουργού

---

⁶⁹ Για τα παραπάνω στοιχεία, Crampton, R.J. *A concise history of Bulgaria*, Cambridge, 2005, σελ 203.

⁷⁰ Χριστογιάννης, *Στο ηφαίστειο*, ό.π., σελ. 183.

Οζάλ, ότι η εκείνη η κρίση ήταν σοβαρότερη από την αντίστοιχη με την Ελλάδα το 1987⁷¹.

1.4.3. Τουρκία – Ελλάδα

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις αποτελούν αναμφισβήτητα τις πλέον ταραχώδεις ανάμεσα στα κράτη των Βαλκανίων και τροφοδοτούν διαρκώς τη σύγχρονη Ευρωπαϊκή ιστορία. Από το 1945 και έπειτα, παρουσιάστηκαν αρκετές περιόδους διμερούς έντασης, ενώ δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις που τα δύο κράτη βρέθηκαν στα πρόθυρα πολεμικής σύρραξης. Πιο συγκεκριμένα, από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1970, κυριάρχησαν στις μεταξύ τους σχέσεις αφενός το Κυπριακό ζήτημα και αφετέρου οι διωγμοί κατά της ελληνικής μειονότητας στην Τουρκία.

Το 1955 σηματοδότησε την πρώτη σημαντική ρήξη μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας με αποκορύφωμα τα γεγονότα του Σεπτεμβρίου 1955, τα αποκαλούμενα «Σεπτεμβριανά», δηλαδή το σχέδιο εξόντωσης των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης, αλλά και των δύο νησιών που σήμερα ανήκουν στην τουρκική επικράτεια, της Ίμβρου και της Τενέδου. Η επόμενη σημαντική ρήξη μεταξύ των δύο κρατών συνέβη με αφορμή τις μαζικές απελάσεις του 1964, που είχαν ως αποτέλεσμα τον αποδεκατισμό της ελληνικής μειονότητας⁷².

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 η Τουρκία υιοθέτησε μια συστηματική πολιτική, με την οποία η κυριαρχία και τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας είχαν τεθεί υπό αμφισβήτηση και διεκδίκηση. Αυτή η πολιτική αποσκοπούσε, μέχρι και τη σημερινή εποχή, στη μεταβολή του εδαφικού *status quo*, το οποίο καθορίζεται από διεθνείς συνθήκες με κεντρικό γνώμονα τη Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάνης, καθώς και του νομικού καθεστώτος στον θαλάσσιο και εναέριο χώρο που προβλέπεται από το διεθνές δίκαιο και το δίκαιο της θάλασσας (UNCLOS).

Η έναρξη της πολιτικής αυτής, η οποία εγκαινίασε ένα νέο κεφάλαιο έντασης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, το οποίο διαρκεί μέχρι και σήμερα, σηματοδοτείται από την πρώτη εμφάνιση διεκδικήσεων εις βάρος της ελληνικής υφαλοκρηπίδας, το 1973 και αμφισβήτησης του εύρους του εθνικού εναερίου χώρου της χώρας, το 1975.

⁷¹ Χρηστίδης, *Τα Κομμουνιστικά*, ό.π., σελ. 178.

⁷² Χιδίρογλου, *Η σχέση*, ό.π., σελ. 145.

Η πολιτική αυτή κατά της Ελλάδας συνέπεσε με την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο και την κατοχή του βόρειου τμήματός της (Ιούλιος 1974) που συνεχίζεται μέχρι σήμερα, με καθοριστικές συνέπειες στις σχέσεις των δύο χωρών και στην πυροδότηση της μεταξύ τους κρίσης. Έκτοτε η Τουρκία υιοθέτησε μια στάση συνεχώς αυξανόμενων αμφισβητήσεων και διεκδικήσεων που οδήγησαν τις δύο χώρες ακόμη και στα πρόθυρα ένοπλης σύγκρουσης.

Το ζήτημα της Κύπρου αποτελούσε σημείο αιχμής για τις δύο χώρες επί σειρά ετών και αυτό επισφραγίσθηκε με την τουρκική εισβολή στον νησί, τον Ιούλιο του 1974. Λίγους μήνες νωρίτερα, τον Νοέμβριο του 1973, η Τουρκία είχε ήδη ξεκινήσει μία νέα προσπάθεια αναθεώρησης του διεθνούς καθεστώτος στο Αιγαίο στα χωρικά ύδατα. Η Ελλάδα τότε, έκρινε απαραίτητη τη λήψη αμυντικών μέτρων για την προστασία των νησιών της, γεγονός που προκάλεσε την αντίδραση της Άγκυρας, η οποία απάντησε με τη δημιουργία νέας στρατιωτικής δύναμης στη Σμύρνη⁷³.

Επιπλέον, η Τουρκία έφερε στο προσκήνιο το θέμα της μουσουλμανικής μειονότητας στην Δυτική Θράκη με το επιχείρημα ότι δεν τηρούνται τα προβλεπόμενα αναφορικά με τα δικαιώματα των μουσουλμάνων κατοίκων της.

1.4.4. Ελλάδα – Αλβανία

Οι σχέσεις της Ελλάδας με την Αλβανία έχουν διέλθει περιόδους διπλωματικής ψυχρότητας και παροδικών εντάσεων, αλλά και στιγμές ομαλών σχέσεων, με κύριο επίκεντρο το θέμα της ελληνικής μειονότητας της Βορείου Ηπείρου. Λόγω του συγκεκριμένου θέματος, οι ελληνοαλβανικές σχέσεις παρέμειναν στο χαμηλότερο δυνατό επίπεδο μέχρι και το 1970⁷⁴.

Κατά την διάρκεια του καθεστώτος Χότζα η ελληνική κοινότητα της Αλβανίας ήρθε αντιμέτωπη με πολλά προβλήματα, παρά την νομική αναγνώριση και κατοχύρωση των βασικών της δικαιωμάτων. Τα δικαιώματα αυτά είχαν ως στόχο την καλλιέργεια και ανάπτυξη της ιδιαιτερότητας της μειονότητας. Παρ' όλα αυτά η ελληνική παιδεία, που αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο για τους σκοπούς αυτούς, περιορίστηκε δραστικά από το αλβανικό κράτος. Υπολογίζεται ότι στη νοτιοδυτική

---

⁷³ Βαληνάκης, *Εισαγωγή*, ό.π., σελ. 208.

⁷⁴ Βάλντεν, Σ. (1993) *Βαλκανική συνεργασία και Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση*, Αθήνα: Εκδ. Παπαζήσης, σελ. 86.

χώρα και συγκεκριμένα σε 99 χωριά κοντά στις περιοχές του Αργυροκάστρου και των Αγίων Σαράντα η εκπαίδευση στην ελληνική γλώσσα παρουσίαζε σημαντικά προβλήματα στην εφαρμογή της, ενώ εντός του Αργυροκάστρου, των Αγίων Σαράντα, του Δελβίνου και της Χειμάρας, απαγορεύτηκε από την κυβέρνηση η σύσταση ελληνικών σχολείων.

Εκτός από την αυθαίρετη υπονόμευση του εκπαιδευτικού δικαιώματος της ελληνικής μειονότητας, πολλές ακόμα πράξεις της αλβανικής κυβέρνησης φανερώνουν την καχυποψία του κράτους απέναντι σε αυτή. Η τοποθέτηση αλβανικών οικογενειών και η απομάκρυνση των Ελλήνων από μειονοτικές περιοχές της χώρας ήταν μία από τις πρακτικές που υιοθέτησε η κυβέρνηση στην προσπάθειά της να υπονομεύσει των ελληνικό χαρακτήρα των περιοχών αυτών. Η υποχρεωτική αυτή μετακίνηση νομοθετήθηκε από το 1949 ενώ η ανανέωση της γινόταν ανά τακτές χρονικές περιόδους. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι από το αλβανικό καθεστώς υποστηρίχθηκε ότι η μετακίνηση αυτή γινόταν για οικονομικούς λόγους. Μια ακόμα τακτική που τονίζει την εχθρική στάση του αλβανικού κράτους απέναντι στην ελληνική κοινότητα είναι το ασυνήθιστα υψηλό ποσοστό ελληνικής καταγωγής πολιτικών φυλακισμένων. Βάσει ιστορικών πηγών και υπολογισμών από τους 40 χιλιάδες πολιτικούς κρατούμενους στην Αλβανία το 40% ήταν Έλληνες⁷⁵.

Διαχρονικό ‘αγκάθι’ στις σχέσεις Ελλάδας-Αλβανίας, αποτέλεσε το αποκαλούμενο ζήτημα των Τσάμηδων. Οι Τσάμηδες ήταν ομάδα αλβανόφωνων μουσουλμάνων, οι οποίοι στις αρχές του 20ού αιώνα άγγιζαν τους 20.000 και κατοικούσαν στην περιοχή της Θεσπρωτίας και συγκεκριμένα στην Ηγουμενίτσα, στο Μαργαρίτι, στις Φιλιάτες και την Παραμυθιά. Οι σημερινοί Τσάμηδες είναι απόγονοι εξισλαμισμένων χριστιανών της Ηπείρου από τους Οθωμανούς κατά τον 17ο αιώνα. Παρ’ όλο που με την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης οι μουσουλμάνοι Τσάμηδες κρίθηκαν ανταλλάξιμοι, με παρασκηνιακές παρεμβάσεις της Ιταλίας προς την κυβέρνηση του Έλληνα δικτάτορα Πάγκαλου εξαιρέθηκαν και παρέμειναν στη Θεσπρωτία. Οι μουσουλμάνοι Τσάμηδες χρησιμοποιήθηκαν από το ιταλικό φασιστικό καθεστώς για προπαγανδιστικούς λόγους, σκηνοθετώντας και θερμά

---

⁷⁵ Μανωλοπούλου-Βαρβιτσιώτη, Κ. (1998) *Σύγχρονα Προβλήματα Μειονοτήτων στα Βαλκάνια*, Αθήνα, σελ. 102.

επεισόδια στα ελληνοαλβανικά σύνορα προκειμένου να δικαιολογηθεί η επίθεση κατά της Ελλάδας τον Οκτώβριο του 1940⁷⁶.

Επιπρόσθετα, η ελληνική μειονότητα ήρθε αντιμέτωπη και με τον περιορισμό της χρήσης ελληνικής γλώσσας σε δημόσιους χώρους, μολονότι κάτι τέτοιο δεν προβλέπονταν από κάποια σχετική νομοθεσία. Το σημαντικότερο πλήγμα, όμως, ήταν η απαγόρευση ελεύθερης άσκησης των θρησκευτικών της εκδηλώσεων.

Όλα τα παραπάνω δημιουργούσαν ένα κλίμα εχθρότητας μεταξύ των δύο λαών, επί σειρά ετών. Το 1970 πραγματοποιήθηκε η αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων μεταξύ Αλβανίας και Ελλάδας, με το παράδοξο της ύπαρξης του κομμουνιστικού καθεστώτος από τη μία πλευρά και της ελληνικής δικτατορίας, από την άλλη. Διαχρονικά, οι σχέσεις Αλβανίας - Ελλάδας διήλθαν από διάφορες κρίσεις. Αρχικά, η προοπτική υπογραφής Συμφώνου Φιλίας θεωρήθηκε από την πλευρά της Αλβανίας αποφασιστικής σημασίας ενώ από την Ελλάδα επιδιώχθηκε η ομαλοποίηση των σχέσεων. Ανάμεσα στη μεγάλη οικονομική βοήθεια που έχει προσφέρει η χώρα μας βρίσκονται κυρίως έργα υποδομής. Μερικά από αυτά είναι το Διαγνωστικό Κέντρο Τιράνων με δαπάνη της Αρχιεπισκοπής της Αλβανίας, Κέντρα Υγείας, έργα υδροδότησης, το Νοσοκομείο στα Τίρανα, έργα οδοποιίας, συντήρηση σχολικών κτιρίων, το στρατιωτικό νοσοκομείο στο Αργυρόκαστρο και άλλα⁷⁷.

Σημαντικό ρόλο στην ομαλοποίηση των επαφών των δύο λαών διαδραμάτισε το 1981, ο τότε Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών και μετέπειτα Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας, Κάρολος Παπούλιας, ο οποίος εργάστηκε για την προώθηση και καλλιέργεια βελτιωμένων διμερών σχέσεων⁷⁸. Προς τον δρόμο αυτό κινήθηκε το 1984 και η Αλβανία με το άνοιγμα προς τις χώρες της Δύσης, ανάμεσά τους και η Ελλάδα. Ο θάνατος του επί σειρά ετών κομμουνιστή ηγέτη της Αλβανίας, Ενβέρ Χότζα το 1985, σηματοδότησε μία νέα εποχή στον τομέα των διπλωματικών επαφών των δύο χωρών, καθώς ο νέος Αλβανός κυβερνήτης Ραμίζ Αλία, επιχείρησε να αποκαταστήσει τις πληγές του παρελθόντος. Χαρακτηριστική της μεταστροφής του κλίματος ήταν και η επίσημη δήλωση της ελληνικής κυβέρνησης, τον Αύγουστο

---

⁷⁶ Καργάκος, Σ. ((2000) *Αλβανοί Αρβανίτες και Έλληνες*, Αθήνα: Εκδ. Σιδέρη, σσ. 290-306.

⁷⁷ Ανθομελίδης, Α. (1994) *Ήπειρος – Ήπειρώτες, Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα*, Θεσσαλονίκη, σσ. 94-99.

⁷⁸ Fischer, *Balkan strongmen*, ό.π., σσ. 34-68.

του 1987: «Ο χαρακτήρας της Αλβανίας ως εχθρικού κράτους, έχει πάψει να υφίσταται»⁷⁹.

Συμπερασματικά, βλέπουμε ότι μέχρι σήμερα η Ελλάδα έχει προσφέρει μεγάλη και ποικίλη υποστήριξη προς την γειτονική χώρα, χωρίς ποτέ να διασυνδέσει την παροχή αυτή με ανταλλάγματα ακόμη και όταν η Αλβανική κοινωνία μπορεί να ασκεί χαμηλής έντασης πολιτική η οποία αποσκοπεί στη διάλυση της ελληνικής μειονότητας. Η αμοιβαιότητα, όμως, στις διακρατικές σχέσεις θα πρέπει να είναι αυτονόητη⁸⁰.

1.4.5. Βουλγαρία – Ελλάδα

Οι ελληνοβουλγαρικές σχέσεις από το 1945 μέχρι και την κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων, παρουσίασαν σταθερή και ομαλή βελτίωση και αποκατάσταση. Με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου οι σχέσεις ήταν τεταμένες και εχθρικές, λόγω του βεβαρημένου παρελθόντος και του διαρκούς μεταξύ τους ανταγωνισμού για τη Μακεδονία, αλλά και της βουλγαρικής υποστήριξης στους Έλληνες αντάρτες, κατά τη διάρκεια του ελληνικού εμφυλίου πολέμου. Μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1950, υπήρχε πλήρης απουσία διπλωματικών σχέσεων ανάμεσα στη Βουλγαρία και την Ελλάδα.

Τα πρώτα βήματα για την βελτίωση των σχέσεων των δύο χωρών άρχισαν να πραγματοποιούνται το 1953 με τη συμφωνία για την αποκατάσταση της συνοριακής γραμμής και το 1954, με την έναρξη των διπλωματικών επαφών. Η περαιτέρω πρόοδος έλαβε και έμπρακτη μορφή με την υπογραφή συμφώνου μεταξύ των δύο κυβερνήσεων, το 1964. Από το 1974 και μετά ξεκίνησε μία πολύπλευρη συνεργασία ανάμεσα σε Ελλάδα και Βουλγαρία, δίχως ιδιαίτερα προβλήματα και με την εδραίωση της καλής γειτονίας. Μοναδικό, ίσως, αγκάθι στις διμερείς τους σχέσεις, ήταν η παροδική προστριβή για την κατανομή των νερών του ποταμού Νέστου⁸¹.

---

⁷⁹ Βαληνάκης, *Εισαγωγή*, ό.π., σελ. 342.

⁸⁰ Μαργαρώνη, Μ. (2009) *Από την Αλβανία στην Ελλάδα*, Αθήνα: Εκδ. Σπανίδης, σσ. 134-165.

⁸¹ Χρηστίδης, *Τα Κομμουνιστικά*, ό.π., σελ. 172.

Το πολύ καλό και ειλικρινές κλίμα επισφραγίσθηκε με την υπογραφή της Διακήρυξης Φιλίας, Καλής Γειτονίας και Συνεργασίας, το 1986⁸². Οι ελληνοβουλγαρικές σχέσεις αποτέλεσαν πρότυπο διεθνών σχέσεων για γειτονικά κράτη με διαφορετικά πολιτικά συστήματα, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις ιδιαίτερη αναφορά οι πολιτικές ηγεσίες επισημαίνουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά των δύο λαών, με τη σημαντική διαφορά ότι διαβίωναν σε διαφορετικά πολιτικά καθεστάτα⁸³.

Σε κάθε περίπτωση η διατήρηση των καλών σχέσεων με τη γειτονική χώρα και η περαιτέρω βελτίωσή τους, εξυπηρετεί τα συμφέροντα της Ελλάδας, για δύο κυρίως λόγους. Αρχικά, η Βουλγαρία αποτελεί την οικονομική ενδοχώρα με ό,τι αυτό ισοδυναμεί και δεύτερον, οι άριστες σχέσεις εξισορροπούν την επεκτατική πολιτική δύναμη που η Τουρκία ασκεί εις βάρος και των δύο κρατών. Από την άλλη όμως πλευρά, η Ελλάδα είναι υποχρεωμένη να αναπτύσσει και στρατηγικές εξουδετέρωσης των πολιτικών σχεδίων της γειτονικής χώρας σε βάρος της Ελλάδας, τα οποία ενδέχεται να προωθούνται συγκεκριμένα ακόμα και ανταγωνιστικά μέσω των διαδικασιών λειτουργίας των συλλογικών παγκόσμιων οργάνων που συμμετέχουν Ελλάδα και Βουλγαρία.

---

⁸² Crampton, *A concise*, ό.π., σελ. 132.

⁸³ Χατζηαργύρης, Βουλγαρία, ό.π., σελ. 17.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

2.1. Εισαγωγή

Η διασύνδεση της πολιτικής με τον αθλητισμό αποτελεί ένα ευρύ πεδίο συζήτησης, που αφορά στην καλώς ή κακώς κατά περίπτωση εννοούμενη επιρροή της πολιτικής στο παγκόσμιο αθλητικό κίνημα. Στην περίπτωση της Βαλκανικής ψυχροπολεμικής περιόδου, η ίδρυση και η λειτουργία των αθλητικών θεσμών αναδεικνύει παράλληλα και τους πολιτικούς εκείνους παράγοντες, οι οποίοι με τις αποφάσεις και τις πράξεις τους σημαδεύουν τις αθλητικές διαδρομές των χωρών τους και δη αυτών με κομμουνιστικό υπόβαθρο.

Επιπρόσθετα, τα ιστορικά αθλητικά σωματεία των Βαλκανικών κρατών διέθεταν – από τη στιγμή της ίδρυσής τους ή και μετέπειτα – ιδεολογικές και κομματικές αποχρώσεις. Χαρακτηριστικότερα παραδείγματα αποτελούν οι βαθιά κομματικοί αθλητικοί σύλλογοι των κομμουνιστικών κρατών της Βαλκανικής, αλλά και τα σωματεία των υπολοίπων χωρών που είχαν τεθεί υπό έλεγχο από μη δημοκρατικά και ανελεύθερα καθεστώτα.

Έντονη πολιτική απόχρωση υπήρχε κατά τη διεξαγωγή των Βαλκανικών Αγώνων της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου. Σημαίνοντα πρόσωπα με πολιτική ανάμειξη άφησαν ανεξίτηλη σφραγίδα στον θεσμό και αποκάλυψαν τη στενή και αλληλένδετη σχέση αθλητισμού και πολιτικής. Όπως θα δούμε, πάντως, οι Βαλκανικοί Αγώνες της ψυχροπολεμικής εποχής δεν πέτυχαν μόνο ως προς το αθλητικό τους σκέλος, αλλά και ως προς την συμβολή στην ειρηνική συνύπαρξη και συμφιλίωση των Βαλκανικών κρατών.

2.2. Αθλητικοί οργανισμοί και δρώμενα της ψυχροπολεμικής περιόδου

2.2.1. Αλβανία

Ο αθλητισμός, ο Ολυμπισμός και η φυσική αγωγή της χώρας ακολούθησαν την πορεία που είχαν χαράξει στο παρελθόν τα καθεστώτα και οι κυβερνήσεις παρόμοιων ιδεολογικών καταβολών. Η χρήση, η άνθηση και η εκμετάλλευση του αθλητισμού από κομμουνιστικά καθεστώτα ανά τον κόσμο, βρήκαν πρόσφορο

έδαφος και στην Αλβανία. Το κομμουνιστικό καθεστώς θεωρούσε τον αθλητισμό ως έναν από τους πυλώνες που υποστήριζαν σθεναρά την ιδεολογία και τη δύναμη, προετοιμάζοντας τις επόμενες γενιές που θα πολεμούσαν πρόθυμα κάθε φορά που η πατρίδα τους χρειαζόταν. Τα αλβανικά σχολεία αποτελούσαν τον τόπο διάδοσης της φυσικής αγωγής και οι μαθητές - μαζί πάντοτε με τους στρατιώτες - ήταν οι κύριοι πρωταγωνιστές στις μεγάλες αθλητικές δραστηριότητες προς τιμήν του δικτάτορα Ενβέρ Χότζα⁸⁴.

Η απαρχή του οργανωμένου αθλητισμού στην Αλβανία μεταπολεμικά τοποθετείται το 1945, με την ίδρυση και λειτουργία της Εθνικής Αλβανικής Αθλητικής Ομοσπονδίας. Η Ομοσπονδία δημιουργήθηκε από εκπροσώπους των αθλητικών σωματείων που είχαν δράσει κατά τη διάρκεια του πολέμου, καθώς και από ακτιβιστές από όλες τις επαρχίες της χώρας. Οι πρώτοι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι υιοθέτησαν το αρχικό καταστατικό, εξέλεξαν τα διοικητικά όργανα και το γενικό συμβούλιο της Ομοσπονδίας και ανακήρυξαν ως πρώτο Πρόεδρο τον Αντόν Μαζρέκο (Anton Mazreko), ο οποίος αποτελούσε μία ιστορική φυσιογνωμία του αλβανικού αθλητισμού. Πρωταρχικός στόχος της Εθνικής Ομοσπονδίας ήταν η ορθή οργάνωση και διάρθρωση των αθλημάτων. Σε πρώτο στάδιο έμφαση δόθηκε στα αθλήματα του ποδόσφαιρου, του στίβου, της κολύμβησης, του μπάσκετ και του βόλεϊ και μετέπειτα στα πλάνα ανάπτυξης τοποθετήθηκαν η γυμναστική, η πάλη, το σκάκι, η ποδηλασία, η σκοποβολή και το τένις⁸⁵.

Το 1946 εγκαινιάστηκε το πρώτο μεγάλο στάδιο, το Εθνικό Στάδιο «Κεμάλ Σταφά», στο πλαίσιο της στρατηγικής ανάπτυξης και προώθησης του αθλητισμού. Το 1948 ιδρύθηκε το πρώτο γυμναστήριο με την επωνυμία Σχολή Γυμναστικής Εκπαίδευσης με έδρα τα Τίρανα και ένα χρόνο αργότερα δημιουργήθηκε η Επιτροπή Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού της Αλβανίας. Στον τομέα της αθλητικής εκπαίδευσης, το πρώτο αξιόλογο βήμα πραγματοποιήθηκε το 1958, με τη δημιουργία του Ανώτερου Ινστιτούτου Φυσικής Αγωγής «Βόγιο Κούσι». Το 1959 η Αλβανία έγινε αποδεκτή στις τάξεις της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής και έτσι ιδρύθηκε η

---

⁸⁴ Vickers, *Οι Αλβανοί*, ό.π. σσ. 68-102.

⁸⁵ Panorama Sport (2015) Τίρανα, 26 Ιουνίου, σελ. 13.

Ολυμπιακή Επιτροπή Αλβανίας. Από τα πρώτα έτη λειτουργίας της, καθιερώθηκε ένας σημαντικός εγχώριος αθλητισμός θεσμός, οι Εθνικοί Ολυμπιακοί Αγώνες⁸⁶.

Οι αθλητικές συναντήσεις στο εξωτερικό της κομμουνιστικής Αλβανίας συνοδεύονταν σχεδόν επί μόνιμης βάσης από στελέχη της μυστικής αλβανικής αστυνομίας. Ο αθλητισμός αναπόφευκτα ακολουθούσε την πολιτική σε όλες τις εκφάνσεις⁸⁷. Εμφανής ήταν η επιρροή της Κίνας στον αλβανικό αθλητισμό με την αποστολή και εκπαίδευση στελεχών, αθλητών και παραγόντων στη χώρα της Ασίας. Εκτός από τη φίλη και σύμμαχο Κίνα, οι αθλητικές συναναστροφές της Αλβανίας διέθεταν στενό πεδίο και περιορίστηκαν σε κράτη με ελάχιστη παγκόσμια δύναμη, όπως η Ρουμανία, η Αλγερία και η Συρία. Παρ' όλα τα προβλήματα και τα πάσης φύσεως πολιτικά ζητήματα της χώρας, η Αλβανία είχε να επιδείξει σπουδαίες αθλητικές επιτυχίες, ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 1980. Ορισμένες εξ αυτών ήταν η ανάδειξή της σε παγκόσμια δύναμη στο άθλημα της άρση βαρών, η καθιέρωση της κυριαρχίας της στη σκοποβολή και η σημαντική βελτίωση των υποδομών και των αποτελεσμάτων στα αθλήματα του ποδοσφαίρου, του μπάσκετ και της ποδηλασίας⁸⁸.

Ουσιαστικό και δραστικό ρόλο στην ανάπτυξη του αθλητισμού της Αλβανίας διαδραμάτισαν δύο εκ των παλαιότερων αθλητικών Ομοσπονδιών της χώρας, που εκπροσωπούν δύο από τα πλέον δημοφιλή αθλήματα. Η Ομοσπονδία του Στίβου είχε αρχίσει να προσφέρει υπηρεσίες από το 1920 στην πόλη Σκόδρα της Αλβανίας. Η Ομοσπονδία κατόρθωσε να διατηρήσει σε πολύ καλό επίπεδο τόσο τον ερασιτεχνικό, όσο και τον επαγγελματικό αθλητισμό, με τη συστηματική διεξαγωγή τοπικών και εθνικών πρωταθλημάτων σε αγωνίσματα κλασικού αθλητισμού. Ο δεύτερος αθλητικός πυλώνας ήταν η Αλβανική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία. Η Ομοσπονδία είχε ιδρυθεί το 1930 και κατά την διάρκεια της κομμουνιστικής διακυβέρνησης κλήθηκε να φέρει εις πέρας την αποστολή της διάδοσης του αθλήματος, σε όλα τα κοινωνικά στρώματα της χώρας. Ενδεικτικά της προσπάθειας για δομημένη και άρτια οργάνωση του αλβανικού ποδοσφαίρου ήταν η ένταξη της Ομοσπονδίας στην

---

⁸⁶ Αλβανική Ολυμπιακή Επιτροπή (2014) Διαθέσιμο στο <http://nocalbania.org/en/aosh/>, (Πρόσβαση στις 15 Απριλίου 2014).

⁸⁷ Terret, T. (2009) «Sport in Eastern Europe during the Cold War», *The International Journal of the History of Sport*, 26:4, σσ. 465-468.

⁸⁸ Bunkart (2017) «Sport in Albania (1945-1990)» Διαθέσιμο στο http://bunkart.al/1/ekspozita_muzeale/sport-in-albania-1945-1990, (Πρόσβαση στις 21 Μαρτίου 2017).

Παγκόσμια Ομοσπονδία Ποδοσφαίρου (FIFA) το 1932, αλλά και η συμμετοχή της στην ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας (UEFA) το 1952⁸⁹.

2.2.2 Βουλγαρία

Η αθλητική δράση της Βουλγαρίας παρουσίασε δείγματα ανάπτυξης αρκετά χρόνια πριν από την εγκαθίδρυση του κομμουνισμού στη χώρα. Η Βουλγαρία ήταν παρούσα στην πρώτη μεγάλη διοργάνωση της σύγχρονης εποχής, καθώς απέστειλε πέντε αθλητές στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 1896. Δυναμική επίσης, ήταν και η παρουσία της στον τομέα του επίσημου Ολυμπιακού και αθλητικού Κινήματος, με την ίδρυση και λειτουργία της Ολυμπιακής Επιτροπής της Βουλγαρίας το Μάρτιο του 1923 και την ένταξή της στις τάξεις της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής το 1924. Η Εθνική Ολυμπιακή Επιτροπή διέκοψε τη λειτουργία της το 1944, για να επανέλθει εκ νέου λίγα χρόνια αργότερα υπό την καθοδήγηση της νέας, σοσιαλιστικής ηγεσίας της χώρας. Το κομμουνιστικό κόμμα της Βουλγαρίας «τέθηκε στην υπηρεσία της Λαϊκής Δημοκρατίας» και ανέλαβε άμεσα δράση για την οργάνωση και τον έλεγχο του αθλητισμού.

Το πρώτο σοβαρό βήμα του Κόμματος προς την παραπάνω κατεύθυνση ήταν η ίδρυση της Πρωτοβάθμιας Επιτροπής Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (1949) και η επανίδρυση της Βουλγαρικής Ολυμπιακής Επιτροπής (1951). Κομβικής σημασίας για το μέλλον του Βουλγαρικού αθλητισμού ήταν η απόφαση που ελήφθη από το ΚΚΒ το 1957 για την ίδρυση της Βουλγαρικής Ένωσης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού. Αρχικά, έστω και τυπικά, η Ένωση διέθετε αρκετά στοιχεία αυτονομίας και ελευθερίας κινήσεων. Το 1964 όμως, δόθηκε εξ ολοκλήρου στο κομμουνιστικό κόμμα με το πρόσχημα της αρτιότερης οργάνωσης και της βελτίωσης παροχών προς τον βουλγαρικό αθλητισμό. Τη δεκαετία του 1970, επιχειρήθηκε μία οργανωμένη αθλητική στροφή προς τους νέους της χώρας. Το 1971, συστάθηκε η Επιτροπή Νεολαίας και Αθλητισμού, η οποία ήταν αρμόδια για πολυποίκιλα αθλητικά θέματα και το 1976, ξεκίνησε η εφαρμογή του εθνικού προγράμματος με τον τίτλο «Υγιεινός

---

⁸⁹ Αλβανική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία (2016) Διαθέσιμο στο <https://fshf.org/asambleja/>, (Πρόσβαση στις 16 Σεπτεμβρίου 2016).

τρόπος ζωής», με σκοπό την αύξηση της ποιότητας ζωής των Βουλγάρων, μέσω των μαζικών αθλητικών δραστηριοτήτων και της ορθής διατροφής⁹⁰.

Η πρώτη σημαντική διεθνής αθλητική και Ολυμπιακή δράση κατά την περίοδο του κομμουνισμού ήταν το 1953, όταν η Σόφια φιλοξένησε την 54^η Σύνοδο της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής. Ακολούθησε η 74^η Σύνοδος της ΔΟΕ στην Βάρνα το 1973, ενώ το 1978 και πάλι η Σόφια, υποδέχθηκε τους αντιπροσώπους των Ευρωπαϊκών Ολυμπιακών Επιτροπών⁹¹.

Πέντε αξιωματούχοι από τη Βουλγαρία έχουν υπηρετήσει ως εκλεγμένα μέλη της ΔΟΕ, τα τρία μέλη κατά την προκομμουνιστική περίοδο: Ντίμιταρ Τσόκοφ (1906-1912), Ντίμιταρ Στάντσοφ (1913-1929) και Στεφάν Χαπρασικόφ (1929-1944). Μετά από την ανάληψη της εξουσίας από τους κομμουνιστές και μέχρι τη διάλυση του υπαρκτού σοσιαλισμού, μόνο δύο άλλα στελέχη εξελέγησαν στη ΔΟΕ: ο στρατηγός Βλαντιμίρ Στόιτσεφ με θητεία 35 ετών (1952-1987) και ο Ιβάν Σλάβκοφ⁹².

Η αθλητική και Ολυμπιακή παιδεία και η προώθησή τους τέθηκαν σε γραμμή προτεραιότητας για το βουλγαρικό κράτος επί κομμουνισμού. Αποφασίστηκε η ίδρυση Εθνικού Ολυμπιακού Σχολείου (1983), το οποίο μετονομάστηκε σε Εθνική Ολυμπιακή Ακαδημία, ενός θεσμού που έφερε τα χαρακτηριστικά ανώτατου εκπαιδευτικού πυλώνα για τον Ολυμπισμό και τον αθλητισμό. Δύο γυναίκες έθεσαν τα θεμέλια για την ίδρυση και τη λειτουργία του: η Ναταλία Πέτροβα, καθηγήτρια Ιστορίας του Αθλητισμού στο Ινστιτούτο Φυσικής Αγωγής «George Dimitroff» και η Ναντέιντα Λεκάρσκα, η οποία επί σειρά ετών διετέλεσε ομιλήτρια στις επίσημες Συνόδους της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας⁹³.

Κατά τη διάρκεια της σοσιαλιστικής διακυβέρνησης, το αθλητικό υπερθέαμα των Βουλγάρων ήταν οι Σπαρτακιάδες. Οι Σπαρτακιάδες, αποτέλεσαν το αντίπαλο δέος των «καπιταλιστικών» Ολυμπιακών Αγώνων και διοργανώνονταν κάθε τέσσερα

---

⁹⁰ Haralampiev D. και Bankov, P. (1983) *Physical Education and Sport in the People's Republic of Bulgaria*, Sofia: Sofia Press, σσ.13-16.

⁹¹ Βουλγαρική Ολυμπιακή Επιτροπή (2015) Διαθέσιμο στο <http://www.bgolympic.org/history/473-hosting-olympic-forums>, (Πρόσβαση στις 6 Νοεμβρίου 2016).

⁹² Για μία καταγραφή της διαδρομής του Ζλάβκοφ, βλ. Παράρτημα 2 της παρούσας διατριβής.

⁹³ Bardareva R. και Ivanov, B. (1998) *Olympism and Olympic Movement – Origin and Development*, Sofia, σελ. 65.

χρόνια, σχεδόν σε όλα τα κομμουνιστικά κράτη της χρονικής περιόδου του Ψυχρού Πολέμου. Ο θεσμός αυτός, γνωστός και ως Εργατικές ή Λαϊκές Ολυμπιάδες είχε ως αφητηρία τη δεκαετία του 1920. Η συμμετοχή του λαού στις αθλητικές δοκιμασίες ήταν ουσιαστικά υποχρεωτική και όλες οι εθνικές και κομματικές υπηρεσίες βρίσκονταν επί ποδός για την επιτυχή έκβαση. Η πρώτη Σπαρτακιάδα της Βουλγαρίας έλαβε χώρα με αφορμή τα δέκα χρόνια από την εγκαθίδρυση του κομμουνισμού στη χώρα, ενώ χαρακτηριστικό της μαζικής συμμετοχής και προσέλευσης ήταν το γεγονός ότι στους αγώνες του 1984, ο αριθμός των μετεχόντων άγγιξε τα 2.5 εκατομμύρια, ενώ τα αθλητικά σωματεία υπερέβησαν τα 2.500⁹⁴.

Η κομματική κομμουνιστική σκέψη και πρακτική, επέβαλαν και τον απόλυτο έλεγχο των αθλημάτων και των Ομοσπονδιών τους. Από το 1949, ο σχετικός κατάλογος περιλάμβανε δέκα συνολικά αθλήματα, μεταξύ των οποίων ο κλασικός αθλητισμός, το ποδόσφαιρο, η πυγμαχία, το μπάσκετ και η ενόργανη γυμναστική. Δύο δεκαετίες αργότερα, ο κατάλογος εμπεριείχε τρία μόνο αθλήματα, ενόργανη γυμναστική, κολύμβηση και κλασικό αθλητισμό, ενώ το 1988 είχαν προστεθεί η άρση βαρών και η ρυθμική γυμναστική⁹⁵.

2.2.3. Γιουγκοσλαβία

Η αθλητική ιστορία της Γιουγκοσλαβίας έχει την ρίζες της δεκαετίες πριν από την επιβολή του κομμουνισμού στο κράτος αυτό. Το 1919 ιδρύθηκε η Γιουγκοσλαβική Ολυμπιακή Επιτροπή με αρχική έδρα το Ζάγκρεμπ της Κροατίας. Η Επιτροπή προέκυψε από τη συνένωση της Κροατικής Ένωσης Αθλητισμού (ιδρ. 1909) και της Σερβικής Ολυμπιακής Επιτροπής με έδρα το Βελιγράδι (ιδρ. 1910). Σκοπός της Επιτροπής ήταν μεταξύ άλλων, η ανάπτυξη σχέσεων με τη ΔΟΕ και τις Εθνικές Ολυμπιακές Επιτροπές, η στήριξη των υψηλού επιπέδου πρωταθλητών και η ενίσχυση των αθλητικών Ομοσπονδιών της χώρας⁹⁶.

Η επικράτηση του σοσιαλισμού επέφερε σημαντικές αλλαγές στη διάρθρωση, τη δομή και τον τρόπο λειτουργίας του αθλητισμού της Γιουγκοσλαβίας. Όπως

---

⁹⁴ «Αγώνες Αθλητισμού και Πολιτισμού για όλη την εργατική τάξη», Ριζοσπάστης (2016), 24 Ιουνίου.

⁹⁵ Girginov, V. (2006) *Bulgarian sport policy 1945-1989: A strategic relation perspective*, Sofia, σσ. 3-5.

⁹⁶ *Olympic Review* (1912) 11.

συνέβη και στα υπόλοιπα κομμουνιστικά Βαλκανικά κράτη, όλοι οι σημαντικοί τομείς της κοινωνίας, όπως η εκπαίδευση, η βιομηχανία, οι μεταφορές και η γεωργία, έτσι και ο αθλητισμός και η φυσική αγωγή, διευθύνονταν εξ ολοκλήρου από το κράτος.

Ο αθλητισμός ειδικότερα τέθηκε υπό τον πλήρη έλεγχο της Ομοσπονδιακής Ένωσης Φυσικής Αγωγής. Η Ένωση είχε επικεφαλής έναν Επίτιμο Πρόεδρο, ενώ ουσιαστικά υπεύθυνος για την εύρυθμη λειτουργία της ήταν ο εκάστοτε Γενικός Γραμματέας. Μέλη της Ένωσης ήταν όλες οι αναγνωρισμένες αθλητικές Ομοσπονδίες, οι οποίες διοικούνταν από τους Προέδρους. Κατά τη δεκαετία του 1980, ο αριθμός των Ομοσπονδιών υπερέβαινε τις 45. Στη βάση της αθλητικής πυραμίδας βρίσκονταν οι αθλητικοί σύλλογοι. Κανένας σύλλογος δεν μπορούσε να λειτουργήσει χωρίς να έχει εγγραφεί στα μητρώα της Ένωσης και να έχει αναγνωριστεί από αυτήν και συνεπώς, να δύναται να λάβει την οικονομική ετήσια ενίσχυση που του αναλογούσε⁹⁷. Η χρηματοδότηση προερχόταν από τον ετήσιο γενικό προϋπολογισμό του κράτους, προβλεπόταν ειδικός φόρος για την ενίσχυση του σωματειακού αθλητισμού, ενώ άλλη σημαντική πηγή εσόδων ήταν η αθλητική λοταρία. Τα αθλητικά σωματεία αποτελούσαν την πιο ισχυρή παρουσία στο αθλητικό σύστημα του Ομόσπονδου κράτους. Χαρακτηριστικό της αθλητικής – αλλά και πολιτικής – δύναμης των μεγάλων συλλόγων της χώρας, όπως ο Ερυθρός Αστήρας και η Δυναμό Ζάγκρεμπ, ήταν η ύπαρξη των αποκαλούμενων «ομάδων-δορυφόρων» που λειτουργούσαν εντός του πλαισίου τους⁹⁸.

Ιδιαίτερη φροντίδα υπήρχε για τους αθλητές και τους προπονητές των σωματείων. Οι φερέλπιδες αθλητές γυμνάζονταν σε εθνικό επίπεδο υπό την επίβλεψη και την ευθύνη έμπειρων προπονητών. Οι προπονητές έχαιραν ιδιαίτερης εκτίμησης από το ευρύ κοινό, καθώς ήταν συνήθως πρώην αθλητές υψηλού επιπέδου και ανταποκρίνονταν στο πρότυπο ενός υποδειγματικού επαγγελματία. Συγκριτικά με τους συναδέλφους τους στις υπόλοιπες κομμουνιστικές χώρες των Βαλκανίων, οι Γιουγκοσλάβοι αθλητές και προπονητές, απολάμβαναν ιδιαίτερα αυξημένη ελευθερία κινήσεων και μετακινήσεων, καθώς αρκετοί εξ αυτών εργάστηκαν ή προπονήθηκαν

---

⁹⁷ Rohdewald, S. (2011) «Yugoslavian Sport and the Challenge of Its Recent Historiography», *Journal of Sport History*, Volume 38, Number 3, January, σελ. 390.

⁹⁸ Dragovic, S. (1972) «Physical Culture and Sport», *Yugoslav Report*, 9, σσ. 81-88.

σε κράτη του εξωτερικού και δη Δυτικών αντιπάλων, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής⁹⁹.

Η κομμουνιστική Γιουγκοσλαβία είχε να επιδείξει αξιοσημείωτες διεθνείς και εγχώριες οργανωτικές αθλητικές επιτυχίες. Το 1969, το Ντουμπρόβνικ φιλοξένησε την 14^η Σύνοδο της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, το 1979 το Σπλιτ διοργάνωσε τους Μεσογειακούς Αγώνες, το 1984 καταγράφηκε η μεγάλη επιτυχία των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων του Σεράγεβο και των Πανεπιστημιακών Αγώνων στο Ζάγκρεμπ το 1987. Σε εθνικό επίπεδο, ιδιαίτερη απήχηση είχε ο εορτασμός της Ολυμπιακής Ημέρας, με τη συμμετοχή χιλιάδων νέων.

Το εθνικό «μωσαϊκό» της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας αποτυπώνεται εν μέρει στη λίστα των τεσσάρων Γιουγκοσλάβων «Αθανάτων» της ΔΟΕ: πρώτο μέλος ήταν ο Σλοβένος Στάνκο Μπλούντεκ (1948-1959), ενώ ακολούθησαν ο Κροάτης Μπόρις Μπάκτατς (1960-1986), ο Σέρβος Σλόμπονταν Φιλίποβιτς (1987) και ο ισχυρός άνδρας του παγκοσμίου μπάσκετ, Σέρβος Μπόρισλαβ Στάνκοβιτς (1988)¹⁰⁰.

2.2.4. Ρουμανία

Η κομμουνιστική διακυβέρνηση της Ρουμανίας εκμεταλλεύθηκε απολύτως τον αθλητισμό, με προπαγάνδα προς όφελος του κόμματος και του σκληροπυρηνικού κρατικού μηχανισμού¹⁰¹.

Σύμφωνα με τις αντιλήψεις των κυβερνώντων, οι Ρουμάνοι αθλητές οι οποίοι είχαν μακρά παράδοση στις επιτυχίες και τις διακρίσεις, εκτός από τη συγκομιδή μεταλλίων θα έπρεπε να είναι άριστοι πρεσβευτές της κομμουνιστικής ιδεολογίας. Άλλωστε, η πιστή υπηρεσία των αθλητών προς το κόμμα είχε ως άμεση ανταμοιβή

---

⁹⁹ Petrovic, K. (1983) *Social differentiation and stratification in Yugoslav society and sport*, Ljubljana, Yugoslavia, σσ. 13-19.

¹⁰⁰ Από τον επίσημο κατάλογο της ΔΟΕ που αφορά τα μέλη της (2015) Διαθέσιμο στο www.olympic.org (Πρόσβαση στις 12 Απριλίου 2015).

¹⁰¹ Tismaneanu, *Stalinism*, ό.π., σελ. 65.

την ανάληψη υψηλών θέσεων σε νευραλγικές θέσεις του αθλητικού τομέα, τόσο σε διοικητικό, όσο και σε προπονητικό επίπεδο¹⁰².

Με την κυριαρχία του σοσιαλισμού στη Ρουμανία, εμφανίσθηκαν και οι πρώτες θεωρητικές και πρακτικές κινήσεις στον τομέα του αθλητισμού και δη του μαζικού. Σύμφωνα με τη βασική διακήρυξη περί αθλητισμού της κομμουνιστικής περιόδου «πρέπει να θέσουμε ως στόχο τη δημιουργία μιας δημοκρατικής αθλητικής μάζας με την παράλληλη προώθηση της γυμναστικής στις γυναίκες, τους εργάτες και τους φοιτητές και επίσης να πολεμήσουμε τον χουλιγκανισμό, τον επαγγελματικό αθλητισμό και την εμπορευματοποίηση της αθλητικής ζωής»¹⁰³. Το πρακτικό αποτέλεσμα της συγκεκριμένης προσέγγισης μεταφράσθηκε στην άμεση κατασκευή αθλητικών εγκαταστάσεων που θα χρησιμοποιούσε ο λαός για την εκγύμνασή του. Μόνο στο Βουκουρέστι, υπήρχαν δώδεκα μεγάλα αθλητικά στάδια¹⁰⁴.

Το 1977 θεσπίστηκε ένας νέος αθλητικός θεσμός στα πρότυπα των επιτυχημένων Σπαρτακιάδων, οι Δακιάδες (Daciade), που οφείλουν την ονομασία τους στη ρουμανική περιοχή της αρχαίας Δακίας. Οι Δακιάδες ιδρύθηκαν επίσης λόγω της βαθιάς επιρροής που άσκησαν στον Τσαουσέσκου οι τακτικές επισκέψεις στην Κίνα και τη Βόρεια Κορέα και στόχευσαν στην περαιτέρω προσωπολατρία του. Τελούνταν κάθε δύο έτη, με θερινούς και χειμερινούς αγώνες και χαρακτηριστικό της ευρείας απήχησης και προβολής της πρώτης Δακιάδας είναι το γεγονός της συμμετοχής σε αυτήν 6 εκατομμυρίων πολιτών, εκ των οποίων τα 2 εκατομμύρια σε επαγγελματικό επίπεδο. Ο σκοπός του θεσμού της Δακιάδας είχε εξ αρχής οριοθετηθεί από τους κυβερνώντες: η πολύπλευρη ανάπτυξη του μαζικού αθλητισμού που θα οδηγούσε στην άρτια υγεία των εργατών και τη βελτίωση των επιδόσεων από τους Ρουμάνους αθλητές, οι οποίοι θα αύξαναν το κύρος της χώρας σε όλο τον κόσμο. Αν και τα σχέδια του κράτους για τις Δακιάδες ήταν μεγαλεπήβολα, ο θεσμός

---

¹⁰² Rusu O. και Cuza, A. (2016) «Sport and Politics – Unilateral or Joint Interest? Romanian Case», International Journal of Science of Sport, 4, σσ. 2-16.

¹⁰³ Merrill, C. (2004) «Heroes or Romanian Sports in Transition», ICWA Letters (September 13, 2004), σ. 3. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.icwa.org/wp-content/uploads/2015/09/CM-41.pdf>, (Πρόσβαση στις 8 Ιουλίου 2021).

¹⁰⁴ Olympic Review (1974) 78-79.

άρχιζε σταδιακά να φθίνει, με αποτέλεσμα να οργανωθούν τελικά έξι διοργανώσεις, η τελευταία από τις οποίες το 1989¹⁰⁵.

Ενώ όλες οι πρακτικές του ρουμανικού καθεστώτος για την προβολή του αθλητισμού προέβλεπαν τη σχετική φιλική προσέγγιση του Τσαουσέσκου, τα μεταγενέστερα στοιχεία αποκαλύπτουν ακριβώς το αντίθετο. Σύμφωνα με δηλώσεις του Αλεξάντρου Σιπέρκο, ενός από τα ισχυρά στελέχη του ρουμανικού αθλητισμού και Ολυμπισμού, τόσο ο Νικολάε Τσαουσέσκου, όσο και η σύζυγος του Έλενα, διακατέχονταν από έντονα συναισθήματα απέχθειας απέναντι σε κάθε αθλητική εκδήλωση. Σε μία ακόμη αποστροφή των δηλώσεών του ο Σιπέρκο τονίζει: *«το ζεύγος Τσαουσέσκου θεωρούσε τον αθλητισμό υποδεέστερης κατηγορίας και για άτομα δεύτερης τάξης. Δεν έδινε καμία σημασία στον σοβαρό αθλητισμό. Κάθε χρόνο μείωνε τα χρήματα για την ενίσχυση των αθλητών, ενώ τα οφέλη για τους Ρουμάνους Ολυμπιονίκες ήταν μηδαμινά, σε σχέση με αυτά που προσέφεραν στον ίδιο και το κράτος. Η αθλητική παράνοια του Νικολάε συνεχίστηκε με το κλείσιμο ενός προπονητικού κέντρου στο Βουκουρέστι, δίχως λόγο και αιτία, με αφορμή το γεγονός ότι κάνανε φασαρία οι αθλητές. Με απόφαση του Τσαουσέσκου, η Ρουμανία αποτέλεσε το μοναδικό κράτος της Ευρώπης – και ίσως και του κόσμου – που δε μετέδωσε τηλεοπτικά τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Σεούλ το 1988 και οι πολίτες μας αναγκάζονταν να λαμβάνουν σήμα από γειτονικά κράτη»*¹⁰⁶.

Τέσσερα χρόνια νωρίτερα η Ρουμανία εξέπληξε με την στάση της, καθώς δεν συμμετείχε στο μποϋκοτάζ των Ολυμπιακών Αγώνων του 1984 στο Λος Άντζελες. Ενώ στις 8 Μαΐου του 1984, η Σοβιετική Ένωση ανακοίνωνε τη μη παρουσία της στους Αγώνες που θα λάμβαναν χώρα δύο μήνες μετά στις ΗΠΑ, ο Τσαουσέσκου ξεκινούσε μία σειρά από συναντήσεις σε υψηλό επίπεδο, τόσο με τους Σοβιετικούς, όσο και με τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή, για να αποφασίσει τη συμμετοχή ή μη της Ρουμανικής Ολυμπιακής Ομάδας στη διοργάνωση. Ο Ρουμάνος ηγέτης φοβούμενος ότι το μποϋκοτάζ θα πλήξει τη δημοφιλία του, επισφράγισε την συμμετοχή της Ρουμανίας στο Λος Άντζελες. Υπήρχε ασφαλώς και η άποψη ότι η

---

¹⁰⁵ Bogdan, S. (2017) «Daciades» Διαθέσιμο στο <https://www.historia.ro/autor/stan-alexandru-bogdan>, (Πρόσβαση στις 17 Μαρτίου 2016)

¹⁰⁶ Ο Αλεξάντρου Σιπέρκο διετέλεσε Μέλος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής επί σειρά ετών (1955-1998) και Αντιπρόεδρος της Ρουμανικής Ολυμπιακής Επιτροπής. Οι συγκεκριμένες δηλώσεις του για την αθλητική πολιτική του Τσαουσέσκου φιλοξενούνται σε δημοσίευμα των *New York Times* (11 Φεβρουαρίου 1990).

Ρουμανία μετείχε τελικά στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1984 με την στήριξη της ΕΣΣΔ, με απώτερο σκοπό την διείσδυση του Ανατολικού μπλοκ στα εσωτερικά δρώμενα του Δυτικού κόσμου. Η υποστήριξη των Αμερικάνων αλλά και της ΔΟΕ στους Ρουμάνους αναφορικά με τη στάση τους, ήταν έμπρακτη και γενναιόδωρη. Οι δύο πλευρές (ΔΟΕ και ΗΠΑ) κάλυψαν συνολικά τα 2/3 των εξόδων της Ρουμανικής αποστολής, ενώ η Οργανωτική Επιτροπή του Λος Άντζελες, προσέφερε πέντε ώρες τηλεοπτικής κάλυψης στους Ρουμάνους τηλεθεατές ημερησίως. Εκ του αποτελέσματος, η Ρουμανία - στο αθλητικό τουλάχιστον σκέλος - έπραξε ορθά που μετείχε στους συγκεκριμένους Ολυμπιακούς Αγώνες, καθώς κατέλαβε την τρίτη θέση σε συγκομιδή μεταλλίων, πίσω από τις ΗΠΑ και τη Δυτική Γερμανία, γεγονός που αποτελεί με διαφορά την καλύτερη εμφάνιση της Ρουμανίας στην ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων¹⁰⁷.

Ένα ζήτημα που ακροβατεί ανάμεσα στον αστικό μύθο και την πραγματικότητα, αφορά στη ζωή και την πορεία του Χέλμουτ Ντουκαντάμ, Ρουμάνου τερματοφύλακα ποδοσφαίρου. Ο Ντουκαντάμ είχε γράψει ιστορία στα χρονικά του ευρωπαϊκού αθλητισμού όταν στις 7 Ιουλίου 1986 απέκρουσε τέσσερα πέναλτι στον τελικό του Κυπέλλου Πρωταθλητριών, ανάμεσα στην ομάδα του, τη Στεάουα Βουκουρεστίου και την Μπαρτσελόνα και χάρισε στη ρουμανική ομάδα το τρόπαιο. Μετά από τη συγκεκριμένη εμφάνιση, όλοι ανέμεναν μία ανταμοιβή με χρηματικά κέρδη και ακριβές μεταγραφές. Ωστόσο, μετά από εκείνο το βράδυ σταμάτησε η λαμπρή του πορεία και ξεκίνησε ένα μπαράζ παραφιλολογίας με πολιτικές προεκτάσεις. Ορισμένοι από του μύθους της εποχής: *«Ο Νίκου Τσαουσέσκου (γιος του Προέδρου) του έσπασε τα χέρια», «Το καθεστώς τον πυροβόλησε γιατί έγινε ήρωας», «Είχε ένα ατύχημα με αλυσοπρίονο και έχασε τα δάχτυλά του», «Ήμασταν η χώρα του Τσαουσέσκου και γίναμε η χώρα του Ντουκαντάμ. Αυτό δεν μπορούσε να το ανεχθεί ο δικτάτορας».* Η αλήθεια αποκαταστάθηκε με την πτώση του καθεστώτος και τη δήλωση του ίδιου του αθλητή: *«Εκείνη την περίοδο είχα διαγνωσθεί με σοβαρό ανεύρυσμα δεξιάς μασχάλης και κινδύνευε η ζωή μου. Το*

---

¹⁰⁷ Wilson, Jr. και Harold, E. (1994) «The Golden opportunity: Romania's political manipulation of the 1984 Los Angeles Olympic Games», OLYMPIKA, The International Journal of Olympic Studies, Volume III, σσ. 83-97

καθεστώς έκανε τα αδύνατα δυνατά για να με σώσει, σε αντίθεση με όλα όσα ακούσθηκαν»¹⁰⁸.

Η «αθλητική απάθεια» του Τσαουσέσκου κατά τη διάρκεια της πολυετούς διακυβέρνησής του ήταν αντίθετη με την πλατιά διάδοση του αθλητισμού στον λαό της Ρουμανίας. Η αγάπη των μέσων Ρουμάνων για τη γυμναστική, τη φυσική αγωγή και τα σπορ διαφαίνεται και από τις πολλαπλές διεθνείς επιτυχίες των αθλητών της χώρας. Εξάλλου οι σχετικές διακρίσεις ήδη ανέτρεχαν στα χρόνια μετά από το 1914, όταν ιδρύθηκε η Ρουμανική Ολυμπιακή και Αθλητική Επιτροπή. Οι πρωταθλητές της Ρουμανίας συμμετείχαν σε διοργανώσεις Ολυμπιακών Αγώνων από το 1924 και σήμερα έχουν ξεπεράσει τη συγκομιδή των 300 μεταλλίων σε αυτές, επίτευγμα που τους κατατάσσει ανάμεσα στους πλέον επιτυχημένους στο παγκόσμιο στερέωμα του αθλητισμού¹⁰⁹.

2.2.5. Ελλάδα

Η Ελλάδα είναι η γενέτειρα του θεσμού των Ολυμπιακών Αγώνων. Από τον 19^ο αιώνα, η πολιτική του σύγχρονου ελληνικού κράτους υπερασπίστηκε τον τίτλο αυτό και πρωτοστάτησε στην αναβίωση του Ολυμπισμού στη σύγχρονη εποχή. Η συμβολή της Ελλάδας στην οργάνωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 1896 ήταν καθοριστική για το μέλλον του παγκοσμίου αθλητισμού. Επιφανείς Έλληνες διακρίθηκαν για την προσφορά τους στο αθλητικό και Ολυμπιακό Κίνημα, με επικεφαλής τον πρώτο Πρόεδρο της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, Δημήτριο Βικέλα και τους εθνικούς ευεργέτες Ευάγγελο Ζάππα και Γεώργιο Αβέρωφ¹¹⁰.

Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ξεκινάει η μακρά διαδρομή του μεγαλύτερου αθλητικού οργανισμού της χώρας, της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής. Η ΕΟΕ ιδρύθηκε στην Αθήνα στις 24 Νοεμβρίου 1894 (σύμφωνα με το Ιουλιανό Ημερολόγιο), με πρώτο Πρόεδρο τον τότε Διάδοχο Κωνσταντίνο. Η αρχική ονομασία

---

¹⁰⁸ Majumdar, A. (2013) «Helmuth Duckadam. The hand that stopped Barcelona» Διαθέσιμο στο <http://www.thehardtackle.com/2013/helmuth-duckadam-the-hand-that-stopped-barcelona/>, (Πρόσβαση στις 12 Μαρτίου 2013).

¹⁰⁹ Από τον επίσημο κατάλογο των Ολυμπιακών μεταλλίων της ΔΟΕ.

¹¹⁰ Γεωργιάδης, Κ. (2003) *Olympic Revival. The Revival of the Olympic Games in Modern Times*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, σσ. 32-50.

της ήταν Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων (ΕΟΑ), λόγω της ευθύνης και αποστολής της για τη διοργάνωση των Πρώτων Διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων. Ανατρέχοντας στη ονοματολογία των Προέδρων της Επιτροπής, διαπιστώνεται η διαχρονική πολιτική ανάμειξη στον χώρο του ελληνικού αθλητισμού, καθώς αρκετοί εξ αυτών ανήκαν στην ελληνική Βασιλική οικογένεια. Η Ελλάδα εκπροσωπήθηκε με δώδεκα μέλη στη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή, από τα οποία τα επτά κατά την χρονική περίοδο μετά από λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου έως τη διάλυση των κομμουνιστικών καθεστώτων: Ιωάννης Κετσέας (1946-1965), Βασιλεύς Κωνσταντίνος (1963-1974), Πύρρος Λάππας (1965-1980), Επαμεινώνδας Πετραλιάς (1975-1977), Νικόλαος Νησιώτης (1978-1986), Νικόλαος Φιλάρετος (1981-2005), Χαράλαμπος Νικολάου (1986-2015).

Ο ΣΕΓΑΣ (*Σύνδεσμος Ελληνικών Γυμναστικών Αθλητικών Σωματείων*) ήταν η πρώτη αθλητική Ομοσπονδία που ιδρύθηκε στην Ελλάδα (1897) με αρμοδιότητα όλα τα αθλήματα, τα οποία στη συνέχεια κατανεμήθηκαν σε ανεξάρτητες ειδικές ομοσπονδίες. Ο ΣΕΓΑΣ κατόρθωσε να οργανώσει τον ελληνικό αθλητισμό, διοργάνωσε διεθνείς αγώνες και το 1928 καθιέρωσε τους Βαλκανικούς Αγώνες. Το 1934, προκήρυξε τους 1^{ους} Μεσογειακούς αγώνες που τελικά δεν διεξήχθησαν και το 1935 βραβεύθηκε από την Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή με το Ολυμπιακό Κύπελλο για τις υπηρεσίες του στον αθλητισμό, στη διάδοση της Ολυμπιακής Ιδέας, για τις διοργανώσεις διεθνών και μη αγώνων, τη συμμετοχή του σε αγώνες και γιατί ήταν ο ιδρυτής των Βαλκανικών και των Μεσογειακών αγώνων¹¹¹. Ο ΣΕΓΑΣ έχει στο παθητικό του και ορισμένες αμφιλεγόμενες αποφάσεις, οι οποίες ως επί τω πλείστον συνδέονται με τις αναχρονιστικές της πρακτικές στον τομέα του γυναικείου κλασικού αθλητισμού¹¹².

Το 1949 υπήρξε σημαντική χρονιά για την ελληνική, αλλά και τη διεθνή αθλητική εκπαίδευση. Η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή ενέκρινε ομόφωνα την ίδρυση της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας (ΔΟΑ) στην Αρχαία Ολυμπία, υπό την εποπτεία της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων, στην οποία και εμπιστεύθηκε το έργο

---

¹¹¹ ΣΕΓΑΣ (2017) Διαθέσιμο στο <http://segas.gr/index.php/el/federation/segas-history>, (Πρόσβαση στις 9 Μαρτίου 2017).

¹¹² Ζάικος, Ν. (2019) «Αι γυναίκες αθλήτριαι κατά 95% χάνουν την μητρότητά τους». Ο Σύνδεσμος Ελληνικών Γυμναστικών και Αθλητικών Σωματείων και η αποδοχή του κλασικού αθλητισμού γυναικών στην Ελλάδα», *Γυναίκα & Αθληση* XI/, σσ. 74-113.

της οργάνωσης και διοίκησης της Ακαδημίας. Η ΔΟΑ λειτουργεί στις εγκαταστάσεις της ΕΟΕ στην Αρχαία Ολυμπία από το 1961, ο συνολικός δε έλεγχος της οργάνωσης και λειτουργίας της, ανήκει στην Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή. Το 1961, μία από τις σημαντικότερες προσωπικότητες του Ολυμπιακού Κινήματος και πρωτεργάτης της ίδρυσης της ΔΟΑ, ο Γερμανός Καρλ Ντίμ, έγραψε: «*Η Ολυμπιακή Ακαδημία που πρόκειται να συσταθεί εδώ θα είναι ταυτόχρονα μια συνέχεια της αρχαίας Ακαδημίας, μια Ήλιδα του σήμερα και η πραγματοποίηση των σχεδίων του Coubertin να ιδρύσει ένα ακαδημαϊκό ίδρυμα για την Ολυμπιακή Ιδέα*». Το έργο της Ακαδημίας συνίσταται στην προώθηση του Ολυμπισμού και του Ολυμπιακού Κινήματος σε διεθνές επίπεδο μέσω: (α) της ετήσιας διοργάνωσης Διεθνών Συνόδων για Νέους Μετέχοντες, για Διευθυντές ή Προέδρους Εθνικών Ολυμπιακών Ακαδημιών και Στελέχη Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών και Διεθνών Ομοσπονδιών, Διεθνούς Σεμιναρίου Μεταπτυχιακών Σπουδών, για Εκπαιδευτικούς και Προσωπικό Ανωτάτων Ιδρυμάτων Φυσικής Αγωγής καθώς και για Αθλητικούς Συντάκτες, και (β) της παρότρυνσης, με στόχο τη δημιουργία Εθνικών Ολυμπιακών Ακαδημιών σε διάφορες χώρες του κόσμου¹¹³.

Η λήξη του ελληνικού εμφυλίου πολέμου σήμανε και την αποκατάσταση των οργανωμένων δομών του κράτους. Σε επίπεδο αθλητισμού αυτό μεταφράστηκε στο Νομοθετικό Διάταγμα του 1949, που είχε στόχο να καταστήσει ανενεργό το τελευταίο κατοχικό νομοθέτημα για την εξωσχολική γυμναστική και να οριοθετήσει τη νέα διοικητική διάρθρωση των αθλητικών Ομοσπονδιών¹¹⁴.

Η διοικητική πορεία του ελληνικού αθλητισμού διαταράχθηκε με την ανάληψη της εξουσίας από τους δικτάτορες της χούντας του 1967 και την επιχείρηση πλήρους ελέγχου και εκμετάλλευσης των επιτυχιών των Ελλήνων αθλητών από το καθεστώς. Ο Γενικός Γραμματέας Αθλητισμού επί χούντας, Κώστας Ασλανίδης, ήταν ο εκφραστής της αθλητικής επιβολής και ελέγχου. Ο ίδιος και οι συνεργάτες του είχαν κληθεί να εφαρμόσουν άμεσα τον «Αναγκαστικό Νόμο περί εξωσχολικού αθλητισμού». Σύμφωνα με το Άρθρο 22, «*η εποπτεία και ο έλεγχος επί των σωματείων των καλλιεργούντων οιονδήποτε κλάδων Σωματικής Αγωγής ως και επί των υπερκειμένων αυτών ενώσεων παντός βαθμού ανήκει εις το Υπουργείον Προεδρίας της*

¹¹³ Κουλούρη Χ. και Γεωργιάδης, Κ. (2007) *Η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία. Ιστορία ενός Ολυμπιακού Θεσμού*, Αθήνα, σσ. 18-20.

¹¹⁴ Σκιαδάς, Ε. (2004) *Νεώτερη Ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία*, Αθήνα: Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή, σελ. 310.

*Κυβερνήσεως, ασκείται δε δια της Γενικής Διευθύνσεως Αθλητισμού». Στο Άρθρο 24 προβλέπεται ότι ο Υπουργός Προεδρίας της Κυβερνήσεως μπορεί όποτε κρίνει να διαλύσει την διοίκηση ενός αθλητικού σωματείου, αν κρίνει ότι «*παραβιάζει τας εκ των ισχυόντων Νόμων και Κανονισμών. Απαγορεύεται η εγγραφή ως μέλους σωματείου, καλλιεργούντος οιονδήποτε κλάδον σωματικής Αγωγής προσώπου μη νομιμόφρονος*»^{115, 116}.*

Οι δύο μεγάλοι σύλλογοι, Ολυμπιακός και Παναθηναϊκός, αλληλοκατηγορήθηκαν ότι είχαν την εύνοια του στρατιωτικού καθεστώτος, πυροδοτώντας την οπαδική αντιπαράθεση. Κεντρικό πρόσωπο στο συγκεκριμένο ζήτημα ήταν ο Στυλιανός Παττακός. Οι φίλαθλοι του Ολυμπιακού τον κατηγόρησαν ότι υποστήριζε την ομάδα των Αθηνών, συμμετείχε ενεργά στη λαμπρή πορεία του στο Κύπελλο Πρωταθλητριών και έφτασε μέχρι και σε σημείο να νουθετεί και να επιπλήττει ποδοσφαιριστές του συλλόγου του Πειραιά. Οι οπαδοί του ΠΑΟ ισχυρίζονται ότι διαθέτουν αδιάσειστα στοιχεία που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο Ολυμπιακός ήταν η αγαπημένη ομάδα της χούντας. Σύμφωνα με φίλα προσκείμενη προς το σωματείο του Πειραιά εφημερίδα, «*η κυβέρνηση έδωσε 132 εκατομμύρια δραχμές στον Ολυμπιακό για τη δημιουργία γηπέδου 65.000 θέσεων. Η διοίκηση των ερυθρολεύκων ανακήρυξε επίτιμους ηγέτες του συλλόγου τον Σ. Παττακό και τον Κ. Ασλανίδη, ενώ το νέο γήπεδο θα ονομαστεί Στάδιο Ολυμπιακού 21η Απριλίου*»¹¹⁷.

Οι δύο παγκόσμιας εμβέλειας αθλητικές επιτυχίες της μασκετικής ΑΕΚ και του ποδοσφαιρικού Παναθηναϊκού, δεν πέρασαν απαρατήρητες από τους ιθύνοντες της χούντας, που επιχείρησαν να τις εκμεταλλευτούν στο έπακρο. Η πρώτη διάκριση ήρθε την 4^η Απριλίου 1968, όταν για πρώτη φορά ελληνική ομάδα κατέκτησε Ευρωπαϊκό τίτλο. Η ΑΕΚ νίκησε τη Σλάβια Πράγας της Τσεχοσλοβακίας με τελικό σκορ 89-82 στο Παναθηναϊκό Στάδιο, όπου είχαν προσέλθει πάνω από 80.000 θεατές, αριθμός ρεκόρ για τα παγκόσμια αθλητικά δεδομένα. Στις 2 Ιουνίου του 1971, γράφτηκε η άλλη αθλητική ελληνική επιτυχία, με τη συμμετοχή του Παναθηναϊκού στο τελικό του Ποδοσφαιρικού Κυπέλλου Πρωταθλητριών Ευρώπης, όπου

---

¹¹⁵ Σαρρής, Θ. (2013) «Όταν η χούντα εκτέλεσε το ποδόσφαιρο», Διαθέσιμο στο <http://www.gazzetta.gr/stili/afierwmata/article/560365/otan-i-hoynta-ektelese-podosfairo>, (Πρόσβαση στις 17 Νοεμβρίου 2013).

¹¹⁶ Σκιαδάς, *Νεώτερη*, όπ., σσ. 376-379.

¹¹⁷ «Δημιουργία νέου γηπέδου στον Ολυμπιακό 65.000 θέσεων», *Φως των Σπορ*, (1968) 23 Φεβρουαρίου, σελ. 12.

αντιμετώπισε την ολλανδική ομάδα του Άγιαξ. Η ελληνική ομάδα ηττήθηκε με σκορ 2-0, αλλά η γενικότερη πορεία της στο πρωτάθλημα, θεωρήθηκε επιτυχημένη.

2.2.6. Τουρκία

Από τον 17^ο αιώνα και για περισσότερα από 200 χρόνια η Οθωμανική Αυτοκρατορία – ο κρατικός «πρόγονος» της Τουρκίας - ήταν κλειστή για κάθε είδους αθλητικές δραστηριότητες. Τα πρώτα βήματα πραγματοποιήθηκαν στα μέσα του 19^{ου} αιώνα με το άνοιγμα προς τη Δύση, εξέλιξη που οδήγησε και στην οργανωμένη πλέον δομή του αθλητισμού. Ο νέος φορέας ονομάστηκε Οθωμανική Εθνική Ολυμπιακή Κοινωνία, ιδρύθηκε το 1908 και αναγνωρίστηκε από τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή το 1911¹¹⁸. Το 1923 μετονομάζεται Ολυμπιακή Επιτροπή Τουρκίας. Η Επιτροπή προέβλεπε ενεργούς και τιμητικούς ρόλους για δύο από τα σημαίνοντα πολιτικά στελέχη της Τουρκίας: η θέση του Καθοδηγητή – Προέδρου καλύπτεται από τον Τούρκο εθνάρχη, Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ, ενώ ο Πρωθυπουργός της χώρας, Ισμέτ Ινονού, λαμβάνει τον τίτλο του Επίτιμου Προέδρου της Τουρκικής Ολυμπιακής Επιτροπής¹¹⁹.

Οι πρώτες συμμετοχές της Τουρκίας σε διεθνείς αθλητικούς αγώνες κατά τον 20^ο αιώνα παρουσιάζουν ξεχωριστό πολιτικό και ιστορικό ενδιαφέρον. Σύμφωνα με τα αρχεία της Ολυμπιακής Επιτροπής της χώρας, ο πρώτος Τούρκος αθλητής που μετείχε στους Ολυμπιακούς Αγώνες το 1908, ήταν ο ελληνικής καταγωγής γυμναστής Αλέκος Μύλος, ο οποίος φοιτούσε στο Λύκειο του Γαλατά και ανήκε στον αθλητικό σύλλογο του Ηρακλή Τατάβλων. Στους επόμενους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1912 οι εκπρόσωποι ήταν δύο Αρμένιοι αθλητές, οι Παπαζιάν και Μιγκιριάν, μέλη της Αρμενικής Γυμναστικής Ένωσης¹²⁰.

Η Τουρκία της ψυχροπολεμικής περιόδου εισχώρησε δυναμικά στα διεθνή αγωνιστικά και διοικητικά δρώμενα. Η μεταπολεμική Ολυμπιακή διοργάνωση του Λονδίνου το 1948, θεωρείται ως άκρως επιτυχημένη για τους Τούρκους για δύο

¹¹⁸ *Olympic Review* (1975) 89-90.

¹¹⁹ Τουρκική Ολυμπιακή Επιτροπή (2017) Διαθέσιμο στο <http://olimpiyat.org.tr/Detay/Olimpiyatlar/Olimpiyat-Oyunlari-Tarihi/44/1>, (Πρόσβαση στις 4 Φεβρουαρίου 2017).

¹²⁰ Kesim, U. (2013) «A brief history of Olympics in Turkey», Διεθνές Συνέδριο Διευθυντών Ολυμπιακών Ακαδημιών της ΔΟΑ, 17 Μαΐου 2013, Αρχαία Ολυμπία, προσωπική συμμετοχή.

λόγους: ο πρώτος αφορά στην πολυπληθή αθλητική αποστολή που έφτασε τους 68 πρωταθλητές και για να υπάρχει μέτρο σύγκρισης, οι Τούρκοι που συμμετείχαν στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 2004, ήταν 66. Ο δεύτερος λόγος αφορά στην κατάκτηση του πρώτου Ολυμπιακού μεταλλίου στο άθλημα του στίβου από τον Ρουχί Σαριάλπ, ο οποίος κέρδισε το χάλκινο μετάλλιο στο αγώνισμα του άλματος τριπλούν.

Εξίσου ισχυρά παρούσα αποδείχθηκε η Τουρκία και σε επίπεδο υψηλής εκπροσώπησης στους διεθνείς αθλητικούς οργανισμούς. Από τη ίδρυση της Τουρκικής Ολυμπιακής Επιτροπής μέχρι και σήμερα, η χώρα απέστειλε συνολικά επτά μέλη στη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή, εκ των οποίων τα τέσσερα έδρασαν κατά την ψυχροπολεμική περίοδο, από το 1945 και έπειτα. Ειδικά ο Σουάτ Ερλέρ υπηρέτησε επί σχεδόν 30 έτη τη χώρα του στη ΔΟΕ (1955-1984), έχαιρε ιδιαίτερης εκτίμησης, τόσο εντός συνόρων, όσο και διεθνώς, καθώς ήταν άνθρωπος αγαπητός, μετριοπαθής και προερχόταν από τα σπλάχνα του αθλητισμού, με διακρίσεις στο άθλημα της κολύμβησης¹²¹.

Η Τουρκία πραγματοποίησε γοργά βήματα για την προώθηση και ανάπτυξη των αθλητικών της δράσεων. Ο διάπλους ανοιχτής θάλασσας του Βοσπόρου, εξακολουθεί να υφίσταται ως ένας από τους βασικούς διεθνείς κολυμβητικούς αγώνες υπό την αιγίδα της Τουρκικής, αλλά και της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής. Ο συγκεκριμένος αγώνας διαθέτει ιστορικές και κοινωνιολογικές προεκτάσεις, καθώς ενώνει την Ευρώπη με την Ασία και συμβολικά ενδεχομένως και δύο πολιτισμούς, μέσω της αθλητικής προσέγγισης. Η υποστήριξη της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής στον κολυμβητικό αγώνα του Βοσπόρου υπόκειται στο γενικότερο πλαίσιο της εφαρμογής του προγράμματος «Αθλητισμός για όλους», ενώ το σλόγκαν της διοργανωτών «Δύο ήπειροι, Ένας αγώνας» αποτυπώνει και τη φιλοσοφία της Εθνικής Ολυμπιακής Επιτροπής¹²².

Από το 1974 και έπειτα, η Τουρκία ξεκίνησε να οργανώνει και να συστηματοποιεί τον σχολικό αθλητισμό. Τα θεμέλια τοποθετήθηκαν με τη λειτουργία του Ινστιτούτου Εκπαίδευσης Ατατούρκ στην Κωνσταντινούπολη, ενώ το 1976 ιδρύθηκαν οι Ακαδημίες Νεολαίας και Αθλητισμού στις πόλεις της Άγκυρας, της

---

¹²¹ Karakucuk, S. (1992) «Turk spor kurumu dergisi», *Journal of Turkish Sport Institute*, Ankara, 72, σελ. 25.

¹²² Kesim, A brief history, Παρουσίαση στην Αρχαία Ολυμπία, ό.π.

Μανίσα και της Κωνσταντινούπολης¹²³. Το ίδιο έτος κάνει αισθητή την παρουσία του το Πανεπιστήμιο Αιγαίου με έδρα τη Σμύρνη, όπου ιδρύεται το Τμήμα Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού. Το 1983 προβλέφθηκε συνολική αθλητική σχολική μεταρρύθμιση, η οποία καλύπτει όλο το υποχρεωτικό φάσμα της εκπαίδευσης, πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια. Το νομοσχέδιο περί τουρκικής φυσικής αγωγής προέβλεπε τη διδασκαλία πέντε ωρών εβδομαδιαίως στη βασική εκπαίδευση, δύο ωρών για τα επόμενα τέσσερα έτη και δύο ωρών για τις ανώτερες σχολές¹²⁴.

Επίσης, το 1981 η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή ενεργοποίησε την Επιτροπή του Fair Play και η Τουρκία άρχισε να την λειτουργεί από το ίδιο έτος σε εθνικό επίπεδο. Πρωταρχικό μέλημα της Επιτροπής Fair Play της Τουρκίας ήταν η προώθηση των αρχών και ιδεωδών της ηθικής του αθλητισμού και η απονομή βραβείων σε αθλητές και συλλόγους που διακρίθηκαν για την ευγενή τους άμιλλα εντός των αγωνιστικών χώρων¹²⁵.

2.3. Πολιτικό και ιστορικό υπόβαθρο των αθλητικών σωματείων με σημείο αναφοράς το ποδόσφαιρο

Η ανάπτυξη που ακολουθεί, σκοπό έχει να καταδείξει τη διασύνδεση των αθλητικών σωματείων των Βαλκανικών κρατών με τις εσωτερικές και τις διεθνείς πολιτικές διεργασίες. Αρχικά εξετάζεται η δράση των αθλητικών σωματείων στο άθλημα του ποδοσφαίρου, ενώ στη συνέχεια γίνεται αναφορά στη διαβαλκανική συνεργασία.

Η λειτουργία των αθλητικών σωματείων και συλλόγων κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, θα μπορούσε να δράσει καταλυτικά στην αλληλεπίδραση ανάμεσα στους πολίτες και τις εκάστοτε κυβερνήσεις, κυρίως στα νεοσύστατα σοσιαλιστικά κράτη των Βαλκανίων.

---

¹²³ Demirhan G. και Konukman, F. (2015) *History of Physical Education in Turkey*, Istanbul, December, σελ. 15.

¹²⁴ Karagozoglu, G. (1991) *Teacher education reform in Turkey*, Ankara, σσ. 27-29.

¹²⁵ Brickman, W. (2016) *The Turkish cultural and educational revolution*, London: Eastern European Education, 16, σσ. 3-18.

Τα σωματεία των τεσσάρων κομμουνιστικών Βαλκανικών κρατών συχνά έφεραν αρκετά όμοια χαρακτηριστικά γνωρίσματα, όπως, για παράδειγμα τη χρήση σοσιαλιστικών ονομάτων (Δυναμό, ΤΣΣΚΑ κ.α.) και συμβόλων (κόκκινο αστέρι)¹²⁶. Παράλληλα, στα κράτη αυτά ιδρύθηκαν και λειτούργησαν αθλητικοί σύλλογοι που δεν διέθεταν την κυβερνητική εύνοια, όπως οι ομάδες που δημιουργήθηκαν από τις ελληνικές μειονότητες σε πόλεις της Αλβανίας, αλλά και σε πόλεις της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας.

Στα δύο μη κομμουνιστικά κράτη (Ελλάδα και Τουρκία), η αθλητική συλλογική κατάσταση καθορίστηκε ως εξής: στην Ελλάδα, μαζί με τις εγχώριες ομάδες, αθλητικό, πολιτικό και κοινωνικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν και αυτές που προέρχονται από τις περιοχές της Κωνσταντινούπολης, της Μικράς Ασίας και του Πόντου. Στο τουρκικό αθλητικό γίνεσθαι, η εσωτερική αντιπαλότητα διαφαινόταν ανάμεσα στις ομάδες της Ασιατικής και της Ευρωπαϊκής Τουρκίας αντίστοιχα, ενώ υψηλά ιστάμενα πολιτικά πρόσωπα της εποχής φανέρωσαν τις σωματειακές τους προτιμήσεις ανάμεσα σε αυτές τις ομάδες.

Η επιλογή και δειγματοληπτική καταγραφή των αθλητικών σωματείων των Βαλκανίων, πραγματοποιήθηκε με βάση δύο χαρακτηριστικά. Αρχικά, τις έντονες, διαδοχικές και διαχρονικές σχέσεις τους με πολιτικές πρακτικές και επιπρόσθετα, με γνώμονα τις αλληλεπιδράσεις με τα κοινωνικά και πολιτικά φαινόμενα στα αντίστοιχα κράτη.

2.3.1. Αλβανία

Τα «κρατικά» σωματεία

Δυναμό Τιράνων: Ο σύλλογος ιδρύθηκε στις 3 Μαρτίου του 1950 με έδρα τα Τίρανα, και αποτέλεσε την κρατική αθλητική ομάδα του Υπουργείου Εσωτερικών. Κατά τη διάρκεια της κομμουνιστικής κυριαρχίας σημείωσε πολλές διακρίσεις, π.χ. το ποδοσφαιρικό τμήμα κατέκτησε 18 εθνικά πρωταθλήματα. Με την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος, υπήρχε η τάση να αποκηρυχθεί κάθε σύνδεση με τον σοσιαλισμό και τη διακυβέρνηση Χότζα. Το 1995, οι διοικούντες αποφάσισαν να μετονομάσουν τη Δυναμό σε Ολυμπιακό Τιράνων. Η συγκεκριμένη κίνηση

---

¹²⁶ Riordan, J. (1993) «The Rise and Fall of Soviet Olympic Champions», OLYMPIKA, The International Journal of Olympic Studies, Volume II, σελ. 37.

ουσιαστικά αναίρεσε την ιστορία του σωματείου – για τον λόγο αυτό, μετά από δύο χρόνια ο σύλλογος έλαβε εκ νέου το όνομα Δυναμό, όνομα με το οποίο εξακολουθεί να αγωνίζεται στις εγχώριες και διεθνείς διοργανώσεις¹²⁷.

Παρτιζάν Τιράνων: Το αντίπαλο δέος της Δυναμό, ήταν η Παρτιζάν. Ιδρύθηκε στις 4 Φεβρουαρίου 1946 στα Τίρανα ως ομάδα του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας. Η πρώτη της παρουσία στο αλβανικό πρωτάθλημα σηματοδεύθηκε από την κατάκτηση του τίτλου. Το 1947¹²⁸, ενώ η συνολική συγκομιδή πρωταθλημάτων μέχρι και τη διάλυση του υπαρκτού σοσιαλισμού, ανέρχεται στα 15 συνολικά. Στην Παρτιζάν Τιράνων ανήκει και το προνόμιο της μοναδικής μέχρι σήμερα αλβανικής ομάδας που έχει κερδίσει διεθνές τρόπαιο. Το 1970 επικράτησε της βουλγαρικής Στάρα Ζαγορά, στο πλαίσιο του Βαλκανικού Κυπέλλου Ποδοσφαίρου και κατέκτησε την πρώτη θέση στο τουρνουά¹²⁹.

Οι σύλλογοι στις πόλεις της ελληνικής μειονότητας

Φλαμουρτάρι: Ιδρύθηκε στις 23 Μαρτίου 1923 στην Αυλώνα (Vlorë) ως «KS Jeronim de Rada» προς τιμήν του Αλβανού συγγραφέα. Εφτά χρόνια μετά (1930) άλλαξε το όνομα της σε «SK Vlore» και το 1935 μετονομάστηκε εκ νέου σε «KS Ismail Qemali». Από το 1946 μέχρι και σήμερα διατηρεί τη σημερινή της ονομασία Φλαμουρτάρι. Η Φλαμουρτάρι εξελίχθηκε σε σημαντικής εμβέλειας σωματείο και από το 1980 μετέχει με επιτυχία σε διεθνείς αγώνες. Το 1987, έλαβε μέρος σε φιλικό αγώνα με την ελληνική ομάδα του Αθλητικού Ομίλου Παρακάλαμου, που προερχόταν από το ομώνυμο χωριό του νομού Ιωαννίνων της Ελλάδας. Η συνάντηση διεξήχθη στο γήπεδο των Αγίων Σαράντα, στην Αλβανία με σκοπό την ανάπτυξη των διμερών σχέσεων¹³⁰.

---

¹²⁷ Shqipëria (2012) «Dinamo, the history of a legend towards a warning decrease», Διαθέσιμο στο www.shqipëria.com, (Πρόσβαση στις 7 Απριλίου 2012).

¹²⁸ UEFA (2019) Διαθέσιμο στο <https://www.uefa.com/MultimediaFiles/>, (Πρόσβαση 17 Φεβρουαρίου 2019).

¹²⁹ McCracken, C. (1999) *Albania's history in European football*, London, σσ. 15-23.

¹³⁰ Δήμος Παρακάλαμου Ιωαννίνων (2018) Διαθέσιμο στο www.parakalamocity.blogspot.com. (Πρόσβαση στις 12.3.2018).

Σκεντερμπέου: Ιδρύθηκε τον Απρίλιο 1909 ως «Vllazeria» από τον πολιτικό και ποιητή Hilë Mosi στην Κορυτσά, πόλη με έντονη ελληνική παρουσία και ιστορία.

Το 1925 εμφανίζεται στα αθλητικά δρώμενα ως Skanderbeg, όνομα του ευγενή του 15^{ου} αιώνα και εθνικού ήρωα και εξελίσσεται σε κορυφαία ομάδα της πόλης. Κατά τη διάρκεια τη κομμουνιστικής περιόδου, ως μη κρατικά και κομματικά ευνοούμενος σύλλογος, αποδυναμώθηκε αισθητά. Χαρακτηριστικό είναι ότι από ιδρύσεως μέχρι και σήμερα η ομάδα κατέκτησε τέσσερα πρωταθλήματα Αλβανίας, κανένα όμως κατά τη διάρκεια των 45 κομμουνιστικών ετών – το πρώτο τρόπαιο κατακτήθηκε το 1933, ενώ το επόμενο το 2010. Σημειώνεται ότι από το 1938 έως το 1945 έπαυε να λειτουργεί λόγω του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου¹³¹.

2.3.2. Βουλγαρία

Λέφσκι Σόφιας: Η Λέφσκι ιδρύθηκε στις 24 Μαΐου 1914 με έδρα τη Σόφια. Το όνομα του συλλόγου τιμά τον εθνικό ήρωα της Βουλγαρίας Βασίλ Λέφσκι. Ο σύλλογος δραστηριοποιήθηκε σε 40 διαφορετικά αθλήματα, ενώ είναι μέχρι και σήμερα ο μοναδικός βουλγαρικός σύλλογος και ένας από τους λίγους στην Ευρώπη που αναδείχθηκε πρωταθλητής Ευρώπης σε τρία διαφορετικά αθλήματα: μπάσκετ, βόλεϊ και κλασικό αθλητισμό. Το δημοφιλές ποδοσφαιρικό τμήμα έχει κερδίσει 26 εθνικά πρωταθλήματα και 27 κύπελλα. Κατά την περίοδο 1933-1988 κατέκτησε έξι φορές το κύπελλο του Σοβιετικού Στρατού, ενώ σύμφωνα με την επίσημη θέση του συλλόγου, οι δύσκολοι εκείνοι καιροί δεν επηρέασαν την επίδοση της ομάδας¹³². Κατά την περίοδο του κομμουνισμού, το σωματείο τέθηκε υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εσωτερικών και το 1969 μετονομάστηκε Λέφσκι – Σπαρτάκ λόγω αναγκαστικής συγχώνευσης με την Σπαρτάκ Σόφιας, το σύλλογο της αστυνομίας. Από το 1985 ως το 1989 το σωματείο μετονομάστηκε εκ νέου σε Βίτοσα, μετά από ταραχές στον τελικό κυπέλλου την πρώτη χρονιά εναντίον της ΤΣΣΚΑ Σόφιας. Από το 1989 μέχρι και σήμερα, ο σύλλογος λειτουργεί με το αρχικό όνομα Λέφσκι.

---

¹³¹ UEFA (2017) Διαθέσιμο στο <https://www.uefa.com/teamsandplayers/teams/club=64114/domestic/index.html/>, (Πρόσβαση στις 11 Ιουνίου 2017).

¹³² Λέφσκι (2018) Διαθέσιμο στο <https://levski.bg/history> (Πρόσβαση στις 24 Ιανουαρίου 2019).

ΤΣΣΚΑ Σόφιας: Η ΤΣΣΚΑ ιδρύθηκε στις 5 Μαΐου 1948 με έδρα τη Σόφια. Το ιστορικό του συλλόγου παραπέμπει στις ένοπλες δυνάμεις, όπως διαφαίνεται από τα αρχικά του ονόματος: «Κεντρικός Αθλητικός Σύλλογος του Στρατού», ενώ και η έδρα της ομάδας ονομαζόταν το «Βουλγαρικό Στάδιο του Στρατού»¹³³. Η ΤΣΣΚΑ Σόφιας έχει κατακτήσει τους περισσότερους τίτλους στην χώρα της (31 Πρωταθλήματα, 20 Κύπελλα), ξεπερνώντας την μεγάλη αντίπαλο Λέφσκι Σόφιας. Μεταξύ άλλων έχει και 13 κύπελλα του Σοβιετικού Στρατού κατά την περίοδο 1951-1990¹³⁴. Η πολιτική επιρροή στο θέμα του ονόματος του συλλόγου είναι φανερή. Το αρχικό όνομα ήταν «Septemvri pri SDV» μετά την ενοποίηση των συλλόγων Χαβντάρ και Σεπτέμβρι. Το 1950 άλλαξε όνομα σε «Ναρόντνα Βόισκα» (Λαϊκός Στρατός), ενώ από το 1954 έως το 1962 σε SDNA (Κεντρικό Σπίτι του Λαϊκού Στρατού). Το 1962 προστέθηκε η φράση «Cherveno Zname» (Κόκκινη Σημαία), ενώ το 1968 μετονομάστηκε πάλι CSKA Septemvriysko Zname (Σεπτεμβριανή Σημαία). Το ταξίδι της διαρκούς ονοματοδοσίας συνεχίστηκε το 1985 με τον τίτλο Sredets και δύο χρόνια αργότερα με το όνομα CFKA Sredets. Η πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος επέφερε νέα αλλαγή και επιστροφή στην αρχική ονομασία – αν και το ιστορικό όνομα είναι το μόνο που συνδέει πλέον συμβολικά τον σύλλογο με τον στρατό του κράτους.¹³⁵

Λοκομοτιβ Σόφιας: Η Λοκομοτιβ Σόφιας ιδρύθηκε στις 2 Σεπτεμβρίου 1929 από τους εργάτες του σιδηροδρόμου. Το αρχικό όνομα του συλλόγου ήταν Αθλητικό Σωματείο Σιδηροδρομικών («RSC»). Το 1945 έλαβε το όνομα Λοκομοτιβ και κατέκτησε το πρώτο μεταπολεμικό πρωτάθλημα. Το 1969 ενώθηκε με τον σύλλογο Σλάβια για δύο χρόνια και τελικά το 2014 ανασυστάθηκε ως Λοκομοτιβ 1929¹³⁶.

Σλάβια Σόφιας: Η Σλάβια ιδρύθηκε στις 10 Απριλίου 1913 και είναι το αρχαιότερο αθλητικό σωματείο της Βουλγαρίας. Η δημιουργία του συλλόγου ήταν αποτέλεσμα της ένωσης δύο αθλητικών ενώσεων, της Botev Sports Club και της

---

¹³³ Riordan J. and Kruger, A. (1999) *The International Politics of Sport in the Twentieth Century*, London and New York: E and FN Spon, σσ. 48-63.

¹³⁴ UEFA (2019) Διαθέσιμο στο <https://www.uefa.com/MultimediaFiles/>, (Πρόσβαση 5 Μαρτίου 2019).

¹³⁵ UEFA (2017) Διαθέσιμο στο <https://www.uefa.com/teamsandplayers/teams/club=2608297/profile/index.html>, (Πρόσβαση στις 18 Δεκεμβρίου 2017).

¹³⁶ Λοκομοτιβ Σόφιας (2018) Διαθέσιμο στο <http://bnr.bg/en/post/100146655/the-most-popular-bulgarian-football-clubs-lokomotiv-sofia>, (Πρόσβαση στις 12 Σεπτεμβρίου 2018).

Razvitie. Η επικράτηση του κομμουνισμού είχε ως αποτέλεσμα το σωματείο να μετονομαστεί το 1945 σε Σλάβια 45. Η Σλάβια έχει κατακτήσει οκτώ Πρωταθλήματα Βουλγαρίας, ενώ είναι αξιοσημείωτο ότι κανένα εξ αυτών δεν κατακτήθηκε κατά τη διάρκεια της κομμουνιστικής διακυβέρνησης¹³⁷.

2.3.3. Γιουγκοσλαβία

Γιουγκοπλάστικα Σπλιτ: Οι ρίζες του κροατικού σωματείου Γιουγκοπλάστικα τοποθετούνται στο 1945 και το αρχικό όνομα Χάιντουκ (από τους Χαϊντούκους, ομάδας που έδρασε κατά την Οθωμανική Αυτοκρατορία). Οι μετονομασίες του σωματείου είναι πολυάριθμες. Το 1948 μετονομάστηκε σε ΚΚ Χάιντουκ, όταν μετά από τρία χρόνια σποραδικής δραστηριότητας, το τμήμα μπάσκετ διαμόρφωσε αυτόνομη οργανωτική δομή, ανεξάρτητη από αυτή του σωματείου. Το 1949 άλλαξε ονομασία σε ΚΚ Σπλιτ. Την ονομασία Γιουγκοπλάστικα την έλαβε το 1967, ως αποτέλεσμα μιας μεγάλης οικονομικής και χορηγικής συνεργασίας με την ομότιτλη εταιρία ενδυμάτων της χώρας. Το σωματείο αυτό, ανεξαρτήτως των μετονομασιών, αποτέλεσε μείζονα αθλητικό πρεσβευτή όχι μόνον της Κροατίας, αλλά και όλης της Γιουγκοσλαβίας¹³⁸.

Δυναμό Ζάγκρεμπ: Η περίπτωση της Δυναμό Ζαγκρεμπ αποτέλεσε ακόμη μία τυπική περίπτωση συνεχών μετονομασιών ενός αθλητικού συλλόγου λόγω πολιτικής επιρροής. Ο σύλλογος ιδρύθηκε στις 26 Απριλίου 1911 με το όνομα Prvi Hrvatski Građanski Športski Klub (Πρώτος Κροατικός Κρατικός Αθλητικός Όμιλος). Στις 9 Ιουνίου του 1945, δημιουργήθηκε ο νέος σύλλογος που έφερε το όνομα Δυναμό, μετά τη συγχώνευση τριών προπολεμικών σωματείων του Ζάγκρεμπ: της Γκρατσιάνσκι («Građanski»), πέντε φορές πρωταθλήτριας Γιουγκοσλαβίας (1923, 1926, 1928, 1937, 1940)¹³⁹, της Κονκόρντια, δύο φορές πρωταθλήτριας (1930, 1932)¹⁴⁰ και της

¹³⁷ Σλάβια (2016) Διαθέσιμο στο <http://www.pfcslavia.com/pages.aspx?id=23>, (Πρόσβαση στις 9 Ιουνίου 2016).

¹³⁸ Profaca, I. (2014) «When Basketball Gods lived in Split», Διαθέσιμο στο <https://www.total-croatia-news.com/split-history/8440-when-basketball-gods-lived-in-split>, (Πρόσβαση στις 14 Απριλίου 2014).

¹³⁹ UEFA (2019) Διαθέσιμο στο, <https://www.uefa.com/MultimediaFiles/>, (Πρόσβαση στις 13 Μαρτίου 2019).

¹⁴⁰ Το ίδιο.

ΧΑΣΚ («HAŠK») (πρωταθλήτρια 1938)¹⁴¹. Το όνομα Δυναμό διατηρήθηκε ως τις 26 Ιουνίου 1991. Στόχος των κομμουνιστών κυβερνώντων ήταν να παρουσιάσουν τον σύλλογο ως νεοσύστατο και δίχως πρότερο αθλητικό βίο, αλλά το παρελθόν της Δυναμό ήταν φανερό: το ίδιο μπλε χρώμα στη φανέλα της ομάδας, τα ίδια βασικά χαρακτηριστικά στο έμβλημα, ακόμη και η παραμονή αρκετών φυσικών προσώπων σε νευραλγικές αγωνιστικές και διοικητικές θέσεις¹⁴².

Ερυθρός Αστήρας Βελιγραδίου: Η λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου σηματοδότησε τη διάλυση αρκετών προπολεμικών αθλητικών συλλόγων, με το πρόσχημα της αντικομμουνιστικής τους συμπεριφοράς κατά τη διάρκεια των συρράξεων. Οι δύο μεγαλύτεροι ως τότε σύλλογοι, SK Jugoslavija και BSK Beograd, έπαψαν να υφίστανται. Στο προσκήνιο της χώρας ήλθε η κομμουνιστική νεολαία, η οποία και επιχείρησε να αναθερμάνει το νέο αθλητικό σκηνικό της Γιουγκοσλαβίας. Μία ομάδα νέων του Ενωμένου Αντιφασιστικού Πρωταθλήματος Νέων, αποφάσισε να ιδρύσει τον Ερυθρό Αστήρα, στις 4 Μαρτίου 1945. Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του Ερυθρού Αστήρα σχεδιάστηκαν για να παραπέμπουν σε ομάδα που πρεσβεύει τα ιδανικά και τις αρχές του κομμουνισμού. Στη συγκεκριμένη κατεύθυνση κινήθηκε η διοίκηση του Αστήρα με την επιβολή του κόκκινου χρώματος στις εμφανίσεις και του ερυθρού αστεριού, ως συμβόλου της ομάδας. Ο Ερυθρός Αστήρας Βελιγραδίου από τα πρώτα κιόλας έτη λειτουργίας του, πέτυχε να καταστεί ο βασικός αθλητικός εκπρόσωπος της Γιουγκοσλαβίας στις διεθνείς διοργανώσεις, ισχυροποιώντας την παρουσία του με την ενεργή υποστήριξη των φιλάθλων, εντός και εκτός Σερβίας¹⁴³.

Παρτιζάν Βελιγραδίου: Επτά μήνες μετά από την εμφάνιση του Ερυθρού Αστήρα, ιδρύεται και ένα καινούριο σωματείο, το οποίο έμελλε να αποτελέσει τον κύριο αντίπαλο της ομάδας του Βελιγραδίου. Η Παρτιζάν ιδρύθηκε στις 4 Οκτωβρίου 1945, με έδρα επίσης την πρωτεύουσα της Γιουγκοσλαβίας. Η Παρτιζάν αποτέλεσε εκείνη τη χρονιά το ποδοσφαιρικό σκέλος των Παρτιζάνων, οι οποίοι είχαν δράσει εναντίον του φασισμού κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και διακατέχονταν από βαθιά κομμουνιστικές επιρροές. Σύμφωνα με την επίσημη θέση του σωματείου, πρόκειται

---

¹⁴¹ Το ίδιο.

¹⁴² GNK Dinamo (2017) Διαθέσιμο στο <https://www.gnkdinamo.hr/HR/Klub/Povijest>, (Πρόσβαση στις 13 Απριλίου 2017).

¹⁴³ Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία Σερβίας, Διαθέσιμο στο http://www.fss.rs/documents/fudbal/2018/fudbal_34_2018.pdf, (Πρόσβαση στις 12 Μαρτίου 2016).

για την επίσημη ομάδα του γιουγκοσλαβικού στρατού. Το 1947, η Παρτιζάν κατέκτησε το πρώτο εθνικό πρωτάθλημα, εκ των συνολικά 27 που θα κέρδιζε στη συνέχεια¹⁴⁴.

Βαρντάρ Σκοπίων: Η σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Γιουγκοσλαβία, από τη στιγμή που αποφάσισε να δημιουργήσει ένα νέο Ομόσπονδο τμήμα με έδρα στην πόλη των Σκοπίων, έπραξε το ίδιο και στον τομέα του αθλητισμού. Η συνένωση των δύο σημαντικότερων μέχρι το 1947 ομάδων, της «Μακεδονίας» και της «Νίκης», οδήγησε στη δημιουργία στις 22 Ιουλίου 1947 της «Βαρντάρ», με έδρα τα Σκόπια. Η Ομοσπονδία της «Μακεδονίας» είχε πλέον το δικό της κεντρικό σωματείο, έτοιμο να αντιμετωπίσει εσωτερικούς και διεθνείς αντιπάλους. Η Βαρντάρ ενσωματώθηκε σύντομα στον γιουγκοσλαβικό αθλητικό κορμό. Κατέκτησε οχτώ εθνικά πρωταθλήματα και έξι εθνικά κύπελλα, ενώ ήταν παρούσα με αξιοπρόσεκτες εμφανίσεις και σε διεθνές επίπεδο¹⁴⁵.

2.3.4. Ρουμανία

Δυναμό Βουκουρεστίου: Σύμφωνα με την παράδοση των σωματείων με κομμουνιστική επίφαση και το όνομα «Δυναμό», η ρουμανική εκδοχή έκανε την εμφάνισή της στις 14 Μαΐου του 1948 στο Βουκουρέστι, με τις ευλογίες και την προστασία του Υπουργού Εσωτερικών. Ο νέος σύλλογος ήταν το αποτέλεσμα της συνένωσης δύο παλαιότερων, της Ουνιρέα Τρικολόρ και της Τσιοκάν (που σημαίνει Σφυρί στα ρουμανικά). Αργότερα, όταν άρχισε να παίρνει μέρος στο πρωτάθλημα, άλλαξε όνομα αρκετές φορές. Αρχικά, χρησιμοποίησε την ονομασία «Τσιοκάν». Από το 1956, η αθλητική άνθηση της Δυναμό φάνηκε σε εθνικό και διεθνές επίπεδο με αποτέλεσμα το κομμουνιστικό καθεστώς να την ενισχύσει τόσο σε οικονομικό, όσο και σε επίπεδο αθλητικών υποδομών¹⁴⁶.

---

¹⁴⁴ Partizan (2015) Διαθέσιμο στο <http://www.en.partizan.rs/istorija-kluba/istorija/>, (Πρόσβαση στις 28 Ιανουαρίου 2015).

¹⁴⁵ FK Vardar (2017) Διαθέσιμο στο <https://fkvardar.mk/istorija/niz-godinite>, (Πρόσβαση στις 16 Ιουλίου 2017).

¹⁴⁶ Dinamo (2015) Διαθέσιμο στο <http://fcdinamo.ro/conducerea-clubului>, (Πρόσβαση στη 1 Μαρτίου 2015).

Στεάουα Βουκουρεστίου: Ένα έτος πριν από τη Δυναμό, ιδρύθηκε ένα σωματείο που έμελλε να αποτελέσει το αντίπαλο δέος της. Στις 7 Ιουνίου 1947, με πρωτοβουλία ορισμένων αξιωματικών του Βασιλικού Οίκου της Ρουμανίας, ιδρύθηκε το σωματείο «Asociația Sportivă a Armatei București» (Αθλητικός Σύλλογος Στρατού Βουκουρεστίου). Το σωματείο ανήκε στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας και το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του ήταν ότι από την ίδρυσή του δραστηριοποιήθηκε σε επτά διαφορετικά αθλήματα, με επικεφαλής το ποδόσφαιρο¹⁴⁷. Το 1948 ο σύλλογος μετονομάστηκε σε «CSCA» (Clubul Sportiv Central al Armatei), με το οποίο κατόρθωσε να κατακτήσει το πρώτο τρόπαιό της, το Κύπελλο Ρουμανίας (1949) και το 1950 σε «CCA» (Casa Centrală a Armatei), που σημαδεύτηκε από τη συγκομιδή τριών συναπτόν Εθνικών Πρωταθλημάτων, του (1951, 1952, 1953). Το 1961 μετονομάστηκε «CSA» Steaua București (Αστέρας Βουκουρεστίου), σύμφωνα με την πρακτική άλλων σωματείων των κομμουνιστικών Βαλκανίων, δηλ. την υιοθέτηση του κόκκινου αστεριού στο επίσημο έμβλημα, το οποίο παρέπεμπε εξ αρχής σε σύλλογο σοσιαλιστικού υπόβαθρου. Το κόκκινο αστέρι πλέον έχει μετατραπεί σε κίτρινο αστέρι, για να αντικατοπτρίζει την τρίχρωμη σημεία της Ρουμανίας.¹⁴⁸

Ραπίντ Βουκουρεστίου: Η αθλητική εκπροσώπηση του εργατικού κινήματος της Ρουμανίας, αναλήφθηκε από τον τρίτο σε μέγεθος σύλλογο της χώρας, τη Ραπίντ Βουκουρεστίου. Το κίνητρο των λαϊκών στρωμάτων της χώρας για οργανωμένο αθλητισμό οδήγησε μια ομάδα εργατών στην ίδρυση του συλλόγου, που ήταν ο πρόγονος της μετέπειτα Ραπίντ (1937). Η λειτουργία της ομάδας ξεκίνησε 25 σχεδόν έτη πριν από την αναδιαμόρφωση του κομμουνιστικού αθλητικού σκηνικού το 1923 και η πρώτη επωνυμία της ήταν Πολιτιστική και Αθλητική Ένωση (Asociației Culturale și Sportive CFR). Με την κυριαρχία των ευνοημένων από το σοσιαλιστικό καθεστώς σωματείων της Στεάουα και της Δυναμό, η Ραπίντ πέτυχε μία αξιοπρόσεκτη παρουσία, με αδυναμίες όμως ηγετικής εκπροσώπησης (μεταξύ άλλων

---

¹⁴⁷ CSA Steaua (2019) Διαθέσιμο στο <http://www.csasteaua.ro/category/istoric/>, (Πρόσβαση στις 18 Απριλίου 2019).

¹⁴⁸ UEFA (2015) Διαθέσιμο στο <https://www.uefa.com/teamsandplayers/teams/club=50065/profile/index.html>, (Πρόσβαση στις 11 Απριλίου 2015).

3 Πρωταθλήματα και 13 Κύπελλα Ρουμανίας, επτά συνεχόμενες χρονιές 1935 – 1942)¹⁴⁹.

Κλουζ: Ενδιαφέρουσα είναι η περίπτωση του σωματείου Κλουζ, όχι τόσο για τις αθλητικές του επιτυχίες εντός και εκτός των Ρουμανικών συνόρων, αλλά πρωτίστως για το κοινωνικό και το πολιτικό του υπόβαθρο. Ιδρύθηκε το 1907 από την τάξη των εργατών του κρατικού σιδηροδρόμου ως Κάιλε Φεράτε Ρομάνε (Căile Ferate Române: ρουμανικοί σιδηρόδρομοι)¹⁵⁰. Η κίνηση ίδρυσης αθλητικού σωματείου από τους σιδηροδρομικούς της χώρας, φανερώνει την ισχύ του κλάδου και την προσπάθεια της προβολής του, μέσω του αθλητισμού και των αγωνιστικών εμφανίσεων. Κατά την ίδρυση του σωματείου, η έδρα βρισκόταν στην πόλη Cluj-Napoca και ανήκε, στην Αυστροουγγαρία. Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η περιοχή της Τρανσυλβανίας ενώθηκε με τη Ρουμανία, με αποτέλεσμα την ένταξη της ομάδας της Κλουζ στα ρουμανικά αθλητικά δρώμενα.

2.3.5. Ελλάδα

Οι Κωνσταντινουπολίτες

ΑΕΚ: Το 1924, δύο μόλις χρόνια μετά από τη Μικρασιατική Καταστροφή, μια ομάδα Κωνσταντινουπολιτών της Αθήνας σκέφθηκε να ιδρύσει έναν αθλητικό σύλλογο που θα θύμιζε τις χαμένες πατρίδες. Η συγκεκριμένη σκέψη έγινε πράξη στις 13 Απριλίου 1924, στο κατάστημα αθλητικών ειδών του Κωνσταντίνου Δημόπουλου και των αδερφών Αιμίλιου και Μενελάου Ιωνά, στην Αθήνα. Το καταστατικό της ίδρυσης της Αθλητικής Ένωσης Κωνσταντινουπόλεως υπέγραψαν περισσότερα από σαράντα μέλη της Πολίτικης κοινότητας της Αθήνας. Το έμβλημα ήταν ο Δικέφαλος Αετός της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και τα χρώματα της ομάδας το κίτρινο και το μαύρο. Ο πρώτος Πρόεδρος του αθλητικού συλλόγου αυτού ήταν ο δημοσιογράφος, και μετέπειτα Βουλευτής και Υπουργός στην κυβέρνηση του Ε. Βενιζέλου, Κώστας Σπανούδης, ενώ και άλλα γνωστά ονόματα ήταν μέλη του διοικητικού συμβουλίου

---

¹⁴⁹ UEFA (2018) Διαθέσιμο στο <https://www.uefa.com/MultimediaFiles/>, (Πρόσβαση στις 18 Αυγούστου 2018).

¹⁵⁰ CFR 1907 (2018) Διαθέσιμο στο <https://cfr1907.ro/istoria/>, (Πρόσβαση στις 17 Σεπτεμβρίου 2018).

όπως ο καθηγητής Νίκος Ελεόπουλος, ο Τιμολέων Τάγαρης, ο Μενέλαος Καροτσιέρης, ο Μίλτος Ιερεμιάδης και ο Κωνσταντίνος Δημόπουλος¹⁵¹.

Σημαντική στιγμή στην ιστορία της ΑΕΚ, αποτέλεσε η αντίστασή της κατά την περίοδο της γερμανικής κατοχής. Συγκεκριμένα, οι ποδοσφαιρικές ομάδες της ΑΕΚ και του Παναθηναϊκού συναντήθηκαν στο γήπεδο της Λεωφόρου Αλεξάνδρας της Αθήνας για να αγωνισθούν σε φιλικό αγώνα για να ενισχύσουν με τα έσοδα τους νοσηλεύόμενους του Νοσοκομείου Σωτηρία. Οι Γερμανοί απαίτησαν μέρος των εισπράξεων και οι αρχηγοί των ομάδων συμφώνησαν να μην αγωνιστούν οι ομάδες. Εν συνέχεια, οι φίλαθλοι ξεκίνησαν μια από τις μεγαλύτερες αντιπολεμικές πορείες διαμαρτυρίας της εποχής και έφτασαν έως την Ομόνοια¹⁵². Με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ο σύλλογος επέστρεψε στο γήπεδο το 1945 και η ομάδα κατάφερε να κερδίσει τα δύο πρώτα μεταπολεμικά πρωταθλήματα¹⁵³.

ΠΑΟΚ: Ο Πανθεσσαλονίκειος Αθλητικός Όμιλος Κωνσταντινουπολιτών ιδρύθηκε στις 20 Απριλίου 1926 στη Θεσσαλονίκη. Σε αντίθεση με τον μεγάλο «αντίπαλο» Άρη Θεσσαλονίκης, που πρεσβεύει το αστικό και γηγενές κομμάτι της πόλης, ο ΠΑΟΚ εκπροσωπεί το εργατικό και προσφυγικό στοιχείο της πόλης¹⁵⁴.

Πριν από την ίδρυση του ΠΑΟΚ είχε προηγηθεί η λειτουργία της Ένωσης Κωνσταντινουπολιτών Θεσσαλονίκης, κυρίως από μέλη των ελληνικών συλλόγων Ερμής και Πέρα Κλουμπ και από την ένωση αυτή προέκυψε αρχικά η ΑΕΚ Θεσσαλονίκης (1924) και ένα χρόνο αργότερα ο ΠΑΟΚ. Ο λόγος μετονομασίας ήταν ότι ο σύλλογος διατηρούσε ως βασική αρχή την ενσωμάτωση σ' αυτήν μόνο Κωνσταντινουπολιτών και γενικά προσφύγων αθλητών, κάτι που προκάλεσε την αντίδραση των στελεχών της Ένωσης Κωνσταντινουπολιτών με αποτέλεσμα την εσωτερική ρήξη και την ίδρυση του ΠΑΟΚ. Με την προσθήκη του όρου Πανθεσσαλονίκειος στην ονομασία του, επιτρέπει πλέον την ενσωμάτωση σε κάθε αθλητή της Θεσσαλονίκης. Τα χρώματα που επιλέχθηκαν για τον σύλλογο ήταν το μαύρο, ως ένδειξη πένθους για την καταστροφή του Ελληνισμού της Ανατολής και το άσπρο, ως σύμβολο της ελπίδας για την αναγέννηση. Το αρχικό του έμβλημα ήταν

---

¹⁵¹ ΑΕΚ (2018) Διαθέσιμο στο www.aekfc.gr (Πρόσβαση στις 18 Σεπτεμβρίου 2018).

¹⁵² ΑΕΚ, ό.π., (Πρόσβαση στις 15 Μαρτίου 2015).

¹⁵³ Νόταρης, Ι. (2002) *ΑΕΚ, ο καρπός της αθλητικής παράδοσης της Πόλης στη σύγχρονη Αθήνα*, Αθήνα: Εκδ. Καλαυρία σσ. 68-98.

¹⁵⁴ Θεοδωρίδης, Π. και Κεχαγιάς, Β. (2017) Αφιέρωμα στην ιστορία του Άρη και του ΠΑΟΚ, Εκπομπή Εκατογραφία, ΕΡΤ3, 14 Νοεμβρίου.

ένα πέταλο κι ένα τετράφυλλο τριφύλλι και πάνω από το καθένα ήταν χαραγμένα τα αρχικά της λέξης ΠΑΟΚ. Το έμβλημα μετά την ένωση με την ΑΕΚ Θεσσαλονίκης άλλαξε, καθώς υιοθετήθηκε ο δικέφαλος αετός, τον οποίο είχε ήδη εφαρμόσει και η ΑΕΚ στην πόλη των Αθηνών¹⁵⁵. Ο δικέφαλος αετός δεν παρέμεινε ίδιος όλα αυτά τα χρόνια. Τα φτερά του αετού άλλαξαν από ανοιχτά σε πένθιμα κλειστά, ενώ αφαιρέθηκαν το στέμμα, το σπαθί και η σφαίρα¹⁵⁶. Από τα πρώτα χρόνια διέθετε τμήματα πάλης και ποδηλάτου και στη συνέχεια δημιουργήθηκαν τμήματα καλαθοσφαίρισης και στίβου. Μέχρι τις αρχές του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ο ΠΑΟΚ είχε προσθέσει τμήματα πόλο, κολύμβησης και βόλεϊ, τα περισσότερα από τα οποία διαλύθηκαν επί πολέμου για να ξαναδημιουργηθούν δεκαετίες αργότερα. Κατά τη σημαντική πορεία του συλλόγου, τα 33 τμήματα ενηλίκων, ανδρών ή γυναικών, ατομικών ή ομαδικών και άλλα τόσα αντίστοιχα για μικρότερες ηλικίες, έχουν πετύχει πάνω από 160 τίτλους¹⁵⁷.

Ελληνικοί αθλητικοί σύλλογοι της Μικράς Ασίας

Απόλλων Σμύρνης: Η ιστορία του Απόλλωνα πηγάζει από την ακμάζουσα Σμύρνη της Μικράς Ασίας, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, όπου το 1890 ιδρύθηκε το αθλητικό σωματείο Ορφέας. Ένα χρόνο αργότερα, τα μισά περίπου μέλη του Ορφέα, μεταξύ των οποίων ο μητροπολίτης Χρυσόστομος Σμύρνης και ο Εμμανουήλ Σάμιος, αποσχίσθηκαν και αποφάσισαν να δημιουργήσουν τον φιλαρμονικό σύλλογο με την ονομασία Απόλλων, το όνομα του θεού ήλιου και προστάτη της μουσικής¹⁵⁸. Επέλεξαν ως χρώματα του νεοσύστατου συλλόγου το γαλάζιο και το λευκό, τα χρώματα δηλαδή της ελληνικής σημαίας, επιθυμώντας να τονίσουν την προέλευση του σωματείου και να καταδείξουν τον ελληνικό χαρακτήρα της ομάδας μέσα σε μία πόλη της Τουρκίας. Πρώτο τμήμα του συλλόγου ήταν το φιλαρμονικό, ενώ στα τέλη του 1893 οργανώθηκε και το αθλητικό του τμήμα, το οποίο λαμβάνει μέρος στους

---

¹⁵⁵ Κυρίτης, Δ. και Στεφανίδης, Α. (2005) *Πανθεσσαλονίκειος Αθλητικός Όμιλος Κωνσταντινουπολιτών 1926-2005*, Θεσσαλονίκη: Εκδ. Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης, σσ. 12-65.

¹⁵⁶ ΠΑΟΚ (2019) Διαθέσιμο στο <https://www.paokfc.gr/istoria/>. (Πρόσβαση στη 1 Μαρτίου 2019).

¹⁵⁷ Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία (2019) Διαθέσιμο στο https://www.epo.gr/Default.aspx?a_id=25295, (Πρόσβαση στις 24 Μαρτίου 2019).

¹⁵⁸ Απόλλων (2018) Διαθέσιμο στο <http://www.fcapollon.gr/cms/10007-History.aspx>, (Πρόσβαση στις 5 Δεκεμβρίου 2018).

πρώτους αγώνες της Σμύρνης το 1894¹⁵⁹. Το 1930 ο σύλλογος μετονομάστηκε σε Απόλλων Αθηνών, ονομασία με την οποία διατήρησε επίσημα έως το 2000 και φαίνεται να αναφέρεται σε αυτήν μέχρι και τη σήμερον ημέρα, ενώ η ποδοσφαιρική της ομάδα έχει το ψευδώνυμο η «Ελαφρά Ταξιαρχία». Η περίοδος 1946- 1947 υπήρξε σταθμός για τον Απόλλωνα. Πρόεδρος του Συλλόγου από το 1919, είναι ο γιατρός και βουλευτής Δημήτρης Μαρσέλλος, ο οποίος αναζητούσε έδρα από το 1938. Ο Μαρσέλος στη Χριστουγεννιάτικη γιορτή του συλλόγου το 1946, ανακοίνωσε ότι Απόλλων μετά από την απαλλοτρίωση του γηπέδου στο Ρουφ από την Εταιρεία Σιδηροδρόμων, έλαβε αποζημίωση 400 εκατομμυρίων δραχμών από το κράτος. Με αυτό το ποσό, ο Απόλλων αγόρασε οικοπεδική έκταση στη Ριζούπολη, μια περιοχή ανάμεσα στα Άνω Πατήσια, τη Νέα Φιλαδέλφεια, τον Περισσό και το Γαλάτσι και στις 10 Φεβρουαρίου 1947 άρχισαν τα έργα κατασκευής του νέου γηπέδου. Στις 17 Οκτωβρίου 1948, ο ξεριζωμένος Απόλλωνας απέκτησε σταθερή έδρα στη Ριζούπολη της Αθήνας¹⁶⁰.

Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος Σμύρνης: Καθόλου τυχαία δεν του δόθηκε ο όρος «Ιστορικός», καθώς ο Πανιώνιος ΓΣΣ ιδρύθηκε στη Σμύρνη της Μικράς Ασίας το 1890, πριν πάρει τον δρόμο του ξεριζωμού προς την μητροπολιτική Ελλάδα και τη Νέα Σμύρνη¹⁶¹. Αρχικά, έφερε την ονομασία «Ορφεύς». Ανάμεσα στις καινοτομίες που εισήγαγε το σωματείο ήταν η διοργάνωση των Πανιωνίων Αγώνων στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, μέχρι και την καταστροφή της Σμύρνης το 1922¹⁶². Τα μέλη του συλλόγου που ήθελαν να ασχολείται κυρίως με τον αθλητισμό, ίδρυσαν ένα νέο Σύλλογο με το όνομα «Γυμνάσιον». Σκοπός αυτού του συλλόγου ήταν η ανάπτυξη και η διάδοση του αθλήματος της Γυμναστικής. Άρχισε να διοργανώνει αθλητικούς αγώνες που τους αποκαλούσε «Δημόσιους»¹⁶³, αλλά οι δημοσιογράφοι της εποχής

---

¹⁵⁹ Μπαλτάς, Α. (2014) *Ο ελληνικός αθλητισμός στη Σμύρνη 1890-1922*, Ηλεία: Εκδ. Μπαλτά Εξ Ανατολών, σσ. 33-43.

¹⁶⁰ ΓΣ Απόλλων Σμύρνης 1891 (2019) Διαθέσιμο στο http://www.apollongs.gr/2013/11/blog-post_7249.html, (Πρόσβαση στις 18 Απριλίου 2019).

¹⁶¹ Κουλούρη, Χ. (1997) *Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας: Γυμναστικά και αθλητικά σωματεία 1870-1922*, Αθήνα: Έκδοση Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών (Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών ΕΙΕ), σσ. 172-175.

¹⁶² Μανιτάκης, Π. (1962) *100 χρόνια νεοελληνικού αθλητισμού 1830-1930*, Αθήνα, σελ. 27.

¹⁶³ Λινάρδος, Π. (1998) *Η Σμύρνη του Πανιωνίου: Από τη σμυρναϊκή πρωτοπορία στην αθηναϊκή αναγέννηση*, Αθήνα, σελ. 74.

τους έδωσαν το όνομα «Πανιώνιοι»¹⁶⁴. Ο Πανιώνιος είχε ενεργή συμμετοχή στους πρώτους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896, υιοθετώντας το σημερινό του όνομα δύο χρόνια αργότερα, ενώ ίδρυσε και την πρώτη σχολή γυμναστών το 1902. Το 1922, ο Πανιώνιος ΓΣΣ μεταφέρθηκε στην Αττική, όπου του παραχωρήθηκε ένα δωμάτιο στα αποδυτήρια του Παναθηναϊκού Σταδίου και από εκεί πλέον άρχισε η ανασυγκρότηση και ανασύσταση όλων των τμημάτων του συλλόγου. Πρωτοπόρος ήταν και στην ίση μεταχείριση των δύο φύλων στον τομέα του αθλητισμού, καθώς εισηγήθηκε την καθιέρωση του γυναικείου αθλητισμού και το 1926 διοργάνωσε τους πρώτους αθλητικούς γυναικείους αγώνες. Η λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, βρήκε τον ιστορικό σύλλογο και πάλι στις επάλξεις. Το 1945 ξεκίνησε η επαναδραστηριοποίηση του βασικότερου και παλαιότερου τμήματος του Πανιωνίου, του στίβου¹⁶⁵. Το 1949, η Ακαδημία Αθηνών βράβευσε τον σύλλογο για την προσφορά του στον ελληνικό αθλητισμό και στην ελληνική αθλητική παιδεία¹⁶⁶.

Ο εκπρόσωπος του Ποντιακού Ελληνισμού

Απόλλων Πόντου: Μία ομάδα Ποντίων προσφύγων που εγκαταστάθηκε στην υποβαθμισμένη εκείνη την περίοδο Καλαμαριά Θεσσαλονίκης, είχε την ιδέα να ιδρύσει έναν σύλλογο με σκοπό τη διάδοση της μουσικής. Η λειτουργία του συλλόγου έλαβε σάρκα και οστά τον Ιανουάριο του 1926, με την επωνυμία Απόλλων. Αρχικά, τα μέλη του συλλόγου συγκεντρώνονταν στο πλαίσιο μουσικών εκδηλώσεων. Τα πρώτα τμήματα ήταν της μαντολινάτας, χορωδία (ανδρική και γυναικεία), ποδοσφαιρικό και αθλοπαιδιών, με βόλεϊ και στίβο. Παράλληλα, διέθετε ομάδες εθελοντών από νέους και νέες, οι οποίοι μετέφεραν σε κάθε γειτονιά της Καλαμαριάς, τρόφιμα, φάρμακα και νερό, αποτελώντας κατά κάποιο τρόπο, τον φύλακα-άγγελο του τόπου, καθώς τότε η Καλαμαριά μαστιζόταν από την ελονοσία και άλλες σοβαρές αρρώστιες. Τα χρώματα της ομάδας είναι το κόκκινο και το μαύρο. Το κόκκινο χρώμα συμβολίζει το αίμα των προσφύγων που έχασαν τη ζωή τους στον Πόντο και το μαύρο χρώμα αποτυπώνει το αιώνιο πένθος για τον ξεριζωμό και τα θύματα. Το έμβλημα είναι ο θεός της μουσικής Απόλλων, καθώς επιθυμία των

¹⁶⁴ Πανιώνιος (2017) Διαθέσιμο στο <https://www.panioniosfc.gr/istoria-panionios/>, (Πρόσβαση στις 7 Ιουλίου 2017).

¹⁶⁵ Σολομωνίδης, Χ. (1967) *Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος*, Αθήνα: Έκδοση Πανιωνίου ΓΣΣ (αναμνηστική για την 75ετία από την ίδρυση του Ορφείου Σμύρνης), σελ. 129.

¹⁶⁶ Μπαλτάς, *Ο Ελληνικός Αθλητισμός στη Σμύρνη*, ό.π., σσ. 35-65.

Ποντίων ήταν να δημιουργήσουν ένα σύλλογο «κατ' εικόνα και ομοίωση» των ιδιοτήτων που αντιπροσώπευε ο μυθικός θεός, όπως τέχνη και πολιτισμός, ψυχική και πνευματική καλλιέργεια, ηρεμία και ευγένεια¹⁶⁷. Εκτός από τμήμα του ποδοσφαίρου, ο Απόλλων στη δεκαετία του 1950 λειτουργούσε τα εξής ερασιτεχνικά τμήματα: φιλολογικό, καλλιτεχνικό, μουσικό, ποδοσφαιρικό, κλασικού αθλητισμού, κολυμβητικό, αθλοπαιδιών, σκοποβολής, παλαιστικό, πυγμαχικό, οπλομαχητικό, ορειβατικό και ιστιοπλοϊκό¹⁶⁸.

2.3.6. Τουρκία

Μπεςίκτας: Η εμφάνιση των αθλητικών συλλόγων στην Κωνσταντινούπολη συντελέστηκε με κάποια καθυστέρηση σε σχέση με την Σμύρνη¹⁶⁹, καθώς η ισχυρή θωμανική άρχουσα τάξη δεν επέτρεπε εύκολα νεωτερισμούς¹⁷⁰. Όμως, το 1902 μία ομάδα νεαρών αποφάσισε να προχωρήσει στην ίδρυση ενός αθλητικού ομίλου, ο οποίος θα εκπροσωπούσε την ευρύτερη συνοικία Μπεςίκτας στην Ευρωπαϊκή πλευρά της Κωνσταντινούπολης. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η καταγωγή των ιδρυτικών μελών του συλλόγου. Μολονότι η Μπεςίκτας αντιπροσώπευε τον αστικό ιστό της Πόλης, την αρχική της λειτουργία την οφείλει όχι σε γηγενείς, αλλά κυρίως σε Καυκάσιους σε καταγωγή πολίτες. Η επίσημη ίδρυση της ομάδας έλαβε χώρα τον Μάρτιο του 1903, με τη λήψη ειδικής άδειας από τις Οθωμανικές αρχές, ενώ η αρχική ονομασία του συλλόγου ήταν Bereket Gymnastics Club και λίγο αργότερα μετετράπη σε Beşiktaş Ottoman Gymnastics Club. Η μετάβαση του αθλητισμού στο νέο καθεστώς της σύγχρονης τουρκικής Δημοκρατίας βρήκε την Μπεςίκτας στην πρώτη γραμμή,

¹⁶⁷ Απόλλων Πόντου (2018) Διαθέσιμο στο <https://apollonpontoufc.gr/>. (Πρόσβαση στις 21 Νοεμβρίου 2018).

¹⁶⁸ Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Ελληνισμού Δήμου Καλαμαριάς (2006) *Μια ζωή Απόλλων. 1926 – 2006*, Θεσσαλονίκη, σελ 2.

¹⁶⁹ Μπαλτάς, Α. (2015) «Ο Ελληνικός Αθλητισμός στην Κωνσταντινούπολη 1877-1922», περιοδ. Μικρασιατική Σπίθα, τόμ. 19ος, Σέρρες, σσ. 65 – 68.

¹⁷⁰ Ζαϊμάκης Γ. και Petre, B. (2014) *Πολιτισμικός ιμπεριαλισμός και σπορ στην ανατολική Μεσόγειο και την Κρήτη: Ο ρόλος των βρετανικών στρατευμάτων (1880-1912)*, Επετειακός τόμος: Κυριαρχίες και συνειδήσεις στη Μεσόγειο 1880 - 1920, Επιμ. Σ. Πετμεζάς και Λ. Τζεδάκη, Εταιρεία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, Ηράκλειο, σσ. 211 - 212.

καθώς αποτέλεσε το πρώτο εγγεγραμμένο αθλητικό σωματείο στα μητρώα του κράτους, με ημερομηνία αναγνώρισης την 26^η Ιανουαρίου 1911. Πολύ σύντομα, το σωματείο ανέπτυξε πλούσιο αθλητικό έργο και δημιούργησε τμήματα γυμναστικής, στίβου, πάλης, πυγμαχίας και ξιφασκίας. Τα επίσημα χρώματα του σωματείου έχουν σαφείς πολιτικές προεκτάσεις. Τα πρώτα έτη της αγωνιστικής του παρουσίας, επικράτησε η χρήση του κόκκινου και του λευκού χρώματος. Με τη λήξη των Βαλκανικών Πολέμων αποφασίσθηκε η μεταβολή στα χρώματα με την χρήση του μαύρου και του λευκού χρώματος, ως φόρος τιμής στους νεκρούς στρατιώτες και αθλητές της Μπεςίκτας. Εκείνη την εποχή ήταν το μόνο αμιγώς τουρκικό αθλητικό σωματείο της χώρας οπότε αγωνίστηκε σε διεθνείς διοργανώσεις ως η αντιπροσωπευτική ομάδα της Τουρκίας. Για τον λόγο αυτό, η Μπεςίκτας είναι η μόνη τουρκική ομάδα που της έχει επιτραπεί να παρουσιάζει στο έμβλημά της την τουρκική σημαία. Ορόσημο για την ποδοσφαιρική ομάδα αποτελεί το έτος 1947, με την εγκατάσταση στο Στάδιο Ινονού της Πόλης, ενός γηπέδου που φέρει το όνομα του δευτέρου Προέδρου της Τουρκίας. Η πορεία της Μπεςίκτας εξακολουθεί να προβάλλει την Τουρκία μέχρι και σήμερα με εγχώριες και διεθνείς διακρίσεις, σε πλήθος αθλημάτων και αγωνισμάτων¹⁷¹.

Γαλατασαράι: Το σωματείο του Γαλατά, στην Ευρωπαϊκή συνοικία της Πόλης, ιδρύθηκε στις 30 Οκτωβρίου 1905 με πρωτοβουλία μιας ομάδας μαθητών του τοπικού Λυκείου, με επικεφαλής τον Αλή Σαμί Γεν. Ο Γεν - Τούρκος με αλβανικές ρίζες - είχε διατελέσει πρώτος Πρόεδρος της ποδοσφαιρικής ομάδας και είχε παρουσιάσει το όραμά του για το νεοσύστατο άτυπο σωματείο: *«στόχος μας είναι να αγωνιζόμαστε μαζί, να αποκτήσουμε όνομα και χρώμα και να κερδίζουμε τις μη τουρκικές ομάδες»*. Το ζήτημα της ονομασίας απασχόλησε τους θεμελιωτές του συλλόγου, με τις αρχικές σκέψεις να στρέφονται στους όρους «Νίκη» και «Θάρρος». Η οριστική απάντηση ήρθε από τους ίδιους τους υποστηρικτές της Γαλατά. Σύμφωνα με τον ερευνητή και συγγραφέα Τζεμ Αταμπεϊογλου, σε έναν από τους πρώτους καταγεγραμμένους αγώνες της ποδοσφαιρικής ομάδας, οι φίλαθλοι αποκαλούσαν του αθλητές «Galata Sarayi efendileri» (Κύριοι του Παλατιού του Γαλατά) και από εκείνη την ημέρα και έπειτα υιοθετήθηκε το όνομα του ομίλου ως το Παλάτι του Γαλατά. Η Γαλατασαράι, τα πρώτα χρόνια χρησιμοποιούσε το κόκκινο και το άσπρο. Αργότερα, άλλαξαν σε σκούρο μπλε και κίτρινο, ενώ το 1908, για έναν αγώνα που

---

¹⁷¹ Μπεςίκτας (2015) Διαθέσιμο στο www.bjk.com.tr. (Πρόσβαση στις 22 Μαρτίου 2015).

πραγματοποίησαν με μία ομάδα της Αγγλίας, άλλαξαν σε κόκκινο και κίτρινο, που παραμένουν ως σήμερα. Από την ίδρυσή της ως το 1912, η Γαλατασαράι κινούνταν σε ένα ανεπίσημο πλαίσιο, καθώς κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας δεν υπήρχε πλαίσιο για νομικά πρόσωπα¹⁷². Ιδιαίτερο σεβασμό προς το αθλητικό σωματείο έτρεφε ο θεμελιωτής της σύγχρονης Τουρκίας, Κεμάλ Ατατούρκ. Αν και είχε δημόσια εκφράσει την υποστήριξή του προς μία άλλη ομάδα της πόλης, τη Φενέρ Μπακτσέ, ο Κεμάλ επισκεπτόταν αρκετά συχνά το Λύκειο του Γαλατά και ενημερωνόταν για την πορεία και τις αθλητικές επιδόσεις της Γαλατασαράι. Η ιστορική διαδρομή της ποδοσφαιρικής Γαλατά, έχει να επιδείξει πολυάριθμες επιτυχίες στο τουρκικό και διεθνές στερέωμα. Αποτελεί την πιο επιτυχημένη – από πλευράς κατάκτησης τροπαίων - ομάδα της Τουρκίας, με 20 Πρωταθλήματα, 17 Κύπελλα και 15 Σούπερ Κύπελλα, ενώ οι αναμετρήσεις της με την μεγάλη της αντίπαλο, Φενέρ Μπακτσέ, προσελκύουν το ενδιαφέρον των φιλάθλων μέχρι και σήμερα¹⁷³.

Φενέρ Μπακτσέ: Ο σύλλογος Φενέρ Μπακτσέ έχει κερδίσει περισσότερους από 100 τίτλους μόνο από τα τμήματα ποδοσφαίρου και καλαθοσφαίρισης¹⁷⁴. Ιδρυθείς το 1907 στην περιοχή Καντίκιοϊ, έλαβε το όνομά του από τη λέξη Fener, που σημαίνει Φάρος και τη λέξη Bahce, που μεταφράζεται ως Κήπος. Ο φάρος υπήρχε και στο αρχικό έμβλημα του ομίλου, ο οποίος απεικονιζόταν στο ακρωτήριο της περιοχής. Σε αντίθεση με τη διαδεδομένη, αλλά λανθασμένη αντίληψη του ελληνικού πληθυσμού, ο σύλλογος δεν σχετίζεται με την ονομασία του Φαναρίου, συνοικίας της Κωνσταντινούπολης. Τα χρώματα της ομάδας ήταν το κίτρινο και το λευκό, μέχρι να μεταβληθούν το 1910 με το ισχύον έμβλημα που εμπεριέχει τα εξής πέντε χρώματα: λευκό, το οποίο συμβολίζει την καθαρότητα του συλλόγου, κόκκινο, προς τιμήν της σημαίας της Τουρκίας, κίτρινο, για το θαυμασμό που προκαλεί η ομάδα, μπλε, για το αρχοντικό στυλ, πράσινο, το οποίο συμβολίζει την επιτυχία. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ ήταν ένθερμος υποστηρικτής της ομάδας της Φενέρ Μπακτσέ. Συνέβαλε εξ ολοκλήρου στην κάλυψη των εξόδων για την

---

¹⁷² Μπαλτάς, *Ο Ελληνικός*, ό.π., σελ. 71.

¹⁷³ «History of the Galatasaray» (2015) Διαθέσιμο στο <https://www.galatasaray.org/s/galatasaray-nasil-kuruldu/13>, (Πρόσβαση στις 25 Μαρτίου 2015).

¹⁷⁴ Ζαϊμάκης και Petre, *Πολιτισμικός ιμπεριαλισμός*, ό.π., σ. 212. Επίσης, <https://www.fenerbahce.org/kulup/tarihce>, (Πρόσβαση στις 8 Μαρτίου 2018).

αποπεράτωση του κτηρίου του συλλόγου στην περιοχή Κουζντιλί, μετά από την ολοσχερή καταστροφή του, έπειτα από μεγάλη πυρκαγιά. Σύμφωνα εξάλλου με το βιβλίο ευχών της Φενέρ Μπακτσέ του 1918, ο Ατατούρκ είχε γράψει: «*Ενημερώθηκα για τις αξιοθαύμαστες δραστηριότητες του συλλόγου της Φενέρ και αισθάνθηκα την υποχρέωση να επισκεφθώ και να συγχαρώ την ομάδα για τις αξιέπαινες επιδόσεις της*¹⁷⁵».

Τραμπζονσπόρ: Το σωματείο Τραμπζονσπόρ δηλώνει το αθλητικό κεφάλαιο της γεωγραφικής περιοχής της Μαύρης Θάλασσας, με έδρα την Τραπεζούντα. Το συγκεκριμένο σωματείο κατόρθωσε να εισχωρήσει ανάμεσα στα τρία μεγάλα προαναφερθέντα σωματεία που εδρεύουν στην Κωνσταντινούπολη και να παρουσιάσει αξιολογότερες επιτυχίες σε εγχώριο, αλλά και σε διεθνές επίπεδο. Η ίδρυση της Τραμπζονσπόρ, δεν επετεύχθη εύκολα και άκοπα. Η αρχική κίνηση για τη μεγάλη ομάδα που θα εκπροσωπούσε ολόκληρη την περιοχή του Εύξεινου Πόντου, πραγματοποιήθηκε στις 21 Ιουνίου 1966, με τη συνένωση τριών υπάρχοντων σωματείων (Ιντμανγκουτσού, Καραντενιζγκουτσού, Μαρτισπόρ). Όμως, η συγκεκριμένη ένωση δεν περιελάμβανε την ως τότε σπουδαιότερη ομάδα της περιοχής, την Ιντμανοτζαϊ, η οποία για δικούς της λόγους δεν επιθυμούσε να ενταχθεί στο νέο καθεστώς. Τελικώς, οι αντιστάσεις της ομάδας κάμφθηκαν ένα χρόνο αργότερα, με αποτέλεσμα την ολοκληρωμένη πλέον ένωση των μικρότερων ομάδων και τη δημιουργία της ενιαίας Τραμπζονσπόρ, τον Αύγουστο του 1967¹⁷⁶. Ο αθλητικός πρόγονος της ομάδας της Τραπεζούντας ήταν ο Ελληνικός Αθλητικός Σύλλογος Μερζιφούντας Πόντος. Ο Πόντος ιδρύθηκε από μαθητές και αποφοίτους του Κολεγίου Ανατόλια το 1903. Στη διοίκησή του συμμετείχαν τόσο οι μαθητές, όσο και οι δάσκαλοι του κολεγίου και η δραστηριότητά του αφορούσε στους τομείς του αθλητισμού, του πνεύματος και της τέχνης. Οι αθλητές της ποδοσφαιρικής ομάδας Πόντος, είχαν άσπρες και μπλε οριζόντιες ρίγες και το γράμμα «Π» στο στήθος, γεγονός που δεν προκαλούσε συναισθήματα ευφορίας στους Τούρκους. Με αφορμή την αγωνιστική αυτή εμφάνιση της ποδοσφαιρικής ομάδας, οι Έλληνες διοικούντες της οδηγήθηκαν με ψευδείς κατηγορίες στο δικαστήριο και καταδικάστηκαν σε

---

¹⁷⁵ Γραπτό κείμενο του Κεμάλ Ατατούρκ στο βιβλίο ευχών της Φενέρ Μπακτσέ, στις 3 Μαΐου 1918. Προσωπική επίσκεψη στις εγκαταστάσεις του συλλόγου, Κωνσταντινούπολη, Ιούνιος 2015.

¹⁷⁶ Trabzonspor (2018) Διαθέσιμο στο <https://www.trabzonspor.org.tr/en/club/history/>, (Πρόσβαση στις 27 Μαρτίου 2018).

θάνατο, στις 12 Φεβρουαρίου του 1921¹⁷⁷. Σήμερα, διαθέτει τμήματα σε αγωνίσματα ποδοσφαίρου, καλαθοσφαίρισης, στίβου, πετοσφαίρισης, χειροσφαίρισης, κολύμβησης, σκοποβολής, επιτραπέζιας αντισφαίρισης και τζούντο, αλλά μόνο τα δύο πρώτα είναι επαγγελματικά τμήματα¹⁷⁸.

2.4. Οι Βαλκανικοί Αγώνες. «Μέσο συμφιλίωσης των λαών»

Ο θεσμός των Βαλκανικών Αγώνων θεωρήθηκε από τις πολιτικές ηγεσίες του Μεσοπολέμου, ως μέσο γεφύρωσης των διαφορών μεταξύ ανταγωνιστικών εθνών και αποκατάστασης της εμπιστοσύνης και της φιλίας στην περιοχή των Βαλκανίων. Η επιθυμία για ενότητα και συνεργασία στη Χερσόνησο των Βαλκανίων επίσης έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ίδρυσή τους. Η ιδέα ωρίμασε σε όλη την έκταση κατά τη δεκαετία του 1920, αλλά τέθηκε σε εφαρμογή το 1929.

Ένας διάυλος επικοινωνίας είχε πλέον ανοίξει ανάμεσα στα Βαλκανικά κράτη. Η εγκαθίδρυση αυτού του καναλιού, όπως ήταν ο σκοπός, θα όπλιζε τις εθνικές κυβερνήσεις της περιοχής με την ευκαιρία να αποσαφηνίσουν τα εθνικά σχέδια, τις φιλοδοξίες και τις πολιτικές, να αντιληφθούν τις θέσεις του άλλου σε διάφορα κρίσιμα ζητήματα και να μπορέσουν να επικοινωνήσουν με πνεύμα καλής θέλησης. Ονειροπόλοι, ιδεαλιστές και ρεαλιστές από κάθε γωνιά των Βαλκανικών κρατών εντάχθηκαν σε μια προσπάθεια να φέρουν μαζί όλους τους Βαλκανικούς λαούς και να πράξουν την ειρήνη και τη συνεργασία μέσω της ίδρυσης ενός πρωταθλήματος στο οποίο θα μπορούσαν να συναγωνιστούν οι Βαλκάνιοι αθλητές, να βελτιώσουν τις επιδόσεις τους, να σπάσουν τα εθνικά ρεκόρ και να εξοπλιστούν οι ίδιοι για ένα πετυχημένο ανταγωνισμό σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Αν και για μια περίοδο αποτέλεσαν πηγή ένωσης, καλής θέλησης και συνεργασίας, ωστόσο, δεν μπόρεσαν να αξιοποιηθούν τελικά ως πολιτική πανάκεια, επειδή η ιστορία ήταν εναντίον τους. Οι Βαλκανικοί Αγώνες ήταν μια απόπειρα ειρηνικής εναλλακτικής λύσης στον διπλωματικό, πολιτικό και στρατιωτικό «πόλεμο». Η χρήση του αθλητισμού για πολιτικούς λόγους δεν είναι πάντα θετική. Ο αθλητισμός είναι σε θέση μόνο

---

¹⁷⁷ Μαλκίδης, Φ. (2015) «Ποδοσφαιρική ομάδα Πόντος. Απαχρονίστηκαν για να τιμήσουν τη φανέλα τους», Διαθέσιμο στο <http://www.pontos-news.gr/article/11891/podosfairiki-omada-pontos-apaghonistikan-gia-na-timisoy-n-ti-fanela-toys>, (Πρόσβαση στις 8 Φεβρουαρίου 2015).

¹⁷⁸ Trabzonspor (2017) ό.π. (Πρόσβαση στις 29 Ιουνίου 2017).

περιστασιακά, να φέρει μαζί λαούς με διαφορετικό πολιτιστικό και πολιτικό υπόβαθρο σε μια στιγμιαία ειρήνη και ενότητα¹⁷⁹.

2.4.1. Τα πρώτα βήματα

Οι Βαλκανικοί Αγώνες ξεκίνησαν στην Αθήνα εν μέσω οικονομικών δυσκολιών και προσπαθειών για κοινωνική και πολιτική μεταρρύθμιση. Η δεκαετία του 1920 ήταν η δεκαετία κατά την οποία η ελληνική κοινωνία υπέστη την εισροή μιας τεράστιας μάζας προσφύγων που προερχόταν από τη Μικρασιατική καταστροφή, ένα τραγικό γεγονός που ακολούθησε μετά τον αρχικό θρίαμβο της εισβολής του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία (1919- 1922)¹⁸⁰.

Υπήρχε η ελπίδα ότι οι αθλητικές συναντήσεις μεταξύ των Βαλκανικών κρατών θα μπορούσε να βοηθήσει στην αποκατάσταση της συνεργασίας στη Χερσόνησο. Στις αρχές της δεκαετίας του 1920, πραγματοποιήθηκε μια ανεπίσημη επαφή μεταξύ των αντιπροσώπων του αθλητισμού από την Ελλάδα και των μελών του ρουμανικού YMCA, η οποία αποσκοπούσε κυρίως στην επικοινωνία και την προώθηση της ιδέας της δημιουργίας περιφερειακών αγώνων. Μέχρι το 1924 δεν σημειώθηκε καμία πρόοδος και δεν πραγματοποιήθηκαν περαιτέρω συνομιλίες μεταξύ των αθλητικών εκπροσώπων των δύο κρατών¹⁸¹.

Τα αρχεία της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα παρέχουν ορισμένες πληροφορίες σχετικά με την προσπάθεια για την καθιέρωση αθλητικών σχέσεων στην περιοχή στις αρχές της δεκαετίας του 1920. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στην Αθήνα, ο Γενικός Διευθυντής του Τμήματος Φυσικής Αγωγής του YMCA, έδωσε επιστολή στον Πρόεδρο της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων εκ μέρους του M. Plagena, τότε Προέδρου της Ρουμανικής Ολυμπιακής Επιτροπής,

---

¹⁷⁹ Kissoudi, K. (2015) Prologue: Argument-the Balkan Games and Political Purpose, *International Journal of the History of Sport*, 2208, 25:13, σελ. 1687.

¹⁸⁰ Βακαλόπουλος, Α. (2005) *Νέα Ελληνική Ιστορία 1204 – 1985*, Αθήνα: Εκδόσεις Βάνιας, σελ. 371.

¹⁸¹ Sport, Politics, ό.π., σελ. 1772.

μέσω της οποίας ο κληρονόμος του ρουμανικού θρόνου καλούσε την Ελλάδα να συμμετάσχει σε μια συνάντηση που θα πραγματοποιηθεί στις 30 Σεπτεμβρίου 1922 στη Ρουμανία. Το θέμα της συνάντησης ήταν η δυνατότητα καθιέρωσης μιας διεθνούς διοργάνωσης μεταξύ Ρουμανίας, Πολωνίας, Γιουγκοσλαβίας, Τσεχοσλοβακίας και Τουρκίας. Μετά από αρκετές συνομιλίες, η πρόσκληση έγινε αποδεκτή και η Ελλάδα συμμετείχε στη Σύνοδο¹⁸².

Οι χώρες της Βαλκανικής Χερσονήσου, παρ' όλες τις σημαντικές εθνοτικές και εδαφικές διαφορές που κατά διαστήματα αποκαλύπτονταν και δυναμίτιζαν την περιοχή, είχαν διαχρονικά την ανάγκη να εκφραστούν συλλογικά και οργανωμένα στο πεδίο του αθλητισμού¹⁸³. Όπως είδαμε, οι αρχικές σοβαρές ενέργειες που θα οδηγούσαν στην ίδρυση και καθιέρωση Βαλκανικών Αγώνων ανέτρεχαν στη δεκαετία του 1920¹⁸⁴. Η συνεισφορά δύο διακεκριμένων Ελλήνων προς αυτή την κατεύθυνση, ήταν πραγματικά καταλυτική. Ο Δημήτριος Δάλλας και ο Παύλος Μανιτάκης, ως εκπρόσωποι της αρχαιότερης ελληνικής αθλητικής Ομοσπονδίας του ΣΕΓΑΣ, είχαν αναλάβει τον ενεργό ρόλο των συναντήσεων με αθλητικούς εκπροσώπους των Βαλκανικών κρατών¹⁸⁵.

Ο Δημητρός (Δημήτριος) Δάλλας το 1922 κατέφθασε στην Ελλάδα πρόσφυγας από το νησί της Σμύρνης και έμενε στα γραφεία που ήταν παραχωρημένα στον Πανιώνιο, μέσα στα αποδυτήρια του Σταδίου¹⁸⁶. Όσον αφορά την επαγγελματική του ζωή, είχε εργαστεί ως τραπεζικός υπάλληλος, δημοσιογράφος και διευθυντής σύνταξης στην εφημερίδα «Αρμονία» μέχρι που το 1922 καθιέρωσε μια στήλη αφιερωμένη στον αθλητισμό στην εφημερίδα «Βραδυνή». Παθιασμένος με τον αθλητισμό, ο Δάλλας ασχολούνταν με τη διοίκηση του Πανωνίου από τις αρχές της ίδρυσής του, εφόσον είχε επιλεγεί μέσω ψηφοφορίας μέλος στο πρώτο Δ.Σ. του

---

¹⁸² Proceedings of the Olympic Games Committee, 3rd Session, 29 March 1922, όπως αναφέρθηκε στο «Sport, Politics and International Relations in the Balkans: the Balkan Games from 1929 to 1932», (2008) *International Journal of the History of Sport*, vol 25:13, σελ. 1772.

¹⁸³ Γιάτσης, Σ. (2000) *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον Ελληνικό κόσμο κατά τους Ελληνορωμαϊκούς, τους Βυζαντινούς και τους Νεότερους χρόνους*, Θεσσαλονίκη, σσ. 156-160.

¹⁸⁴ Μανιτάκης, Π. (1962) *100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού*, Αθήνα.

¹⁸⁵ Λινάρδος, Π. (1999) «Ταξίδι στη Γέννηση και στις ρίζες του θεσμού των Βαλκανικών Αγώνων 1924–28», *Άθληση και κοινωνία*, σσ. 17–25.

¹⁸⁶ Λινάρδος, Π. (1998) *Η Σμύρνη του Πανωνίου*, Νέα Σμύρνη, σελ. 248.

συλλόγου. Η συνεισφορά του στη θέσπιση των Βαλκανικών Αγώνων Στίβου ήταν περισσότερο από καθοριστική, όπως και στην εισαγωγή του γυναικείου αθλητισμού στην Ελλάδα αλλά και στην προώθηση του βόλει ανδρών και γυναικών. Αποκλήθηκε «Αετός του Πανιωνίου», λόγω των μεγάλων οραμάτων του και την προστασία που προσέφερε στον σύλλογο¹⁸⁷.

Το 1924, στο πλαίσιο του διεθνούς αθλητικού συνεδρίου των Ολυμπιακών Αγώνων των Παρισίων εκείνου του έτους, η Ελλάδα με μια μικρή ομάδα αθλητών κατάφερε μόνο μια σειρά από αρνητικές επιδόσεις στα αγωνίσματα. Μόνο στο καλλιτεχνικό αγώνισμα κέρδισε το χρυσό μετάλλιο με τον Κωνσταντίνο Δημητριάδη. Παρ' όλ' αυτά, εκείνη την χρονιά, προτάθηκε επίσημα από τον ΣΕΓΑΣ να ιδρυθούν αθλητικοί αγώνες μεταξύ των Βαλκανικών κρατών, η συγκεκριμένη όμως κίνηση δεν είχε θετικά αποτελέσματα¹⁸⁸. Τέσσερα χρόνια αργότερα, κατά τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1928 στο Άμστερνταμ, έλαβε χώρα η συνάντηση των αντιπροσώπων των αθλητικών Ομοσπονδιών από τα Βαλκανικά κράτη και όλα συνηγορούσαν πως είχαν πλέον ωριμάσει οι συνθήκες για τον αθλητικό συναγωνισμό των Βαλκανίων¹⁸⁹.

Προκειμένου η συμφωνία να μην παραμείνει μόνο στα λόγια, ο ΣΕΓΑΣ πρότεινε το επόμενο έτος την δοκιμαστική πραγματοποίηση μιας διοργάνωσης στο Παναθηναϊκό Στάδιο της Αθήνας, όπου τα έξοδα φιλοξενίας και μεταφοράς των αθλητών, θα ήταν υποχρέωση του ίδιου. Η εφημερίδα «Η Αθλητική» υποστήριξε αυτή την άποψη μέσω της τακτικής αρθρογραφίας της, εφόσον βρισκόταν σε συνεργασία με τον ΣΕΓΑΣ. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, σημαίνοντα ρόλο διαδραμάτισε εκ νέου η Ελλάδα μέσω του ΣΕΓΑΣ και του τότε Προέδρου του, Μιχάλη Ρινόπουλου, ο οποίος είχε διατελέσει και Γενικός Γραμματέας του Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων, της σημερινής Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής. Η απόφαση ήταν απολύτως θετική και σαφής: το 1929 ιδρύονται Βαλκανικοί Αγώνες Στίβου, με πρώτη οικοδέσποινα την Ελλάδα, η οποία τόσο πολύ είχε ενδιαφερθεί για τον αθλητικό Βαλκανικό θεσμό¹⁹⁰.

---

¹⁸⁷ Λινάρδος, Π. (2010) «Ο δημοσιογράφος Δημητρός Δάλλας», εγ. Μικρασιατική Ηχώ, φ. 408, Αθήνα, σελ. 7.

¹⁸⁸ Kissoudi, P. (2008) «Sport, Politics and International Relations in the Balkans: The Balkan Games from 1929 to 1932», *International Journal of the History of Sport*, vol 25:13, σελ. 1772.

¹⁸⁹ Kissoudi, ό.π., σσ. 1771-1813.

¹⁹⁰ Μανιτάκης, Π. (1968) *100 χρόνια νεοελληνικού αθλητισμού 1830-1930*, Αθήνα, σελ. 621.

Οι αρχικοί Βαλκανικοί αθλητικοί αγώνες κινήθηκαν παράλληλα και με τις πολιτικές ζυμώσεις στην Βαλκανική Χερσόνησο. Ειδικότερα, εκείνη την χρονική περίοδο διοργανώθηκαν οι αποκαλούμενες Βαλκανικές Συνδιασκέψεις. Η Α΄ Βαλκανική Συνδιάσκεψη πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα τον Οκτώβριο του 1930, παράλληλα με τους πρώτους Βαλκανικούς αγώνες. Η Β΄ Βαλκανική Συνδιάσκεψη έλαβε χώρα στην Κωνσταντινούπολη και την Άγκυρα στα τέλη Οκτωβρίου του 1931. Η Γ΄ Συνδιάσκεψη πραγματοποιήθηκε από τις 22 ως και τις 28 Οκτωβρίου 1932 στο Βουκουρέστι, αφού είχαν προηγηθεί οι τρίτοι Βαλκανικοί αγώνες, ενώ οι εργασίες της Δ΄ Συνδιάσκεψης άρχισαν στη Θεσσαλονίκη στις 5 Νοεμβρίου του 1933. Οι αρχικές όμως προσδοκίες για ευόδωση των Συνδιασκέψεων δεν έτυχαν ανάλογου αποτελέσματος. Οι κυριότεροι λόγοι ήταν η ανομοιομορφία στην πολιτική των κρατών της Βαλκανικής, οι εδαφικές διαφορές που είχαν οξυνθεί μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την άρνηση της Βουλγαρίας να αποδεχτεί το εδαφικό καθεστώς και το ζήτημα των μειονοτήτων των Βαλκανικών χωρών¹⁹¹.

2.4.2. Ο κυρίαρχος ρόλος του Κλασικού Αθλητισμού

Ο κλασικός αθλητισμός, ο επονομαζόμενος «βασιλιάς» των Ολυμπιακών Αγώνων, τέθηκε επικεφαλής του Βαλκανικού εγχειρήματος. Οι πρώτοι «Παμβαλκανικοί Αγώνες» πραγματοποιήθηκαν στο Καλλιμάρμαρο Στάδιο τον Σεπτέμβριο του 1929, με τη συμμετοχή τεσσάρων κρατών: Ελλάδα, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία και Ρουμανία¹⁹². Οι Αγώνες σημείωσαν μεγάλη επιτυχία και οδήγησαν στην υλοποίηση της διοργάνωσης ανά έτος από την Ελλάδα μέχρι και το 1933, οπότε η οικονομική ελληνική δυσπραγία οδήγησε τη διοργάνωση στο Ζάγκρεμπ της Γιουγκοσλαβίας¹⁹³. Αξίζει να σημειωθεί, ότι η Τουρκία εισήχθη στους Βαλκανικούς Αγώνες το 1930 και η Αλβανία το 1933. Λόγω της έλλειψης αθλητικών υποδομών στις υπόλοιπες χώρες, ο ΣΕΓΑΣ αναλάμβανε τις διοργανώσεις τους μέχρι

---

¹⁹¹ Φεργάδη Τούντα, Α. (1987) *Θέματα ελληνικής διπλωματικής ιστορίας 1928-1934*, Θεσσαλονίκη, σσ. 266- 270.

¹⁹² Daphni, G. (1974) *Greece between Two Wars 1923-40*, 2 vols. Athens: Ikaros.

¹⁹³ «Οι Βαλκανικοί Αγώνες εις το Ζάγκρεμπ. Η συμμετοχή των Ελλήνων» (1934) *Το Βήμα*, 15 Αυγούστου.

και το έτος 1933¹⁹⁴, πριν άλλες χώρες αναλάβουν την διοργάνωση. Μετά την Αθήνα πραγματοποιήθηκαν με την σειρά: Ζάγκρεμπ (1934), στην Κωνσταντινούπολη (1935)¹⁹⁵, Αθήνα (1936), Βουκουρέστι (1937) και Βελιγράδι (1938). Το 1939 διοργανώθηκαν ξανά στην Αθήνα¹⁹⁶, οπότε γιορτάστηκε η πρώτη δεκαετία τους και τον επόμενο χρόνο (1940) πραγματοποιήθηκαν στην Κωνσταντινούπολη¹⁹⁷.

Οι ετήσιες Βαλκανικές αθλητικές συναντήσεις στίβου, έβαιναν καλώς μέχρι και τη διοργάνωση του 1940 στην Κωνσταντινούπολη. Οι πολιτικές εξελίξεις όμως υπερέβαιναν των αθλητικών, με συνέπεια την διακοπή των Βαλκανικών Αγώνων λόγω της κήρυξης του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και τη ματαίωση κάθε είδους αθλητικής δραστηριότητας στην ευρύτερη περιοχή. Η λήξη του πολέμου δε σήμανε αυτόματα και την επανεκκίνηση του θεσμού. Οι πολιτικές ανακατατάξεις και το ψυχροπολεμικό κλίμα στα Βαλκάνια, εμπόδισαν σε πρώτη φάση τη συνεννόηση και τη συμφιλίωση. Η πρώτη απόπειρα αναβίωσης των Βαλκανικών Αγώνων το 1946, δεν έλαβε επίσημες διαστάσεις. Ειδικότερα, το 1946 τα Τίρανα διοργάνωσαν αγώνες με συμμετοχή των τεσσάρων σοσιαλιστικών Βαλκανικών χωρών, με απόντα τα κράτη της Ελλάδας και της Τουρκίας. Το 1947 στο Βουκουρέστι αγωνίσθηκαν οι ίδιες χώρες με την προσθήκη της Ουγγαρίας και της Ελεύθερης Τεργέστης, με την επωνυμία «Βαλκανο-κεντροευρωπαϊκοί Αγώνες». Το νέο πολιτικό status quo των Βαλκανίων άρχισε σταδιακά να ομαλοποιείται τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1950, γεγονός που οδήγησε και στην ανασύσταση του θεσμού¹⁹⁸.

Η πρώτη επίσημη μεταπολεμική Βαλκανική διοργάνωση στίβου έλαβε χώρα στην Αθήνα το 1953, ενώ σημαντική καινοτομία για την εποχή αποτέλεσε και η ένταξη των γυναικών στους αγώνες το 1954. Το 1956 επανήλθαν στους Βαλκανικούς Αγώνες, η Ρουμανία και η Βουλγαρία, ενώ η Αλβανία επανήλθε τη δεκαετία του 1960, με αρκετές όμως απουσίες. Από τη διαρκώς αυξανόμενη αίγλη των Βαλκανικών Αγώνων, οδηγηθήκαμε σταδιακά στην υποβάθμιση του θεσμού, κυρίως κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980. Οι κύριοι λόγοι ήταν η αύξηση του αριθμού των διεθνών αγώνων, με αποτέλεσμα αρκετές χώρες να μη συμμετέχουν με τους έμπειρους πρωταθλητές τους στους Βαλκανικούς Αγώνες, άλλα με νεότερους,

¹⁹⁴ Kissoudi, Sport, Politics, ό.π., σελ. 1772.

¹⁹⁵ Kissoudi, Sport, Politics, ό.π., σσ. 1814- 1829.

¹⁹⁶ Kissoudi, Sport, Politics, ό.π., σσ. 1836-1857.

¹⁹⁷ Δάλλας Δ.Α. (1928) «Οι Βαλκανικοί Αθλητικοί Αγώνες», *Η Αθλητική*, 3 Νοεμβρίου.

¹⁹⁸ Ολυμπιακά Ιστορικά (2003) Αθήνα: Εκδ. Τεγόπουλος, Τόμος 4, σσ. 102-123.

προς αποκόμιση αθλητικών εμπειριών. Το 1986, σε μια προσπάθεια να αναβαθμιστούν οι αγώνες, λήφθηκε η απόφαση της διεξαγωγής τους ανά δύο έτη και να παραμείνουν ως ετήσιοι, μόνο για τις ηλικιακές κατηγορίες των εφήβων και των νεανίδων. Η πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων στις αρχές της δεκαετίας του 1990, επέφερε μεταβολές στις συμμετέχουσες χώρες των Βαλκανικών Αγώνων. Οι αγώνες συνεχίστηκαν ανά διετία ως το 1996, με τη συμμετοχή σταδιακά και των νέων Βαλκανικών κρατών που προέκυψαν από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας: Σερβία-Μαυροβούνιο, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Σκόπια, ενώ η Κροατία και η Σλοβενία αποσύρθηκαν για πολλά χρόνια, θεωρώντας πως δεν ανήκουν στα Βαλκάνια. Όμως, έλαβε μέρος η Μολδαβία, από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Το 1996, ελήφθη η απόφαση οι αγώνες να επανέλθουν σε ετήσια βάση, αλλά τα «μεγάλα ονόματα» απείχαν. Πριν από μερικά χρόνια και συγκεκριμένα από το 2012, άρχισε η σταδιακή διεύρυνση της Βαλκανικής Ένωσης, καθώς εντάχθηκαν διαδοχικά και άλλες χώρες όπως: η Κροατία, η Σλοβενία, η Αρμενία, η Κύπρος, η Γεωργία και τέλος το Ισραήλ, με αποτέλεσμα τα μέλη της να φτάσουν τα είκοσι δύο¹⁹⁹.

2.4.3. Το Βαλκανικό Κύπελλο Συλλόγων Ποδοσφαίρου

Επιθυμώντας να ακολουθήσουν τα χνάρια του κλασικού αθλητισμού, οι ηγέτες των ποδοσφαιρικών σωματείων επιχείρησαν τη σύσταση ενός αντίστοιχου θεσμού. Η πρώτη απόπειρα διεξαγωγής ενός διασυλλογικού Βαλκανικού κυπέλλου πραγματοποιήθηκε προπολεμικά με πρωτοβουλία της Τουρκίας. Το 1934, η πρωταθλήτρια Τουρκίας Φενέρ Μπακτσέ, πρότεινε τη διεξαγωγή ενός Βαλκανικού Κυπέλλου με τη συμμετοχή των πρωταθλητριών ομάδων της περιοχής, όπως συνέβαινε εκείνη την περίοδο στα κράτη της Κεντρικής Ευρώπης με τη διεξαγωγή του Μιτρόπα Καπ. Για τον λόγο αυτό, η διοργανώτρια ομάδα προσκάλεσε στην Κωνσταντινούπολη τους εξής συλλόγους: Ολυμπιακό (Ελλάδα), Μπεογκράντσκι (Γιουγκοσλαβία), Σλάβια Σόφιας (Βουλγαρία) και Ριπένσια (Ρουμανία). Η πρώτη όμως αυτή απόπειρα έμελλε να παραμείνει σε θεωρητικό επίπεδο και να μη προχωρήσει σε αγωνιστικό σκέλος. Ο λόγος ήταν η άρνηση της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας, η οποία είχε προτιμήσει να αποστείλει την πρωταθλήτρια ομάδα της στο δημοφιλές τότε Μιτρόπα Καπ. Έτσι η διοργάνωση

---

¹⁹⁹ Association of Balkan Athletic Federations (2020) Διαθέσιμο στο <http://www.balkan-athletics.eu/members.php> (Πρόσβαση στις 20 Μαρτίου 2020).

ακυρώθηκε και έκτοτε δεν έγινε άλλη προσπάθεια. Μεταπολεμικά, ο θεσμός θα πραγματοποιούσε την επίσημη έναρξη το 1960, όχι όμως με τη συμμετοχή των πρωταθλητριών ομάδων, αλλά με τις ομάδες που είχαν κατακτήσει τη δεύτερη θέση στα εθνικά τους πρωταθλήματα εκείνη την χρονιά²⁰⁰.

Τα επόμενα έτη, ο ποδοσφαιρικός διασυλλογικός Βαλκανικός θεσμός υποβαθμίστηκε περαιτέρω, καθώς από το 1966 εκπροσωπούσαν τις χώρες τους σύλλογοι που είχαν τερματίσει σε χαμηλότερες θέσεις στη βαθμολογία. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, το Βαλκανικό Κύπελλο είχε απωλέσει την αρχική αίγλη του και τον πρωτεύοντα στόχο του. Αρκετές ομάδες αρνούνταν να συμμετάσχουν ή δήλωναν συμμετοχή και μετά αποχωρούσαν, ενώ το τοπίο γινόταν ακόμη πιο θολό λόγω των μη σταθερών ημερομηνιών διεξαγωγής των αγώνων. Στη μακροχρόνια πορεία του θεσμού η προκήρυξη της διοργάνωσης άλλαξε πολλές φορές, σε διάφορες προσπάθειες που έγιναν για να στηριχτεί ο θεσμός. Έτσι, υπήρξαν χρονιές ακόμα και με δέκα συμμετοχές, σε περιόδους που επιτρεπόταν η συμμετοχή δύο ομάδων από την ίδια χώρα και χρονιές με τέσσερις ή με τρεις συμμετοχές, όταν είχαμε πολλές αποχωρήσεις ή αρνήσεις συμμετοχής. Η πολυπληθέστερη διοργάνωση με δέκα ομάδες διεξήχθη το 1987-88 και η πιο ολιγομελής με τρεις ομάδες, το 1983-84. Σε γενικές γραμμές, όλα τα Βαλκανικά κράτη είχαν υποστηρίξει τη διοργάνωση και ως το 1977 μετείχαν διαρκώς ομάδες και από τα έξι βαλκανικά κράτη. Η χώρα η οποία συμμετείχε και στις 28 εκδόσεις ήταν η Βουλγαρία, ενώ τις λιγότερες εμφανίσεις πραγματοποίησε η Γιουγκοσλαβία, με 19 συμμετοχές²⁰¹.

Το τέλος του θεσμού ανατρέχει στις αρχές της δεκαετίας του 1990, με την απόφαση να συμμετέχουν οι πρωταθλήτριες Β΄ κατηγορίας ή αυτές που κέρδιζαν την άνοδό τους στην Α΄ κατηγορία. Οι τελευταίες αναμετρήσεις ολοκληρώθηκαν το 1994 και έκλεισε οριστικά ο κύκλος των ποδοσφαιρικού Βαλκανικού Κυπέλλου, που μετρούσε συνολικά 28 διοργανώσεις. Κατά τις παραπάνω διοργανώσεις έλαβαν μέρος 15 ελληνικοί σύλλογοι²⁰².

---

²⁰⁰ Kissoudi, *Sports*, ό.π., σσ. 780-823.

²⁰¹ UEFA (2016) Διαθέσιμο στο <https://www.uefa.com/uefaeuropaleague/>, (Πρόσβαση στις 7 Απριλίου 2016).

²⁰² Λέκκας Ηλ. (2018) «Η Εποποιία του ελληνικού ποδοσφαίρου», *Αθλητική Ηχώ*, Διαθέσιμο στο <http://web.archive.org/web/20120111134818/www.athlitikhxo.gr/ShowNewspaper.php?ShowDate=1974-11-09>, (Πρόσβαση στις 18 Δεκεμβρίου 2018).

2.4.4. Το Βαλκανικό Κύπελλο Εθνών Ποδοσφαίρου

Παράλληλα με την ίδρυση και καθιέρωση του Βαλκανικού ποδοσφαιρικού θεσμού σε επίπεδο συλλόγων, είχε εκφρασθεί η επιθυμία διεξαγωγής παρόμοιων αθλητικών συναντήσεων και σε επίπεδο εθνικών ομάδων. Η ιδέα ανήκε στον Αυστριακό δημοσιογράφο Ούγκο Μάισλ, ο οποίος εισηγήθηκε στις Βαλκανικές ποδοσφαιρικές Ομοσπονδίες τη θέσπιση του συγκεκριμένου κυπέλλου, το οποίο θα αποτελούσε κίνητρο για τους αθλητές της περιοχής. Έτσι αποφασίστηκε η έναρξη του θεσμού, με το εναρκτήριο λάκτισμα να δίδεται τον Οκτώβριο του 1929 ανάμεσα στη Γιουγκοσλαβία και τη Ρουμανία. Το Βαλκανικό Κύπελλο Εθνών Ποδοσφαίρου υπήρξε μια ετήσια διεθνής ποδοσφαιρική διοργάνωση με ιδιαίτερη αίγλη, που διεξήχθη από το 1929 έως και το 1936. Στη διοργάνωση είχαν δικαίωμα να μετέχουν τα έξι Βαλκανικά κράτη εκείνης της περιόδου (Αλβανία, Ελλάδα, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία, Ρουμανία, Τουρκία). Η Αλβανία ήταν μονίμως απύσχα κατά την πρώιμη αυτή χρονική περίοδο, ενώ η Τουρκία έλαβε μέρος μόνο στη διοργάνωση του 1931²⁰³.

Η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου επέφερε ανακατατάξεις στο Βαλκανικό Κύπελλο. Τα κράτη του υπαρκτού σοσιαλισμού επιθυμούσαν τη συνέχιση του θεσμού δίχως τη παρουσία των δύο μη κομμουνιστικών κρατών, της Ελλάδας και της Τουρκίας. Το 1946 οργάνωσαν τους «Βαλκανικούς Ποδοσφαιρικούς Αγώνες», ενώ το 1947 διεύρυναν τους ανατολικούς μετέχοντες με την υλοποίηση του τουρνουά «Βαλκανικό και Κεντροευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Ποδοσφαίρου» και τη συμμετοχή της Ουγγαρίας. Το 1948 υπήρξε νέα διεύρυνση με συμμετοχή της Πολωνίας και της Τσεχοσλοβακίας, οι οποίες ασφαλώς δεν σχετίζονταν με τον Βαλκανικό χώρο, αποτελούσαν όμως φιλικά μέλη του ανατολικού μπλοκ. Με το πέρασμα των ετών επιχειρήθηκε – εις μάτην – η αναθέρμανση του θεσμού με ευρεία συμμετοχή. Σοβαρή και ουσιαστική προσπάθεια πραγματοποιήθηκε δυο φορές. Η μία, την αγωνιστική περίοδο 1946-1948 και η άλλη, την περίοδο 1973-1980, δίχως επιτυχία²⁰⁴.

---

²⁰³ Φεργάδη Τούντα, Α. (1994) *Μειονότητες στα Βαλκάνια. Βαλκανικές Διασκέψεις 1930-1934*, Θεσσαλονίκη, σσ. 49-54.

²⁰⁴ Ολυμπιακά Ιστορικά, ό.π., σελ. 107.

2.4.5. Οι Βαλκανικοί αγώνες Καλαθοσφαίρισης

Τα δημοφιλή αθλήματα του στίβου και του ποδοσφαίρου αναπτύχθηκαν σε διαβαλκανικό επίπεδο από τον Μεσοπόλεμο. Η εμφάνιση της καλαθοσφαίρισης καθυστέρησε για 30 ολόκληρα χρόνια από την αντίστοιχη των δύο προαναφερθέντων αθλημάτων. Το 1959, το τότε αναπτυσσόμενο μπάσκετ εισήχθη στο πρόγραμμα των Βαλκανικών Αγώνων²⁰⁵. Υπεύθυνοι γι' αυτό ήταν πέντε ανώτατοι αθλητικοί παράγοντες που εκπροσωπούσαν όλα τα Βαλκανικά κράτη της εποχής, πλην της Αλβανίας: Ντιμιτρόφ (Βουλγαρία), Ντιμιτρίου (Ρουμανία), Σενκέρ (Τουρκία), Στάνκοβιτς (Γιουγκοσλαβία) και Νικολαΐδης (Ελλάδα). Οι Μπόσισλαβ Στάνκοβιτς και Απόστολος Νικολαΐδης, με το κύρος, τις γνώσεις και τις γνωριμίες τους, διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο για την προσθήκη του μπάσκετ στους Βαλκανικούς Αγώνες. Ο Γιουγκοσλάβος, πρώην αθλητής και προπονητής, αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα στελέχη του αθλήματος, με παγκόσμια ακτινοβολία και εμβέλεια²⁰⁶.

Η εισαγωγή του μπάσκετ αποτέλεσε ιδιαίτερη πρόκληση για κάθε Βαλκανική χώρα, καθώς το άθλημα άρχιζε να εμφανίζει αυξανόμενη δυναμική. Οι αθλητικές αποστολές παρουσιάζονταν με πλήρεις συνθέσεις και βασικούς αθλητές και όλα τα συμμετέχοντα κράτη επιθυμούσαν διακαώς μία διάκριση. Εκτός από τους αγώνες στη κατηγορία των ανδρών, το 1963 εισήχθησαν οι Βαλκανικοί Αγώνες καλαθοσφαίρισης εφήβων, το 1966 εντάχθηκαν στο πρόγραμμα οι Βαλκανικοί Αγώνες καλαθοσφαίρισης γυναικών, ενώ το 1980 μετά από πρόταση της Ελλάδας, ιδρύονται και Βαλκανικοί Αγώνες καλαθοσφαίρισης για την ηλικιακή κατηγορία των παιδών. Όπως όμως συνέβη και με τα υπόλοιπα αθλήματα των Βαλκανιάδων, ο καλαθοσφαιρικός θεσμός σταδιακά οδηγήθηκε και αυτός σε υποβάθμιση, με αποτέλεσμα να μην αποτελεί πλέον αθλητικό γεγονός ευρείας αποδοχής.

---

²⁰⁵ FIBA EUROPE (2017) Διαθέσιμο στο <http://www.fibaeurope.com/>, (Πρόσβαση στις 12 Μαρτίου 2017).

²⁰⁶ Από το αρχείο της Ολυμπιακής Επιτροπής Σερβίας που αφορά στα μέλη της ΔΟΕ. Προσωπική επίσκεψη, Βελιγράδι, Οκτώβριος 2013.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΚΑΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΨΥΧΡΟ ΠΟΛΕΜΟ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

3.1. Εισαγωγή

Κατά τη σύγχρονη Ολυμπιακή ιστορία, παρατηρούμε φαινόμενα με έντονη πολιτική χροιά. Η τάση αυτή ήταν περισσότερο εμφανής κατά την ψυχροπολεμική περίοδο και εκφράστηκε κυρίως από τα Ολυμπιακά μποϊκοτάζ, αλλά και με την εμπλοκή Ολυμπιονικών στην πολιτική σφαίρα. Η δειγματολογική παράθεση χαρακτηριστικών βιογραφικών στοιχείων ορισμένων επιλεγμένων πρωταθλητών από κράτη των Βαλκανίων πραγματοποιείται στο πλαίσιο αυτό για να καταδείξει την εμπλοκή της ιδιότητας του αθλητή με κοινωνικές εξελίξεις που έφεραν έντονη την πολιτική σφραγίδα (Παράρτημα 2). Οι υποψηφιότητες για την ανάληψη της διοργάνωσης Ολυμπιακών Αγώνων, αποδείχθηκαν ιδιαίτερα ελκυστικές για τις Βαλκανικές πόλεις. Η πόλη του Σεράγεβο, ως εκπρόσωπος τότε της ενιαίας σοσιαλιστικής Γιουγκοσλαβίας, φιλοξένησε τους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες του 1984 και τελικά αποτέλεσε τη μοναδική Ολυμπιακή «οικοδέσποινα» της κομμουνιστικής εποχής στα Βαλκάνια.

3.2. Τα Ολυμπιακά μποϊκοτάζ

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες αποτελούν την κορυφαία αθλητική διοργάνωση στον κόσμο, με τη νεολαία να βρίσκεται στο επίκεντρο και απώτερο σκοπό την επικράτηση της ειρήνης και την ουδετερότητα των πολιτικών κατευθύνσεων²⁰⁷. Λόγω του ότι τα κράτη έχουν συχνά εχθρικές σχέσεις, η παραπάνω θεωρητική ειρηνική προσέγγιση φαντάζει σήμερα περισσότερο ουτοπική από ποτέ, καθώς οι κινήσεις των κρατών υπό τη μορφή του μποϊκοτάζ αποκαλύπτουν σε μεγάλο βαθμό την πολιτική εισχώρηση στους Ολυμπιακούς Αγώνες²⁰⁸.

Η λέξη μποϊκοτάζ (boycott στην αγγλική γλώσσα και boycottage στη γαλλική) συνήθως αποδίδεται ως εμπορική απομόνωση, άρνηση εμπορικής σχέσης και αντίστοιχων οικονομικών επαφών. Ο όρος προήλθε από το όνομα του Άγγλου

²⁰⁷ International Olympic Committee, *Olympic Chapter*, ό.π., σελ. 11.

²⁰⁸ Kissoudi, P. (2008) «Sport, Politics and International Relations in the Twentieth Century» *International Journal of the History of Sport*, 25:13, σελ. 1689.

γαιοκτήμονα Τσαρλς Μπόϊκοτ, στον οποίο αρνήθηκαν οι καλλιεργητές του την παροχή κάθε υπηρεσίας. Σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, τομποϋκοτάζ χαρακτηρίζεται ως ειρηνικό μέτρο πίεσης. Συχνά, συνδέεται λαθεμένα η χρήση τουμποϋκοτάζ με την έννοια του εμπάργκο. Το εμπάργκο είναι μία κυβερνητική εντολή με την οποία διακόπτονται οι εμπορικές δραστηριότητες, όπως οι εξαγωγές, οι εισαγωγές και η μεταφορά προϊόντων σε μια άλλη χώρα, ώστε να απομονωθεί οικονομικά και συνήθως εφαρμόζεται και για οικονομικούς ή πολιτικούς λόγους, ενώ θεωρείται ισχυρό διπλωματικό μέτρο που χρησιμοποιείται από τις χώρες για να προωθήσουν τα εθνικά τους συμφέροντα²⁰⁹.

Δεδομένου ότι ο αθλητισμός αποτελεί αντικείμενο της κυβερνητικής πολιτικής, τέτοιου είδους πρακτικές τίθενται σε εφαρμογή από τα κράτη. Μια κυβέρνηση μπορεί να δώσει οδηγίες στους εκπροσώπους της, όπως τον Υπουργό αθλητισμού ή ακόμη και σε Προέδρους εθνικών αθλητικών Ομοσπονδιών. Αυτό συνεπώς δημιουργεί το πρόβλημα ότι οι εθνικοί αθλητικοί φορείς δεν είναι ανεξάρτητοι από την κυβερνητική πολιτική²¹⁰. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα κυβέρνησης που χρησιμοποίησε τον αθλητισμό για να προωθήσει τη δική του πολιτική ιδεολογία ήταν το καθεστώς του Χίτλερ, ο οποίος χρησιμοποίησε τον αθλητισμό για την προώθηση της ναζιστικής ιδεολογίας και τη δήθεν υπεροχή της Άριας φυλής. Για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1936 προετοιμάστηκαν νέες και υπερσύγχρονες αθλητικές εγκαταστάσεις, που προορίζονταν να δοξάσουν το ναζιστικό καθεστώς και να αποσπάσουν την προσοχή από την πολιτική κατάσταση που επικρατούσε στη Γερμανία. Ένα χρόνο νωρίτερα, το καθεστώς Χίτλερ είχε ψηφίσει νόμους που απέσυραν πολλά από τα δικαιώματα των Εβραίων πολιτών στη Γερμανία. Χιλιάδες Εβραίοι είχαν ήδη βασανιστεί και θανατωθεί σε στρατόπεδα συγκέντρωσης²¹¹. Η ναζιστική κυβέρνηση αφιέρωσε σημαντικούς πόρους για την άρτια κατάρτιση των Γερμανών αθλητών, οι οποίοι κέρδισαν 89 μετάλλια στο σύνολο, 23 περισσότερα από τους αθλητές των ΗΠΑ και πάνω από 4 φορές περισσότερα από οποιοδήποτε άλλο κράτος που πήρε μέρος στους Αγώνες. Αυτός είναι ο λόγος που η επίδοση του Jesse Owens, ενός Αφροαμερικανού αθλητή, ήταν

²⁰⁹ Μπαμπινιώτης, *Λεξικό*, ό.π., σελ. 1144.

²¹⁰ Arnaud, P. (1998) «Sport – a Means of National Representation. In Sport and International Politics» – *The Impact of Fascism and Communism on Sport*, edited by P. Arnaud and J. Riordan. London: E & FN Spon, σελ. 8.

²¹¹ Langley, A. (1989) *Sport and Politics*. Hove: Wayland Publishers Ltd, σελ. 8.

ιδιαίτερα σημαντική στους Αγώνες του 1936. Τα τέσσερα χρυσά μετάλλια και τα παγκόσμια ρεκόρ του Owens αμφισβήτησαν την ιδεολογία του Χίτλερ για την «βόρεια» υπεροχή²¹².

Ο ναζισμός αντιπροσώπευε μια ακραία μορφή διακυβέρνησης, οργανωμένη με σκοπό να προωθεί έναν επιθετικό εθνικισμό. Μεταξύ των μανιφέστων του ναζιστικού καθεστώτος, ήταν η δέσμευση να απαλλάξει τη Γερμανία από οποιαδήποτε εβραϊκή παρουσία και η προσπάθεια προπαγάνδας της δήθεν υπεροχής της Άριας φυλής. Ο αντισημιτισμός που χαρακτήριζε τον ναζισμό επηρέασε και τον αθλητισμό. Το 1933, όταν τέθηκε σε ισχύ το μπουκοτάζ των εβραϊκών επιχειρήσεων, τα οργανωτικά όργανα του αθλητισμού έπρεπε επίσης να αποκλείσουν τους Εβραίους αθλητές. Δύο χρόνια αργότερα, επήλθε και ο πλήρης διαχωρισμός στον γερμανικό αθλητισμό, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με τα Ολυμπιακά Ιδεώδη²¹³. Στις ΗΠΑ ξεκίνησε η πρώτη προσπάθεια εκστρατείας μπουκοτάζ με αφορμή την κατάσταση στη Γερμανία, η οποία όμως δεν κατάφερε να συγκεντρώσει την απαραίτητη υποστήριξη²¹⁴.

Το πρώτο επιτυχημένο μπουκοτάζ πραγματοποιήθηκε το 1952, εν όψει των Αγώνων του Ελσίνκι. Η χώρα που απείχε ήταν η Ταϊβάν, η οποία διαμαρτυρήθηκε για τη συμμετοχή της ομάδας της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας. Οι συγκεκριμένοι Ολυμπιακοί Αγώνες, αποτέλεσαν ουσιαστικά την απαρχή της συμμετοχής των συγκροτημένων κομμουνιστικών κρατών στον θεσμό και την έναρξη του αθλητικού Ψυχρού Πολέμου, καθώς τα ανατολικά κράτη- 'δορυφόροι' συμμετείχαν στους Ολυμπιακούς Αγώνες υπό την ομπρέλα της Σοβιετικής Ένωσης. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι Αγώνες του 1952 σηματοδεύτηκαν από την μη συμβίωση Ανατολικών και Δυτικών αθλητών στο Ολυμπιακό Χωριό²¹⁵. Το 1956 έξι εθνικές ομάδες αποσύρθηκαν από τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Μελβούρνης. Κάποιες από αυτές, το έπραξαν ως διαμαρτυρία ενάντια στην εισβολή της ΕΣΣΔ στην Ουγγαρία και οι υπόλοιπες, μεταξύ αυτών η Ολλανδία, το Ιράκ, η Αίγυπτος και η Ισπανία, ως

---

²¹² Houlihan, B. (1991) *The Government and Politics of Sport*. London and New York: Routledge, σελ. 2.

²¹³ Kissoudi, P. (2008) «Sport, Politics and International Relations in the Twentieth Century», *International Journal of the History of Sport*, 25:13, σελ. 1691.

²¹⁴ Cashmore, E. (2000) *Making Sense of Sports*, 3rd ed. London: Routledge, σελ. 352.

²¹⁵ Redihan, E.E. (2017) *The Olympics and the Cold War, 1948-1968*, London

διαμαρτυρία ενάντια στην αγγλο-γαλλική εισβολή στο Σουέζ²¹⁶. Η ενέργεια αυτή ώθησε τον Avery Brundage, Πρόεδρο της ΔΟΕ, να σχολιάσει ότι «οι πράξεις των κρατών αυτών απέδειξαν ότι δεν είχαν κατανοήσει μια από τις πιο σημαντικές αρχές των Ολυμπιακών Αγώνων, δηλαδή ότι ο αθλητισμός πρέπει να είναι εντελώς καθαρός από πολιτικές σκοπιμότητες»²¹⁷. Οι Ούγγροι εξέπληξαν όλους αποφασίζοντας να πάνε στη Μελβούρνη το 1956, παρά το γεγονός ότι τα σοβιετικά στρατεύματα είχαν εισβάλει στη χώρα τους νωρίτερα εκείνο το έτος²¹⁸.

Από την άλλη πλευρά όμως, υπάρχουν και πολλοί που υποστηρίζουν ότι η προσπάθεια να απομονώσουμε τον αθλητισμό από την πολιτική είναι μια ευσεβής ελπίδα. Ο McIntosh παρατήρησε ότι αν ο αθλητισμός θέλει να επηρεάσει την πολιτική, δεν θα ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί αυτή η αλληλεπίδραση προς μόνο μια κατεύθυνση, χωρίς η πολιτική να έχει επιρροή πάνω στον αθλητισμό²¹⁹.

Στους Αγώνες του 1976 στο Μόντρεαλ, επικεφαλής του μπούκοτάζ τέθηκαν 26 κράτη της Αφρικής, διαμαρτυρόμενα για ζητήματα φυλετικών διακρίσεων²²⁰. Η ακύρωση της χειμερινής περιοδείας της Ινδίας από τη βρετανική ομάδα κρίκετ ήταν η συνέπεια της δυσαρέσκειας της ινδικής κυβέρνησης προς την πολιτική τόσο του «Test and County Cricket Board» όσο και της βρετανικής κυβέρνησης, που επέβαλλε τον φυλετικό διαχωρισμό στη Νότια Αφρική²²¹. Μακροπρόθεσμα, το μπούκοτάζ των αθλητικών διοργανώσεων που αφορούσαν ομάδες της Νοτίου Αφρικής αποτέλεσαν σημαντική συμβολή στη συνολική προσπάθεια να καταργηθεί η πολιτική του Απαρτχάιντ²²². Το Απαρτχάιντ στη Νότια Αφρική ξεκίνησε το 1948 και οι προσπάθειες για την απομόνωση των αθλητικών ομάδων του κράτους αυτού χρονολογούνται από τα τέλη της δεκαετίας του 1950. Οι προσπάθειες αυτές γίνονταν

---

²¹⁶ Kissoudi, Sport, Politics, ό.π., σελ 1692.

²¹⁷ Guttman, A. (1984) *The Games Must Go On: Avery Brundage and the Olympic Movement*. New York: Columbia University Press, σελ. 96.

²¹⁸ Langley, A. (1989) *Sport and Politics*. Hove: Wayland Publishers Ltd, σελ. 19.

²¹⁹ Mac Intosh, D. C. (1986) «Canadian Government Involvement in Sport: Some Consequences and Issues». In *The 1984 Olympic Scientific Congress Proceedings*, vol. 7, edited by G. Redmond. Champaign, IL: Human Kinetics Publishers, σελ. 140.

²²⁰ Taylor, T. (1986) *Sport and International Relations: A Case of Mutual Neglect*. In *The Politics of Sport*, edited by L. Allison. Manchester: Manchester University Press, σελ. 33.

²²¹ Houlihan, B. (1991) *The Government and Politics of Sport*. London and New York: Routledge.

²²² Kissoudi, Sport, Politics, ό.π., σελ. 1697.

όλο και περισσότερο οργανωμένες στο σημείο που επιτεύχθηκε ένα αποτελεσματικό παγκόσμιο μπουκοτάζ στη δεκαετία του 1960²²³.

Στην περίπτωση των Ολυμπιακών Αγώνων της Μόσχας του 1980, αφορμή για το μπουκοτάζ στάθηκε η εισβολή των σοβιετικών δυνάμεων στο Αφγανιστάν, ένα έτος πριν από την έναρξη των Αγώνων. Εν τω μεταξύ, η Κίνα και η Κούβα είχαν αρχίσει να μετέχουν σε διεθνείς αθλητικές συναντήσεις ως απόδειξη της επιθυμίας για σχέσεις με τη Δύση, ενώ, πολλά κράτη εξέφρασαν διαφωνία με την πολιτική του Απαρτχάιντ, αποθαρρύνοντας τους αθλητικούς δεσμούς με τη Νότια Αφρική. Πολλά κράτη εξέφρασαν την αποδοκιμασία τους για την εισβολή στο Αφγανιστάν πιέζοντας τις Ολυμπιακές Επιτροπές τους να μην αποστείλουν ομάδες στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Μόσχας. Ταυτόχρονα, η Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας χρησιμοποίησε τον αθλητισμό και τους διεθνείς αγώνες για να εξασφαλίσει κύρος και αναγνώριση από τον λαό. Από την άλλη, η Σοβιετική Ένωση και άλλα κομμουνιστικά κράτη έστειλαν προπονητικό εξοπλισμό, ως μέρος της εξωτερικής τους πολιτικής για να δημιουργήσουν καλές σχέσεις με τον Τρίτο Κόσμο²²⁴.

Τέσσερα χρόνια αργότερα, η Σοβιετική Ένωση συμπαρέσυρε στο μπουκοτάζ των Αγώνων του Λος Άντζελες αρκετούς σοσιαλιστικούς δορυφόρους. Η πρόφαση της Μόσχας, ήταν ότι οι ΗΠΑ δεν θα μπορούσαν να εγγυηθούν την ασφάλεια της σοβιετικής Ολυμπιακής αποστολής. Ο προφανής λόγος ήταν άλλος, η ανταπόδοση για το μπουκοτάζ δυτικών χωρών από τους Αγώνες της Μόσχας²²⁵.

Δημιουργήθηκε μεγάλη συζήτηση στο πλαίσιο κυβερνήσεων και αθλητικών οργανισμών ότι παρόλο που ο αθλητισμός και η πολιτική δεν μπορούν να χωριστούν, εντούτοις ο αθλητισμός δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ως πολιτικό όπλο προς άλλα έθνη²²⁶. Το απολύτως παράδοξο στο ζήτημα των Ολυμπιακών μπουκοτάζ από τα Βαλκανικά κράτη είναι ότι δεν υπήρχε κοινή γραμμή και στρατηγική ανάμεσα στα κράτη του υπαρκτού σοσιαλισμού. Το καθένα αποφάσιζε και έπραττε ανάλογα με τα γεωπολιτικά του συμφέροντα και η συμμετοχή του στους Ολυμπιακούς Αγώνες

---

²²³ Lapchick, R. (1975) *The Politics of Race and International Sport*. Westport: CT: Greenwood Press, σελ. 55.

²²⁴ Taylor, *Sport and International*, ό.π., σελ. 39.

²²⁵ Guttmann, A (1992) *The Olympics. A History of the Modern Games*, Illinois: University of Illinois Press, σελ. 141.

²²⁶ Kissoudi, *Sport, Politics*, ό.π., σελ. 1694.

κρινόταν εν πολλοίς από τη τελική κρίση της Ανατολικής ή Δυτικής υπερδύναμης που υποστήριζε²²⁷.

Η αρνητική παγκόσμια πρωτιά των Ολυμπιακών μποϋκοτάζ ανήκει στην Αλβανία. Η εσωστρεφής κομμουνιστική χώρα απείχε από τέσσερις Ολυμπιακές διοργανώσεις και μάλιστα διαδοχικές. Η Αλβανία έλαβε μέρος για πρώτη φορά σε Ολυμπιακούς Αγώνες το 1972. Πλην των μεγάλων μποϋκοτάζ του 1980 και 1984, ήταν απύσχα στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1976 στο Μόντρεαλ του Καναδά και στους αντίστοιχους του 1988 στη Σεούλ της Νότιας Κορέας, όπου ανήκε στην ομάδα των επτά κρατών που μποϋκόταραν τους Αγώνες²²⁸.

Η Βουλγαρία, ενεργώντας ως πιστή δορυφόρος της Σοβιετικής Ένωσης, έσπευσε να την υπερασπιστεί στο θέμα του μποϋκοτάζ των Ολυμπιακών Αγώνων του Λος Άντζελες. Μάλιστα, το έπραξε με τον πλέον έκδηλο τρόπο, καθώς η αντίδρασή της ήταν η πρώτη χρονικά ανάμεσα στις 18 συνολικά χώρες που συμμετείχαν στον αποκλεισμό του 1984. Η συγκεκριμένη κίνηση αποτέλεσε και τη μοναδική απουσία της Βουλγαρίας από Ολυμπιακούς Αγώνες υπό τη μορφή του μποϋκοτάζ. Το γεγονός ότι οι Σοβιετικοί υποσχέθηκαν στους συντρόφους τους την υλοποίηση των αποκαλούμενων «Κόκκινων Ολυμπιακών Αγώνων», σε αντιστάθμιση της καπιταλιστικής διοργάνωσης του Λος Άντζελες απάλυνε μερικώς το αίσθημα απώλειας των Βούλγαρων πρωταθλητών²²⁹.

Η κίνηση που εξέπληξε και τα δύο αντιμαχόμενα στρατόπεδα του Ψυχρού Πολέμου ήταν η απόφαση της Ρουμανίας να μη συμμετάσχει στο μποϋκοτάζ του 1984. Εκ του αποτελέσματος, η συγκεκριμένη απόφαση του Τσαουσέσκου σημείωσε ιδιαίτερη επιτυχία και ωφέλησε την πορεία και την εξέλιξη του καθεστώτος. Αρχικά, το κυρίαρχο όφελος ήταν οικονομικό, καθώς οι ΗΠΑ εκτιμώντας την αποστασιοποίηση της Ρουμανίας από τις υπόλοιπες κομμουνιστικές πρακτικές υποστήριζαν σθεναρά την οικονομική ενίσχυση των Ρουμάνων, ενώ θετική αντίδραση υπήρξε και από τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή, η οποία κάλυψε πλήρως τα έξοδα της Ρουμανικής Ολυμπιακής ομάδας του 1984. Επιπρόσθετα, ενισχύθηκε

---

²²⁷ Deal, C. (2014) *Framing war, sport and politics the soviet invasion of Afghanistan and the Moscow Olympics*, London, σσ. 30-35.

²²⁸ Mallon, B. (2018) «Olympic Boycotts», Διαθέσιμο στο <http://olympstats.com/2017/12/03/olympic-boycotts/>, (Πρόσβαση στις 17 Ιανουαρίου 2018).

²²⁹ Iams, J. (1984) «Bulgaria joined the Soviet Union in a boycott», *United Press International*, 9 May.

περαιτέρω η πολιτική θέση ισχύος του υιού του κομμουνιστή ηγέτη, Νίκου Τσαουσέσκου, ο οποίος τέθηκε επικεφαλής της ρουμανικής αποστολής. Μάλιστα, η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή απένειμε στον Ν. Τσαουσέσκου την τιμητική διάκριση Olympic Order δια του τότε Προέδρου της, Χουάν Αντόνιο Σάμαρανκ.

Η διαρκής παρουσία της Γιουγκοσλαβίας σε Ολυμπιακούς Αγώνες και η μη συμμετοχή της μποϋκοτάζ, απέδειξαν ότι μπορούσε να οδεύσει αυτόνομα, δίχως προστάτες, ακροβατώντας ανάμεσα στην Ανατολική και Δυτική πολιτική και αθλητική σφαίρα επιρροής. Το συμφέρον της Τουρκίας υπαγόρευε τη μη συμμετοχή στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1980. Η Ελλάδα παρέμενε αμέτοχη υπερασπιζόμενη το αθλητικό της παρελθόν ως γενέτειρας του θεσμού των Ολυμπιακών Αγώνων²³⁰.

Οι «Αγώνες Καλής Θέλησης» οργανώθηκαν μετά τα μποϋκοτάζ 1980 και 1984 σε μια προσπάθεια για μια διοργάνωση που θα τόνιζε την ενότητα του κόσμου μέσω του αθλητισμού. Οι Αγώνες σχεδιάστηκαν με σκοπό να μειωθεί η αντιπαλότητα ανάμεσα στις ΗΠΑ και την Σοβιετική Ένωση. Ξεκίνησαν από τη Μόσχα το 1986, έπειτα πραγματοποιήθηκαν στο Σιάτλ το 1990 και συνοδεύονταν από εκθέσεις τέχνης, συναυλίες και συνέδρια. Ήταν μια αξιοπρεπής προσπάθεια για μια συμφιλιοτική ατμόσφαιρα που παράλληλα ενθάρρυνε προτάσεις για αποτελεσματικές λύσεις. Αν και δεν υπάρχουν σαφείς πληροφορίες σχετικά με το αντίκτυπο αυτών των γεγονότων σε πολιτικό τομέα, προωθήθηκαν και καλύφθηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε να υποβαθμίζουν τις πολιτικές διαφορές και τον εθνικισμό²³¹.

3.3. Οι ανεπιτυχείς Ολυμπιακές υποψηφιότητες των Βαλκανικών πόλεων

3.3.1. Η πρώτη απόπειρα της Αθήνας

Το 1996 συμπληρώθηκαν 100 χρόνια από τη διεξαγωγή των πρώτων Σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων. Η επέτειος αποτελούσε μια πρώτη τάξεως

---

²³⁰ D' Agati, P. (2013) *The Cold War and the 1984 Olympic Games. A Soviet-American surrogate war*, New York, σσ. 120-149.

²³¹ Coakley, J. (1986) *Sport in Society: Issues and Controversies*, 3rd ed. St Louis: MO: Times Mirror /Mosby College Publishing, σελ. 372.

ευκαιρία για την Ελλάδα να διεκδικήσει τους Αγώνες που θα διεξάγονταν εκείνη την χρονιά, με σκοπό να εορτασθεί η «χρυσή» επέτειος στη γενέτειρα του θεσμού.

Στις 14 Ιουνίου 1986, η Βουλή των Ελλήνων ενέκρινε ομόφωνα την υποψηφιότητα της Αθήνας και στις 29 Ιουνίου 1988, ο Πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου και η Υπουργός Πολιτισμού Μελίνα Μερκούρη ανακοίνωσαν τη διεκδίκηση των Ολυμπιακών Αγώνων του 1996. Η Αθήνα κατέθεσε επίσημο φάκελο υποψηφιότητας για τη διοργάνωση, βασιζόμενη περισσότερο στον συναισθηματικό τομέα, παρά στην ετοιμότητα των αθλητικών εγκαταστάσεων. Το γεγονός αυτό προκάλεσε έντονες αντιδράσεις και προβληματισμούς, καθώς αυτοί που εναντιώνονταν στην κατάθεση της υποψηφιότητας υποστήριζαν πως η Αθήνα ήταν ανέτοιμη να αναλάβει τους Αγώνες και ότι το οικονομικό κόστος της υλοποίησής τους θα ήταν τεράστιο. Σύμφωνα με τον προγραμματισμό της Επιτροπής Διεκδίκησης, τα αναμενόμενα έσοδα από τη διοργάνωση θα προέρχονταν από τις χορηγίες, τα τηλεοπτικά δικαιώματα, τους επίσημους προμηθευτές, την εμπορική εκμετάλλευση και τη μελλοντική πώληση του Ολυμπιακού χωριού και του χωριού Τύπου. Οι προβλεπόμενες δαπάνες θα προορίζονταν για τις αθλητικές εγκαταστάσεις, τον αθλητικό και τεχνολογικό εξοπλισμό, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και τη διαμονή των αποστολών²³².

Οι συνυποψήφιες πόλεις, ήταν η Ατλάντα, το Βελιγράδι, το Μάντσεστερ, η Μελβούρνη και το Τορόντο. Η Αθήνα διεκδίκησε την διοργάνωση με όπλο την παράδοση, αλλά και με το σημαντικό μειονέκτημα της έλλειψης αθλητικών εγκαταστάσεων. Από την άλλη πλευρά, η Ατλάντα υπερίσχυε στον τεχνολογικό τομέα και παρουσίαζε καλύτερη εικόνα σε σχέση με τον φάκελο υποψηφιότητας της Αθήνας. Οι υπόλοιπες πόλεις διέθεταν ορισμένα πλεονεκτήματα, τα οποία όμως, δεν στάθηκαν ικανά για να τους χαρίσουν την τελική νίκη.

Η τελική ψηφοφορία των «Αθανάτων» διεξήχθη κατά την 96^η Σύνοδο της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής στο Τόκιο, στις 18 Σεπτεμβρίου του 1990. Από την αρχή της ψηφοφορίας είχε διαφανεί το κλίμα της αμφίρροπης αναμέτρησης, ανάμεσα στην Αθήνα και την Ατλάντα. Στους πρώτους δύο γύρους η Αθήνα υπερίσχυσε, στον τρίτο γύρο οι δύο πόλεις ισοψήφησαν, ενώ στον τέταρτο η Ατλάντα προηγείτο με βραχεία κεφαλή. Ενώ οι υπόλοιπες συνυποψήφιες πόλεις είχαν αποκλειστεί, τα μέλη

---

²³² Κορδογιάννης, Π. (1988) «Το στοίχημα των Ολυμπιακών Αγώνων», Αυγή, 13 Μαρτίου.

της ΔΟΕ θα έπρεπε στον πέμπτο και τελευταίο γύρο της ψηφοφορίας να επιλέξουν ποια πόλη θα αναλάμβανε την διοργάνωση των Αγώνων του 1996. Στον τελικό γύρο η Ατλάντα υπερίσχυσε με 51 ψήφους, έναντι 35 της Αθήνας. Αρκετοί απέδωσαν τη νίκη της Ατλάντα στις ισχυρές διασυνδέσεις της, καθώς στην αμερικανική πόλη εδρεύουν ορισμένες από τις μεγαλύτερες εταιρίες της παγκόσμιας βιομηχανίας. Χαρακτηριστικό είναι το άρθρο της εποχής: «*Άνοιξαν οι ασκοί της Coca-Cola και έπνιξαν τον ενθουσιασμό των Αθηναίων*»²³³.

Η πλευρά των νικητών έσπευσε να υπερασπιστεί την «καθαρότητα» της διαδικασίας και να αποδώσει την ήττα της Αθήνας σε δικά της λάθη και παραλείψεις: «*Οι προσπάθειες της Ελλάδας να πείσει την ΔΟΕ, χαρακτηρίζονταν από υπέρμετρη αλαζονεία*». Ο Έλληνας Ολυμπιονίκης, πρώην Γενικός Γραμματέας Αθλητισμού και Βουλευτής, Κωνσταντίνος Κουκοδήμος, δήλωσε σχετικά: «*Πιστεύω ότι δεν είχε ωριμάσει ούτε ως ιδέα, ούτε ως πρόταση. Δεν ήμασταν έτοιμοι και δεν είχαμε την ολοκληρωμένη εκείνη πρόταση και το φάκελο διεκδίκησης, ώστε να κερδίσουμε τη σημαντική διοργάνωση του 1996*». Παρόμοια άποψη εξέφρασε και το μέλος της Ολυμπιακής Επιτροπής του Καναδά, Benoit Seguin: «*Η Αθήνα δεν ήταν καλά προετοιμασμένη και αισθάνθηκε ότι θα έπαιρνε τους Αγώνες, επειδή συμπληρώνονταν 100 χρόνια από την αναβίωση των πρώτων Αγώνων του 1896*»²³⁴.

3.3.2. Οι υποψηφιότητες του Βελιγραδίου

Το Βελιγράδι, κομβικό γεωπολιτικό κέντρο τόσο κατά την ενιαία Γιουγκοσλαβία, όσο και μετά τη διάλυση του Ομόσπονδου κράτους, έχει αξιόλογο υπόβαθρο σε επίπεδο αθλητικής υποδομής. Η Γιουγκοσλαβία είχε δώσει ιδιαίτερη βαρύτητα στην κατασκευαστική και βιομηχανική ανάπτυξή του, γεγονός που το κατέστησε ικανό να διεκδικεί διοργανώσεις διεθνούς ακτινοβολίας. Ωστόσο, στα τέλη της δεκαετίας του 1970, το Σεράγεβο, πρωτεύουσα της ΟΔ Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, έθεσε υποψηφιότητα για την ανάληψη των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων του 1984. Προς γενική έκπληξη, το Σεράγεβο κατόρθωσε να επιβληθεί ισχυρών αντιπάλων. Οι επιτυχημένοι Χειμερινοί Αγώνες 1984 ενίσχυσαν την επιθυμία των

---

²³³ Κυριακόπουλος, Κ. (1990) «Η Coca Cola έπνιξε τον ενθουσιασμό της Αθήνας», Ελευθεροτυπία, 19 Σεπτεμβρίου.

²³⁴ Προσωπικές συνεντεύξεις στην Αρχαία Ολυμπία, 13 Ιουλίου 2008.

κυβερνώντων για μια νέα Ολυμπιακή υποψηφιότητα, αυτή τη φορά από την πρωτεύουσα²³⁵.

Η πρώτη υποψηφιότητα του Βελιγραδίου κατατέθηκε εν' όψει των Θερινών Ολυμπιακών Αγώνων του 1992, επτά έτη πριν από τους Αγώνες. Μετά από πολλά χρόνια, οι υποψηφιότητες ήταν αρκετές, συνολικά έξι. Εκτός του Βελιγραδίου: Βαρκελώνη, Παρίσι, Μπρισμπείν, Μπίρμινχαμ και Άμστερνταμ. Έπειτα από τις καθιερωμένες διαβουλεύσεις, η τελική απόφαση ελήφθη στις 17 Οκτωβρίου 1986 στη Λωζάνη της Ελβετίας κατά την 91^η Σύνοδο της ΔΟΕ. Η διαδικασία της ψηφοφορίας ξεκίνησε ελπιδοφόρα για τους Γιουγκοσλάβους, καθώς είδαν να αποκλείονται διαδοχικά οι πόλεις του Άμστερνταμ και του Μπίρμινχαμ. Στο τελικό στάδιο, το Βελιγράδι κατατάχθηκε πίσω από την Βαρκελώνη, το Παρίσι και το Μπρισμπείν. Το Βελιγράδι είχε παρουσιάσει έναν αξιόλογο φάκελο υποψηφιότητας και απέσπασε κολακευτικά σχόλια κατά τη διάρκεια της Συνόδου της ΔΟΕ. Το τελικό αποτέλεσμα άφησε μία γλυκόπικρη γεύση στους Γιουγκοσλάβους, καθώς κέρδισαν τις εντυπώσεις, όχι όμως και το αποτέλεσμα²³⁶.

Η πόλη του Βελιγραδίου δήλωσε και πάλι υποψηφιότητα για τους Θερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες του 1996. Συνυποψήφιες πόλεις ήταν: Ατλάντα των ΗΠΑ, Αθήνα, Τορόντο του Καναδά, Μάντσεστερ της Μεγάλης Βρετανίας και Μελβούρνη της Αυστραλίας. Η συμπλήρωση των 100 χρόνων από την τέλεση των πρώτων Σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων του 1896, αποτελούσε πρόκληση για όλες τις υποψήφιες Ολυμπιακές πόλεις²³⁷

Ενώ η υποβολή του αρχικού φακέλου υποψηφιότητας από τους Γιουγκοσλάβους είχε λάβει χώρα σε χρόνο που δεν παρέπεμπε σε κρίσιμες πολιτικές, εθνολογικές και κοινωνικές μεταβολές, δεν ίσχυε το ίδιο και κατά τη χρόνο της τελικής κρίσης για τη νικήτρια πόλη των Ολυμπιακών Αγώνων του 1996. Διανύοντας το μεταβατικό για τα Βαλκάνια, αλλά και για το μέλλον των σοσιαλιστικών καθεστώτων έτος του 1990, η ΔΟΕ κλήθηκε να αποφασίσει για τη συνέχεια των Ολυμπιακών διοργανώσεων. Η ψηφοφορία πραγματοποιήθηκε στις 18 Σεπτεμβρίου

²³⁵ ΔΟΕ (2017) Διαθέσιμο στο www.olympic.org. (Πρόσβαση στις 27 Ιουνίου 2017).

²³⁶ Επίσημα αποτελέσματα της ΔΟΕ (2015) Διαθέσιμο στο <https://gamesbids.com/eng/past-bid-results/>, (Πρόσβαση στις 16 Απριλίου 2015).

²³⁷ LA84 Foundation (2016) Διαθέσιμο στο <https://digital.la84.org/digital/collection/p17103coll1/id/33896/rec/1>, (Πρόσβαση στις 12 Σεπτεμβρίου 2016).

1990, κατά τη διάρκεια των εργασιών της 96^{ης} Συνόδου της ΔΟΕ, στο Τόκιο της Ιαπωνίας. Η γιουγκοσλαβική υποψηφιότητα απέτυχε, καθώς αποκλείστηκε ήδη από τον πρώτο γύρο. Απέσπασε μόλις 7 ψήφους εκ των συνολικά 86, ενώ στο τελική φάση η Ατλάντα υπερίσχυσε της Αθήνας με 51, έναντι 35 ψήφων²³⁸.

Η υποψηφιότητα του Βελιγραδίου είχε εξ αρχής ελάχιστες πιθανότητες επικράτησης. Ο βασικός λόγος ήταν ο ενισχυμένος ρόλος της Ατλάντα και της Αθήνας. Υπήρχε όμως και ένας βασικός πολιτικός λόγος: αν και η υποψηφιότητα κατατέθηκε σε ένα εσωτερικό πολιτικό σκηνικό ηρεμίας, εντούτοις η απόφαση της ΔΟΕ το 1990 συνέπεσε με ισχυρούς κλυδωνισμούς στη χώρα και τελικά οι Αγώνες του 1996 βρήκαν την Γιουγκοσλαβία κατακερματισμένη.

3.3.3. Οι διεκδικήσεις της Σόφιας

Η αθλητική παράδοση και η ανάπτυξη του Ολυμπισμού στη Βουλγαρία οδήγησαν τους κομμουνιστές ηγήτορες του αθλητισμού να διεκδικήσουν μία διοργάνωση Ολυμπιακών Αγώνων. Η πρώτη σκέψη ήταν η υποψηφιότητα να αφορά στους Χειμερινούς Αγώνες. Πρωτίστως, διότι ο στόχος ήταν περισσότερο βατός λόγω του μειωμένου ανταγωνισμού και δευτερευόντως, γιατί η Βουλγαρία έχει να επιδείξει σημαντικό έργο σε επίπεδο αθλητών, υποδομών και εγκαταστάσεων στα χειμερινά αθλήματα. Η σκέψη μετουσιώθηκε σε πράξη με την επίσημη υποβολή προς τη ΔΟΕ του φακέλου υποψηφιότητας για την ανάληψη των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων του 1992²³⁹.

Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία των Ολυμπιακών υποψηφιοτήτων, οι πόλεις που διεκδικούν χειμερινές διοργανώσεις είναι λιγότερες σε σχέση με τις αντίστοιχες των Θερινών Ολυμπιακών Αγώνων. Στην περίπτωση όμως του 1992, η Σόφια βρέθηκε στην ατυχή συγκυρία να διεκδικεί τους Αγώνες μαζί με άλλες έξι πόλεις: Αλμπερτβίλ της Γαλλίας, Φαλούν της Σουηδίας, Λιλεχάμερ της Νορβηγίας, Κορτίνα ντι Αμπρέτσο της Ιταλίας, Άνκορατζ των ΗΠΑ και Μπερχτεσγκάντεν της τότε Δυτικής Γερμανίας. Όλες οι υποψηφιότητες διέθεταν ποιοτικά χαρακτηριστικά και εμπειρία στα χειμερινά αγωνίσματα, με τη Σόφια να αποτελεί μέχρι και το τελικό στάδιο το μεγάλο ερωτηματικό. Στις 17 Οκτωβρίου 1986

²³⁸ Λουτζενφίχτερ, Α. (2002) *Από την Αθήνα (1896) στο Πεκίνο (2008). Το παρασκήνιο της διεκδίκησης των Ολυμπιακών Αγώνων*, Αθήνα: Εκδ. Καστανιώτη, σσ. 171-177.

²³⁹ Bardareva, Olympism, ό.π. σσ. 135-148.

πραγματοποιήθηκε η 91^η Σύνοδος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής κατά την οποία τα μέλη της θα αποφάσιζαν τη διοργανώτρια πόλη των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων του 1992. Η Σόφια ξεκίνησε εντυπωσιακά τη διαδικασία, καθώς απέσπασε τις περισσότερες ψήφους εκ των συνολικά επτά πόλεων, με 25 θετικές ψήφους έναντι 19 της Αλμπερτβίλ. Σύμφωνα με τους κανόνες εκλογής, σε κάθε εκλογικό γύρο η πόλη με τις λιγότερες ψήφους, αποκλειόταν από τον επόμενο και τελικά η Αλμπερτβίλ επικράτησε με 51 ψήφους έναντι 25. Η Οργανωτική Επιτροπή για την υποψηφιότητα της Σόφιας αποφάσισε ότι θα ήταν επιβεβλημένη μία δεύτερη και μάλιστα άμεση υποψηφιότητα²⁴⁰.

Μετά τους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες του 1992, η ΔΟΕ αποφάσισε να διαχωρίσει τα έτη των Θερινών και των Χειμερινών διοργανώσεων με σκοπό να μη συμπίπτουν στο ίδιο έτος. Συνεπώς, οι επόμενοι Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες θα διεξάγονταν το 1994 και όχι το 1996. Η Σόφια κατέθεσε υποψηφιότητα, ενώ οι άλλοι φάκελοι υποψηφιότητας υποβλήθηκαν από το Λιλεχάμερ της Νορβηγίας, το Όστερσαντ της Σουηδίας και το Άνκορατζ των ΗΠΑ. Η δυναμική της βουλγαρικής πόλης δεν ήταν σε καμία περίπτωση παρόμοια με την προηγούμενη. Η εκλογική διαδικασία έλαβε χώρα στη Σεούλ της Νότιας Κορέας, κατά τη διάρκεια της 94^{ης} Συνόδου της ΔΟΕ στις 15 Σεπτεμβρίου του 1988 και εξελίχθηκε ιδιαίτερα αρνητικά για τη Σόφια, καθώς αποκλείστηκε από τον πρώτο γύρο λαμβάνοντας μόλις 17 ψήφους. Στο τελευταίο στάδιο, η πόλη του Λιλεχάμερ επικράτησε της σουηδικής Όστερσαντ.

Κατά τη δεκαετία 1980, η κομμουνιστική διακυβέρνηση της Βουλγαρίας πρόβαλε την αθλητική της υπόσταση και επιχείρησε να διεκδικήσει με αξιώσεις μία διοργάνωση Ολυμπιακών Αγώνων. Αν και το αποτέλεσμα δεν ήταν το αναμενόμενο για τη Βουλγαρία, εντούτοις έδωσε την ευκαιρία σε ένα Βαλκανικό κράτος να αποδείξει ότι μπορεί να σταθεί επάξια στο παγκόσμιο Ολυμπιακό και αθλητικό στερέωμα.

---

²⁴⁰ Από τα επίσημα αποτελέσματα της ΔΟΕ (2015) Διαθέσιμο στο <https://gamesbids.com/eng/past-bid-results/>, (Πρόσβαση στις 16 Απριλίου 2015).

3.4. Σεράγεβο 1984

3.4.1. Η γεωπολιτική θέση της πόλης

Κατά τα χρόνια της κομμουνιστικής διακυβέρνησης, το Σεράγεβο αποτελούσε το επίκεντρο της διοικητικής, οικονομικής και πολιτιστικής διάρθρωσης και δομής της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης. Είναι γνωστό ότι η πολιτική ιστορία του Σεράγεβο υπήρξε ιδιαίτερα ταραχώδης. Η πόλη πέρασε στην αυτοκρατορία της Αυστροουγγαρίας με τη Συνθήκη του Βερολίνου το 1878, η οποία και προσάρτησε επισήμως τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη το 1908. Στις 28 Ιουνίου του 1914, στο Σεράγεβο δολοφονήθηκε ο Αρχιδούκας Φραγκίσκος Φερδινάνδος της Αυστρίας και η σύζυγός του Σοφία, από το Σέρβο εθνικιστή Γκαβρίλο Πρίντσιπ, γεγονός που στάθηκε η αφορμή για τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Τον Απρίλιο του 1941, οι Ναζί βομβάρδισαν το Σεράγεβο και κατέλαβαν τη Γιουγκοσλαβία. Στις 6 Απριλίου 1945, οι Παρτιζάνοι απελευθέρωσαν την πόλη. Ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της πόλης είναι η πολιτιστική ποικιλομορφία λόγω της συνύπαρξης ομάδων με διαφορετική θρησκευτική ταυτότητα. Το εθνοτικό μωσαϊκό αποτελούνταν κυρίως από τις κοινότητες των Μουσουλμάνων και των Ορθοδόξων Χριστιανών που προέρχονταν από τη σερβική πλευρά του Σεράγεβο, αλλά και από τις κοινότητες των Καθολικών και των Εβραίων. Η αρχή του τέλους για την γιουγκοσλαβική περίοδο του Σεράγεβο ήρθε τον Απρίλιο του 1992, με τον αποκλεισμό της πόλης αρχικά από τον γιουγκοσλαβικό Εθνικό Στρατό και έπειτα από τον σερβοβοσνιακό στρατό. Οι εχθροπραξίες στην περιοχή διήρκησαν μέχρι τον Οκτώβριο του 1995, προκάλεσαν τεράστιες καταστροφές και μετακινήσεις πληθυσμών. Υπολογίζεται ότι περίπου 10.000 άτομα έχασαν τη ζωή τους κατά τη διάρκεια της τριετούς πολιορκίας του Σεράγεβο²⁴¹.

3.4.2. Η Ολυμπιακή υποψηφιότητα

Η ιδέα ότι μία πόλη της Γιουγκοσλαβίας θα διοργάνωνε Ολυμπιακούς Αγώνες ήταν μάλλον αδιανόητη, πόσο μάλλον όταν δεν αφορούσε την πρωτεύουσα του

---

²⁴¹ Donia, R. (2006) *Sarajevo: A Biography*, Michigan, σσ. 25-32.

κράτους, αλλά το Σεράγεβο. Ωστόσο, η πρωτεύουσα της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης έθεσε υποψηφιότητα για τους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες του 1984. Εάν πετύχαινε, θα αποτελούσε την πρώτη κομμουνιστική πόλη που θα φιλοξενούσε Χειμερινή Ολυμπιακή διοργάνωση²⁴².

Μια σημαντική πτυχή της υποψηφιότητας ήταν η αποδοχή και η στήριξη από την κοινή γνώμη της Γιουγκοσλαβίας, ένα αξιοσημείωτο στοιχείο, αν αναλογισθεί κανείς ότι το ενιαίο κράτος αποτελούνταν από έξι Ομόσπονδα τμήματα. Η υποστήριξη του γιουγκοσλαβικού πληθυσμού αποτυπώθηκε σε μετρήσεις και δημοσκοπήσεις εκείνης της περιόδου, με δύο όμως υποσημειώσεις και ενδεχόμενες δεύτερες σκέψεις και αμφιβολίες. Ο μέσος όρος των θετικών απόψεων για τη διοργάνωση των Αγώνων κυμάνθηκε στο 70% των ερωτηθέντων Γιουγκοσλάβων. Υπήρχε παρ' όλα αυτά ένα σημαντικό ποσοστό, το οποίο υπερέβαινε το 20%, που υποστήριζε ότι η υποψηφιότητα έπρεπε να αφορά τη Σλοβενία και όχι τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη. Η επιχειρηματολογία βασιζόταν στο γεγονός ότι το κρατίδιο της βόρειας Γιουγκοσλαβίας διέθετε σαφώς πλουσιότερη παράδοση, ιστορία και εμπειρία στα χειμερινά αθλήματα σε σύγκριση με το Σεράγεβο, ενώ υπερτερούσε και στον τομέα των ήδη εξασφαλισμένων αθλητικών χειμερινών εγκαταστάσεων²⁴³. Ο δεύτερος λόγος δεν αφορούσε αποκλειστικά την υποψηφιότητα του Σεράγεβο, αλλά κάθε Ολυμπιακή υποψηφιότητα από οποιαδήποτε πόλη της Γιουγκοσλαβίας. Οι δισταγμοί οφείλονταν σε οικονομικά κριτήρια, καθώς οι Ολυμπιακοί Αγώνες αποτελούν ένα τεράστιο εγχείρημα και υπήρχε ο κίνδυνος για την σταθερότητα της οικονομίας του κράτους. Οι ανησυχίες του πληθυσμού ενισχύθηκαν από τη διοργάνωση ενός ακόμη μεγάλου βεληνεκού αγώνα εκείνη τη χρονική περίοδο. Το Σπλιτ της Κροατίας θα υποδεχόταν τους Μεσογειακούς Αγώνες του 1979 και οι φόβοι ότι η γιουγκοσλαβική οικονομία δε θα μπορούσε να ανταπεξέλθει σε δύο κοντινές διεθνείς διοργανώσεις ήταν διάχυτοι²⁴⁴.

Παρά τις επιφυλάξεις, η αντιπροσωπεία «Σεράγεβο 1984» προσήλθε στη διαδικασία εκλογής κατά τη διάρκεια της 80^{ης} Συνόδου της ΔΟΕ στην Αθήνα, στις 18

---

²⁴² Vuic, J. (2015) *The Sarajevo Olympics: A History of the 1984 Winter Games*, Massachusetts, σσ. 65-78.

²⁴³ Petrovic, K. (1980) *Sport and recreation activity of the Slovene people in 1980*, Ljubljana, Yugoslavia, σελ. 45.

²⁴⁴ Gartner, M. (1989) «Socialist Countries, Sports Success before Perestroika and after», *International Review for the Sociology of Sport*, 24 April, σσ. 283-296.

Μαΐου 1978. Το Σαπόρο της Ιαπωνίας και το Γκέτεμποργκ της Σουηδίας ήταν οι άλλες υποψηφιότητες. Κατά τον πρώτο γύρο, το Γκέτεμποργκ έλαβε 10 ψήφους, το Σαπόρο 33 και το Σεράγεβο 31. Το Σεράγεβο τελικά έλαβε 39 θετικές ψήφους, έναντι 36 του Σαπόρο και έτσι ανέλαβε τη διοργάνωση των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων του 1984.

3.4.3. Η πορεία προς τους Αγώνες

Η οικονομική προσέγγιση

Η υλοποίηση μιας Ολυμπιακής διοργάνωσης είναι μία τεράστια οικονομική και πολιτική πρόκληση. Στην περίπτωση του Σεράγεβο, έπρεπε να προσεχθεί η οικονομική διαχείριση και να αποφευχθούν αστοχίες, καθώς τα πλάνα των Γιουγκοσλάβων περιελάμβαναν την ανέγερση ουσιαστικά μιας νέας πόλης. Μέσα σε έξι χρόνια, από το 1978 μέχρι και το 1984, ήταν προγραμματισμένη η κατασκευή 160 συνολικά έργων, τα οποία περιελάμβαναν αθλητικές εγκαταστάσεις, ξενοδοχεία, κέντρα τηλεπικοινωνιών, πολιτιστικά κέντρα και έργα υποδομής, που άγγιζαν σε αρχικό προϋπολογισμό τα 140 εκατομμύρια δολάρια. Ένα μέρος των δαπανών θα καλυπτόταν από την πώληση των εισιτηρίων των Αγώνων. Σημαντική οικονομική βοήθεια δόθηκε από 260 εγχώριες χορηγίες, αλλά και 100 διεθνείς εταιρίες που ενεπλάκησαν στο χορηγικό πρόγραμμα. Υπολογίσιμο μέγεθος θα αποτελούσαν και τα έσοδα από τα τηλεοπτικά δικαιώματα για την μετάδοση της διοργάνωσης. Το συγκεκριμένο κόστος ανέλαβε να καλύψει το Αμερικανικό δίκτυο ABC (American Broadcasting Company). Το ενδιαφέρον των ίδιων των Γιουγκοσλάβων διαφάνηκε από την έμπρακτη οικονομική τους στήριξη καθ' όλη τη διάρκεια της Ολυμπιακής προετοιμασίας, η οποία έφτασε το ποσό των 10 εκατομμυρίων δολαρίων. Παράλληλα, το γιουγκοσλαβικό κράτος είχε θεσμοθετήσει την επιβολή φόρου 3% σε κάθε εργαζόμενο, ο οποίος πήγαινε απευθείας στο ταμείο για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του Σεράγεβο²⁴⁵.

---

²⁴⁵ Spiljevic, M. (1983) «Sarajevo is ready», Yugoslav Monthly Magazine, Belgrade, 12, σσ. 20-28.

Οι εγκαταστάσεις

Η ανέγερση των αθλητικών έργων για τους Ολυμπιακούς Αγώνες αποδείχθηκε ιδιαίτερος απαιτητική. Το μεγαλύτερο συγκρότημα ήταν η Ζέτρα, στην περιοχή του Κέσοβος, το οποίο σχεδιάστηκε από δύο αρχιτέκτονες από το Σεράγεβο, τον Λίντουμιλ Αλίκαλιφτις και τον Ντούσαν Ντιάπα, ενώ τον τεχνικό έλεγχο είχε η τοπική εταιρία Βράνιτσα. Η Ζέτρα περιελάμβανε το Ολυμπιακό Στάδιο, το Olympic Hall (Ολυμπιακή Αίθουσα) και την πίστα για τους αγώνες ταχύτητας. Το Ολυμπιακό Στάδιο χωρητικότητας 50.000 θεατών, φιλοξένησε τη Τελετή Έναρξης, ενώ το Hall στέγαζε στο κλειστό του χώρο τους 9.500 θεατές της Τελετής Λήξης²⁴⁶.

Σημαντικής εμβέλειας ήταν και η αθλητική εγκατάσταση στην περιοχή του Τρέμπεβιτς για τα αθλήματα του Lunge και του Bobsleigh, ενώ διέθετε και νεοσύστατο Κέντρο Τύπου. Το αξιοσημείωτο της συγκεκριμένης εγκατάστασης είναι ότι η πρόσβαση σε αυτή πραγματοποιείτο μόνο με λεωφορείο, καθώς είχε απαγορευθεί η είσοδος σε ιδιωτικά αυτοκίνητα και ταξί, γεγονός που διευκόλυνε σε μεγάλο βαθμό το συγκοινωνιακό χάρτη της πόλης. Τον σχεδιασμό του χειμερινού σταδίου, χωρητικότητας 15.000 θεατών ανέλαβε ο αρχιτέκτονας Γκόρζαντ Μπούτσαρ. Τα αλπικά αθλήματα φιλοξενήθηκαν στην εγκατάσταση της Γιαχορίνα, η οποία ήταν άκρως ελκυστική για το φυσικό της τοπίο και την έντονη χιονόστρωση για αρκετούς μήνες. Περίπου 20 χιλιόμετρα μακριά από το Ολυμπιακό χωριό μπορούσε να υποδεχθεί περισσότερους από 25.000 θεατές²⁴⁷. Ανάμεσα στις χειμερινές Ολυμπιακές εγκαταστάσεις δέσποζαν η Μπιελασνίτσα, όπου έλαβαν χώρα οι αγώνες Σκι και το Ίνγκμαν, στο νοτιοδυτικό άκρο της πόλης.

Οι παρεχόμενες υπηρεσίες

Η οικειοθελής «επιστράτευση» των Γιουγκοσλάβων εν όψει των Αγώνων ήταν σχεδόν καθολική και είχε ως βασικό πυρήνα τους τομείς της διαμονής και των μεταφορών. Τα καταλύματα δεν επαρκούσαν για το πλήθος των επισκεπτών και

---

²⁴⁶ Organising Committee for the Winter Olympic Games Sarajevo 1984 (1984) *Official Report*, Sarajevo, σσ. 13-54.

²⁴⁷ Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή (2017) Διαθέσιμο στο <https://www.olympic.org/sarajevo-1984>, (Πρόσβαση στις 2 Ιουνίου 2017).

ξεκίνησε ένας μεγάλος αγώνας για την ανέγερση ή την ανακαίνιση ξενοδοχειακών μονάδων. Διεθνείς αλυσίδες έκαναν την εμφάνισή τους με επικεφαλής την εταιρία Holiday Inn. Ο μέσος όρος τιμών κυμάνθηκε στα 60 με 120 δολάρια ανά διανυκτέρευση. Εξ άλλου, πολλοί κάτοικοι του Σεράγεβο συνδύασαν τη φιλοξενία με το όφελος, καθώς παρείχαν προς ενοικίαση μέρος της οικίας τους, με αντίτιμο 15 με 30 δολάρια ανά ημέρα διαμονής. Ο νευραλγικός τομέας των μεταφορών, κυρίως των επισκεπτών, είχε την υποστήριξη εταιριών από όλη τη Γιουγκοσλαβία. Τα ταξιδιωτικά πρακτορεία της χώρας προσέφεραν ανταγωνιστικά πακέτα για όλες τις απαιτήσεις και κάλυπταν τις αθλητικές, τουριστικές και ταξιδιωτικές ανάγκες των θεατών. Οι γραμμές των λεωφορείων υπερδιπλασίασαν τα δρομολόγια προς την πρωτεύουσα της Βοσνίας, ενώ σε πλήρη ετοιμότητα ήταν και εφεδρικά οχήματα²⁴⁸.

Ο ρόλος του Στρατού και των φοιτητών

Η συμμετοχή του γιουγκοσλαβικού Στρατού κατά τους Αγώνες ήταν σε αρκετές περιπτώσεις καταλυτική και σωτήρια. Αμέσως μετά από την ανάληψη των Αγώνων, οι ένστολοι της χώρας κλήθηκαν να λάβουν ενεργά μέρος ακόμη και σε κατασκευαστικά έργα. Η κομμουνιστική κυβέρνηση αξιοποίησε πλήρως τους στρατιώτες σε πλήθος υπηρεσιών, όπως η φύλαξη των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων, η απομάκρυνση υλικών από τα βουνά της περιοχής και η διάνοιξη δρόμων από το πλεονάζον χιόνι. Επίσης, η νεολαία της πόλης και κυρίως οι φοιτητές, υποστήριξε το εγχείρημα. Ένα μεγάλος αριθμός κάλυψε τις θέσεις των εθελοντών, ανακουφίζοντας τους διοργανωτές από το άχαρο κυνήγι του εθελοντικού προσωπικού. Επίσης, φοιτητές παραχώρησαν τα δωμάτια των εστιών για να φιλοξενηθούν οι επισκέπτες²⁴⁹.

---

²⁴⁸ Sarajevo Tourist Association for the XIV Winter Olympic Games (1983) Sarajevo, σελ. 43.

²⁴⁹ Vuic, *The Sarajevo Olympics*, ό.π., σελ. 98.

3.4.4. Η υλοποίηση της διοργάνωσης: Στατιστικά στοιχεία και Ολυμπιακά σύμβολα

Έξι έτη μετά από την ανάληψη της διοργάνωσης, τα έργα που είχαν κατασκευασθεί εν όψει των Αγώνων είχαν αλλάξει ριζικά την εικόνα του Σεράγεβο. Κατά τη διάρκεια της εντυπωσιακής Τελετής Έναρξης, η Γιουγκοσλαβία τόνισε την εικόνα της ως σύγχρονου κράτους, με αναφορές στο φολκλόρ και στον σοσιαλισμό. Την επίσημη έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων πραγματοποίησε ο Πρόεδρος, Μίκα Σπίλιακ, Κροάτης κομμουνιστής ηγέτης. Η Τελετή Έναρξης θύμιζε την τελετή των Ολυμπιακών Αγώνων της Μόσχας του 1980. Κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμά της ήταν η στρατιωτικής πειθαρχίας εμφάνιση των χορευτών και καλλιτεχνών. Η αφή της Ολυμπιακής Φλόγας πραγματοποιήθηκε από την πρωταθλήτρια του πατινάζ Σάντρα Ντούμπραβτσιτς, ενώ οι Μπόγιαν Κριζάι και Ντράγκαν Πέροβιτς, απέδωσαν τον Ολυμπιακό Όρκο για λογαριασμό των αθλητών και των κριτών αντίστοιχα.

Στους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες του Σεράγεβο συμμετείχαν συνολικά 1.272 αθλητές, εκ των οποίων 998 άνδρες και 274 γυναίκες. Οι Εθνικές Ολυμπιακές Επιτροπές που απέστειλαν αθλητές ήταν 49²⁵⁰. Ο αριθμός των εθελοντών ξεπέρασε κάθε προσδοκία, με τον τελικό ακριβή αριθμό να ανέρχεται στα 10.450 άτομα. Ιδιαίτερα εντυπωσιακή ήταν και η κάλυψη των Ολυμπιακών Αγώνων, με τους διαπιστευμένους δημοσιογράφους να αγγίζουν τους 8.000. Το έμβλημα των Αγώνων απεικονίζει μία νιφάδα χιονιού που περιβάλλεται από τους πέντε Ολυμπιακούς Κύκλους, ενώ το κεντημένο και σε κόκκινο χρώμα σήμα παραπέμπει στον παραδοσιακό σχέδιο της πόλης του Σεράγεβο²⁵¹.

Οι Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες του Σεράγεβο κύλησαν ομαλά και επιτυχημένα, τόσο σε αθλητικό, όσο και σε οργανωτικό επίπεδο. Μετά από 11 μέρες, η διοργάνωση ολοκληρώθηκε 19 Φεβρουαρίου 1984 με την Τελετή Λήξης. Οι πρώτοι «σοσιαλιστικοί» Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες αποτέλεσαν μία πλούσια

---

²⁵⁰ Σάμαρανκ, Χ.Α (2003) *21 χρόνια στην Προεδρία της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής*, Αθήνα: Εκδ, Καστανιώτη, σελ. 176.

²⁵¹ Organising Committee for the Winter Olympic Games Sarajevo 1984 (1984) *Official Report*, Sarajevo, σσ. 45-54.

παρακαταθήκη για την Γιουγκοσλαβία, η οποία όμως οκτώ χρόνια μετά από τη λήξη των Αγώνων, οδηγήθηκε σε διάλυση²⁵².

---

²⁵² Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή (1984) Ειδική έκδοση για τους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες Σεράγεβο 1984, Διαθέσιμο στο <https://www.olympic.org/sarajevo-1984>, (Πρόσβαση στις 16 Οκτωβρίου 2016).

ΜΕΡΟΣ Β: ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΣΤΑ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΝΕΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

4.1. Εισαγωγή

Η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης στα τέλη της δεκαετίας του 1980, δεν άφησε ανεπηρέαστα τα κομμουνιστικά Βαλκανικά κράτη. Η υποχώρηση του σοσιαλισμού έλαβε διαφορετική τροπή για κάθε κράτος, με την πιο ήπια μορφή της να παρατηρείται στη Βουλγαρία και αναμφίβολα με την πλέον τραγική στην πρώην Γιουγκοσλαβία.

Ο νέος Βαλκανικός χάρτης διαμορφώθηκε τελείως διαφορετικός, εμπλουτισμένος με τα νεοσύστατα κράτη του γιουγκοσλαβικού τόξου, τα οποία αποφάσισαν να πορευθούν στο μέλλον αυτόνομα. Η νέα πολιτική πραγματικότητα δημιούργησε νέα δεδομένα και στον τομέα των διαβαλκανικών σχέσεων της μεταψυχροπολεμικής εποχής. Το νέο κυρίαρχο στοιχείο στο προσκήνιο των Βαλκανικών επαφών είναι το θρησκευτικό, ενώ σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και το κοινό εθνοτικό γνώρισμα²⁵³.

4.2. Η διάλυση του υπαρκτού σοσιαλισμού

4.2.1. Ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας

Ο θάνατος του Γιόζεφ Μπροζ τον Μάιο του 1980 έκρουσε τον κώδωνα του κινδύνου για τη συνοχή του ενιαίου κράτους. Η πολιτική της αδελφότητας και της ενότητας που εφάρμοσε, απέφερε θετικά αποτελέσματα για τη σοσιαλιστική Γιουγκοσλαβία και το οικονομικό σύστημα που υιοθέτησε, στο οποίο ανέμιξε επιτυχώς τα στοιχεία του κομμουνισμού και του καπιταλισμού. Ωστόσο, η οικονομική απόσταση και το χάσμα ανάμεσα στις έξι Δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας (Σερβία, Κροατία, Μαυροβούνιο, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, «Μακεδονία»

---

²⁵³ Gallagher, T. (1985) *The Balkans after the Cold War: from tyranny to tragedy*, London: Routledge, σσ.15-43.

και Σλοβενία) και στις δύο αυτόνομες περιοχές (Κοσσυφοπέδιο και Βοϊβοβοντίνια), συνεχώς αύξανε²⁵⁴.

Η οικονομική ανισότητα αποτέλεσε τη βασική αδυναμία του γιουγκοσλαβικού μοντέλου. Το δικαίωμα στην αυτοδιαχείριση που απολάμβαναν οι Δημοκρατίες της Ομοσπονδίας περιόριζε τις δυνατότητες του κέντρου να ανακατανέμει τα εισοδήματα και σταδιακά οδήγησε στη δημιουργία ενός πλούσιου Βορρά, που ισχυριζόταν ότι η ανάπτυξή του αναστελλόταν από τους υποδεέστερους του Νότου, δηλαδή την «Μακεδονία» και το Κοσσυφοπέδιο. Οι Νότιοι από την πλευρά τους αισθάνονταν ότι η κεντρική διοίκηση τους είχε εγκαταλείψει. Το άθροισμα λοιπόν των οικονομικών ανισοτήτων και των πολιτιστικών διαφορών θα οδηγούσε με μαθηματική ακρίβεια στον κατακερματισμό της Γιουγκοσλαβίας²⁵⁵.

Τον Ιούλιο του 1990 παρατηρήθηκε αυξημένη ένταση εντός της κροατικής πόλης του Κνιν, που τελικά οδήγησε σε επανάσταση των Σέρβων της περιοχής, η οποία έφερε τον τίτλο «επανάσταση των κορμών» λόγω των κορμών που χρησιμοποιούσαν οι διαδηλωτές στα μπλόκα. Ο συμπαγής σερβικός πληθυσμός της Κροατίας που αριθμούσε περισσότερους από 500.000 κατοίκους, βλέποντας την έκρυθμη για την Γιουγκοσλαβία κατάσταση, επιθυμούσε την ένωση της σερβόφωνης περιοχής με τη Σερβία²⁵⁶. Η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Κροατίας και της Σλοβενίας τον Ιούνιο του 1991, προκάλεσε την εντονότατη αντίδραση των Σέρβων, οι οποίοι απάντησαν άμεσα και δυναμικά με βομβαρδισμούς στην Κροατία. Τον Μάρτιο του 1992, αρνητική πρωταγωνίστρια στο σκηνικό του πολέμου έγινε η Βοσνία. Εκεί, οι αρτιότερα οργανωμένοι και εξοπλισμένοι Σερβοβόσνιοι περικύκλωσαν την πρωτεύουσα Σεράγεβο, με τους μουσουλμάνους κατοίκους να αντιστέκονται σθεναρά. Στόχος των Σερβοβόσνιων ήταν η ένωση με την Σερβία, ενώ των μουσουλμάνων η διατήρηση του πολυεθνικού χαρακτήρα της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης. Τον Μάιο της ίδια χρονιάς, οι Σέρβοι εξαπέλυσαν ολομέτωπη επίθεση στο Σεράγεβο και κατέλαβαν τα περίχωρα της πόλης. Η άνοιξη του 1993 σημαδεύτηκε από μία εκ των σφοδρότερων συγκρούσεων στη πόλη Σρεμπρένιτσα.

---

²⁵⁴ Woodward, S. (1995) *Balkan tragedy: chaos and dissolution after the Cold War*, Washington: Brookings Institution, σσ. 21-32.

²⁵⁵ Βερέμης, Θ. (2004) *Βαλκάνια από τον 19ο ως τον 21ο αιώνα. Δόμηση και αποδόμηση κρατών*, Αθήνα: Εκδ. Πατάκη, σελ. 144.

²⁵⁶ Πρεβελάκης, Σ (2001) *Τα Βαλκάνια- Πολιτισμοί και Γεωπολιτική*, Αθήνα: Εκδ. Libro, σσ. 58-69.

Στο εσωτερικό πολεμικό παιχνίδι ενεπλάκησαν και οι Κροάτες, οι οποίοι έδρασαν ενάντια στους μουσουλμάνους της Βοσνίας, στοχεύοντας σε περιοχές της που συνορεύουν με την Κροατία. Τον Αύγουστο της ίδιας χρονιάς βομβάρδισαν το Μόσταρ, καταστρέφοντας και την ιστορική γέφυρα της πόλης. Η γενικευμένη σύρραξη οδήγησε σε εμπλοκή των ΗΠΑ με απειλές και τελικά υλοποίηση αυτών για αεροπορικούς βομβαρδισμούς κατά των Σερβοβόσνιων. Οι τελευταίοι συνθηκολόγησαν τον Φεβρουάριο του 1994 και με την παρέμβαση των Ρώσων λύθηκε η πολιορκία του Σεράγεβο, τον Μάρτιο του 1994²⁵⁷.

Οι στρατιωτικές συγκρούσεις στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη τερματίστηκε στις 21 Νοεμβρίου 1995 στο Οχάιο των ΗΠΑ, όπου οι αντιπρόσωποι των τριών εθνότητων κατέληξαν στο διαμοιρασμό της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης στη βάση ποσοστών, 51% για τους Κροάτες και μουσουλμάνους και 49% για τους Σέρβους.

Μετά από την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, έγιναν πολλές προσπάθειες ερμηνείας των λόγων που οδήγησαν στο συμβάν αυτό. Έχουν διατυπωθεί τρεις βασικές θεωρίες: Η πρώτη αναφέρεται στην ιστορική έχθρα των λαών της Γιουγκοσλαβίας, δηλ. ότι ανέκαθεν οι πολιτισμοί που την απάρτιζαν μισούσαν ο ένας τον άλλο και απλώς αναζητούσαν κάποια αφορμή για να οδηγηθούν σε πολεμική σύρραξη. Η δεύτερη θεωρεί υπεύθυνους τους πολιτικούς αρχηγούς, οι οποίοι φέρονται να εκμεταλλεύτηκαν τον εθνικισμό για να καταλάβουν θέσεις εξουσίας στα νεοσύστατα κράτη. Τέλος, η τρίτη θεωρία υποστηρίζει ότι αίτιο διάλυσης της χώρας αποτέλεσε η υποδαύλιση του κομμουνιστικού καθεστώτος, η οποία οφειλόταν στην αυξανόμενη κρίση στο οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Το πολιτικό σύστημα χαρακτηριζόταν από διαφθορά. Οι πολίτες ένιωθαν ότι τους εκμεταλλεύονταν, το βιοτικό επίπεδο του λαού όλο και υποβαθμιζόταν, ενώ η ανεργία και ο πληθωρισμός είχαν ανέλθει σε επικίνδυνα υψηλά ποσοστά²⁵⁸. Οι παραπάνω θεωρίες εξηγούν τους λόγους που πιθανώς να οδήγησαν σε σύρραξη και εν τέλει στον κατακερματισμό της Γιουγκοσλαβίας. Παρ' όλα αυτά, δεν επαρκούν ώστε να δικαιολογηθεί η έκταση που έλαβε ο συγκεκριμένος πόλεμος. Καθοριστικό ρόλο για το μέγεθος της σύρραξης αποτέλεσε η γεωπολιτική συγκυρία λόγω της στρατηγικής σημασίας της περιοχής.

---

²⁵⁷ Glenny, M. (1996) *The Fall of Yugoslavia: The Third Balkan War*, New York, σσ. 66-80.

²⁵⁸ Αθανασιάδης, Α. (2008) *Ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Γιουγκοσλαβία. 1990-1995*, Αθήνα: Εκδ. Βάνιας, σσ. 345-369.

4.2.2. Αλβανία

Η κομμουνιστική Αλβανία αποτελούσε ένα από τα ισχυρότερα κάστρα του παγκόσμιου μαρξιστικού κινήματος και ελάχιστοι πίστευαν ότι κάποια στιγμή θα μπορούσε να αποδομηθεί ο κραταιός πυρήνας του Χότζα. Ο θάνατος του Αλβανού ηγέτη το 1985 οδήγησε στην εξουσία τον Ραμίζ Αλία. Αρχικά, ο Αλία προσπάθησε να υιοθετήσει τα σίγουρα βήματα του προκατόχου του, αλλά οι έντονες πολιτικές διεργασίες και ανακατατάξεις στην Ανατολική Ευρώπη τον υποχρέωσαν σε μικρές αποκλίσεις²⁵⁹.

Το Νοέμβριο του 1989 ξεκίνησε μια διαδικασία μεταβολών η οποία αποσκοπούσε στην φιλελευθεροποίηση του πολιτικού καθεστώτος. Μία πρώτη απόφαση ήταν η παραχώρηση αμνηστίας σε ορισμένους πολιτικούς κρατούμενους. Επιπρόσθετα, προτάθηκε και εγκρίθηκε από την αλβανική ηγεσία ένα κύμα αναγκαίων μεταρρυθμίσεων λόγω του ότι οι πολίτες συγκρατούσαν επί 45 χρόνια καταπιεσμένη οργή, απογοήτευση και απελπισία εξαιτίας της εξαθλίωσης τους. Ο βασικός όμως σοσιαλιστικός προσανατολισμός παρέμενε ο ίδιος, ο οποίος είχε αποτυπωθεί και στις δηλώσεις του Αλία τον Νοέμβριο του 1990, μετά από μυστική σύσκεψη με κομματικά στελέχη και την ηγεσία της Σιγκουρίμι στην πόλη των Τιράνων.

Συγκεκριμένα, ο Αλβανός ηγέτης είχε υπερτονίσει ότι η χώρα θα προχωρήσει στη σοσιαλιστική της πορεία και πως το κόμμα είναι μόνο ένα! Η συγκεκριμένη κίνηση πυροδότησε μαζικές αντιδράσεις διαμαρτυρίας και κινητοποιήσεις του αλβανικού λαού, με τούς φοιτητές να ιδρύουν το δικό τους κόμμα τον Οκτώβριο του 1990, το οποίο φυσικά τέθηκε εκτός νομιμότητας από την κυβέρνηση. Στις 7 Δεκεμβρίου 1990, οι φοιτητές του Πανεπιστημίου των Τιράνων απέκλεισαν τούς χώρους του Ιδρύματος και διαδήλωναν με συνθήματα όπως «κάτω ο κομμουνισμός» και «τέρμα στη δικτατορία». Ανάλογες διαμαρτυρίες έλαβαν χώρα σε όλες τις μεγάλες πόλεις με αποτέλεσμα η Αλβανία να εισέλθει κατά τους επόμενους μήνες σε έναν κλοιό έντονων αναταράξεων. Οι δυνάμεις του στρατού δεν επαρκούσαν, αλλά ούτε και επιχειρήθηκε να προχωρήσουν σε χρήση πιο δραστικών στρατιωτικών μέσων ώστε να επιτευχθεί ο έλεγχος και η καταστολή των διαδηλώσεων του αλβανικού λαού, που ολοένα και έπαιρναν μεγαλύτερη έκταση. Λόγω αυτής της

²⁵⁹ Schwandner-Sievers, St. (2012) *Αλβανικές ταυτότητες: μύθος και ιστορία*, (Μεταφ. Στ. Παπαγεωργίου), Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση, σσ. 19-34.

κατάστασης, την οποία η κυβέρνηση φαινόταν ότι αδυνατούσε να θέσει υπό έλεγχο, το Κομμουνιστικό Κόμμα Εργασίας ανησυχούσε για πιθανή παρέμβαση της στρατιωτικής ηγεσίας. Η Αλβανία παρουσίαζε εικόνα κράτους υπό διάλυση, με διαδηλώσεις, νεκρούς και τραυματίες. Χαρακτηριστική ένδειξη της λαϊκής οργής ήταν οι επιθέσεις μικρών ομάδων εναντίον δημοσίων κτιρίων που γίνονταν τη νύχτα, ενώ τον γύρο του κόσμου έκαναν οι εικόνες της καταστροφής των αγαλμάτων και ανδριάντων του Χότζα από το εξεγερμένο πλήθος²⁶⁰.

Το καθεστώς ευρισκόμενο υπό την ασφυκτική πίεση των ΗΠΑ, της Ευρώπης και της εσωτερικής εξέγερσης, υποχρεώθηκε σε κινήσεις αναδίπλωσης. Ο Αλία υπέγραψε τελικά την Τελική Πράξη του Ελσίνκι για τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και επέτρεψε τον πλουραλισμό στην πολιτική έκφραση. Παράλληλα, προχώρησε τον Νοέμβριο του 1990, αναγκασμένος από τις περιστάσεις, σε μεταρρύθμιση του Συντάγματος και έπειτα, τον Δεκέμβριο του 1990, προκήρυξε τις πρώτες πολυκομματικές εκλογές, στις οποίες θα συμμετείχαν περισσότερα κόμματα. Τελικά οι εκλογές διεξήχθησαν στις 31 Μαρτίου 1991²⁶¹.

Ο Αλία στην προσπάθειά του να αντιμετωπίσει το ξέσπασμα του πληθυσμού, επιχείρησε να παρουσιάσει ότι το πολιτικό καθεστώς αλλάζει και υποσχέθηκε μεταρρυθμίσεις για τον εκδημοκρατισμό του πολιτεύματος και την στροφή της οικονομίας προς την ελεύθερη αγορά. Για τον σκοπό αυτό προχώρησε στη καθαίρεση του Πρωθυπουργού Αντίλ Τσαρτσάνι και στην ανάθεση της εξουσίας στον Φάτος Νάνο. Στις εκλογές, στις οποίες η συμμετοχή έφτασε το 95% , νικητής βγήκε και πάλι το ΑΚΕ, ενώ το πολίτευμα της Αλβανίας μετονομάστηκε σε Δημοκρατία και ο πρωθυπουργός Νάνο αντικαταστάθηκε από τον Ίλι Μπούφι. Το 1991 αποτέλεσε για την Αλβανία ένα έτος-ορόσημο, καθώς τερματίστηκε η κυριαρχία του Κομμουνιστικού Κόμματος. Συστάθηκαν νέες πολιτικές παρατάξεις, οι οποίες διακήρυξαν μεταρρυθμίσεις στο οικονομικό σύστημα, κατάργηση της κολλεκτιβοποίησης μέσω ιδιωτικοποιήσεων, μέτρα τα οποία θα επέτρεπαν την πρόσβαση της χώρας στην ελεύθερη αγορά, προτάσεις οι οποίες μέσα στη προκειμένη περίπτωση ήταν δύσκολο, αν όχι αδύνατο να εφαρμοστούν. Αν και το κόμμα του Αλία κέρδισε τις εκλογές του 1991, το 1992 προκηρύχθηκαν εκ νέου

---

²⁶⁰ Για τα παραπάνω, Kaplan, R. (1993) *Balkan ghosts, a journey through history*, New York: St. Martin's Press, σελ. 123.

²⁶¹ Kaplan, *Balkan ghosts*, ό.π., σσ. 144-162.

γενικές εκλογές τις οποίες κέρδισε το νεοσύστατο Δημοκρατικό Κόμμα, με ποσοστό 62%. Ο Αλία προχώρησε στη παραίτηση του και ο Σαλί Μπερίσα έγινε ο πρώτος Πρόεδρος της μετακομμουνιστικής αλβανικής εποχής²⁶².

Η κατάλυση του κομμουνιστικού καθεστώτος προκάλεσε σημαντικές ανατροπές στον πολιτικό και κοινωνικό τομέα. Το μονοπώλιο, το οποίο είχε εγκαθιδρύσει το κομμουνιστικό κόμμα έπαψε να υφίσταται, ενώ επήλθε ο πλουραλισμός μέσα σε ένα περιβάλλον βαθιάς οικονομικής καθίζησης. Η οικονομική ύφεση θεωρήθηκε φυσικό επακόλουθο της μακροχρόνιας μάχης που έδιναν οι πολίτες για την επιβίωσή τους, ενώ από κάποιους άλλους υποστηρίχθηκε ότι τα αίτια θα έπρεπε να αναζητηθούν στον ανταγωνισμό για οικονομική ανέλιξη ή πολιτική και οικονομική εξουσία. Όμως, στο πολιτικό επίπεδο εμφανίστηκε μια νέα εικόνα πόλωσης ανάμεσα στα δύο μεγάλα κόμματα, το Σοσιαλιστικό και το Δημοκρατικό, καθώς και των πολιτών που τα υποστήριζαν. Κατά τη διάρκεια αυτών των πολιτικών ζυμώσεων στην Αλβανία, ένα πλήθος πολιτών άφησε πίσω του τη χώρα. Ένας μεγάλος αριθμός εξαθλιωμένων ατόμων επιβιβάστηκε σε πλοία στο Δυρράχιο και στην Αυλώνα με προορισμό την Ιταλία. Η εικόνα από τη προσάραξη των πλοίων στις ιταλικές ακτές που έκανε τον γύρω του κόσμου, ήταν συγκλονιστική. Επίσης, μεγάλα πλήθη κατευθύνθηκαν προς την Ελλάδα σε αναζήτηση εργασίας και καλύτερων συνθηκών διαβίωσης. Η αλβανική ύπαιθρος σταδιακά ερημώθηκε, όχι μόνο από την μετανάστευση των πολιτών σε άλλες χώρες, αλλά και από την εσωτερική μετακίνηση τους προς τα αστικά κέντρα²⁶³.

4.2.3. Βουλγαρία

Η αρχή του τέλους για το σοσιαλιστικό καθεστώς της Βουλγαρίας τοποθετείται στο 1989. Εκείνη τη χρονιά, με διαταγή του ηγέτη της χώρας Τοντόρ Ζίβκοφ, αποφασίστηκε το άνοιγμα των συνόρων ενός μεγάλου αριθμού ατόμων τουρκικής καταγωγής. Η συγκεκριμένη κίνηση καταδικάστηκε έντονα από τη διεθνή κοινότητα, ακόμη και από κομμουνιστές συντρόφους. Ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ ουσιαστικά τον είχε αποκηρύξει και τον είχε κατατάξει στην ομάδα των

---

²⁶² Zharrì, A. (2012) *The Foreign Policy of Albania in Transition: Since 1991 up to 2005*, London: Lambert Publ., σελ. 87.

²⁶³ Η σχετική βιβλιογραφία είναι τεράστια. Εντελώς ενδεικτικά βλ. Αντωνόπουλος, Η. (1995) *Αλβανία και Ελληνοαλβανικές σχέσεις. 1912-1994*, Αθήνα: Εκδ. Ωκεανίδα, σσ. 212-265.

σκληροπυρηνικών ηγετών, ανάμεσα στον Χόνεκερ της Ανατολικής Γερμανίας και τον Τσαουσέσκου της Ρουμανίας. Είχε μάλιστα φτάσει στο σημείο να ζητήσει την απομάκρυνση του Βούλγαρου κομμουνιστή.

Το ζήτημα της τουρκικής μειονότητας προκάλεσε έντονες ζυμώσεις και στο πλαίσιο του κομμουνιστικού κόμματος της χώρας. Υψηλά κυβερνητικά στελέχη, με επικεφαλής τον Πρωθυπουργό Ατανάσοφ, τον Υπουργό Εξωτερικών Μλαντένοφ και τον Υπουργό Οικονομικών Λουκάνοφ, άδραξαν την ευκαιρία για συνομοσία που θα οδηγούσε στην πτώση του Ζίβκοφ. Τον Οκτώβριο του 1989, ο Μλαντένοφ οργάνωσε στη Σόφια μια περιβαλλοντική συνάντηση κορυφής του ΟΑΣΕ, όπου προσκάλεσε και μια ομάδα Βούλγαρων περιβαλλοντικών ακτιβιστών, την Εκογκλασνόστ. Μέλη της οργάνωσης ξυλοκοπήθηκαν από αξιωματικούς της πολιτοφυλακής με εντολές του Ζίβκοφ και 36 ακτιβιστές συνελήφθησαν. Οι τρεις εν λόγω Υπουργοί έπεισαν και τον τέταρτο ισχυρό κρίκο της κυβέρνησης, τον Υπουργό Άμυνας, Τζούροφ, να ταχθεί στο πλευρό τους. Στις 8 Νοεμβρίου 1989, μια ημέρα πριν από τη συνεδρίαση του Πολιτικού Γραφείου, ο Τζούροφ συνάντησε το Ζίβκοφ ιδιωτικά και του είπε ότι έπρεπε να παραιτηθεί και ότι υπήρχε στο Πολιτικό Γραφείο πλειοψηφία αρκετή για να τον καταψηφίσει. Η πρώτη πράξη της μεταπολίτευσης στη Βουλγαρία έλαβε χώρα στις 10 Νοεμβρίου 1989. Πρόκειται για «ανακτορικό» πραξικόπημα, το οποίο φαίνεται ότι έβρισκε τη σύμφωνη γνώμη του Γκορμπατσώφ. Έκτακτη σύνοδος της Κ.Ε. του Κ.Κ. Βουλγαρίας απάλλαξε τον Ζίβκοφ από τα καθήκοντά του. Στην πραγματικότητα τον υποχρέωσαν σε παραίτηση²⁶⁴.

Ο Ζίβκοφ αντιλαμβανόμενος την πολιτική του απομόνωση υπέβαλε την παραίτησή του στις 18 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, επίσημα για λόγους υγείας και ηλικίας. Ο Μλαντένοφ, ο οποίος κατείχε θέση Υπουργού Εξωτερικών μέχρι τότε, ορίστηκε νέος ηγέτης του κόμματος και ανέλαβε τα αξιώματα του προκατόχου του, όμως ένα μήνα αργότερα αναγκάστηκε να ανακοινώσει ότι το Βουλγαρικό Κομμουνιστικό Κόμμα παραιτείτο από το δικαίωμα να κυβερνάει. Η νέα Βουλγαρική κυβέρνηση προετοίμασε τις πρώτες πραγματικά πολυκομματικές εκλογές και ανήγγειλε ότι τον Ιούνιο του 1990, θα διεξάγονταν ελεύθερες εκλογές²⁶⁵.

---

²⁶⁴ Chakurov, P. (1990) «Prevratilostavka» (Επανάσταση ή παραίτηση), Pogled, αρ. 28, σελ. 5.

²⁶⁵ Ganev, V. (2007) *Preying on the State: The Transformation of Bulgaria after 1989*, New York: Cornell University Press, σελ. 108.

Ο Τ. Ζίφκοφ διαγράφηκε από το ΚΚΒ και οδηγήθηκε ενώπιον της δικαιοσύνης για υποθέσεις απάτης και νεποτισμού. Δύο χρόνια αργότερα, κρίθηκε ένοχος με κατηγορίες υπεξαίρεσης δημόσιου πλούτου και καταδικάστηκε σε επταετή φυλάκιση. Λόγω του προχωρημένου της ηλικίας του και της κατάστασης της υγείας του, του επιτράπη να εκτίσει την ποινή του σε κατ' οίκον περιορισμό. Το 1996 ο Ζίφκοφ αθωώθηκε τελεσίδικα και αμετάκλητα από το Βουλγαρικό Ανώτατο Δικαστήριο και έτσι εγκατέλειψε τα εγκόσμια με καθαρό μητρώο τον Αύγουστο του 1998, σε ηλικία 86 ετών²⁶⁶.

Οι εκλογές του Ιουνίου 1990 ανέδειξαν Συντακτική Συνέλευση 400 εδρών. Οι μισές από αυτές κατανεμήθηκαν σε ισάριθμες μονοεδρικές περιφέρειες, όπου ίσχυσε το πλειοψηφικό σύστημα των δύο γύρων (γαλλικού τύπου), και οι υπόλοιπες κατανεμήθηκαν σε 28 πολυεδρικές περιφέρειες με το αντίστοιχο σύστημα D' Hondt (γερμανικού τύπου) το οποίο απαιτούσε κατώτατο εκλογικό όριο για την ανάδειξη των Βουλευτών 4%. Νικητής των εκλογών ανεδείχθη, λόγω των πλεονεκτημάτων που του παρείχε το γαλλικό εκλογικό σύστημα, το ΚΚΒ, το οποίο, όμως τώρα, είχε μετονομασθεί σε Σοσιαλιστικό Κόμμα Βουλγαρίας. Η πλειοψηφία, όμως, του Σοσιαλιστικού Κόμματος Βουλγαρίας στην Εθνοσυνέλευση δεν επαρκούσε για την εξασφάλιση Προέδρου της Δημοκρατίας, τον οποίο πρότεινε. Η αδυναμία αυτή από την μία και η έντονη παρουσία μιας αντιπολίτευσης από την άλλη, η οποία απαιτεί συμμετοχή στη διαχείριση των κοινών, με συνεργασία με τη κεντρικά συμπεριφορά της ομάδας Γκορμπατσώφ κατέληξαν, έπειτα από έξι συνεχείς ψηφοφορίες των βουλευτών-εκλεκτόρων, στην συμβιβαστική λύση του Ζέλεφ στη 1 Αυγούστου του 1990.

Ακολούθησε ένα διάστημα λεπτής ισορροπίας στα ανώτατα κλιμάκια της πολιτικής ηγεσίας. Το φαινόμενο αυτό έγκειται στην ύπαρξη των κυβερνήσεων των Αντρέι Λουκάνωφ μέχρι το Νοέμβριο του 1990, καθώς και του Ντίμηταρ Ποπόφ και του Προέδρου της Δημοκρατίας, ο οποίος προερχόταν από την αντιπολίτευση, που αν και αμφισβητούσε τα πάντα και επιδίωκε ριζοσπαστικές μεταρρυθμίσεις, παρουσίαζε

---

²⁶⁶ Giantzidis, E. (2002) *Anintroduction to post-communist Bulgaria. Political, economic and social transformations*, Manchester: Manchester University Press, σελ. 86.

μια ενιαία πλατφόρμα θέσεων χωρίς αυτή να είναι έτοιμη να κυριαρχήσει άμεσα επί σκηνής²⁶⁷.

Το Σοσιαλιστικό Κόμμα Βουλγαρίας άφησε τα πολιτικά ηνία της χώρας στις εκλογές της 13ης Οκτωβρίου 1991, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι έπαψε να είναι μια υπολογίσιμη δύναμη. Σε κανέναν πολιτικό σχηματισμό δεν δόθηκε η ευκαιρία της αυτοδυναμίας λόγω των πολιτικών προτιμήσεων του εκλογικού σώματος. Για τον λόγο αυτό, η μέχρι τότε αντιπολίτευση, η Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων, για να συστήσει κυβέρνηση αναγκάστηκε να ζητήσει τη στήριξη του κόμματος που άτυπα εκφράζει την τουρκική μουσουλμανική μειονότητα, η οποία ήταν γνωστή υπό την ονομασία «Κίνηση για Δικαιώματα και Ελευθερίες». Με την επιλογή αυτή, σύμφωνα με τη συλλογιστική της πλειονότητας των ηγετικών μελών της Ένωσης Δημοκρατικών Δυνάμεων, εγκαινιάστηκε ένα καινούργιο κεφάλαιο με τεράστιες συνέπειες στην εξωτερική πολιτική. Τη σοβαρότητα της κατάστασης έδειξαν τα γεγονότα κατά τους μήνες Οκτώβριο και Νοέμβριο του 1992 με την καθαίρεση της Κυβέρνησης Ντιμητρόφ²⁶⁸.

Αξίζει να αναφερθεί ότι το Σοσιαλιστικό Κόμμα Βουλγαρίας θεωρούνταν υπεύθυνο, ακόμα και από αρκετούς υπέρμαχούς του, για το καθεστώς της μακροχρόνιας ανελευθερίας δεκαετιών και για την οικονομική καθίζηση με την οποία ήρθε αντιμέτωπη η χώρα λόγω της πολιτικής που ακολουθήθηκε κυρίως τα τελευταία έτη. Παρ' όλα αυτά, κατόρθωνε να κατέχει, αν όχι τη συμπάθεια, τουλάχιστον την ανοχή μιας μερίδας πολιτών, οι οποίοι δεν συμφωνούσαν με την πολιτική του φιλοσοφία, αλλά αναγνώριζαν ότι οι κομμουνιστές πρωτοστάτησαν στον εκδημοκρατισμό της Βουλγαρίας. Η ανοχή αυτή πιθανόν να πήγαζε από το γεγονός ότι σημαντικό τμήμα του βουλγαρικού λαού δεν ήταν ικανοποιημένο από τη συγκυβέρνηση της Ένωσης Δημοκρατικών Δυνάμεων με το κόμμα της τούρκικης μειονότητας και από την κοινή πολιτική πορεία Σόφιας – Άγκυρας.

Μετά την πτώση της κυβέρνησης Ντιμητρόφ, λόγω της παύσης εμπιστοσύνης του βουλγαρικού λαού προς αυτήν καθώς συνεργαζόταν με το κόμμα της Κίνησης για Δικαιώματα και Ελευθερίες, συστάθηκε η λεγόμενη «Κυβέρνηση των εμπειρογνομόνων» υπό την ηγεσία του οικονομολόγου Λιούμπεν Μπέρωφ στις 30

---

²⁶⁷ Για τα παραπάνω στοιχεία, βλ. Krastev, I. (2017) *After Europe*, Pennsylvania: University of Pennsylvania Press, σσ. 15-46.

²⁶⁸ Ganev, *Preying*, ό.π., σελ. 133.

Δεκεμβρίου 1992, με την υποστήριξη εκ νέου της Κίνησης για Δικαιώματα και Ελευθερίες, της Νέας Ένωσης για τη Δημοκρατία (αφορά την αριστερή πτέρυγα της Ένωσης Δημοκρατικών Δυνάμεων η οποία διαχώρισε τη θέση της από την κυβέρνηση) και του Σοσιαλιστικού Κόμματος. Η κυβέρνηση του Μπέρωφ κατόρθωσε να επιβιώνει μέσα από εύθραυστες ισορροπίες και αρκετές εκφάνσεις δυσπιστίας, έχοντας ως κύριο μέλημά της την εγκαθίδρυση ενός εκτεταμένου σχεδίου ιδιωτικοποίησης του οικονομικού τομέα της Βουλγαρίας²⁶⁹.

4.2.4. Ρουμανία

Το κύμα των σαρωτικών πολιτικών αλλαγών στην Ανατολική Ευρώπη κατέφθασε και σε ένα επίσης άλλο απολυταρχικό καθεστώς των Βαλκανίων. Η ρουμανική εξέγερση ξεκίνησε στις 16 Δεκεμβρίου 1989 από την πόλη της δυτικής Ρουμανίας, την Τιμισοάρα. Αφορμή αποτέλεσε μια προσπάθεια της κυβέρνησης να εκδιώξει τον πάστορα της ουγγρικής αναμορφωμένης εκκλησίας Λάζλο Τοκές προκαλώντας με τον τρόπο αυτό τη δυσαρέσκεια της ουγγρικής μειονότητας στην Τιμισοάρα. Ο Τοκές είχε κάνει επικριτικούς σχολιασμούς κατά της πολιτικής συστηματοποίησης στην οποία προέβαινε το καθεστώς στην ουγγρική τηλεόραση, και εξέφρασε τα παράπονα ότι ο ρουμανικός λαός δεν γνώριζε καν τα ανθρώπινα δικαιώματά του. Όπως ανέφερε ο Τοκές αργότερα σε συνέντευξη που προβλήθηκε σε παραμεθόριες περιοχές της χώρας και στη συνέχεια εξαπλώθηκε σε ολόκληρη την επικράτεια της, *«είχε ένα σοκαριστικό αποτέλεσμα στους Ρουμάνους, και την Σεκουριτάτε επίσης, είχε μια απροσδόκητη επίδραση στην δημόσια ατμόσφαιρα στη Ρουμανία»*. Τώρα, οι πολίτες επιζητούσαν την επανάσταση και την αλλαγή στην πολιτική ηγεσία εφορμώμενοι από τα πρόσφατα παρόμοια γεγονότα στις υπόλοιπες χώρες του Ανατολικού μπλοκ²⁷⁰.

Ο Ρουμάνος δικτάτωρ Νικολάε Τσαουσέσκου δεν επέτρεψε καμία αμφισβήτηση της κυριαρχίας του και έδρασε άμεσα. Διέταξε τις αρχές να διοργανώσουν στις 21 Δεκεμβρίου διαδήλωση συμπαράστασης προς τον ίδιο στο

---

²⁶⁹ Krastev, *After Europe*, ό.π., σελ., 65.

²⁷⁰ Elliott, M. (1990) «László Tóké, Timisoara and the Romanian Revolution», *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*: Vol. 10D: Iss. 5, Article 4.

κέντρο του Βουκουρεστίου. Δεν υπολόγισε όμως την οργή του λαού, η οποία εκφράσθηκε ανοικτά κατά τη διάρκεια της διαδήλωσης και προκάλεσε χάος. Η Ρουμανία βίωνε μακροχρόνια κοινωνική και οικονομική δυσπραγία, ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 1980, όταν η κυβέρνηση προχώρησε στη λήψη σκληρών μέτρων λιτότητας. Για τα μέτρα αυτά υπεύθυνος θεωρήθηκε εν μέρει ο Τσαουσέσκου, καθώς προτάθηκαν από τον ίδιο με το πρόσχημα της αποπληρωμής του εξωτερικού χρέους της Ρουμανίας. Η λαϊκή αντίδραση εξέπληξε δυσάρεστα το ζεύγος Τσαουσέσκου, το οποίο αναζήτησε προσωρινό καταφύγιο στα γραφεία του κόμματος²⁷¹.

Ο ρουμανικός Στρατός έλαβε εντολές να τερματίσει τις βίαιες συγκρούσεις στους δρόμους του Βουκουρεστίου, συλλαμβάνοντας εκατοντάδες άοπλους πολίτες. Στις 22 Δεκεμβρίου ανακοινώθηκε από την Κρατική Τηλεόραση ο ύποπτος θάνατος του Υπουργού Άμυνας της χώρας, γεγονός που οδήγησε στην ανάληψη της διοίκησης του Στρατού από τον ίδιο τον Τσαουσέσκου. Η στάση του έγινε ακόμη πιο σκληρή, καθώς διέταξε να κατασταλούν οι διαδηλωτές με οποιοδήποτε τρόπο και να ανοιχθεί πυρ εναντίον τους. Η διαταγή ώθησε τους εξαγριωμένους διαδηλωτές να εισβάλουν εντός των γραφείων του ΚΚΡ, από όπου το ζεύγος Τσαουσέσκου φυγαδεύτηκε την έσχατη στιγμή με ελικόπτερο²⁷².

Αξίζει να σημειωθεί ότι μετά από μια δημόσια ομιλία του Τσαουσέσκου, οι ένοπλες δυνάμεις, σχεδόν ομόφωνα, σταμάτησαν την υποστήριξη προς το πρόσωπό του και στήριξαν τους διαμαρτυρόμενους πολίτες. Ο Ν. και η Ε. Τσαουσέσκου συνελήφθησαν από την Αστυνομία στη πόλη Τιργκόβιστε, παραδόθηκαν στο Στρατό και δικάστηκαν από έκτακτο Στρατοδικείο με πλήθος κατηγοριών: γενοκτονία, ζημία στην εθνική οικονομία και κατάχρηση εξουσίας για ανάληψη στρατιωτικής δράσης εναντίον του ρουμανικού λαού. Καταδικάστηκαν σε θάνατο και εκτελέστηκαν την ημέρα των Χριστουγέννων του 1989²⁷³.

Το Εθνικό Μέτωπο Σωτηρίας ανέλαβε την εξουσία μετά την εκτέλεση του Τσαουσέσκου. Το κόμμα προχώρησε σε υποσχέσεις για ελεύθερες και αδιάβλητες δημοκρατικές εκλογές εντός περιόδου πέντε μηνών. Τον Μάιο του 1990, το Εθνικό

---

²⁷¹ Deletant, D. (2016) *Ceausescu and the Securitate: Coercion and Dissent in Romania, 1965-1989*, London: Routledge, σσ. 378-402.

²⁷² Sweeney, J. (1991) *The Life and Evil Times of Nicolae Ceausescu*, London: Hutchinson, σσ. 23-45.

²⁷³ Light, D. (2001) *Post-Communist Romania, coming to terms with transition*, Hampshire, σσ.144-167.

Μέτωπο Σωτηρίας απέσπασε σε μεγάλο ποσοστό την πλειοψηφία στις εκλογές, γεγονός που απαιτούσε την ανασυγκρότησή του ως πολιτικό κόμμα. Προχώρησε σε μια σειρά από μεταρρυθμίσεις οι οποίες αποσκοπούσαν στην εκδημοκράτιση της χώρας σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, με επιπρόσθετες τροποποιήσεις και στον κοινωνικό τομέα που εφαρμόστηκαν από μεταγενέστερες κυβερνήσεις²⁷⁴.

Με το πέρας αυτής της εποχής, η Ρουμανία στράφηκε περισσότερο προς τη Δύση. Ενσωματώθηκε ως μέλος του ΝΑΤΟ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2004 και το 2007, αντίστοιχα. Παρ' όλες τις προσπάθειες των ρουμανικών κυβερνήσεων οι δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις έχουν αποδειχθεί να είναι μη ιδιαίτερα επιτυχείς. Μολονότι οι μεταρρυθμίσεις στην οικονομία της Ρουμανίας συνεχίζονται μέχρι τις μέρες μας, εξακολουθεί να κατέχει ένα από τα μεγαλύτερα ποσοστά παιδικής φτώχειας ανάμεσα στις ανεπτυγμένες χώρες της υφηλίου, ενώ προπορεύεται κατά μία θέση από τις ΗΠΑ²⁷⁵.

4.3. Οι νεοσύστατες Δημοκρατίες της πρώην Γιουγκοσλαβίας

4.3.1. Κροατία

Η Κροατία ανακήρυξε την ανεξαρτησία της στις 25 Ιουνίου 1991, η οποία και τέθηκε σε ισχύ στις 8 Οκτωβρίου της ίδιας χρονιάς. Την περίοδο που ακολούθησε η χώρα κλονίστηκε από τον Κροατικό Πόλεμο της Ανεξαρτησίας ο οποίος και έληξε μετά από τέσσερα χρόνια. Στις 15 Ιανουαρίου 1992, η Κροατία αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητο κράτος από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τον ΟΗΕ. Στις 11 Σεπτεμβρίου 2009, η Λιουμπλιάνα συμφώνησε να άρει τις αντιρρήσεις της στην ένταξη της Κροατίας στην ΕΕ και τα δύο κράτη να συνεχίσουν τις διαβουλεύσεις για την επίλυση των συνοριακών διαφορών, με βάση την πρόταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τον Ιούνιο του 2011 ανακοινώθηκε ότι τερματίστηκαν επιτυχώς οι ενταξιακές συνομιλίες της Κροατίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, με αποτέλεσμα η Βαλκανική χώρα να γίνει το 28^ο μέλος της Ένωσης, την 1η Ιουλίου του 2013. Η Κροατία είναι μεταξύ άλλων μέλος του ΝΑΤΟ από το 2009, μέλος στον Παγκόσμιο Οργανισμό

---

²⁷⁴ Marian, C. (2014) *Romanian Parliamentary Elections 1990-2012. Stability and Stir*, Oxford: Peter Lang GmbH, σσ. 18-45.

²⁷⁵ Light, *Post-Communist*, ό.π., σελ., 85.

Εμπορίου και στην Συνθήκη Ελεύθερου Εμπορίου της Κεντρικής Ευρώπης (CEFTA), ενώ έχει διατελέσει και μη μόνιμο μέλος στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ²⁷⁶.

Στις 14 Απριλίου 2013 έλαβαν χώρα οι πρώτες Ευρωεκλογές στη Κροατία με τη χαμηλότερη συμμετοχή στην εκλογική ιστορία της χώρας, η οποία άγγιξε μόλις το 20,8% του πληθυσμού. Η Κροατική Δημοκρατική Ένωση και οι σύμμαχοί της κέρδισαν ισχυρή πλειοψηφία με 6 έδρες έναντι 5 για τους Σοσιαλδημοκράτες και τους συμμάχους τους και 1 για το Εργατικό Κόμμα.

Ο οικονομικός τομέας της Κροατίας απαρτίζεται κυρίως από τον τομέα των υπηρεσιών, ενώ ακολουθείται από τον βιομηχανικό και τον αγροτικό τομέα. Παράλληλα, κυρίως κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, καθοριστικός παράγοντας της οικονομίας της χώρας είναι ο τουρισμός, με την Κροατία να είναι ο 18ος δημοφιλέστερος προορισμός στον κόσμο. Το κράτος ελέγχει ένα τμήμα της οικονομίας καθώς με αυτό πραγματοποιεί σημαντικές δαπάνες προς το δημόσιο. Η Ε.Ε. κατέχει το ρόλο του κυριότερου εμπορικού εταίρου της Κροατίας.

Από το 2000, η κυβέρνηση της Κροατίας έχει επενδύσει σε υποδομές, στην οδοποιία και τα μέσα μεταφοράς για τη βελτίωση μετακίνησης κατά μήκος των Πανευρωπαϊκών διαδρόμων. Ένα σημαντικό μέρος της ενέργειας που απαιτείται για την χώρα καλύπτεται από εγχώριες πηγές, ενώ το υπόλοιπο είναι εισαγόμενο από γειτονικά κράτη. Τον Μάιο του 2009 θεμελιώθηκε η μεγαλύτερη μονάδα παραγωγής βιοαερίου στην Ευρώπη²⁷⁷.

4.3.2. Σλοβενία

Το 1987, μια ομάδα διανοουμένων ζήτησε την ανεξαρτησία της Σλοβενίας μέσω της 57^{ης} έκδοσης του περιοδικού *Nova revija*, γεγονός το οποίο μεταξύ άλλων πυροδότησε και αιτήματα για τον εκδημοκρατισμό της χώρας. Ένα μαζικό

---

²⁷⁶ Tanner, M. (1997) *Croatia: A Nation Forged in War*, Yale, σσ. 134-142.

²⁷⁷ Ευρωπαϊκή Ένωση (2018) Διαθέσιμο στο https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/croatia_el#h-%CE%BA%CF%81%CE%BF%CE%B1%CF%84%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%B5, (Πρόσβαση στις 12 Νοεμβρίου 2018).

δημοκρατικό κίνημα, το οποίου υποστηριζόταν και κατευθυνόταν από την Εθνική Επιτροπή Υπεράσπισης των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, άσκησε έντονη πίεση στους κομμουνιστές προς την κατεύθυνση δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων της χώρας.

Τον Σεπτέμβριο του 1989 ψηφίστηκαν τροποποιήσεις του Συντάγματος για την εγκαθίδρυση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας στη Σλοβενία. Τον ίδιο χρόνο, ο πολιτικός οργανισμός Action North προχώρησε στη συνένωση της αντιπολίτευσης και του εκδημοκρατισμένου κομμουνιστικού κινήματος ως τη πρώτη ενέργεια απέναντι στις επιθέσεις των υπέρμαχων του Μιλόσεβιτς, οδηγώντας, έτσι, στην ανεξαρτησία της χώρας. Στις 7 Μαρτίου, η Σλοβενική Συνέλευση προχώρησε στην μετονομασία της χώρας σε «Δημοκρατία της Σλοβενίας». Τον Απρίλιο του 1990 διεξήχθησαν στη Σλοβενία οι πρώτες δημοκρατικές εκλογές και νικητής αναδείχθηκε το ενωμένο αντιπολιτευτικό κίνημα DEMOS υπό την ηγεσία του Γιόζε Πούτσνικ. Τα γεγονότα αυτά στη Σλοβενία προηγήθηκαν σχεδόν κατά ένα χρόνο των Επαναστάσεων του 1989 στο Ανατολικό Μπλοκ της Ευρώπης, αλλά πέρασαν σχεδόν απαρατήρητα από τους διεθνείς αναλυτές.

Η ανεξαρτησία της Σλοβενίας επισφραγίσθηκε στις 23 Δεκεμβρίου του 1990, καθώς το 88% των ψηφοφόρων ψήφισε υπέρ μιας κυρίαρχης Σλοβενίας. Στις 25 Ιουνίου του 1991 η χώρα έγινε ανεξάρτητη με την ψήφιση των απαιτούμενων νομικών διατάξεων²⁷⁸. Δύο μέρες μετά, νωρίς το πρωί, ο Γιουγκοσλαβικός Λαϊκός Στρατός κινητοποίησε μέρος των δυνάμεών του για την αποτροπή περαιτέρω μέτρων για την σύσταση του νέου κράτους, γεγονός που οδήγησε τη χώρα στο λεγόμενο Πόλεμο των Δέκα Ημερών. Στις 7 Ιουλίου υπογράφηκε η Συμφωνία του Μπριόνι, προς ανακωχή και τρίμηνη αναστολή της ανεξαρτησίας της Σλοβενίας (όπως και της Κροατίας). Στο τέλος του μήνα εγκατέλειψαν και οι τελευταίοι στρατιώτες του Γιουγκοσλαβικού Στρατού τη χώρα. Τον Δεκέμβριο του 1991 ψηφίσθηκε το νέο Σύνταγμα, ενώ τα μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αναγνώρισαν τη Σλοβενία ως ανεξάρτητο κράτος στις 15 Ιανουαρίου του 1992 και τα Ηνωμένα Έθνη τη δέχθηκαν ως μέλος τους, στις 22 Μαΐου του ίδιου έτους. Η Σλοβενία εντάχθηκε στην

---

²⁷⁸ Furlan, M. (1993) *Slovenia, Republika-army Insignia & Decorations 1918-1992*, Ljubljana: Regimental Quarter Militaria, σσ. 64-86.

Ευρωπαϊκή Ένωση την 1η Μαΐου του 2004 και στην Ευρωζώνη την 1^η Ιανουαρίου του 2007²⁷⁹.

4.3.3. Βοσνία και Ερζεγοβίνη

Όπως συνέβαινε και κατά τη διάρκεια της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας, η Βοσνία και Ερζεγοβίνη είναι η πατρίδα τριών εθνοτήτων: των Βοσνίων, των Σέρβων και των Κροατών. Οι Βόσνιοι Μουσουλμάνοι είναι η μεγαλύτερη εθνοτική ομάδα (50%), ενώ ακολουθούν οι Σέρβοι (30%) και οι Κροάτες (15%). Ένα βασικό στοιχείο διαφοροποίησης των παραπάνω ομάδων είναι η θρησκεία, με κυρίαρχες το Ισλάμ, την Ορθοδοξία και τον Καθολικισμό. Η επίσημη γλώσσα ήταν η αποκαλούμενη σερβοκροατική. Οι Βόσνιοι Μουσουλμάνοι ονομάζουν τη γλώσσα τους βοσνιακά, οι Σέρβοι σερβικά και οι Κροάτες κροατικά.

Τον Απρίλιο του 1993, το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών προώθησε τη λύση δημιουργίας έξι «ασφαλών περιοχών» για τους Βόσνιους Μουσουλμάνους και 25.000 στρατιώτες των Ηνωμένων Εθνών, διατάχθηκαν να υπερασπιστούν τις περιοχές αυτές χρησιμοποιώντας ακόμη και βία. Τον Μάρτιο του 1994 τερματίστηκαν οι συγκρούσεις μεταξύ των Κροατών και των Βόσνιων Μουσουλμάνων, όταν συμφωνήθηκε να δημιουργήσουν μια κοινή Ομοσπονδία και να συνδέσουν τη νέα Ομοσπονδία με την Κροατία. Από τον Ιανουάριο ως τον Απρίλιο του 1995 τηρήθηκε ανακωχή ανάμεσα στους Σέρβους της Βοσνίας από τη μια και τους Βόσνιους Μουσουλμάνους και τους Κροάτες από την άλλη, αλλά οι συγκρούσεις συνεχίστηκαν. Οι προσπάθειες ανανέωσης της συμφωνίας δεν ήταν επιτυχείς. Τον Αύγουστο της ίδιας χρονιάς, οι νέες επιθέσεις των Σέρβων προκάλεσαν τις αεροπορικές επιθέσεις του ΝΑΤΟ εναντίον σερβικών στόχων στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη²⁸⁰.

---

²⁷⁹ Ευρωπαϊκή Ένωση (2018) Διαθέσιμο στο https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/slovenia_el, (Πρόσβαση στις 20 Νοεμβρίου 2018)

²⁸⁰ Παπασωτηρίου, Π. (1994) *Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου*, Αθήνα: Εκδ. Παπαζήσης, σσ. 99-106.

Η διορία που δόθηκε για ειρήνη μέχρι το Φεβρουάριο του 1996, λειτούργησε με την εδραίωση επίσημων σχέσεων της Βοσνίας Ερζεγοβίνης με την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας τον Οκτώβριο του ίδιου χρόνου. Ο διοικητής των συνασπισμένων μουσουλμανικών και κροατικών δυνάμεων Τίχομιρ Μπλάσκιτς καταδικάστηκε το 2000 από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για εγκλήματα που διαπράχθηκαν στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας στη Χάγη για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας σε 45 χρόνια φυλάκιση, η οποία είναι και η μεγαλύτερη ποινή που έχει επιβληθεί από το δικαστήριο, ενώ το 2001 ο Διοικητής των δυνάμεων των Σέρβων της Βοσνίας Ράντισλαβ Κρίστιτς καταδικάστηκε για γενοκτονία σε 46 χρόνια φυλάκιση – ποινή η οποία μειώθηκε κατόπιν σε 35 χρόνια. Την ίδια χρονιά η Βοσνία-Ερζεγοβίνη υπέγραψε σύμφωνο φιλίας με την ΟΔ Γιουγκοσλαβίας. Στις εκλογές που διενεργήθηκαν το 2002 ως Πρωθυπουργός αναδείχθηκε ο Αντνάν Τέρζιτς και αυτόν διαδέχθηκε ο Νικόλα Σπίριτς. Ο Σπίριτς οδηγήθηκε σε παραίτηση την πρώτη ημέρα του Νοεμβρίου του 2007 εγκαινιάζοντας μία από τις χειρότερες πολιτικές κρίσεις στη χώρα²⁸¹. Στις 4 Δεκεμβρίου του 2007 υπογράφηκε Συμφωνία Σύνδεσης με την ΕΕ. Τα τρία μεγαλύτερα κόμματα της χώρας ομόφωνα αποφάσισαν στις 23 Δεκεμβρίου του 2008 να προωθήσουν πρωτοβουλία για συνταγματικές μεταρρυθμίσεις προκειμένου να τροποποιηθεί κατάλληλα η διοικητική δομή της χώρας και να συνάψει στενότερες σχέσεις με την ΕΕ²⁸².

4.3.4. Σερβία

Η Σερβία αποτέλεσε τον βασικό πυρήνα της πρώην ενιαίας Γιουγκοσλαβίας και μετά από τη διάλυση αυτής, βρέθηκε σε διάφορα πολιτικά σχήματα. Αρχικά, η Σερβία σχημάτισε μια νέα γιουγκοσλαβική ένωση με το Μαυροβούνιο το 1992, η οποία έληξε το 2006, όταν η Σερβία και το Μαυροβούνιο έγιναν ανεξάρτητα κράτη. Το ζήτημα που απασχολεί ολόκληρο το σερβικό έθνος, αφορά στο Κόσοβο. Το 2008 το κοινοβούλιο του Κοσσυφοπεδίου, νότιας επαρχίας της Σερβίας (έως τον Ιούνιο του 1991) με αλβανική εθνοτική πλειοψηφία (ήταν αυτόνομη περιφέρεια στο πλαίσιο της

---

²⁸¹ Trebinjevic, T. (2014) *The Bosnia List: A Memoir of War, Exile, and Return*, New York: Penguin Books, σσ. 233-246.

²⁸² Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2018) Διαθέσιμο στο <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/bosnia-herzegovina/>, (Πρόσβαση στις 25 Νοεμβρίου 2018).

Γιουγκοσλαβίας), διακήρυξε την ανεξαρτησία της, γεγονός που προκάλεσε την έντονη αντίδραση των Σέρβων²⁸³.

Η Σερβία είναι μέλος του ΟΗΕ, του Συμβουλίου της Ευρώπης του ΟΑΣΕ, του ΟΣΕΠ, και της ΚΕΣΕΕ, ενώ είναι υποψήφια για μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 2012. Η χώρα διαπραγματεύεται την ένταξή της στην Ε.Ε. από τον Ιανουάριο του 2014 μετά από τις εγκρίσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και της Επιτροπής το 2013.

Η οικονομία της Σερβίας χαρακτηρίζεται ως ανώτερου-μεσαίου εισοδήματος με σημαντικότερο ρόλο να διαδραματίζει ο τομέας των υπηρεσιών, ακολουθούμενος από το βιομηχανικό και τον αγροτικό τομέα. Παράλληλα, η χώρα κατέχει παγκόσμια υψηλή θέση στο Δείκτη Κοινωνικής Προόδου (45η) καθώς και στον Παγκόσμιο Δείκτη Ειρήνης (46η), ενώ σχετικά υψηλή είναι η κατάταξή της στο Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης (66η). Η γλώσσα των Σέρβων είναι η σερβική, η οποία προωθεί την Κυριλλική γραφή με την αυτόνομη πορεία της χώρας. Η συντριπτική πλειοψηφία των Σέρβων είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι²⁸⁴.

4.3.5. Μαυροβούνιο

Αποτέλεσε τμήμα της Ομοσπονδίας Σερβίας-Μαυροβουνίου, διαδόχου κράτους της Γιουγκοσλαβίας, το δημοψήφισμα όμως που διεξήχθη στις 21 Μαΐου του 2006 επέφερε την ανεξαρτητοποίηση του Μαυροβουνίου από την Ομοσπονδία με τη Σερβία. Το Μαυροβούνιο ανεξαρτητοποιήθηκε επισήμως στις 3 Ιουνίου του 2006 και από τον Ιούνιο του 2012, βρίσκεται σε διαπραγματεύσεις ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το 80% περίπου του πληθυσμού αυτοπροσδιορίζεται ως Μαυροβούνιοι και Σέρβοι, το 5% ως Αλβανοί ενώ το υπόλοιπο 15%, είναι Σλάβοι Μουσουλμάνοι που κατοικούν στην περιοχή Σαντζάκ, η οποία βρίσκεται μισή στο Μαυροβούνιο και μισή στη Σερβία. Η επίσημη γλώσσα των κατοίκων του Μαυροβουνίου είναι η σερβική και επικρατούσα θρησκεία η Ορθόδοξη²⁸⁵.

---

²⁸³ Kaplan, R. (2020) *Balkan Ghosts: A Journey Through History (New Edition)*, New York: Tantor Audio, σσ. 122-145.

²⁸⁴ Pavlowitch, S. (2002) *Serbia: The History behind the Name*, Belgrade, σσ. 35-66.

²⁸⁵ Καστελλάν, Ζ. (1991) *Η ιστορία των Βαλκανίων*, Παρίσι, σελ. 655.

4.3.6. Βόρεια Μακεδονία

Η πλειοψηφία των κατοίκων είναι αυτοαποκαλούμενοι «Μακεδόνες», ενώ οι Αλβανοί αποτελούν μια σημαντική μειονότητα, καταλαμβάνοντας το 25% του πληθυσμού της χώρας, ακολουθούμενοι από τους Τούρκους, Σέρβους, Ρομά και άλλες μικρότερες μειονότητες²⁸⁶.

Το νέο όνομα του κράτους αυτού, το οποίο καθιερώθηκε με τη Συμφωνία των Πρεσπών, χρησιμοποιείται από όλους τους διεθνείς οργανισμούς, όπως ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, η Ευρωπαϊκή Ένωση, το Συμβούλιο της Ευρώπης, και το ΝΑΤΟ. Από το Δεκέμβριο του 2005 είναι υποψήφια προς ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η ιδέα της ύπαρξης ξεχωριστού σλαβομακεδονικού έθνους έγκειται αρχικά σε μια μικρή ομάδα αποτελούμενη από διανοούμενους Σλάβους της Μακεδονίας στο μεταίχμιο 19ου και 20ου αιώνα. Κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων, η περιοχή της Μακεδονίας μοιράστηκε μεταξύ Βουλγαρίας, Σερβίας και Ελλάδας, αλλά ο σλαβομακεδονικός εθνικισμός ήταν άρρηκτα συνυφασμένος με τα κομμουνιστικά κόμματα της περιοχής κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου και η διάδοσή του ευνοήθηκε από τα θέματα που δημιούργησε η κυβέρνηση της Γιουγκοσλαβίας. Κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, στην κατεχόμενη από τη Βουλγαρία Μακεδονία του Βαρδάρη εγκαθιδρύθηκε ένα αντιφασιστικό αντάρτικο, το οποίο μετά το πέρας του πολέμου οδήγησε στην σύσταση της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της «Μακεδονίας» ως Ομόσπονδης Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. Με το διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας, η πρώην γιουγκοσλαβική Δημοκρατία έγινε ανεξάρτητο κράτος με τη συνταγματική ονομασία «Δημοκρατία της Μακεδονίας».

Η ονομασία της χώρας είχε καθιερωθεί παγκοσμίως στον καθημερινό δημόσιο λόγο ως Μακεδονία, όνομα με το οποίο είναι, επίσης, διαδεδομένο το ελληνικό γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας και η ευρύτερη περιοχή αυτής. Οι ελληνικές αρχές αναφέρονταν στο κράτος ως «η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας», όρος που χρησιμοποιούσαν και όλοι οι παγκόσμιοι οργανισμοί, όπως ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, το ΝΑΤΟ, η Ευρωπαϊκή Ένωση, το Συμβούλιο της

---

²⁸⁶ Lampe, J. (2000) *Yugoslavia as History: Twice there was a Country*, London: Cambridge University Press, σελ. 89.

Ευρώπης και πολλά άλλα κράτη. Στον καθημερινό δημόσιο ελληνικό λόγο η χώρα αναφερόταν ως «Σκόπια» ή «κράτος των Σκοπίων». Πολλά κράτη είχαν προχωρήσει στην αναγνώριση της με το συνταγματικό της όνομα, όσον αφορά στις διμερείς τους σχέσεις, ενώ σε διεθνές επίπεδο χρησιμοποιούσαν ακόμα τον όρο με τον οποίο αναφερόταν από τον ΟΗΕ. Στις 17 Ιουνίου 2018, οι κυβερνήσεις της πΓΔΜ και της Ελλάδας προχώρησαν στην υπογραφή της Συμφωνίας των Πρεσπών, που έχει επικυρωθεί από τα κοινοβούλια και των δύο κρατών, η οποία κατοχύρωσε την μετονομασία του κράτους σε «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας».

Ο Χριστιανισμός είναι η πλειοψηφούσα θρησκεία στην χώρα, καθώς το 65% του πληθυσμού ανήκει στη «Μακεδονική» Ορθόδοξη Εκκλησία. Το Ισλάμ συγκεντρώνει το 33,3% του πληθυσμού, γεγονός που κάνει τη χώρα την πέμπτη χώρα της Ευρώπης, όσον αφορά την αναλογία του μουσουλμανικού πληθυσμού²⁸⁷. Η «σλαβομακεδονική» είναι η επίσημη γλώσσα της χώρας, ενώ συχνά απαντώνται η τουρκική και η αλβανική γλώσσα.

4.3.7. Κοσσυφοπέδιο

Το Κοσσυφοπέδιο ή Κόσοβο, ανακήρυξε την ανεξαρτησία του από τη Σερβία τον Φεβρουάριο του 2008, με το όνομα Δημοκρατία του Κοσόβου. Συνορεύει με το Μαυροβούνιο, την Αλβανία, τη Σερβία και με τη Βόρεια Μακεδονία. Ο πληθυσμός του είναι 1.800.000 κάτοικοι, εκ των οποίων το 92% αποτελούν Αλβανοί, ενώ το υπόλοιπο 8%, αποτελούν Σέρβοι. Πρωτεύουσα και μεγαλύτερη πόλη στο Κοσσυφοπεδίου είναι η Πρίστινα.

Τον Φεβρουάριο του 2008, η Βουλή του Κοσσυφοπεδίου ανακοίνωσε μονομερώς την ανεξαρτησία του από τη Σερβία, η οποία όμως δεν αποδέχθηκε την απόσχισή του, θεωρώντας το Κοσσυφοπέδιο αυτόνομη επαρχία της Σερβίας και προσέφυγε στον ΟΗΕ. Το ανεξάρτητο Κοσσυφοπέδιο αναγνωρίστηκε άμεσα από κάποιες χώρες, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ και των τεσσάρων μεγάλων της

---

²⁸⁷ Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών 'Ανδρέας Παπανδρέου' (2000) *FYROM*, Αθήνα, Εισαγωγή.

Ευρωπαϊκής Ένωσης (Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία, Γερμανία), ενώ κάποιες άλλες, όπως η Ρωσία, η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας καθώς και η Ελλάδα, θεωρούν την απόσχισή του παράνομη.

Τον Ιανουάριο του 2009 το Κοσσυφοπέδιο απέκτησε δικό του Στρατό, με την ονομασία «Δύναμη Ασφαλείας του Κοσόβου» (KSF), με τον νεοϊδρυθέντα Στρατό να απαρτίζεται κυρίως, από πρώην μέλη του αντάρτικου φιλοαλβανικού οργανισμού του UCK²⁸⁸.

Στις βουλευτικές εκλογές, οι οποίες διεξήχθησαν στις 17 Νοεμβρίου του 2007 αναδείχθηκε νικητής ο Χασίμ Θάτσι, ο οποίος τασσόταν υπέρ της ανεξαρτησίας της επαρχίας από τη Σερβία. Οι περισσότεροι Σέρβοι αρνήθηκαν να ψηφίσουν στις εκλογές αυτές, οι οποίες συνέπεσαν χρονικά με τις δημοτικές εκλογές. Επιπρόσθετα, στις 9 Απριλίου του 2008 υιοθετήθηκε το πρώτο Σύνταγμα του νεοσύστατου κρατιδίου, το οποίο τέθηκε σε εφαρμογή στις 15 Ιουνίου του ίδιου έτους, χωρίς όμως την αναγνώρισή του από τη Σερβία.

Λίγο αργότερα, στις 28 Ιουνίου του 2008, οι Σέρβοι του βόρειου Κοσσυφοπεδίου προχώρησαν στη σύσταση εθνοσυνέλευσης στα βόρεια της πόλης Μιτρόβιτσα, ανήμερα της επετείου της μάχης του Κοσσυφοπεδίου, μιας ιστορικής επετείου η οποία εορτάζεται από όλους τους πολίτες της Σερβίας. Η εθνοσυνέλευση αυτή απαρτιζόταν από εκπροσώπους του σερβικού πληθυσμού από ολόκληρο το Κόσοβο. Το όργανο δεν διέθετε νομοθετικές και εκτελεστικές εξουσίες αλλά αποσκοπούσε στο συντονισμό του αγώνα για την διατήρηση του Κοσόβου στην επικράτεια της Σερβίας. Η εθνοσυνέλευση αποτελείτο συνολικά από 45 αντιπροσώπους οι οποίοι επελέγησαν ύστερα από τοπικές εκλογές που διεξήχθησαν τον Μαΐου του ίδιου έτους²⁸⁹.

---

²⁸⁸ Καρακωστανόγλου, Β., Κεντρωτής, Κ., Μαντά, Ε., Σφέτας, Σ., (2000) *Το Κόσοβο και οι αλβανικοί πληθυσμοί της Βαλκανικής*, Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου Αίμου, σσ. 33-54.

²⁸⁹ Kaplan, *Balkan Ghosts*, ό.π., σσ . 188.193.

4.4. Μεταψυχροπολεμικές διαβαλκανικές σχέσεις. Ορισμένες βασικές τάσεις

4.4.1. Ελλάδα – Σερβία

Παραδοσιακά, οι σχέσεις Ελλήνων και Σέρβων ήταν ιδιαίτερα στενές, έως αδελφικές σε ορισμένες περιστάσεις. Οι ιστορικοί αυτοί δεσμοί ανάμεσα στους δύο Βαλκανικούς λαούς σημείωναν συνεχή βελτίωση στο πέρασμα των ετών. Το κυρίαρχο κοινό γνώρισμα είναι η Ορθόδοξη Χριστιανική θρησκεία, που σε διάφορες εκφάνσεις της ιστορίας αποδείχθηκε σημαντική για τη δημιουργία συμμαχικού μετώπου, έναντι αλλόθρησκων γειτονικών απειλών, με σημαντικότερες τις μουσουλμανικές. Σύμφωνα με τη σερβική εργογραφία, η πολιτισμική παρουσία, η μακραίωνη ιστορική διαδρομή των δύο λαών και οι διμερείς οικονομικές συμφωνίες, συνέθεσαν ένα πολύπλευρο ελληνοσερβικό φιλικό περιβάλλον²⁹⁰.

Η πρώτη μεταψυχροπολεμική περίοδος βρήκε τη Σερβία αναμειγμένη σε έναν εμφύλιο πόλεμο, και την Ελλάδα να της προσφέρει την βοήθειά της απλόχερα και ποικιλοτρόπως. Η συγκεκριμένη στήριξη εκφράστηκε τόσο σε θεσμικό επίπεδο, με την οργανωμένη αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας, όσο και σε ατομικό επίπεδο, με τη συμμετοχή Ελλήνων στο πολεμικό γιουγκοσλαβικό μέτωπο, οι οποίοι τάχθηκαν στο πλευρό των Ορθόδοξων Σέρβων στρατιωτών²⁹¹.

Η βοήθεια εκ μέρους των Ελλήνων ήταν ουσιαστική, πολυετής και πολυεπίπεδη. Ειδικότερα, τον Ιούλιο του 1995 ο Σύνδεσμος Ελληνοσερβικής Φιλίας προχώρησε σε μία γιγαντιαία αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας στη Σερβία. Η μεταφορά των πρώτης ανάγκης προϊόντων, έγινε μέσω του λιμανιού του Πειραιά και το κόστος της επιχείρησης υπερέβη τα πέντε εκατομμύρια δραχμές. Τρεις μήνες αργότερα ξεκίνησε το ταξίδι του αποκαλούμενου «Τραίνου της Ειρήνης», με αφετηρία την Ελλάδα και τελικό προορισμό τη Σερβία. Το τρένο μετέφερε 10.000 τόνους ανθρωπιστικού υλικού, όπως ρουχισμό, φάρμακα και ξηρά τροφή. Ο ανθρωπιστικός «βομβαρδισμός» των Ελλήνων ήταν συνεχής και συγκινητικός: 50 τόνοι από τον προσφυγικό Δήμο Καλαμαριάς Θεσσαλονίκης, αντίστοιχη ποσότητα από το Δήμο Περιστερίου Αττικής, δεκάδες παρόμοιες προσφορές από ολόκληρη την ελληνική επικράτεια.

---

²⁹⁰ Terzić, S. (1992) *Srbija i Grčka*, Belgrade, σελ. 86.

²⁹¹ «Greek role in Srebrenica massacre investigated» (2005) Independent, 29 June.

Η Σερβία συνεχίζει να απολαμβάνει την ελληνική πολιτική και θεσμική υποστήριξη. Η Ελλάδα ανήκε στην ομάδα των πέντε κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεν αναγνώρισε την ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου, ενώ παράλληλα στηρίζει την πορεία ένταξης της Σερβίας στην ΕΕ. Επίσης, υπήρχε και νομική κάλυψη, καθώς ομάδα Ελλήνων δικηγόρων από την Κρήτη εντάχθηκε αφιλοκερδώς στη νομική υπεράσπιση του Σερβοβόσνιου ηγέτη, Ράντοβαν Κάρατζιτς, ο οποίος είχε οδηγηθεί στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης κατηγορούμενος για εγκλήματα πολέμου²⁹².

Ο ρόλος του αθλητισμού στην ανάπτυξη της μετακομμουνιστικής ελληνοσερβικής φιλίας, είναι αναμφίβολα καταλυτικός. Ένας φιλικός ποδοσφαιρικός αγώνας εν μέσω πολεμικής σύρραξης στάθηκε αρκετός για να συνδέσει ακόμη περισσότερο τους δύο λαούς. Τη Μεγάλη Τετάρτη, 7 Απριλίου 1999, η ΑΕΚ ταξίδεψε στο Βελιγράδι που βομβαρδιζόταν εκείνη τη χρονική περίοδο από το ΝΑΤΟ, για να αγωνισθεί σε φιλικό παιχνίδι με την Παρτιζάν, με κυρίαρχο σύνθημα το «Όχι στον πόλεμο». Το ελληνικό αθλητικό κομβόι αποτελείτο από πέντε λεωφορεία και ταξίδεψε μέσω Βουδαπέστης, με τελικό προορισμό τη σερβική πρωτεύουσα. Μέσα σε αυτά, βρίσκονταν το ποδοσφαιρικό τμήμα, φίλαθλοι, συνοδοί και δημοσιογράφοι, αλλά και μη αθλητικά στελέχη με επικεφαλής τον Μανώλη Γλέζο. Η αποστολή της ΑΕΚ έφτασε στην πρωτεύουσα της Σερβίας εν μέσω συγκινητικών εκδηλώσεων από τους Σέρβους, που πρόσφεραν στους Έλληνες ψωμί και αλάτι, σύμβολο της σερβικής φιλοξενίας. Η προσφυγική ομάδα έγινε δεκτή από τον Πρόεδρο της Σερβίας, Μίλαν Μιλουτίνοβιτς. Ο αγώνας ουσιαστικά είχε λάβει μορφή αντιπολεμικού συλλαλητηρίου και διεξήχθη μπροστά σε σχεδόν 15.000 φιλάθλους. Να σημειωθεί, ότι και τα 40.000 εισιτήρια που είχαν τεθεί στην κυκλοφορία είχαν πωληθεί άπαντα, αλλά μία μεγάλη μερίδα Σέρβων δεν κατάφερε να παραβρεθεί στο γήπεδο, λόγω των τεράστιων ελλείψεων στα καύσιμα.

Οι ποδοσφαιριστές των δύο ομάδων μπήκαν μαζί στο γήπεδο, κρατώντας ένα πανό που έγραφε «NATO stop the war, stop the bombing». Στο ημίχρονο, η ελληνική αντιπροσωπεία φύτεψε συμβολικά μια ελιά από την Αρχαία Ολυμπία στο κέντρο του γηπέδου, ενώ οι ποδοσφαιριστές της ΑΕΚ στα αποδυτήρια έδωσαν κόκκινα αυγά, τσουρέκια και λαμπάδες στους Σέρβους συναθλητές τους. Το παιχνίδι ολοκληρώθηκε

---

²⁹² Donia, R. (2014) *Radovan Karadžić: Architect of the Bosnian Genocide*, Cambridge: Cambridge University Press, σσ. 222-245.

είκοσι λεπτά πριν από την κανονική του λήξη, καθώς οι φίλαθλοι εισήλθαν στον αγωνιστικό χώρο με ελληνικές και σερβικές σημαίες, φωνάζοντας «Ελλάς, Ελλάς, ΑΕΚ, ΑΕΚ»²⁹³.

4.4.2. Βοσνία – Τουρκία

Οι ιστορικοί δεσμοί ανάμεσα στην Τουρκία και τη Βοσνία – Ερζεγοβίνη οφείλονται κυρίως στα κοινά θρησκευτικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά των δύο κρατών, από την εποχή κι' όλης της Οθωμανικής κατάκτησης των Βαλκανίων. Η επέκταση της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας στην ευρύτερη περιοχή της Βαλκανικής χερσονήσου, οδήγησε μία μεγάλη ομάδα Τούρκων στην εγκατάλειψη της βοσνιακής επικράτειας και να λάβει το δρόμο προς την μητέρα Τουρκία. Επιπρόσθετα, η ίδρυση της κεμαλικής Τουρκίας προώθησε τις σχέσεις των δύο κρατών με κεντρικό σύνθημα «δύο κράτη, μία καρδιά». Η διάλυση της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας και η ανεξαρτητοποίηση της Βοσνίας, αναθέρμανε τις ήδη καλές επαφές. Επίσημως, οι διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών ξεκίνησαν στις 29 Αυγούστου του 1992, με την ίδρυση της βοσνιακής Πρεσβείας στην Άγκυρα, καθώς και του αντίστοιχου Προξενείου στη Κωνσταντινούπολη. Αντίστοιχα, η παρουσία της Τουρκίας στην πρώην γιουγκοσλαβική χώρα σηματοδοτείται με την εγκαθίδρυση Πρεσβείας στο Σεράγεβο και Προξενείου στο Μόσταρ. Η τουρκική επιρροή σε αρκετές περιπτώσεις της καθημερινότητας των Βόσνιων πολιτών είναι ιδιαίτερα εμφανής²⁹⁴. Μεγάλες και κεντρικές λεωφόροι, καθώς και αθλητικές εγκαταστάσεις των πόλεων της Βοσνίας φέρουν τα ονόματα Οθωμανών κατακτητών, όπως για παράδειγμα του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή²⁹⁵.

Η έλευση του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν στην εξουσία, επισφράγισε την ολοκληρωτική υποστήριξη προς τον μουσουλμανικό λαό της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης. Ο Ερντογάν, με μία άκρως συμβολική κίνηση, είχε μεταβεί τον Ιούλιο του 2012 στη Σρεμπρένιτσα προκειμένου να συμμετάσχει στις εκδηλώσεις για την επέτειο της σφαγής των κατοίκων της πόλης από τις στρατιωτικές δυνάμεις των

²⁹³ ANT1 (1999) Τηλεοπτική ανταπόκριση, 7 Απριλίου.

²⁹⁴ Karpat, K. (1975) *Turkey's foreign policy in transition*, Istanbul, σσ. 22-54.

²⁹⁵ Bideleux, R. (2007) *The Balkans. A post-Communist history*, London: England, σελ. 133.

Σερβοβόσνιων. Κατά τη διάρκεια της ίδιας εκδήλωσης παρενέβη και ο Πρόεδρος της ισλαμικής βοσνιακής κοινότητας, ο οποίος είχε δηλώσει ότι *«η Τουρκία είναι η μητέρα των Βοσνίων και έτσι θα παραμείνει»*²⁹⁶.

4.4.3. Αλβανία – Τουρκία

Το κοινό θρησκευτικό υπόβαθρο ανάμεσα στην Αλβανία και την Τουρκία δεσπόζει και στη συγκεκριμένη διαβαλκανική προσέγγιση, ενώ στην περαιτέρω βελτίωση των σχέσεων τους συνέβαλε και η παρουσία της αλβανικής μειονότητας εντός της τουρκικής επικράτειας.

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, οι διμερείς σχέσεις αντιμετώπιζαν κατά καιρούς εντάσεις λόγω πολιτικών και ιδεολογικών διαφοροποιήσεων. Η κατάρρευση του κομμουνισμού στην Αλβανία οδήγησε στη δημιουργία νέας ατμόσφαιρας στον τομέα των διακρατικών σχέσεων, σε οικονομικούς, πολιτικούς, επενδυτικούς και στρατιωτικούς τομείς. Η Τουρκία κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, επιδίωξε να αναβαθμίσει τον ρόλο της στα Βαλκάνια μέσω των διμερών σχέσεων με την Αλβανία. Οι Ευρωπαίοι και οι Αμερικανοί ενθάρρυναν τις στενότερες σχέσεις της Τουρκίας με την Αλβανία, καθώς η παρουσία της Τουρκίας στην περιοχή κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου θεωρήθηκε ως στοιχείο σταθερότητας. Η Τουρκία, ως εγγυήτρια χώρα, παρείχε ανθρωπιστική υποστήριξη στους τομείς της αστυνόμευσης, της στρατιωτικής και της δικαστικής εξουσίας, καθώς και της διπλωματικής βοήθειας προς την Αλβανία, ενώ ήταν ένας από τους μεγαλύτερους επενδυτές και οι εμπορικούς εταίρους της Αλβανίας, που είναι κύριος δωρητής που συμβάλλει σε πολλές επενδύσεις και ανάπτυξη υποδομών. Η μεταψυχροπολεμική εποχή αποκαθιστά πλήρως και τις επίσημες διπλωματικές σχέσεις Αλβανίας και Τουρκίας. Η Αλβανία έχει Πρεσβεία στην Άγκυρα και Γενικό Προξενείο στην Κωνσταντινούπολη, ενώ η Τουρκία διαθέτει Πρεσβεία στα Τίρανα. Ακόμη δύο κοινά γνωρίσματά τους, είναι ότι αποτελούν και οι δύο μέλη του

---

²⁹⁶ «Mother Turkey’ Stays Shy of Investing in Bosnia, Sarajevo» (2013) Balkan in sight Magazine, 10 April.

Οργανισμού Ισλαμικής Συνεργασίας και υποψήφιες χώρες για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση²⁹⁷.

4.4.4. Κροατία – Σερβία

Επί 70 και πλέον χρόνια, η Κροατία και η Σερβία δέσποζαν στον χάρτη της Γιουγκοσλαβίας. Η συνύπαρξή τους, αν και υπήρχαν περίοδοι εντάσεων και διαφωνιών, ήταν σε γενικές γραμμές ομαλή και ειρηνική. Η κοινή τους πορεία έληξε άδοξα και αιματηρά, με τη διάλυση της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας και την κήρυξη εμφυλίου πολέμου.

Με το πέρας του Κροατικού Πόλεμου της Ανεξαρτησίας, τα δύο κράτη αποφάσισαν να αποκαταστήσουν τις διπλωματικές σχέσεις τους, στις 9 Σεπτεμβρίου του 1996. Η Κροατία διαθέτει Πρεσβεία στο Βελιγράδι και Γενικό Προξενείο στη Σουμποτίτσα, ενώ η Σερβία έχει πρεσβεία στο Ζάγκρεμπ και δύο Προξενεία, ένα στη Ριέκα και ένα στο Βούκοβαρ. Εν μέσω μιας ομαλής πλέον πορείας ανάμεσα στις δύο χώρες παρατηρήθηκαν και εκατέρωθεν αντιπαραθέσεις, με φόντο τα απόνερα του πολέμου. Συγκεκριμένα, η Κροατία υπέβαλε αγωγή γενοκτονίας κατά της Σερβίας στο Διεθνές Δικαστήριο το 1999, με ακριβώς αντίστροφο αίτημα από την πλευρά των Σέρβων. Και οι δύο αγωγές απορρίφθηκαν στις 3 Φεβρουαρίου του 2015, καθώς το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο έκρινε ότι αμφότερα τα μέρη διέπραξαν εγκλήματα, δίχως όμως να υπάρχει γενοκτονία²⁹⁸.

Οι μεταπολεμικές σύγχρονες σερβοκροατικές σχέσεις, επηρεάζονται και από την διαμονή στα δύο κράτη πολιτών με διαφορετική εθνοτική καταγωγή. Για παράδειγμα, στην κροατική απογραφή του 2011, στην Κροατία ζούσαν 186.600 άτομα σερβικής καταγωγής, ενώ στη σερβική απογραφή της ίδιας χρονιάς, διέμεναν στη Σερβία 58.000 κάτοικοι κροατικής καταγωγής²⁹⁹. Σήμερα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι αθλητικές αναμετρήσεις ανάμεσα σε σερβικές και κροατικές ομάδες, με παρατράγουδα, ακραία συνθήματα και εντάσεις. Αναλυτικά περιγραφή για

---

²⁹⁷ Kostovicova, D. (2008) *Transnationalism in the Balkans*, London, England: Routledge, σσ. 49-58.

²⁹⁸ Leone, L. (2015) *Srebrenica. The days of shame*, Rome: Infinito edizioni, σσ. 189-201.

²⁹⁹ Anzulovic, B. (1999) *Heavenly Serbia: From Myth to Genocide*, New York: New York University Press, σσ. 83-101.

το συγκεκριμένο ζήτημα πραγματοποιείται σε επόμενο κεφάλαιο της παρούσας διατριβής.

4.4.5. Ελλάδα – Βόρεια Μακεδονία

Η δημιουργία της κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας, σήμανε και το «βάπτισμα» του νοτιότερου τμήματος του κράτους σε «Μακεδονία». Και ενώ ο λαός της σοσιαλιστικής Γιουγκοσλαβίας γαλουχήθηκε με την ύπαρξη της συγκεκριμένης ονομασίας, οι Έλληνες, ενώ είχαν γνώση της χρήσης του ελληνικού όρου από τους βόρειους γείτονές τους, δεν υπήρχε ιδιαίτερη ενόχλησή τους κατά τα χρόνια της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας.

Η ανεξαρτητοποίηση του κρατιδίου με πρωτεύουσα τα Σκόπια έφερε στην επιφάνεια το μέγεθος του προβλήματος. Η πρώτη αντίδραση της Ελλάδας ήταν η άρνησή της να αναγνωρίσει το νεοσύστατο κράτος με το όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Η διεθνής προσωρινή λύση πρότεινε την αναφορά σε «πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας». Το οξύμωρο στο γενικότερο πλαίσιο των διμερών σχέσεων των δύο γειτονικών κρατών, ήταν πως ανέπτυσσαν στενές εμπορικές, οικονομικές και επενδυτικές σχέσεις.

Στις 13 Σεπτεμβρίου 1995, οι δύο χώρες υπέγραψαν την αποκαλούμενη Ενδιάμεση Συμφωνία, με την οποία η Ελλάδα αναγνώρισε την γείτονα χώρα με την προσωρινή της ονομασία. Κατόπιν ελληνικής πίεσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΝΑΤΟ συμφώνησαν ότι για να λάβει πρόσκληση η τότε πΓΔΜ για να συμμετάσχει σε αυτούς τους οργανισμούς, θα πρέπει να επιλυθεί πρώτα το ζήτημα της ονομασίας³⁰⁰.

Η τελευταία διπλωματική πράξη ανάμεσα στα δύο κράτη επήλθε με την αποκαλούμενη «Συμφωνία των Πρεσπών». Πρόκειται για διακρατική συμφωνία που υπογράφηκε στις 12 Ιουνίου 2018, ανάμεσα στην Ελληνική Δημοκρατία και τη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας. Η Συμφωνία αντικατέστησε την Ενδιάμεση Συμφωνία του 1995 και κατήργησε τη συνταγματική ονομασία Δημοκρατία της Μακεδονίας και την προσωρινή ονομασία πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της

---

³⁰⁰ Chrysanthopoulos, M. (2010) *The Macedonia File: The Greek Minority in the FYROM under bondage*, Thessaloniki: The Pan-Macedonian Studies Center.

Μακεδονίας (πΓΔΜ), μετονομάζοντας το κράτος σε Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας³⁰¹.

4.4.6. Ελλάδα – Τουρκία

Οι σχέσεις των δύο κρατών έχουν απασχολήσει έντονα την ιστοριογραφία. Διαρκείς εστίες έντασης, περίοδοι παροδικής ηρεμίας, επεισόδια που ακροβατούν στα πρόθυρα πολεμικών συρράξεων³⁰².

Το πρώτο σοβαρό περιστατικό ανάμεσα σε Ελλάδα και Τουρκία κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο έλαβε χώρα σε μία βραχονησίδα, τα Ίμια, σύμφωνα με την ελληνική πλευρά ή την Καρντάκ, κατά το τουρκικό όνομα. Την 25^η Ιανουαρίου του 1996, ο δήμαρχος της Καλύμνου, θορυβημένος από το γεγονός ότι η Τουρκία εγείρει εδαφικές αξιώσεις στη βραχονησίδα, ύψωσε την ελληνική σημαία στη Μικρή Ίμια, συνοδευόμενος από τον αστυνομικό διευθυντή και δύο κατοίκους του νησιού. Τα τουρκικά τηλεοπτικά κανάλια μετέδωσαν εικόνες με την ελληνική σημαία υψωμένη στα Ίμια, γεγονός που προκάλεσε τις σφοδρές αντιδράσεις της Τουρκίας. Δύο δημοσιογράφοι της εφημερίδας Χουριέτ μετέβησαν με ελικόπτερο στις 27 Ιανουαρίου στη Μικρή Ίμια, υπέστειλαν την ελληνική σημαία και ύψωσαν την αντίστοιχη τουρκική. Η στρατιωτική επιχείρηση είχε τραγικά αποτελέσματα για τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, καθώς τρία μέλη του ελικοπτερου του Πολεμικού Ναυτικού, έχασαν τη ζωή τους μετά από την πτώση του στη θάλασσα. Την ύστατη στιγμή αποφεύχθηκε μία ευρείας κλίμακας πολεμική ελληνοτουρκική σύγκρουση, μετά και από την άμεση παρέμβαση των ΗΠΑ³⁰³.

Λίγους μήνες μετά, οι σχέσεις των δύο χωρών έφτασαν εκ νέου σε οριακό επίπεδο με επίκεντρο αυτή τη φορά το θέμα της κυριαρχίας της Κύπρου. Στις 2 Αυγούστου του 1996, από την πύλη του Βρανδεμβούργου στο Βερολίνο, μία ομάδα από μοτοσικλετιστές ακολούθησε διαδρομή μέσα από χώρες της Ευρώπης για να καταλήξει στην Κύπρο, στο πλαίσιο αντικατοχικής πορείας προς την Κερύνεια. Η λήξη της πορείας οδήγησε σε απρόβλεπτες καταστάσεις, καθώς οι διαδηλωτές

---

³⁰¹ Συρίγος Α. και Χατζηβασιλείου, Ε. (2019) *Η Συμφωνία Των Πρεσπών και το Μακεδονικό*, Αθήνα, σσ. 112-122.

³⁰² Γιαλλουρίδης, Χ. (1999) *Ελλάδα και Τουρκία μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου*, Αθήνα: Εκδ. Σιδέρης, σσ. 55-98.

³⁰³ «Τι συνέβη τη νύχτα των Ίμιων» (2005) Το Βήμα, Αθήνα, 13 Νοεμβρίου.

πέρασαν στη λεγόμενη νεκρή ζώνη. Ο Ελληνοκύπριος Τάσος Ισαάκ δέχθηκε επίθεση από μεγάλο αριθμό Τούρκων και Τουρκοκύπριων που τον χτυπούσαν επανειλημμένα με πέτρες και ρόπαλα, με αποτέλεσμα το θανάσιμο τραυματισμό του³⁰⁴.

Την ημέρα της κηδείας του Τάσου Ισαάκ στις 14 Αυγούστου 1996, μία ομάδα από Ελληνοκύπριους κατευθύνθηκε προς στο χώρο της δολοφονίας του και ο χώρος μετατράπηκε σε πεδίο μάχης. Ο Σολωμός Σολωμού, Ελληνοκύπριος διαδηλωτής, προσπέλασε την περιφρούρηση από τους Κυανόκρανους του ΟΗΕ και πέρασε στην ουδέτερη ζώνη. Εκεί, επιχείρησε να ανέβει σε έναν ιστό για να κατεβάσει τη τουρκική σημαία, ενώ οι συνδιαδηλωτές του προσπάθησαν να τον αποτρέψουν. Τούρκοι ελεύθεροι σκοπευτές από το απέναντι τουρκικό φυλάκιο τον πυροβόλησαν και αμέσως έπεσε νεκρός από σφαίρα στο λαιμό³⁰⁵. Τα δύο σοβαρά περιστατικά δημιούργησαν νέους τριγμούς στις σχέσεις Ελλάδας - Τουρκίας.

Ωστόσο, η νέα χιλιετηρίδα ξημέρωσε αισιόδοξα και ελπιδοφόρα για τις σχέσεις των δύο κρατών, δημιουργώντας νέες προοπτικές. Το κλίμα συνεργασίας και φιλίας επισφραγίσθηκε και σε ανώτερο πολιτικό επίπεδο³⁰⁶. Τον Ιούλιο του 2004, ο νεοεκλεγείς Έλληνας Πρωθυπουργός, Κώστας Καραμανλής, ήταν μάρτυρας στον πολιτικό γάμο της κόρης του Τούρκου ομολόγου του, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, που τελέστηκε στη Κωνσταντινούπολη. Ο Καραμανλής, επιθυμώντας να υπερτονίσει τη σπουδαιότητα της συγκεκριμένης κίνησης, είχε δηλώσει πως «πριν από μερικά χρόνια η παρουσία του Έλληνα πρωθυπουργού σε ένα τέτοιο γεγονός θα ήταν αδιανόητη»³⁰⁷. Στο ίδιο θετικό κλίμα κινήθηκε και ο επόμενος Έλληνας Πρωθυπουργός, Γιώργος Παπανδρέου. Ο Παπανδρέου, υιοθετώντας τις πρακτικές των ήπιων τόνων που είχε εφαρμόσει και κατά τη θητεία του ως Υπουργός Εξωτερικών, ακολούθησε την πεπατημένη. Συχνές συνομιλίες με τους γείτονες, συμμετοχή σε εκδηλώσεις και προσπάθεια άμεσης επίλυσης των όποιων διαφωνιών ανάμεσα στις δύο κυβερνήσεις³⁰⁸.

Και ενώ όλα συνηγορούσαν ότι τα ελληνοτουρκικά ζητήματα είχαν λάβει θετικό πρόσημο, με σημαντική ανάκαμψη σε οικονομικό και εμπορικό επίπεδο,

---

³⁰⁴ Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος (1999) «Τάσος Ισαάκ - Σολωμός Σολωμού. Εκδήλωση μνήμης και τιμής», Αθήνα.

³⁰⁵ Embassy of Cyprus in Washington DC (1996) Press Office, 1 Σεπτεμβρίου.

³⁰⁶ Γιαλλουρίδης, *Ελλάδα*, ό.π., σελ. 43.

³⁰⁷ Χατζηστεφάνου, Α. (2004) BBC Greece, Κωνσταντινούπολη, 11 Ιουλίου.

³⁰⁸ Ντόκος, Θ. (2010) «Αλφαβητάρι των Ελληνο-Τουρκικών σχέσεων», Κείμενο εργασίας δημοσιευμένο στο Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, Αθήνα.

επανήλθε η πολιτική του Τούρκου Προέδρου Ερντογάν, για να ταραξει τα νερά των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Η πολιτική του ατζέντα τα τελευταία χρόνια μέχρι και σήμερα, περιλαμβάνει διαρκείς προκλήσεις σε βάρος της Ελλάδας, επαναλαμβανόμενες παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου από τουρκικά αεροσκάφη και μία υπέρμετρη πολιτική αλαζονεία, εκ μέρους του νέου ισχυρού «Σουλτάνου» της Τουρκίας³⁰⁹.

---

³⁰⁹ Βουγιουκλή, Ε. (2006) *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία*, Αθήνα: Εκδ. Σπανίδης, σσ. 68-72.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Η ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

5.1. Εισαγωγή

Ο Βαλκανικός αθλητισμός κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, τόσο σε διασυλλογικό, όσο και σε επίπεδο Εθνικών ομάδων, είχε συνηθίσει το φίλαθλο κοινό σε διακρίσεις και επιτυχίες στο ευρωπαϊκό, αλλά και στο παγκόσμιο στερέωμα.

Επιβεβλημένη θεωρείτο η εναρμόνιση των κρατών της Βαλκανικής Χερσονήσου στα δεδομένα της εποχής, στο σκέλος του αθλητισμού και του Ολυμπιακού Κινήματος. Ο σύγχρονος αθλητικός Βαλκανικός χάρτης, είχε μεταβληθεί ριζικά. Ο κατακερματισμός της Γιουγκοσλαβίας οδήγησε στη δημιουργία επτά νεοσύστατων-κρατών. Η αθλητική και Ολυμπιακή προοπτική τους, τα οδήγησε αυτόματα στην επανίδρυση Ολυμπιακών Επιτροπών και Ακαδημιών και αθλητικών σωματείων.

Τα υπόλοιπα κράτη της Βαλκανικής διέθεταν ήδη τους δικούς τους αθλητικούς θεσμούς, θα έπρεπε όμως εξίσου και αυτά να προσαρμόσουν τις δράσεις τους στο νέο κεφάλαιο της Ολυμπιακής και αθλητικής τους ιστορίας. Οι βαθύτερες τομές προορίζονταν για τα πρώην κομμουνιστικά κράτη, τα οποία επιχειρούσαν να απεμπλακούν από το πρόσφατο παρελθόν τους, ενώ τα δύο κράτη που ουσιαστικά δεν επηρεάστηκαν άμεσα από τις σαρωτικές αλλαγές στα Βαλκάνια, η Ελλάδα και η Τουρκία, επιθυμούσαν να διαδραματίσουν και αυτά σημαντικό ρόλο στα αθλητικά δρώμενα της νέας μεταψυχροπολεμικής εποχής.

5.2. Οι Ολυμπιακές δράσεις των νεοσύστατων Βαλκανικών κρατών

5.2.1. Κροατία

Η ανεξαρτητοποίηση της Κροατίας, επέφερε σημαντικές αλλαγές και στον τομέα του αθλητισμού και του Ολυμπιακού Κινήματος. Από τους πρώτους κιόλας μήνες μετά από την απόσχιση, οι Κροάτες ίδρυσαν την ανώτατη αθλητική τους ένωση, την Κροατική Ολυμπιακή Επιτροπή, με επίσημη ημερομηνία ίδρυσης τη 10^η Σεπτεμβρίου 1991.

Η Επιτροπή με έδρα το Ζάγκρεμπ, έθεσε εξ αρχής τους στόχους και τις προοπτικές της: να διαδώσει τις Αρχές και τις Αξίες του Ολυμπισμού, να στηρίξει τους αθλητές της χώρας και να προασπίσει την αθλητική κληρονομιά της Κροατίας. Επίσης, η ΟΕ της Κροατίας φέρει την ευθύνη της προστασίας των Ολυμπιακών Συμβόλων και της αντιπροσώπευσης του νέου κράτους στη ΔΟΕ. Η επίσημη αναγνώριση της Κροατικής ΟΕ από τη ΔΟΕ, έλαβε χώρα στις 24 Σεπτεμβρίου 1993 και πρώτος Πρόεδρός της εξελέγη ο Άντουν Βρντόλιακ³¹⁰.

Στο πλαίσιο της ανάπτυξης της ακαδημαϊκής και εκπαιδευτικής Ολυμπιακής της πολιτικής, ξεκίνησε και η λειτουργία της Εθνικής Ολυμπιακής Ακαδημίας της Κροατίας. Η ΕΟΑΚ ιδρύθηκε με απόφαση της εθνικής ΟΕ στις 27 Ιουνίου 1996, σύμφωνα με τους κανόνες του ΟΚΧ, με βασική υποχρέωσή της να αναπτύξει τις θεμελιώδεις αρχές του Ολυμπισμού σε εθνικό επίπεδο. Η δομή και η διάρθρωση της Κροατικής Ολυμπιακής Ακαδημίας, διαθέτει αρκετά όμοια χαρακτηριστικά με τους αντίστοιχους Ακαδημαϊκούς Ολυμπιακούς Οργανισμούς ανά την υφήλιο: διοικείται από πενταμελές συμβούλιο, παρέχει εκπαιδευτικές υπηρεσίες σε μαθητές και φοιτητές, συμμετέχει σε συνόδους της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας, εκπονεί δράσεις και ημερίδες³¹¹.

Σημαντική τομή για την Ολυμπιακή πορεία της Κροατίας αποτέλεσε η ίδρυση της Επιτροπής Fair Play τον Μάιο του 2006, αποτελούμενη από 11 σημαίνοντες Κροάτες αθλητές και μέλη της Εθνικής ΟΕ, καθώς και από τέσσερις αντιπροσώπους των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Αποστολή της συγκεκριμένης Επιτροπής είναι η συστηματική προώθηση του «ευ αγωνίζεσθαι» και του αλληλοσεβασμού, σύμφωνα με τους κανόνες που έχει θεσπίσει η αντίστοιχη Παγκόσμια Επιτροπή. Η Κροατία, αν και νέο κράτος στο Ευρωπαϊκό αθλητικό και Ολυμπιακό γίνεσθαι, ήταν ένα από τα 14 ιδρυτικά μέλη του Ευρωπαϊκού Κινήματος Fair Play, τον Μάιο του 1994³¹².

Το κοινωνικό πρόσημο του κροατικού αθλητισμού διαφαίνεται από την ίδρυση και λειτουργία του Ιδρύματος Κροατών Αθλητών, τον Δεκέμβριο του 2006. Ο

---

³¹⁰ Κροατική Ολυμπιακή Επιτροπή (2015) Διαθέσιμο στο <https://www.hoo.hr/en/croatian-olympic-committee/about-the-croatian-olympic-committee>, (Πρόσβαση στις 4 Ιανουαρίου 2015).

³¹¹ Ceraj, S. (2015) «The Croatian Olympic Academy», 13th International Session for Directors of NOA's, Ancient Olympia, May 2-9. Προσωπική συμμετοχή.

³¹² European Fair Play Movement (2019) Διαθέσιμο στο <http://www.fairplayeur.com/efpm/members/>, (Πρόσβαση στις 5 Σεπτεμβρίου 2019).

συγκεκριμένος Οργανισμός συνιδρύθηκε από την Κροατική Ολυμπιακή Επιτροπή, το Σύλλογο Κροατών Ολυμπιονικών και το αθλητικό περιοδικό Sportske Novosti, με σκοπό την οικονομική στήριξη αθλητών της χώρας που αντιμετώπιζαν βιοποριστικό ζήτημα και αδυνατούσαν να βασιστούν αποκλειστικά και μόνο στα έσοδα από την αθλητική τους καριέρα. Οι αθλητικές και Ολυμπιακές επιτυχίες των Κροατών πρωταθλητών βρίσκουν αναγνώριση μέσα από τα δύο εθνικά βραβεία της χώρας. Το πρώτο φέρει το όνομα του Κροάτη πρωταθλητή του κανό, Ματίγια Λιούμπεκ και αποτελεί την ανώτατη διάκριση της ΟΕ. Το βραβείο «Ματίγια Λιούμπεκ» απονέμεται σε αθλητές, με βασικά κριτήρια την προσφορά τους στον Ολυμπισμό και τον αθλητισμό. Η απονομή των βραβείων λαμβάνει χώρα κατά τη διάρκεια των εκδηλώσεων για τη Μεγάλη Ημέρα του Κροατικού Αθλητισμού, ενώ κάθε αγαλματίδιο που προσφέρεται στους διακριθέντες αθλητές αναπαριστά τη μορφή του Λιούμπεκ³¹³.

Το άλλο υψηλό αθλητικό βραβείο της Κροατίας δίδεται εις μνήμη του Ολυμπιονίκη του μπάσκετ, Ντράζεν Πέτροβιτς, ο οποίος έφυγε πρόωρα από τη ζωή. Η απόφαση για την θέσπιση του βραβείου «Ντράζεν Πέτροβιτς» ελήφθη ομόφωνα από την Κροατική ΟΕ το Σεπτέμβριο του 2006, ενώ το 2007 διενεργήθηκε η πρώτη απονομή για τους φερέλπιδες Κροάτες αθλητές³¹⁴. Τα βραβεία απονέμονται σε νεαρούς και ταλαντούχους αθλητές και αθλήτριες και ομάδες, για την ανάπτυξη της αθλητικής απόδοσης και των αποτελεσμάτων. Τα αγαλματίδια φέρουν την εικόνα του Πέτροβιτς, ενώ χορηγείται επίσης αναμνηστικό δίπλωμα, δώρο και χρηματικό ποσό.

5.2.2. Σλοβενία

Η 15^η Οκτωβρίου 1991, αποτέλεσε την εναρκτήρια ημερομηνία για την αυτόνομη Ολυμπιακή παρουσία της Σλοβενίας. Πρόκειται για την ημέρα που υπογράφηκε η ίδρυση της ΟΕ της Σλοβενίας, με το γεγονός να λαμβάνει χώρα στο Cankarjev House της Λιουμπλιάνα. Σύμφωνα με το καταστατικό της, η Ολυμπιακή Επιτροπή της Σλοβενίας απαρτίζεται από: τις Εθνικές Αθλητικές Ομοσπονδίες των Διεθνών Αθλητικών Ομοσπονδιών που περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα των

---

³¹³ Βλ. υποσημείωση 312.

³¹⁴ Payan, M. (2007) *Drazen Petrovic: La leyenda del indomable*, Madrid, σσ. 167-190.

Ολυμπιακών Αγώνων, τις τοπικές και δημοτικές αθλητικές Ομοσπονδίες και τέλος, από τις αθλητικές ενώσεις και τους συλλόγους³¹⁵.

Τον Φεβρουάριο του 1992, η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή αναγνώρισε την ανεξαρτησία του Ολυμπιακού αθλητισμού της Σλοβενίας και την συμπεριέλαβε στα μέλη της, ενώ το ίδιο ακριβώς έπραξε την ίδια χρονιά και το υμβούλιο των Ευρωπαϊκών Ολυμπιακών Επιτροπών. Η διεθνής αθλητική και Ολυμπιακή αναγνώριση έδωσε το δικαίωμα στους Σλοβένους να συμμετέχουν σε Ολυμπιακούς Αγώνες, υπό τη σημαία του κράτους τους. Η αρχή έγινε με την παρουσία της Σλοβενίας στη διοργάνωση των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων του 1992 στο Άλμπερτβιλ της Γαλλίας, ενώ λίγους μήνες μετέπειτα, ακολούθησε η πρώτη συμμετοχή σε Θερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες στη Βαρκελώνη της Ισπανίας, η οποία συνοδεύτηκε και με την κατάκτηση του πρώτου Ολυμπιακού μεταλλίου³¹⁶.

Παράλληλα, οι ιθύνοντες του σλοβενικού Ολυμπισμού έθεσαν σε πλήρη λειτουργία το χορηγικό πρόγραμμα, με σκοπό την κάλυψη των Σλοβένων πρωταθλητών και εν δυνάμει Ολυμπιονικών. Το 1995, ίδρυσαν το «Sports Lottery Company», που αποτελεί ένα νέο καινοτόμο βήμα για τη λήψη χρηματοδότησης για τον αθλητισμό, καθώς ένα μέρος των τελών από τα τυχερά παιχνίδια διανέμονται για τη χρηματοδότηση των αθλητικών Οργανισμών. Το ίδιο έτος ξεκίνησε τη λειτουργία της η Σλοβενική Ολυμπιακή Ακαδημία. Η Ακαδημία αποτελεί το μεγαλύτερο εκπαιδευτικό πυλώνα της χώρας, με πληθώρα δράσεων και καινοτομιών. Από το 1995 μέχρι και σήμερα, η παρουσία της Σλοβενικής Ακαδημίας χαρακτηρίζεται από πολυπληθείς συμμετοχές κατά τη διάρκεια των εορτασμών για την Ολυμπιακή Ημέρα, συχνές επιμορφωτικές ημερίδες και Ολυμπιακά σεμινάρια, ετήσια παρουσία στις Διεθνείς Συνόδους της ΔΟΑ στην Αρχαία Ολυμπία³¹⁷.

Η «καρδιά» των Ολυμπιακών δράσεων και εκδηλώσεων της Σλοβενίας, είναι το Σλοβενικό Ολυμπιακό Εκπαιδευτικό Κέντρο. Το Κέντρο είναι άρτια εξοπλισμένο και οργανωμένο και επιχειρεί να παρουσιάσει στο ευρύ κοινό την ιστορία των

---

³¹⁵ Σλοβενική Ολυμπιακή Επιτροπή (2016) Διαθέσιμο στο <http://fundacija.olympic.si/o-fundaciji>, (Πρόσβαση στις 13 Ιουλίου 2017).

³¹⁶ Το ίδιο με παραπάνω.

³¹⁷ Tomsic, M. (2015) International Session of International Olympic Academy Participants Association, Ancient Olympia, August 9-16. Προσωπική συμμετοχή.

Ολυμπιακών Αγώνων, μέσα από φωτογραφίες, βίντεο, εκθέματα και ενθυμήματα. Επίσης, το Κέντρο εκπονεί εκπαιδευτικά προγράμματα³¹⁸.

5.2.3. Βοσνία και Ερζεγοβίνη

Έπειτα από τη σφοδρή πολεμική περίοδο, το Ομόσπονδο κράτος της πρώην Γιουγκοσλαβίας επιχείρησε να ανασυνταχθεί και να αναγεννηθεί. Ο αθλητισμός στα χρόνια των συρράξεων παρέμενε σχεδόν ανενεργός και δεν αποτελούσε προτεραιότητα για τους Βόσνιους κυβερνώντες.

Η δημιουργία του κράτους της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης επανεκκίνησε το ενδιαφέρον των αξιωματούχων της χώρας για τη σύσταση νέων αθλητικών οργανισμών. Η Βοσνιακή ΟΕ ιδρύθηκε στις 4 Ιουνίου 1992 στο Σεράγεβο και αναγνωρίστηκε από τη ΔΟΕ στις 24 Σεπτεμβρίου 1993.

Οι πρώτες Ολυμπιακές στιγμές της χώρας ήταν αναμφίβολα δύσκολες, καθώς έπρεπε να διατηρηθούν αναλλοίωτα τα στοιχεία της κληρονομιάς των Ολυμπιακών Αγώνων του Σεράγεβο, να υπερκεραστούν οι εγχώριες πληγές και να πιστωθούν αναλογικά σε όλες τις μειονότητες της Βοσνίας, τα αθλητικά μερίσματα, τα κονδύλια και οι εγκαταστάσεις. Επιπρόσθετα, ήταν επιβεβλημένη η εναρμόνιση του εσωτερικού Ολυμπιακού κανονισμού με τις αρχές του, η οποία τελικώς ολοκληρώθηκε το Δεκέμβριο του 2002.

Η ΟΕ της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, από τα πρώτα έτη της λειτουργίας της, διέθετε το προνόμιο της συνεχούς και πολυεπίπεδης στήριξης από τη ΔΟΕ. Κομβικής σημασίας για την ανάπτυξη του βοσνιακού Ολυμπισμού και αθλητισμού ήταν η παροχή Ολυμπιακών υποτροφιών, η μετεκπαίδευση των εθνικών προπονητών, η αναδιοργάνωση των ομοσπονδιών των αθλημάτων, η αθλητική εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες και η διοργάνωση σεμιναρίων και διεθνών συνεδρίων³¹⁹.

---

³¹⁸ Για όλα τα παραπάνω στοιχεία, βλ. Slovenia Sport (2017) Διαθέσιμο στο <http://www.slovenia.si/visit/features/slovenian-olympic-education-centre/>, (Πρόσβαση στις 11 Απριλίου 2017).

³¹⁹ Εθνική Ολυμπιακή Επιτροπή της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης (2016) Διαθέσιμο στο <http://www.okbih.ba/new/text.php?id=3>, (Πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2016).

Αν και το αθλητικό βεληνεκές της χώρας δεν είναι από τα πλέον υψηλά, δεν απουσιάζουν οι σημαντικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις. Κάθε χρόνο οργανώνεται και εορτάζεται η Ολυμπιακή Ημέρα, επιχειρείται η εγκαθίδρυση εκπαιδευτικού οργανισμού υπό τη μορφή της Ολυμπιακής Ακαδημίας, με σκοπό την προώθηση των Ολυμπιακών Αξιών και Ιδεωδών. Η ΟΕ της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, λαμβάνει μέτρα για την αντιμετώπιση του ντόπινγκ, ενώ διοργανώνεται σε μόνιμη βάση και το πρόγραμμα «Αθλητισμός για όλους», το οποίο έχουν ήδη παρακολουθήσει και συμμετάσχει, 42.000 παιδιά, από 50 πόλεις της χώρας. Τέλος, η ΕΟΕ επιδεικνύει ευαισθησία σε θέματα που σχετίζονται με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της οικολογίας, την προώθηση του αθλητισμού για άτομα με αναπηρία και τη στήριξη των μονογονεϊκών οικογενειών.

Η συνδρομή της ΔΟΕ στην ανασυγκρότηση της Βοσνίας αποκαλύπτεται και στο θέμα του Ολυμπιακού Μουσείου του Σεράγεβο. Το συγκεκριμένο Μουσείο, γνήσιο σκέλος της παρακαταθήκης των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων της πόλης ήταν από τα πρώτα θύματα των βομβαρδισμών, κατά την εποχή του πολέμου. Μετά από επίπονες προσπάθειες όλων των εμπλεκομένων, σε Σεράγεβο και Λωζάνη, όλα δείχνουν ότι βρίσκεται ένα βήμα πριν από την πλήρη επαναλειτουργία του, έτοιμο να υποδεχθεί του επισκέπτες και φίλους των Ολυμπιακών Αγώνων³²⁰.

5.2.4. Σερβία

Η Σερβία, ανέκαθεν αποτελούσε τη μεγάλη παναθλητική σχολή των Βαλκανίων. Η Ολυμπιακή Επιτροπή της Σερβίας, πέρασε από διάφορα στάδια αναφορικά με τις μεταβολές των ονομάτων. Η ιστορία της Σερβικής Ολυμπιακής Επιτροπής ανατρέχει στο 1912: Από την 8^η Ιουνίου 2006, η Σερβική ΟΕ δρα και λειτουργεί αυτόνομα, κατά το διάστημα 2003-2006, λειτουργούσε κοινή ΟΕ Σερβίας και Μαυροβουνίου.

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα των αθλητικών και Ολυμπιακών πεπραγμένων της Σερβίας είναι η στενή και άρρηκτη σχέση της Εθνικής ΟΕ με την αντίστοιχη

---

³²⁰ Το ίδιο.

Εθνική Ολυμπιακή Ακαδημία. Η πλειοψηφία των δράσεων πραγματοποιούνται από κοινού, ενώ σπουδαίες μορφές του αθλητισμού της χώρας στελεχώνουν τους εγχώριους Οργανισμούς του Ολυμπιακού Κινήματος³²¹.

Μία εκ των επιτυχημένων προγραμμάτων της Ολυμπιακής Επιτροπής και Ακαδημίας είναι η «Ολυμπιακή Τάξη», που αποσκοπεί στην εκπαίδευση των νέων σχετικά με τις μεγάλες αξίες της ζωής: καθαρό παιχνίδι, σεβασμός προς τους άλλους, αριστεία, ισορροπία μεταξύ σώματος και πνεύματος. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα λειτουργεί σε μόνιμη βάση από το 2011 και η ετήσια συμμετοχή ανέρχεται σε 1.250 νέα παιδιά, σε πέντε σερβικές πόλεις. Ένα ισχυρό και καινοτόμο εργαλείο στην προσπάθεια εκμάθησης των Ολυμπιακών Αξιών, είναι η ψηφιακή πλατφόρμα με τίτλο «Εικονικό Μουσείο». Πρόκειται για μία πλατφόρμα που ενισχύει τη δημιουργία διαδραστικού μαθησιακού περιβάλλοντος και στοχεύει στην ανάπτυξη της διαδικασίας μάθησης για τον Ολυμπισμό στη Σερβία. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην καλλιέργεια της Ολυμπιακής Ιδέας, των Αξιών, των Αρχών και της Φιλοσοφίας της, μέσω της βιβλιοθήκης πολυμέσων στο πλαίσιο της υπάρχουσας πλατφόρμας μουσείων. Ο χρήστης της εφαρμογής μπορεί να εξερευνήσει την ιστορία των Θερινών και Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων, να βλέπει όλες τις μουσειακές συλλογές και να βρίσκει εύκολα και άμεσα τα αποτελέσματα από τις διοργανώσεις. Η ΟΕ της Σερβίας, εκμεταλλευόμενη κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις νέες τεχνολογίες λειτουργεί επίσης την εφαρμογή που τιτλοφορείται «TreninGo». Η εφαρμογή επιχειρεί να κινητοποιήσει τους νέους, με στόχο να είναι πιο δραστήριοι, να ασκούνται πιο τακτικά και υιοθετήσουν έναν πιο υγιεινό τρόπο ζωής. Οι χρήστες μπορούν να αναζητήσουν τα υπαίθρια γυμναστήρια και τους τόπους άσκησης σε ολόκληρη τη σερβική επικράτεια και να λάβουν άμεση ενημέρωση για θέματα διατροφής και προπονητικής.

Τον Φεβρουάριο του 2018, την ίδια χρονική περίοδο που διεξάγονταν οι Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες στην πόλη Πιόνγκτσαγκ της Νότιας Κορέας, πραγματοποιήθηκε στο όρος Κοπαόνικ, η επονομαζόμενη «Ολυμπιακή Μαγεία». Οι τριήμερες εκδηλώσεις εστιάστηκαν στην προώθηση των χειμερινών αθλημάτων, των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων και της Ολυμπιακής ομάδας της Σερβίας³²².

---

³²¹ Andjelkovic, M. (2016) «The actions of the Serbian Olympic Academy», 14th International Session for Directors of NOAs, Ancient Olympia, May 6-12. Προσωπική συμμετοχή.

³²² Το ίδιο.

5.2.5. Μαυροβούνιο

Το «βελούδινο» διαζύγιο του Μαυροβουνίου με τη Σερβία οδήγησε σε νέο status quo στον τομέα του αθλητισμού και του Ολυμπιακού Κινήματος. Οι Μαυροβούνιοι, έχοντας κληρονομήσει τα ποιοτικά υψηλά αθλητικά χαρακτηριστικά της πρώην Γιουγκοσλαβίας, κλήθηκαν να οργανώσουν αυτόνομα τις νέες δομές τους. Και το έπραξαν από μία πολύ καλή αφετηρία και ισχυρό υπόβαθρο, ιδιαίτερα σε αθλήματα ομαδικού περιεχομένου, ξεκινώντας από τις πολλές διεθνείς επιτυχίες του εθνικού τους σπορ, της υδατοσφαίρισης, μέχρι τη χειροσφαίριση, την πετοσφαίριση και το ποδόσφαιρο.

Στον τομέα της λειτουργίας ενός εθνικού Ολυμπιακού Οργανισμού, ο οποίος θα έφερε την ευθύνη για όλες τις αθλητικές δραστηριότητες του Μαυροβουνίου, αποφασίστηκε η ίδρυση Ολυμπιακής Επιτροπής, η οποία εισήλθε στις τάξεις της ΔΟΕ στις 7 Ιουλίου 2007, κατά τη διάρκεια της Συνόδου της ΔΟΕ στη Γουατεμάλα³²³.

Όπως συμβαίνει σε άλλα κράτη, έτσι και στο Μαυροβούνιο, λαμβάνουν χώρα οργανωμένες εκδηλώσεις την 23^η Ιουνίου κάθε έτους, προκειμένου να εορτασθεί η Ολυμπιακή Ημέρα. Επίσης, η ΕΟΕ του Μαυροβουνίου εκπόνησε ένα μεгалόπνοο και φιλόδοξο πρόγραμμα εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων του Τόκιο το 2020, οι οποίοι είχαν αναβληθεί λόγω της πανδημίας και διεξήχθησαν τελικά το καλοκαίρι του 2021. Στόχος της δράσης είναι η διάκριση σε όσο το δυνατόν περισσότερα αθλήματα στη μεγάλη διοργάνωση της Ασίας. Για την επίτευξη του συγκεκριμένου σκοπού έχουν ήδη δεσμευθεί και διανεμηθεί σε Μαυροβούνιους αθλητές υψηλού επιπέδου, χρηματικά ποσά υπό τη μορφή χορηγίας ή υποτροφίας. Επιπρόσθετα, η ανώτατη αθλητική αρχή έχει υπογράψει πρωτόκολλα συνεργασίας με Οργανισμούς, κυρίως εκπαιδευτικού χαρακτήρα. Από τα κράτη που υφίσταται ήδη Ολυμπιακή συνεργασία, ξεχωρίζουν οι επαφές με τις χώρες της Σλοβενίας, Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, Σερβίας, Κροατίας, Γερμανίας, Αλβανίας, Ισπανίας, Ιταλίας και Ρωσίας.

---

³²³ «IOC Wraps Up Successful Session in Guatemala City» (2007) Press Release, Sportcal, London, 7 September.

Το θεματικό πλαίσιο, το περιεχόμενο, το ύφος, η δομή, η διάρθρωση και οι στόχοι της ΟΕ του Μαυροβουνίου, περιγράφονται στον κανονισμό λειτουργίας, με τους κυριότερους άξονες να περιλαμβάνουν τα κάτωθι: διασφάλιση των Αρχών του Ολυμπισμού, υλοποίηση και παρακολούθηση των αθλητικών δραστηριοτήτων, δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για την αθλητική ανάπτυξη, συμμετοχή σε διεθνείς διοργανώσεις και εκδηλώσεις με Ολυμπιακό και αθλητικό περιεχόμενο, τήρηση των αρχών ισότητας στις εθνικές αθλητικές Ομοσπονδίες, σεβασμός και εφαρμογή των διεθνών κανόνων, συνεργασία με την κυβέρνηση και τα θεσμικά της όργανα, ιδιαίτερα με το Υπουργείο Πολιτισμού, Αθλητισμού και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, φροντίδα για τη διαρκή επιμόρφωση του προσωπικού της Επιτροπής, χορήγηση υποτροφιών σε ταλαντούχους Μαυροβούνιους αθλητές, διανομή επιχορηγήσεων στις Ομοσπονδίες, συμμετοχή των αθλητικών αποστολών σε Ολυμπιακούς και Μεσογειακούς Αγώνες, καθώς και σε άλλους μεγάλους διαγωνισμούς και εκδηλώσεις, που διοργανώνει η ΔΟΕ³²⁴.

5.2.6. Βόρεια Μακεδονία

Όπως συνέβη και με τις υπόλοιπες Ομόσπονδες Δημοκρατίες της πρώην Γιουγκοσλαβίας, η περίοδος της ίδρυσης των νέων αθλητικών οργανισμών στην Βόρεια Μακεδονία, τοποθετείται στα πρώτα έτη της δεκαετίας του 1990. Συγκεκριμένα, τον Ιανουάριο του 1993 η ΔΟΕ αναγνώρισε επίσημα την ΕΟΕ του κράτους αυτού, υπό την ονομασία «FYROM», καθιστώντας την εκείνη την περίοδο το 195^ο μέλος της ΔΟΕ. Η Συμφωνία των Πρεσπών ανάμεσα στην χώρα και την Ελλάδα, η οποία μετονόμαζε την πΓΔΜ σε Βόρεια Μακεδονία, είχε ως αποτέλεσμα η ΔΟΕ να επικυρώσει το νέο όνομα του κράτους στις 27 Μαρτίου 2019³²⁵.

Με την ένταξη της ΟΕ στους κόλπους της ΔΟΕ, θεσμοθετήθηκε και το καταστατικό του αθλητικού οργανισμού που εποπτεύει τις εθνικές Ομοσπονδίες, τους συλλόγους και τα αθλητικά δρώμενα στο κράτος αυτό. Σύμφωνα με το καταστατικό, κύριοι στόχοι είναι: η προετοιμασία και η συμμετοχή των αθλητών στους Θερινούς και Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες, η ανάπτυξη και διάδοση του Ολυμπιακού

---

³²⁴ Ολυμπιακή Επιτροπή Μαυροβουνίου (2017) Διαθέσιμο στο

<http://www.cok.me/en/about/programme-activities/>, (Πρόσβαση στις 6 Ιουνίου 2017).

³²⁵ Mackay, D. (2019) «IOC approved name change to North Macedonia National Olympic Committee», Inside the Games Magazine, Lausanne, March.

Κινήματος, ο σεβασμός των αρχών που πηγάζουν από τον Ολυμπιακό Χάρτη, η διάδοση των θεμελιωδών Αρχών του Ολυμπισμού, μέσω δραστηριοτήτων και προγραμμάτων που υλοποιούνται στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής και πολιτιστικής ζωής, η ανάπτυξη του επαγγελματικού αθλητισμού, η ανάπτυξη της διεθνούς συνεργασίας στον τομέα του αθλητισμού, η προάσπιση της υγείας των αθλητών, ο σεβασμός στον ιατρικό κώδικα περί χρήσης απαγορευμένων ουσιών. Η Ολυμπιακή Επιτροπή της Βόρειας Μακεδονίας, επιχειρεί να εναρμονιστεί τα τελευταία χρόνια και στο σκέλος των δράσεων και των Ολυμπιακών εκδηλώσεων. Δύο φορές ετησίως διοργανώνει τη Θερινή και Χειμερινή Ολυμπιακή Ημέρα, με σκοπό την γνωριμία των νέων με τα Ολυμπιακά αθλήματα. Επίσης, δίνει την αιγίδα και την υποστήριξή της σε αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις, καθώς και σε δράσεις φιλανθρωπικού χαρακτήρα³²⁶.

Η Βόρεια Μακεδονία ανακοίνωσε την ίδρυση της Ολυμπιακής Ακαδημίας στις 15 Μαΐου 1997, δίχως όμως να λειτουργήσει ουσιαστικά σε κανένα επίπεδο. Η Εθνική Ολυμπιακή Ακαδημία κάθε κράτους είναι υπεύθυνη για την παροχή Ολυμπιακών γνώσεων στη νεολαία, κυρίως μέσω βιβλίων, συμμετοχών σε συνέδρια και παροχή υλικού. Η παντελής απουσία δράσεων της Ακαδημίας έγινε αντιληπτή σε σύντομο χρονικό διάστημα. Έτσι, οι αθλητικοί ιθύνοντες αποφάσισαν και ανακοίνωσαν την επανίδρυση της Ολυμπιακής Ακαδημίας, στις 12 Οκτωβρίου 2006. Σε τοπικό επίπεδο ξεκίνησαν να εφαρμόζονται ορισμένες δράσεις, δε συνέβη όμως το ίδιο στο διεθνές Ολυμπιακό στερέωμα. Σύμφωνα με τα πρακτικά των Συνόδων της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας, του Οργανισμού δηλαδή που είναι υπεύθυνος για την εκπαιδευτική «ένωση» των Εθνικών Ακαδημιών, παρατηρούμε ότι δεν υπάρχει καμία παρουσία, συμμετοχή ή παρουσίαση στελεχών της Βόρειας Μακεδονίας, στις συνόδους, τα σεμινάρια και τα συμπόσια που λαμβάνουν χώρα στην Αρχαία Ολυμπία³²⁷.

---

³²⁶ Ολυμπιακή Επιτροπή Βόρειας Μακεδονίας (2017) Διαθέσιμο στο <https://mok.org.mk/site/olimpiski-igri>, (Πρόσβαση στις 9 Ιουνίου 2017).

³²⁷ Μετά από λεπτομερή αναζήτηση στην επίσημη λίστα συμμετεχόντων στις ετήσιες Συνόδους της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας, δεν καταγράφεται καμία συμμετοχή εκπροσώπου από την Βόρεια Μακεδονία σε αυτές.

5.2.7. Κοσσυφοπέδιο

Για την πολιτική και εθνοτική κυριαρχία στη γη του Κοσσυφοπεδίου ερίζουν ακόμη μέχρι και στις μέρες μας, Αλβανοί και Σέρβοι. Το ανάλογο κλίμα έχει περάσει και στο πεδίο του αθλητισμού και του Ολυμπιακού Κινήματος, με βολές και ανταπαντήσεις εκατέρωθεν. Η σπουδαία μεταβολή στα Ολυμπιακά και αθλητικά δρώμενα του Κοσόβου επήλθε το 2014, οπότε και αναγνωρίστηκε η Εθνική Ολυμπιακή Επιτροπή του από τη ΔΟΕ.

Η αναγνώριση της ΔΟΕ προκάλεσε την έντονη αντίδραση των Σέρβων αθλητικών παραγόντων και φιλάθλων. Πάντως, ο τότε Πρόεδρος της Ολυμπιακής Επιτροπής της Σερβίας, Βλάντε Ντίβατς, επέλεξε να τηρήσει ένα διαλλακτικό τρόπο αντίδρασης, δηλώνοντας ότι δεν αιφνιδιάστηκε από την απόφαση αναγνώρισης του Κοσόβου από τη ΔΟΕ: *«Δεν ξεπλάγην από τη ληφθείσα απόφαση, καθώς πριν από τρεις μήνες τέθηκε επίσημα το ζήτημα της πλήρους αναγνώρισης του Κοσσυφοπεδίου, κατά τη διάρκεια της Συνόδου της ΔΟΕ. Ασφαλώς και δεν είμαστε ικανοποιημένοι, θα εξακολουθήσουμε να συνομιλούμε σε θεσμικό επίπεδο, αλλά θα τονίσω ότι είμαστε ένας αθλητικός οργανισμός και όχι πολιτικός. Και αυτό το ζήτημα είναι καθαρά πολιτικό»*³²⁸.

Η αλβανική πλευρά είχε κάθε λόγο να έμενε απολύτως ευχαριστημένη με την εξέλιξη της αναγνώρισης της Εθνικής ΟΕ. Εντός των τειχών, η πλειοψηφία του Ολυμπιακού Κινήματος διοικείται από την αλβανόφωνη πλευρά, η οποία σε αρκετές περιπτώσεις συνδέεται ποικιλοτρόπως με την αντίστοιχη Επιτροπή της Αλβανίας. Η μετριοπαθής στάση τηρήθηκε και στην πλευρά της αλβανικής πλειοψηφίας, καθώς παρατηρούμε ως πρώτο βήμα ότι η επίσημη ιστοσελίδα της Κοσοβάρικης Ολυμπιακής Επιτροπής, εμπεριέχει συνολικά τρεις γλώσσες επικοινωνίας, την αλβανική, τη σερβική και την αγγλική.

Η γενικότερη υποστήριξη των ΗΠΑ στην αυτονομία, την αναγνώριση και την ανοικοδόμηση του Κοσσυφοπεδίου, είναι κομβική για τη χώρα. Η συνδρομή των ΗΠΑ στην αθλητική και Ολυμπιακή εξέλιξη του Κοσόβου είναι εμφανής. Αρκετές εκ των δράσεων της Εθνικής ΟΕ διαθέτουν την οικονομική και ηθική στήριξη των ΗΠΑ. Οι ευχαριστίες των Κοσοβάρων για την προώθηση του εθνικού αθλητισμού είναι αποτυπωμένες σε πρώτο πλάνο στις ηλεκτρονικές εκδόσεις της Ολυμπιακής

---

³²⁸ Tanjug (2014) Συνέντευξη, Βελιγράδι, 12 Οκτωβρίου.

Επιτροπής, οι οποίες εκφράζονται υπό μορφή διαφήμισης προς την Ολυμπιακή Επιτροπή των ΗΠΑ³²⁹.

5.3. Οι Ολυμπιακές δράσεις των «παλαιών» κρατών της Βαλκανικής

5.3.1. Αλβανία

Η Εθνική Αλβανική Ολυμπιακή Επιτροπή ιδρύθηκε το 1958, αναγνωρίστηκε από τη ΔΟΕ το 1959 και λειτούργησε μέχρι και το 1989 ως «Ένωση των αθλητών της Αλβανίας». Με την αλλαγή του πολιτικού συστήματος στην Αλβανία μετά το 1990, η παραπάνω εικόνα μεταβάλλεται. Η Εθνική Αλβανική Ολυμπιακή Επιτροπή όπως ονομάζεται πλέον, λειτουργεί με τη μορφή μη κρατικού, μη κερδοσκοπικού Οργανισμού και εφαρμόζει δράσεις χωρίς ορατές κρατικές παρεμβάσεις. Τα μέλη που απαρτίζουν την Ολυμπιακή Επιτροπή της Αλβανίας είναι όλες οι αναγνωρισμένες αθλητικές Ομοσπονδίες, τα αθλητικά σωματεία και οι εθνικοί αθλητές. Η αποστολή της Επιτροπής είναι: να σέβεται τον ΟΚΧ, να συμμετέχει στην προώθηση της ειρήνης και της συμμετοχής των γυναικών στον αθλητισμό, να ενθαρρύνει την προώθηση της αθλητικής ηθικής, να καταπολεμήσει το ντόπινγκ, να δρα σε ζητήματα προστασίας του περιβάλλοντος, να υπερασπίζεται τους Αλβανούς αθλητές στους Ολυμπιακούς Αγώνες, να διαδώσει σε εθνικό επίπεδο τις βασικές αρχές των Ολυμπιακών Αγώνων, να προστατεύει την αυτονομία της από κάθε είδους πίεση, συμπεριλαμβανομένης της πολιτικής, θρησκευτικής και οικονομικής, να σέβεται τους κανόνες και τους κανονισμούς της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, να συμβάλει στην ανάπτυξη του αθλητισμού και στην προάσπιση της αθλητικής δεοντολογίας³³⁰.

Το 1993 ιδρύθηκε η Αλβανική Ολυμπιακή Ακαδημία. Η Ακαδημία, σε στενή συνεργασία με την Εθνική Ολυμπιακή Επιτροπή, ξεκίνησαν από τότε να εφαρμόζουν φιλόδοξες δράσεις με σκοπό τη διάδοση του Ολυμπισμού στη νεολαία της χώρας. Το σπουδαιότερο Ολυμπιακό έργο μέχρι σήμερα, φέρει την υπογραφή των δύο μεγάλων αθλητικών θεσμών της χώρας, της Επιτροπής και της Ακαδημίας. Ειδικότερα, εκπόνησαν την τριετή εκπαιδευτική τους δράση από το 2015 μέχρι και το 2017, σε

³²⁹ Ολυμπιακή Επιτροπή του Κοσσυφοπεδίου (2017) Διαθέσιμο στο <http://noc-kosovo.org/?page=2,1>, (Πρόσβαση στις 19 Μαρτίου 2017).

³³⁰ Αλβανική Ολυμπιακή Επιτροπή (2017) Διαθέσιμο στο <http://nocalbania.org/en/aosh/>, (Πρόσβαση στις 3 Αυγούστου 2017).

ολόκληρη την αλβανική επικράτεια, καλύπτοντας τη συντριπτική πλειοψηφία των αλβανικών σχολείων. Λόγω της ευρείας χρονικής διάρκειας, το σχολικό Ολυμπιακό πρόγραμμα είχε διαιρεθεί σε τρία στάδια: το πρώτο, αφορούσε στην παροχή εκπαίδευσης προς τους δασκάλους και τους καθηγητές. Το δεύτερο σκέλος περιελάμβανε την επίσκεψη των εκπαιδευτικών στη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία, που εδρεύει στην Αρχαία Ολυμπία. Το τρίτο και τελευταίο σκέλος συμπεριελάμβανε τη διοργάνωση της επονομαζόμενης «Ολυμπιακής Εβδομάδας», με τη συμμετοχή πολυάριθμων μαθητών από διάφορες πόλεις της Αλβανίας³³¹.

Τα τελικά στατιστικά στοιχεία οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το τριετές πλάνο της ατζέντας της Αλβανικής Ολυμπιακής Επιτροπής ήταν απολύτως επιτυχημένο: συμμετοχή 312 σχολείων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, επιμόρφωση 13 Περιφερειακών Διευθυντών, μετεκπαίδευση 1.300 δασκάλων και καθηγητών, ενεργής παρουσία 20 αλβανικών πόλεων³³².

5.3.2. Βουλγαρία

Η επιτυχημένη διαδρομή του αθλητισμού και του Ολυμπιακού Κινήματος στη χώρα της Βουλγαρίας, έχει την αφετηρία της στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Το 1924 ιδρύθηκε η Βουλγαρική Ολυμπιακή Επιτροπή και εξακολούθησε να λειτουργεί, τόσο κατά τη διάρκεια της προκομμουνιστικής εποχής, όσο και κατά τη διάρκεια της σοσιαλιστικής Βουλγαρίας. Επίσης, εν μέσω της κομμουνιστικής διακυβέρνησης, το 1983, ιδρύθηκε και η Ολυμπιακή Ακαδημία της χώρας.

Η διάλυση του υπαρκτού σοσιαλισμού και η έναρξη της μεταψυχροπολεμικής περιόδου, βρίσκει τις δύο σημαντικές Ολυμπιακές δομές της Βουλγαρίας, την Ολυμπιακή Επιτροπή και την Ολυμπιακή Ακαδημία σε πλήρη συνεργασία και με πολλαπλές κοινές δράσεις και εκδηλώσεις. Στο πλαίσιο των μεταβολών; αποφασίσθηκε η ολική αναδιάρθρωση της Ακαδημίας, η οποία μετετράπη σε μη κερδοσκοπική ένωση με σαφείς στόχους και προοπτικές, που καταγράφονται αναλυτικά στο νέο καταστατικό της: επιστημονική έρευνα στο περιεχόμενο του

---

³³¹ «Journal», Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία (2017) Αθήνα, Τεύχος 11/12, σελ. 64.

³³² Αλβανική Ολυμπιακή Επιτροπή (2017) Διαθέσιμο στο <http://nocalbania.org/en/aosh/>, (Πρόσβαση στις 3 Αυγούστου 2017).

Ολυμπισμού, ανάπτυξη και προώθηση της Ολυμπιακής Παιδείας στη Βουλγαρία, γνωριμία των μαθητών με τις Ολυμπιακές Αρχές και Αξίες, συνεργασία με άλλους Ολυμπιακούς Οργανισμούς παγκοσμίως³³³.

Οι ριζικές αλλαγές και η εναρμόνιση της Βουλγαρικής Ολυμπιακής Ακαδημίας στα σύγχρονα αθλητικά δεδομένα, δεν ερμηνεύονται ως απόρριψη των θετικών έργων του παλαιού καθεστώτος. Απεναντίας, εορτάσθηκε με κάθε επισιμότητα η συμπλήρωση 20 ετών από την αρχική ίδρυση της Ακαδημίας, σαφές δείγμα ότι οι ιθύνοντες τιμούν το αθλητικό τους παρελθόν και θεωρούν ότι υπάρχει φυσική συνέχεια, ανεξάρτητα από τις πολιτικές εξελίξεις και μεταβολές. Η εκδήλωση έλαβε χώρα τον Σεπτέμβριο του 2002, ενώ οι τετραήμερες δράσεις περιελάμβαναν επιστημονικές ημερίδες, πολιτιστικά και αθλητικά δρώμενα και καλύφθηκαν εκτενώς από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης της χώρας. Η στάση των αρχών στην ανάπτυξη της επιστημονικής προσέγγισης του Ολυμπισμού διαφαίνεται και από τη συστηματική και άρτια οργανωμένη προσπάθεια έκδοσης σχετικής σειράς δημοσιεύσεων. Το εγχείρημα ξεκίνησε ελπιδοφόρα, καθώς η Βουλγαρική Ολυμπιακή Ακαδημία εξέδωσε επί τρία συναπτά έτη το βιβλίο «Agon», με δημοσιεύσεις, μελέτες και νέα. Τα μειωμένα όμως έσοδα και η οικονομική δυσπραγία, δεν επέτρεψαν την περαιτέρω έκδοσή του και έτσι το εγχείρημα έληξε άδοξα³³⁴.

Το 2005, το Ολυμπιακό Κίνημα της Βουλγαρίας βρέθηκε αντιμέτωπο σε μία από τις βαθύτερες κρίσεις της σύγχρονης ιστορίας του. Πρόκειται για το έτος κατά το οποίο η ΔΟΕ προχώρησε στην αποπομπή του τότε Προέδρου της Βουλγαρικής Ολυμπιακής Επιτροπής και μέλους της ΔΟΕ, Ιβάν Σλάβκοφ, με την κατηγορία της διαφθοράς. Το γεγονός αυτό, ασφαλώς και δεν άφησε ανεπηρέαστη τη λειτουργία της ΟΕ της Βουλγαρίας. Λόγω της τεταμένης κατάστασης, οι προτεραιότητες τέθηκαν αυτόματα σε δεύτερη μοίρα και κυριολεκτικά την ύστατη στιγμή απεφεύχθη η αναβολή της ετήσιας συνόδου της ΟΕ εκείνη τη χρονιά. Τα αντανακλαστικά και η εμπειρία των αξιωματούχων της Ολυμπιακής Επιτροπής, οδήγησαν εντέλει σε μία εκ των πλέον επιτυχημένων Συνόδων όλων των εποχών για την Ολυμπιακή Βουλγαρία.

Μετά από την αρνητική δημοσιότητα για την Βουλγαρία αναφορικά με την υπόθεση Σλάβκοφ, έπρεπε να γίνει το επόμενο αποφασιστικό βήμα για να

---

³³³ Stoyanova, D. (2012) *The Inauguration of the Bulgarian Olympic Committee and Its Activity*, Sofia, σελ. 33.

³³⁴ Stoyanova, *The Inauguration*, ό.π., σσ. 48-65.

αποκαταστήσει το πληγωμένο της Ολυμπιακό κύρος. Κρίνοντας από την επιλογή του ονόματος για την κάλυψη της θέσης του επικεφαλής της Βουλγαρικής ΟΕ, ακολουθήθηκε ο ορθός δρόμος. Την ηγεσία της Επιτροπής ανέλαβε το 2005 η δημοφιλής Ολυμπιονίκης του άλματος εις ύψος, Στέφκα Κονσταντίνοβα³³⁵.

Όπως συνήθως γίνεται σε ανάλογες περιπτώσεις, η αναδιάρθρωση σε επίπεδο διοίκησης, δράσεων και εκδηλώσεων ήταν ριζική. Σχεδόν άμεσα, με τη ανάληψη των καθηκόντων της νέας επικεφαλής της ΟΕ, ψηφίσθηκε η ενίσχυση του θεσμού των αποκαλούμενων «Olympic Clubs», μίας ένωσης σωματείων υπό την επίβλεψη της Ολυμπιακής Επιτροπής που αναβαθμίστηκε και έφθασε τον αριθμό των 64 μελών. Επίσης, άλλαξε μορφή και η Εθνική Αθλητική Ακαδημία της χώρας, η οποία μετετράπη σε ανοιχτό πολιτιστικό και αθλητικό κέντρο. Άλλες δράσεις του Βουλγαρικού Ολυμπιακού Κινήματος είναι: η ετήσια γιορτή της Ολυμπιακής Ημέρας, η οποία ξεκίνησε να εορτάζεται στη Βουλγαρία από το 1972, οι περιοδικές εκθέσεις του Μουσείου Αθλητισμού με Ολυμπιακά ενθυμήματα, το τηλεοπτικό πρόγραμμα «Retro Sport», με ειδικά αφιερώματα σε Ολυμπιονίκες³³⁶.

5.3.3. Ελλάδα

Μπορεί η Ελλάδα να μην ανήκει στα Βαλκανικά κράτη που επηρεάστηκαν άμεσα από τον άνεμο της μεγάλης πολιτικής αλλαγής που σάρωσε την Ευρώπη, είδε όμως την Ολυμπιακή της «άνοιξη» να συμπίπτει με αυτήν ακριβώς την περίοδο. Μέχρι και τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1992, οι Έλληνες πρωταθλητές είχαν μία αξιοσέβαστη παρουσία σε Ολυμπιακές διοργανώσεις, με σποραδικές συγκομιδές μεταλλίων, αλλά δεν κατόρθωσαν κάτι παραπάνω. Από τη διοργάνωση όμως της Βαρκελώνης, άλλαξε άρδην το ελληνικό Ολυμπιακό σκηνικό. Κύριοι υπεύθυνοι γι' αυτό ήταν δύο πρωταθλητές, η Βούλα Πατουλίδου, εκπρόσωπος του στίβου και ο Πύρρος Δήμας, αρσιβαρίστας. Με τα χρυσά Ολυμπιακά τους μετάλλια κατόρθωσαν

---

³³⁵ «Stefka Kostadinova» (2004), Sports Reference LLC, New York, 2004.

³³⁶ Βουλγαρική Ολυμπιακή Επιτροπή (2016) Διαθέσιμο στο <http://bgolympic.org/%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F>, (Πρόσβαση στις 8 Σεπτεμβρίου 2016).

να θέσουν τις βάσεις για την αναβάθμιση της θέσης του αθλητισμού στη δημόσια σφαίρα της Ελλάδας.

Οι ανέλπιστες για το εύρος και την έκταση Ολυμπιακές επιτυχίες που ακολούθησαν, «ανάγκασαν» τους Έλληνες αξιωματούχους να παράσχουν προνόμια και δικαιώματα στους Ολυμπιονίκες της χώρας. Πρωταγωνιστικό ρόλο στον τομέα αυτό είχε το Ίδρυμα Λεβέντη, το οποίο αναγνωρίζοντας τα ελληνικά Ολυμπιακά επιτεύγματα θέλησε να τα επιβραβεύσει. Το Ίδρυμα, σε συνεργασία με την κρατική τότε υπόσταση της Ολυμπιακής Επιτροπής της χώρας, θέσπισε τις Υποτροφίες Ολυμπιακής Προετοιμασίας και από το 1999 που ξεκίνησε η χορήγησή τους, προσέφερε πάνω από 450 υποτροφίες, δίνοντας τη δυνατότητα σε αθλητές και αθλήτριες ατομικών αθλημάτων από την Ελλάδα και την Κύπρο, να αφοσιωθούν απρόσκοπτα στην προετοιμασία για τους Ολυμπιακούς Αγώνες³³⁷.

Από το 2010, η Ελλάδα βρέθηκε στη δίνη μια βαθιάς οικονομικής ύφεσης που επηρέασε άμεσα και τον Ολυμπιακό προγραμματισμό. Η ΕΟΕ, ιδιαίτερα την τετραετία μετά από τους Ολυμπιακούς Αγώνες του Λονδίνου το 2012, δεν εισέπραξε ούτε ένα ευρώ από την Πολιτεία. Παράλληλα, κάθε χρόνο μειωνόταν η κρατική επιχορήγηση και τα χρήματα δεν επαρκούσαν ούτε για τη μισθοδοσία του προσωπικού της. Η κατάσταση είχε φθάσει σε οριακό επίπεδο και για τον λόγο αυτό έπρεπε να υιοθετηθούν άλλοι τρόποι απόκτησης. Προκρίθηκε μια καινοτόμος ιδέα του Προέδρου της ΕΟΕ, Σπύρου Καπράλου. Εφαρμόστηκε το πρόγραμμα «Υιοθετήστε έναν αθλητή στο δρόμο για το Ρίο» με εταιρίες, τράπεζες και φυσικά πρόσωπα να προβαίνουν σε άμεσες χορηγίες. Το πρόγραμμα ξεκίνησε το 2014 και γνώρισε μεγάλη επιτυχία με περίπου 55 αθλητές να βρίσκουν πολύτιμη στήριξη στην προσπάθειά τους για πρόκριση στην Ολυμπιακή διοργάνωση του Ρίο το 2016. Λόγω της ευρείας αποδοχής, η δράση «Υιοθετήστε έναν αθλητή» συνεχίστηκε εν όψει και των επόμενων Ολυμπιακών Αγώνων του Τόκιο το 2020.³³⁸ Όσον αφορά θέματα ισότητας, σημειώνεται το πρόγραμμα «Make Place for One More Woman». Στο πρόγραμμα ενώνουν τις δυνάμεις τους Ολυμπιονίκες, πρωταθλήτριες, μέλη του Ολυμπιακού Κινήματος, διοικητικά στελέχη του αθλητισμού και προσωπικότητες, με

³³⁷ Ίδρυμα Λεβέντη (2019) Διαθέσιμο στο <https://www.leventisfoundation.org/olympic-awards>, (Πρόσβαση στις 8 Σεπτεμβρίου 2019).

³³⁸ Κυπριακό Πρακτορείο Ειδήσεων (2018) Συνέντευξη του Προέδρου της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής Σπύρου Καπράλου, 6 Φεβρουαρίου.

σκοπό να δημιουργηθεί χώρος, για μια ακόμη γυναίκα στον αθλητισμό. Το «Make Place for One More Woman», αποτελεί έμπνευση της Προέδρου του Συλλόγου Ελλήνων Ολυμπιονικών, Βούλας Κοζομπόλη, ως απόρροια της λήψης του βραβείου από την ίδια «Γυναίκα και Αθλητισμός», από τη ΔΟΕ. Η πρώτη δράση του προγράμματος εντάσσεται στον άξονα της συμβουλευτικής και αφορά σεμινάριο mentoring, το οποίο προσφέρει γνώσεις ορθής χρήσης των μεθόδων της συμβουλευτικής στους συνεργάτες του προγράμματος. Στη συνέχεια, οι μέντορες θα δουλεύουν με αθλήτριες για να τις καθοδηγήσουν και να τις παρακινήσουν να ασχοληθούν με τις διοικητικές δομές του αθλητισμού³³⁹.

Εκτός από τα Ολυμπιακά προγράμματα που αφορούσαν άμεσα ή έμμεσα τους Έλληνες αθλητές, η Ελλάδα προχώρησε στη δημιουργία του δικού της Ολυμπιακού εκπαιδευτικού της πυλώνα, της Ελληνικής Ολυμπιακής Ακαδημίας. Το παράδοξο είναι πως ενώ αυξημένος αριθμός κρατών από ολόκληρο τον κόσμο είχε ιδρύσει εδώ και τρεις τουλάχιστον δεκαετίες τις Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες τους, η γενέθλια γη των Ολυμπιακών Αγώνων δεν διέθετε τη δική της. Μία αιτία είναι ότι η δεν ήταν απαραίτητη η ίδρυση της Ελληνικής Ακαδημίας, καθώς στην Ελλάδα εδρεύει η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία, η οποία είχε ενσωματώσει και τα ελληνικά εκπαιδευτικά δρώμενα.

Η Εθνική Ολυμπιακή Ακαδημία της Ελλάδας ιδρύθηκε στις 9 Οκτωβρίου του 2001, αλλά κατά τα χρόνια ακολούθησαν δεν παρουσίασε έργο στο πεδίο της Ολυμπιακής Παιδείας. Σύμφωνα με τις γραφόμενα στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως: «Η τακτική Επιτροπή Εθνική Ολυμπιακή Ακαδημία (ΕΘΝ.Ο.Α.), η οποία λειτουργεί στην Εθνική Ολυμπιακή Επιτροπή (Ε.Ο.Ε.), καθίσταται ίδιο νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου με την επωνυμία "Εθνική Ολυμπιακή Ακαδημία" ("ΕΘΝ.Ο.Α.") και έδρα στην Αθήνα. Το νομικό αυτό πρόσωπο εποπτεύεται από τον Υπουργό Πολιτισμού»³⁴⁰. Η ανάληψη της ηγεσίας της Εθνικής Ακαδημίας από τον Ισίδωρο Κούβελο, σήμανε την επαναλειτουργία και την ουσιαστική επανίδρυσή της, στις 14 Ιουλίου 2009. Ο ρόλος της είναι να υλοποιεί προγράμματα Ολυμπιακής εκπαίδευσης και να διδάσκει τις Ολυμπιακές Αξίες στην ελληνική νεολαία, μεταφέροντας τα μηνύματα της ειρήνης μέσω του αθλητισμού. Την 11^η Απριλίου του

³³⁹ Κοζομπόλη, Β. (2020) Πρόεδρος του Make Place for One More Woman, Αθήνα, 23 Φεβρουαρίου, Προσωπική Συνέντευξη.

³⁴⁰ Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ΦΕΚ 228/Α/9-10-2001, Νόμος 2947/2001 : Θέματα Ολυμπιακής Φιλοξενίας Έργων Ολυμπιακής υποδομής και άλλες διατάξεις.

2014, η Ελληνική Ολυμπιακή Ακαδημία έγραψε το όνομά της στο βιβλίο των Ρεκόρ Γκίνες με τη καινοτόμα δράση που είχε θέσει στόχο να σχηματιστεί ένα τεράστιο λευκό περιστέρι της ειρήνης με χάρτινα караβάκια από 45.000 παιδιά, στο Καλλιμάρμαρο Στάδιο της Αθήνας. Τα πανανθρώπινα και διαχρονικά μηνύματα της ειρήνης, της φιλίας, της συνεργασίας, της αλληλεγγύης και της συναδέλφωσης των λαών έστειλαν οι μαθητές και οι μαθήτριες από σχολεία όλης της χώρας.

Το έργο της Ολυμπιακής Ακαδημίας προχώρησε στη διανομή του βιβλίου «Ολυμπιακές Αξίες. Από την Ολυμπία σε ολόκληρο τον κόσμο. Ένα μαγικό ταξίδι». Το βιβλίο, που έχει ως κεντρικούς ήρωες τον Ακάδημο, τη Νίκη και τον Άριστο, προσφέρεται στους μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να διδαχθούν μέσα από το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό παραμύθι, την Ολυμπιακή Ιστορία και τις Αξίες του Ολυμπισμού, όπως είναι η ειρήνη και η συναδέλφωση³⁴¹.

Σε άμεση και διαρκή συνεργασία με όλους τους επίσημους Ολυμπιακούς θεσμούς της Ελλάδας, βρίσκεται και ο Σύλλογος Ελλήνων Ολυμπιονικών, ο οποίος ιδρύθηκε το 1985. Η δημιουργία του Συλλόγου ξεκίνησε από μία ιδέα του Ολυμπιονίκη της Πάλης στους Ολυμπιακούς του Λος Άντζελες 1984, Δημήτρη Θανόπουλου, την οποία υιοθέτησαν τέσσερις από τους πρώτους μεταπολεμικά Ολυμπιονίκες μας: ο Ολυμπιονίκης της Μελβούρνης Γιώργος Ρουμπάνης, ο Ολυμπιονίκης του Μεξικό και του Μονάχου Πέτρος Γαλακτόπουλος, ο Ολυμπιονίκης της Ρώμης Γιώργος Ζαΐμης, ο Ολυμπιονίκης της Μόσχας Στέλιος Μυγιάκης και ο Ολυμπιονίκης της Μόσχας, του Λος Άντζελες και της Ατλάντα Τάσος Μπουντούρης. Το σωματείο που απαρτίζεται από μέλη που μετείχαν σε Ολυμπιακούς Αγώνες, προωθεί φιλανθρωπικές, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες. Το πρόγραμμα «Αθλητικός Προσανατολισμός» υλοποιήθηκε τον Μάρτιο του 2013 για πρώτη φορά στον Πειραιά. Κατά τη διάρκεια της δράσης, οι μαθητές των Δημοτικών και Γυμνάσιων Σχολείων της χώρας, έρχονται σε επαφή με τα Ολυμπιακά Αθλήματα μέσω μίας βιωματικής και παιγνιώδους διαδικασίας, με τους Ολυμπιονίκες να παρουσιάζουν την ιστορία και τα μυστικά τους. Από το 2017, το πρόγραμμα

---

³⁴¹ Κλοκώνα, Ι. (2015) *Ολυμπιακές Αξίες. Από την Ολυμπία σε ολόκληρο τον κόσμο. Ένα μαγικό ταξίδι*, Αθήνα: Εκδ. Άγκυρα, σσ. 45-69.

εξελίχθηκε και ταξιδεύει σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια, με ιδιαίτερη έμφαση στις ακριτικές περιοχές³⁴².

Το άλλο μεγάλο πρόγραμμα των Ελλήνων Ολυμπιονικών, το «Αγωνιζόμαστε για την Ελπίδα, Κερδίζουμε τη Ζωή», είναι ένα πρόγραμμα αρωγής των καρκινοπαθών παιδιών. Ο στόχος του προγράμματος είναι - μέσω της διοργάνωσης αθλητικών δρώμενων και τουρνουά - οι Ολυμπιονίκες να παρακινήσουν το φίλαθλο κοινό να γίνει Δότης Μυελού των Οστών. Ο Σύλλογος ήταν ο πρώτος φορέας που δήλωσε στην Πρόεδρο της «Ελπίδας» και Πρέσβειρα Καλής Θέλησης της UNESCO, Μαριάννα Βαρδινογιάννη, τη διάθεσή του να συνδράμει ουσιαστικά σε όλη αυτή την προσπάθεια, με αποτέλεσμα οι Έλληνες Ολυμπιονίκες να χαρακτηριστούν Πρεσβευτές του σωματείου³⁴³.

5.3.4. Ρουμανία

Η Ρουμανία, στο μεταίχμιο των σημαντικών πολιτικών μεταβολών, κλήθηκε να ισορροπήσει στον αθλητικό τομέα, ανάμεσα στην πλούσια παρακαταθήκη των Ρουμάνων Ολυμπιονικών και τις προκλήσεις της νέας περιόδου. Όπως ήταν αναμενόμενο, οι νέοι ηγέτες του ρουμανικού Ολυμπισμού προέρχονταν από το σοσιαλιστικό σύστημα. Συνέχισαν να λειτουργούν την Ολυμπιακή Επιτροπή σύμφωνα με το σύγχρονο και φιλελεύθερο σκεπτικό, αλλά παράλληλα και με το προσήκοντα σεβασμό στην Ολυμπιακή προίστορία της χώρας.

Πρακτικά, αυτό μεταφράστηκε με τον εορτασμό των δύο μεγάλων ιστορικών επετείων της Εθνικής ΟΕ. Έχοντας ως έτος ίδρυσης το 1914, η Ρουμανία γιόρτασε αρχικά με ιδιαίτερες τιμές τη συμπλήρωση 90 χρόνων λειτουργία της Επιτροπής το 2004, με προσκεκλημένο τον τότε Πρόεδρο της ΔΟΕ, Ζακ Ρογκ. Το ίδιο συνέβη και δέκα χρόνια μετέπειτα, όταν το 2014 συμπληρώνονταν τα 100 έτη από την πρώτη λειτουργία της Επιτροπής. Ο εορτασμός της χρυσής επετείου ήταν ιδιαίτερα μεγαλοπρεπής, καθώς στις εκδηλώσεις έλαβαν μέρος υψηλόβαθμα στελέχη του

---

³⁴² Το ίδιο.

³⁴³ Σύλλογος Ελλήνων Ολυμπιονικών (2017) Διαθέσιμο στο <http://www.olympicwinners.gr/index.php?Mid=4&Sid=19>, (Πρόσβαση στις 11 Μαρτίου 2018).

παγκόσμιου Ολυμπιακού Κινήματος, με επικεφαλής τον Γερμανό Πρόεδρο της ΔΟΕ, Τόμας Μπαχ³⁴⁴.

Υπάρχουν πάντως και οι αρνητικές πτυχές της σύγχρονης διεθνούς αθλητικής παρουσίας της Ρουμανίας, σε επίπεδο αθλητικών επιτυχιών. Η ρουμανική Ολυμπιακή ομάδα στους Αγώνες του Ρίο της Βραζιλίας το 2016 κατέρριψε κάθε άλλο προηγούμενο αρνητικό ρεκόρ, καθώς κατέκτησε μόλις τέσσερα Ολυμπιακά μετάλλια³⁴⁵. Για άλλα κράτη, η συγκεκριμένη κατοχή μεταλλίων ίσως να αποτελούσε τεράστια επιτυχία, για τη Ρουμανία όμως που είχε σημειώσει πολλαπλάσιες Ολυμπιακές διακρίσεις, ήταν η απόλυτη αποτυχημένη εμφάνιση. Η απόδοση του Ρίο ήταν η χειρότερη μετά από τους Ολυμπιακούς Αγώνες του Ελσίνκι το 1952³⁴⁶.

Στον τομέα της Ολυμπιακής εκπαίδευσης η Ρουμανία εισήλθε δυναμικά στο επίκεντρο των Εθνικών Ολυμπιακών Ακαδημιών, μετά από την ίδρυση της Ρουμανικής Ολυμπιακής Ακαδημίας στις 21 Μαρτίου 1991. Η λειτουργία της προτάθηκε και υπερψηφίστηκε από την Ολομέλεια της ΟΕ της χώρας. Ο χαρακτήρας της Ακαδημίας, σύμφωνα με το καταστατικό της, είναι εκπαιδευτικός, κοινωνικός, πολιτιστικός, αθλητικός, ανθρωπιστικός, μη κερδοσκοπικός και μη πολιτικός. Ο ρόλος της Ολυμπιακής Ακαδημίας της Ρουμανίας επικεντρώνεται στην ανάπτυξη και προώθηση των Αρχών του Ολυμπισμού, του Ολυμπιακού Πνεύματος και των Ολυμπιακών Ιδεωδών, στη διάδοση του «ευ αγωνίζεσθαι», στην καταπολέμηση όλων των μορφών διακρίσεων και της βίας στον αθλητισμό και στην αντιμετώπιση της χρήσης των απαγορευμένων ουσιών από τους αθλητές³⁴⁷.

Μεγάλη βαρύτητα από την Ακαδημία έχει δοθεί στην αποκέντρωση. Στην Ρουμανία υπάρχουν 48 υποεπιτροπές, οι οποίες καλύπτουν ολόκληρη την επικράτεια της χώρας. Διοργανώνονται σε ετήσια βάση δραστηριότητες όπως: εικονικοί Ολυμπιακοί Αγώνες, διαγωνισμοί με θέμα «Όποιος γνωρίζει τον Ολυμπισμό, κερδίζει!», τα Ολυμπιακά σύμβολα και η σημασία τους, Ολυμπιακή Εκεχειρία. Ο εορτασμός της Ολυμπιακής Ημέρας στη Ρουμανία, έχει γίνει πλέον θεσμός με

---

³⁴⁴ Ρουμανική Ολυμπιακή Επιτροπή (2017) Διαθέσιμο στο <http://www.cosr.ro/despre-noi/conducere/adunarea-generala>, (Πρόσβαση στις 17 Νοεμβρίου 2017).

³⁴⁵ ΔΟΕ (2017) Διαθέσιμο στο <https://www.olympic.org/olympic-results>, (Πρόσβαση στις 2 Φεβρουαρίου 2017).

³⁴⁶ Το ίδιο.

³⁴⁷ Sterea, A. (2014) «The Romanian Olympic Academy», στο International Session for Directors of NOA's, Ancient Olympia, 11-18 May. Προσωπική συμμετοχή.

λαμπρές εκδηλώσεις. Από το 1983 κάθε χρόνο στις 23 Ιουνίου, η ρουμανική πόλη του Μπρασόφ αποτελεί το επίκεντρο των συγκεκριμένων δράσεων. Πρόκειται για μία Ολυμπιακή πανδαισία με πρωταγωνιστές τα παιδιά, με παιχνίδια που προωθούν το Fair Play, τον αλληλοσεβασμό και τη φιλία. Οι δραστηριότητες που ξεχωρίζουν είναι η πιστή αναπαράσταση των Αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων και ο Μαραθώνιος ποδηλασίας συνολικής έκτασης 42 χιλιομέτρων, με αφετηρία το Μπρασόφ και τερματισμό την πόλη της Σιρνέα.

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων, αναφέρθηκε πρωτίτερα ότι η εμφάνιση των Ρουμάνων αθλητών στη διοργάνωση του 2016 στο Ρίο ήταν αποτυχημένη. Στην αντίπερα όχθη, εξαιρετικές ήταν οι αποδόσεις και η συγκομιδή των Ολυμπιακών μεταλλίων για τη Ρουμανία στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Σύδνεϋ το 2000. Εις ανάμνηση αυτών των επιτυχιών, οι Ρουμάνοι κατασκεύασαν ένα υπερσύγχρονο αθλητικό κέντρο με την ονομασία «Σύδνεϋ 2000». Το κέντρο διέθετε αρχικά τα χαρακτηριστικά ενός απλού συγκροτήματος αναψυχής, το οποίο όμως εξελίχθηκε σε ένα μοντέρνο αθλητικό κέντρο σχεδιασμένο με διεθνή πρότυπα, το οποίο δύναται να παρέχει υψηλές υπηρεσίες σε αθλητές όλων σχεδόν των αθλημάτων. Το συγκρότημα βρίσκεται 33 χιλιόμετρα βόρεια του Βουκουρεστίου και ανά τακτά χρονικά διαστήματα φιλοξενεί διάφορα κλιμάκια των εθνικών ομάδων της Ρουμανίας³⁴⁸.

5.3.5. Τουρκία

Η σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας έχει τις ρίζες της στο 1908, όταν και ιδρύθηκε η Ολυμπιακή Επιτροπή της χώρας, η οποία επίσημα αναγνωρίστηκε από τη ΔΟΕ το 1911, αποτελώντας έτσι το 13^ο μέλος της. Με το πέρασμα των ετών εντασσόταν σε συναφείς οργανισμούς, όπως το 1975 στις Ευρωπαϊκές Ολυμπιακές Επιτροπές και το 1979 στην Ένωση των Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών³⁴⁹.

Η έλευση της μεταψυχροπολεμικής εποχής, βρήκε την αθλητική Τουρκία σε καθεστώς πλήρους αυτονομίας από την κεντρική πολιτική διακυβέρνηση, με την

---

³⁴⁸ Το ίδιο.

³⁴⁹ İstanbulluoğlu, A. (2005) *Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi 'nin 100 Yılı*, İstanbul, σελ. 98.

Εθνική ΟΕ να μετατρέπεται σε μη κερδοσκοπικό οργανισμό. Παρ' όλη την αυτοδιάθεσή της συνεργάζεται στενά με τις κρατικές αρχές, με σκοπό την προώθηση του Ολυμπισμού και του αθλητισμού και την έμπνευση της νεολαίας με πρότυπα και ιδανικά από το πεδίο των πρωταθλητών.

Η σύγχρονη παρουσία της Τουρκίας στο Ολυμπιακό Κίνημα έχει γίνει δημοφιλής στο ευρύ κοινό. Στην κορυφή των δραστηριοτήτων βρίσκεται το πρόγραμμα για την Ολυμπιακή Προετοιμασία των Τούρκων αθλητών. Οι γηγενείς και οι εκ μεταγραφής πρωταθλητές έχουν στη διάθεσή τους όλα τα προνόμια από το συγκεκριμένο πρόγραμμα, όπως οικονομική ενίσχυση, ισχυρούς χορηγούς και σημαντικές διευκολύνσεις στο επαγγελματικό πεδίο. Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, η Τουρκία έχει επενδύσει και σε αθλήματα στα οποία δεν είχε μεγάλη αθλητική παράδοση και όχι μόνο στο ισχυρό της πεδίο, των δυναμικών αθλημάτων. Επίσης, αποδίδονται στη Τουρκική ΟΕ κονδύλια για τους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες, τους Θερινούς και Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες Νέων, τους Ευρωπαϊκούς Αγώνες υπό την αιγίδα της ΔΟΕ, τους Μεσογειακούς Αγώνες και τις Χειμερινές και Θερινές εκδηλώσεις των Ευρωπαϊκών Φεστιβάλ Νεότητας. Επιπρόσθετα, διοργανώνονται ανά τακτά χρονικά διαστήματα, σεμινάρια του αποκαλούμενου «Προγράμματος Υποστήριξης», τα οποία περιλαμβάνουν: υλοποίηση τεχνικών μαθημάτων στον τομέα του Ολυμπισμού, μετεκπαίδευση των εθνικών προπονητών στο εξωτερικό, διεξαγωγή προπονητικών κατασκηνώσεων για αθλητές υψηλού επιπέδου, εκπαίδευση σε θέματα ντόπινγκ, διατροφής, διαχείρισης αθλητικής καριέρας και ψυχολογίας³⁵⁰.

Η Τουρκία αποτελεί ένα κράτος με μεγάλο ποσοστό νέων, σύμφωνα με τα παγκόσμια δημογραφικά στοιχεία, με τον μέσο όρο του πληθυσμού να κυμαίνεται στα 27 έτη. Συνεπώς, η Εθνική ΟΕ και η Ακαδημία εκπονούν ειδικά προγράμματα για τη νεολαία. Οι δραστηριότητες ξεκινούν από τα σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και περιλαμβάνουν την ανάπτυξη της φιλοσοφίας για την ενασχόληση με τη γυμναστική από τα πρώτα κιόλας χρόνια των μικρών μαθητών, την εφαρμογή ασκήσεων για την φυσική, συναισθηματική, νοητική, κοινωνική και αθλητική ανάπτυξή τους, τη διάδοση των Ολυμπιακών Αξιών και την ενθάρρυνση για την

---

³⁵⁰ Τουρκική Ολυμπιακή Επιτροπή (2019) Διαθέσιμο στο <https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Detail/Guncel/14/1>, (Πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2019).

αγωνιστική συμμετοχή³⁵¹. Τα προγράμματα του Ολυμπιακού Κινήματος της Τουρκίας για τους μαθητές είναι ευρέως διαδεδομένα, καθώς υπολογίζεται ότι 150.000 μαθητές συμμετέχουν σε αυτά ανά έτος, ενώ στα δώδεκα χρόνια υλοποίησης των συγκεκριμένων δράσεων, δύο εκατομμύρια νεαροί μαθητές έχουν άμεση συμμετοχή σε αυτές. Η Ολυμπιακή Επιτροπή επιθυμώντας να τιμήσει και να προωθήσει το ρόλο της μητέρας στη γαλούχηση των νεαρών παιδιών στον αθλητισμό, εφαρμόζει το πρόγραμμα «Ολυμπιακές Μητέρες» σε συνεργασία με γνωστή πολυεθνική εταιρία³⁵².

Τα νέα δεδομένα αναφορικά με την παγκόσμια προσφυγική κρίση, οδήγησαν τους Ολυμπιακούς οργανισμούς της Τουρκίας να προσαρμόσουν τις ανάγκες και τις προοπτικές τους σχετικά με το θέμα των μεταναστών, που είναι ιδιαίτερα οξύ. Με απόφαση της ΟΕ της Τουρκίας ξεκίνησε το πρόγραμμα στήριξης των μικρών προσφυγόπουλων από τη Συρία, τα οποία έχουν βρει καταφύγιο στην τουρκική επικράτεια. Σε στενή συνεργασία με μεγάλους Δήμους, προσφέρονται αθλητικές και ψυχαγωγικές υπηρεσίες στα παιδιά των μεταναστών, με στόχο τη βελτίωση της φυσικής και κοινωνικής τους ανάπτυξης. Κατά τη διάρκεια των προγραμμάτων, υπάρχει μεικτή ισότιμη ενασχόληση 300 παιδιών (150 Τούρκων και 150 Σύριων) ηλικίας από 6 μέχρι και 12 ετών, τα οποία λαμβάνουν μέρος σε προπονήσεις και αγώνες σε τοπικό επίπεδο. Άλλες αξιοσημείωτες δράσεις: εορτασμός της Ολυμπιακής Ημέρας στις 23 Ιουνίου κάθε έτους, δραστηριότητες της Επιτροπής του Fair Play που απασχολεί 40 Πανεπιστημιακά Ιδρύματα, καταπολέμηση του ντόπινγκ και την έκδοση βιβλίων στο επιστημονικό πεδίο του Ολυμπισμού και του αθλητισμού³⁵³.

---

³⁵¹ Demirhan, G. (2013) «Physical education in Turkey in the context of society with the culture of movement», Physical education and health global perspectives and best practice, Urbana: Sagamore Publishing, σσ. 441-455.

³⁵² Το ίδιο.

³⁵³ Τουρκική Ολυμπιακή Επιτροπή (2016) Διαθέσιμο στο <http://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Detail/Activities/Sports-Culture-and-Olympic-Education-Project/14/1/1>, (Πρόσβαση στις 18 Δεκεμβρίου 016).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΟΛΥΜΠΙΣΜΟΥ

6.1. Αθήνα, Ολυμπιακή πόλη

6.1.1. Ο φάκελος υποψηφιότητας για το 2004³⁵⁴

Έξι χρόνια μετά από την αποτυχία της ανάληψης των Ολυμπιακών Αγώνων του 1996, η ελληνική κυβέρνηση θεώρησε ότι οι συνθήκες για μια νέα προσπάθεια διεκδίκησης ήταν ευνοϊκότερες και οι πιθανότητες τελικής επικράτησης περισσότερες. Τον Απρίλιο του 1996 ξεκίνησε η διεκδίκηση των Αγώνων του 2004, με τη σύσταση επιτροπής διεκδίκησης Ολυμπιακών Αγώνων για το 2004, από τον Πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Σημίτη³⁵⁵. Η επιτροπή ήταν δωδεκαμελής και ως επικεφαλής ορίστηκε η Γιάννα Αγγελοπούλου-Δασκαλάκη, ενώ την εποπτεία της ανέλαβε ο Υφυπουργός Πολιτισμού, αρμόδιος για θέματα αθλητισμού, Ανδρέας Φούρας³⁵⁶.

Η πρώτη μάχη για την ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 δόθηκε τον Μάρτιο του 1997. Η ΔΟΕ επέλεξε την Αθήνα ανάμεσα στις πέντε επικρατέστερες πόλεις, οι οποίες θα διεκδικούσαν λίγους μήνες αργότερα την ανάληψη της διοργάνωσης. Η πρόοδος των αθλητικών εγκαταστάσεων και το δυναμικό πολιτιστικό πρόγραμμα αποτέλεσαν τα κύρια πλεονεκτήματα της ελληνικής Επιτροπής διεκδίκησης, παράλληλα όμως υπήρχαν και σοβαρά ζητήματα που θα έπρεπε να επιλυθούν, όπως η ατμοσφαιρική ρύπανση, το κυκλοφοριακό πρόβλημα και το ανεπαρκές αεροδρόμιο.

Η Ρώμη αποτελούσε τον πιο αξιόμαχο αντίπαλο της Αθήνας, ενώ την τελική πεντάδα των υποψήφιων πόλεων συμπλήρωναν το Κέιπ Τάουν, το Μπουένος Άιρες και η Στοκχόλμη. Σύμφωνα με τη μελέτη την οποία συνέταξε ομάδα επιστημόνων για λογαριασμό της Επιτροπής διεκδίκησης, η Αθήνα διέθετε σοβαρά συγκριτικά πλεονεκτήματα έναντι των τεσσάρων άλλων πόλεων. Αυτά ήταν: 1) Η πολιτική σταθερότητα και η συγκέντρωση της αποδοχής των πολιτών, σε αντίθεση με τη Στοκχόλμη, όπου ομάδες του πληθυσμού εξέφραζαν τη διαφωνία τους ακόμη και με

---

³⁵⁴ Θεοδωράτος, Η. (2003) *Νομικά ζητήματα από την προετοιμασία των Ολυμπιακών Αγώνων, Ολυμπιακοί Αγώνες -Ζητήματα Δημοσίου Δικαίου*, Αθήνα: Εκδ, Σάκκουλα, σσ. 63-79.

³⁵⁵ Αυθίνος, Γ. και Γαργαλιάνος, Δ. (2003) *Οργάνωση Ολυμπιακών Αγώνων*, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Αθήνα, σσ. 58-62.

³⁵⁶ Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ΦΕΚ Β 293 2.5.96, Αριθμ. Υ 339, Σύσταση Επιτροπής Διεκδίκησης Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 2004.

δυναμικές ενέργειες, 2) Η πληρέστερη αθλητική υποδομή (με έτοιμο το 75% των απαιτούμενων αθλητικών εγκαταστάσεων) με σύγχρονες εγκαταστάσεις και εξοπλισμό, 3) το υψηλότερο επίπεδο ασφάλειας, την ίδια ώρα όπου το Κέιπ Τάουν και το Μπουένος Άιρες κρατούσαν σταθερά τις πρώτες θέσεις στην κατάταξη των πόλεων με τη μεγαλύτερη εγκληματικότητα, 4) Καλύτερες κλιματολογικές συνθήκες, με χαμηλά ποσοστά υγρασίας, ελάχιστο ως μηδενικό ποσοστό βροχοπτώσεων τον Αύγουστο (όταν η Στοκχόλμη και το Μπουένος Άιρες έχουν βροχοπτώσεις πενταπλάσιες της Αθήνας) και θερμοκρασία ιδανική για αθλητικές συναντήσεις.³⁵⁷

Η ελληνική αποστολή μετέβη στις 5 Σεπτεμβρίου 1997 στη Λωζάνη της Ελβετίας, όπου στο πλαίσιο της 106^{ης} συνόδου της ΔΟΕ θα επιλεγόταν η νικητήρια πόλη για τη διοργάνωση του 2004. Με την έναρξη της ψηφοφορίας, από τα 107 παρόντα μέλη της ΔΟΕ άρχισαν να επαληθεύονται τα προγνωστικά. Η πρώτη πόλη που αποκλείστηκε ήταν το Μπουένος Άιρες και ακολούθησε η Στοκχόλμη. Στον τρίτο γύρο της ψηφοφορίας, όπως και στους προηγούμενους, η Αθήνα έλαβε τις περισσότερες ψήφους και μετά την αποχώρηση του Κέιπ Τάουν, απέμειναν η Αθήνα και η Ρώμη. Η Αθήνα απέσπασε 66 ψήφους, ενώ η ιταλική πρωτεύουσα 41. Όπως σχολίασε Έλληνας δημοσιογράφος την επόμενη ημέρα της ψηφοφορίας: «Αυτή τη φορά η Αθήνα είχε και πάθος και καλό φάκελο»³⁵⁸.

Αρκετοί υποστήριζαν ότι η ΔΟΕ ήταν υποχρεωμένη να εμπιστευθεί αυτή τη φορά την Ελλάδα. Οι δηλώσεις του Ολυμπιονίκη Κωνσταντίνου Προύσαλη είναι χαρακτηριστικές: «Μας το χρωστούσαν και είχε πλέον φτάσει η ώρα οι Αγώνες να επιστρέψουν στο σπίτι τους»³⁵⁹. Αλλά και διεθνώς, η επικράτηση της Αθήνας προκάλεσε θετικά σχόλια. Ο Πρόεδρος της ΔΟΕ, Χουάν Αντόνιο Σάμαρανκ, είχε αναφέρει: «Στην Αθήνα μπορείς να πεις μια φορά όχι, δεν μπορείς όμως και δεύτερη»³⁶⁰. Αξιοσημείωτη είναι και αντίδραση της πλευράς των ηττημένων πόλεων στην τελική φάση της ψηφοφορίας. Ο Ιταλός Πρωθυπουργός Ρομάνο Πρόντι, αφηφώντας τις ενδεχόμενες πολιτικές αντιδράσεις στο εσωτερικό της χώρας του, δήλωσε: «Με ιδιαίτερη συμπάθεια δεχόμαστε την επιλογή της Αθήνας να διοργανώσει

³⁵⁷ «Ο απόρρητος φάκελος του 2004» (1997) Το Βήμα, Αθήνα, 17 Αυγούστου, σελ. Α03.

³⁵⁸ Παπαδογιάννης, Ν. (1997) «Νενικήκαμεν», Ελευθεροτυπία, Αθήνα, 6 Σεπτεμβρίου, σελ. 51.

³⁵⁹ Προσωπική συνέντευξη (2008) Θεσσαλονίκη, 12 Μαΐου.

³⁶⁰ Status (1998) Αθήνα, έκδοση Οκτωβρίου, σελ. 10.

τους Αγώνες, στη χώρα που γεννήθηκαν»³⁶¹. Στο ίδιο πνεύμα και οι δηλώσεις του μέλους της ΔΟΕ και Πρόεδρου της Ολυμπιακής Ακαδημίας της Νότιας Αφρικής, Σαμ Ραμσάμι: «Κάθε υποψήφια πόλη έχει πιθανότητες να κερδίσει, όμως η Αθήνα αυτή τη φορά είχε αναμφισβήτητα πολύ καλύτερο φάκελο από τον αντίστοιχο του 1996»³⁶².

6.1.2. Τα Ολυμπιακά έργα

Μια σειρά από προκλήσεις και δύσκολες παρεμβάσεις, όπως η αποπεράτωση των αθλητικών εγκαταστάσεων και των υπόλοιπων Ολυμπιακών έργων, έπρεπε να αρχίσουν να εκτελούνται. Το εγχείρημα δεν ήταν καθόλου εύκολο, καθώς τα έργα θα έπρεπε να κατασκευασθούν και να παραδοθούν σε προκαθορισμένα χρονοδιαγράμματα και να χαρακτηρίζονται ως φιλικά προς το περιβάλλον³⁶³. Η Αθήνα είχε μετατραπεί σε ένα απέραντο εργοτάξιο, ενώ και στις άλλες Ολυμπιακές πόλεις (Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο και Βόλο), άρχισαν να εκτελούνται σημαντικά έργα. Συνολικά 57 βασικά έργα βρίσκονταν σε εξέλιξη. Το πρόγραμμα περιελάμβανε ειδικότερα³⁶⁴ :

- 24 Ολυμπιακά αθλητικά έργα
- 2 Ολυμπιακά έργα επικοινωνιών
- 14 Ολυμπιακά οδικά έργα
- 3 μεγάλα έργα μεταφορών (Τραμ, Προαστιακός Σιδηρόδρομος, Επέκταση Μετρό)
- Το Κέντρο Διαχείρισης Κυκλοφορίας
- Το Ολυμπιακό Χωριό
- 7 χωριά Τύπου και

---

³⁶¹ «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αθήνα!» (1997) Ελευθεροτυπία, Αθήνα, 6 Σεπτεμβρίου, σελ. 4.

³⁶² Προσωπική συνέντευξη (2008) Αρχαία Ολυμπία, 24 Ιουλίου.

³⁶³ Σκιαδάς, Νεώτερη, ό.π., σελ. 497.

³⁶⁴ Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος (2002) Ενημερωτικό Δελτίο, Τεύχος 2216, Αθήνα, 30 Σεπτεμβρίου, σελ. 54.

- 5 έργα της ΔΕΗ.

Παράλληλα, σχεδιάστηκε ένα μεγάλο πρόγραμμα για την ασφάλεια των Αγώνων, την αναβάθμιση των μέσων μαζικής μεταφοράς και τη φιλοξενία δημοσιογράφων και επισκεπτών. Στις Ολυμπιακές πόλεις και ιδιαίτερα στην πρωτεύουσα, έπρεπε να κατασκευαστούν -εντός αυστηρών χρονοδιαγραμμάτων - οι αθλητικές εγκαταστάσεις που θα φιλοξενούσαν τα αγωνίσματα της 28^{ης} Σύγχρονης Ολυμπιάδας. Αναλυτικότερα³⁶⁵:

- Η παράκτια ζώνη του λεκανοπεδίου (Καλλιθέα, Μοσχάτο, Νέο Φάληρο) από τον Ιππόδρομο, μέχρι το στάδιο Καραϊσκάκη. Η συγκεκριμένη εγκατάσταση ήταν προγραμματισμένη να ολοκληρωθεί το 2002 και θα φιλοξενούσε κατά την διάρκεια των Αγώνων δέκα διαφορετικά αθλήματα. Παράλληλα, στον ίδιο χώρο θα λειτουργούσε το Συγκρότημα Πολλαπλών Χρήσεων, στις αίθουσες του οποίου θα διεξάγονταν οι προκριματικοί και τελικοί αγώνες των ατομικών και ομαδικών αθλημάτων
- Το Ολυμπιακό Κέντρο Άρσης Βαρών, το επονομαζόμενο και «παλατάκι» της άρσης βαρών στην περιοχή της Νίκαιας. Το έργο ήταν προγραμματισμένο να παραδοθεί μέσα στο 2000 και θα είχε συνολική χωρητικότητα 5.000 θέσεων
- Το Συγκρότημα της παραλιακής λεωφόρου του Αγίου Κοσμά, το οποίο προοριζόταν για την διεξαγωγή των ιστιοπλοϊκών αγώνων. Το έργο θα ήταν παραδοτέο το 2002
- Το Ολυμπιακό Κέντρο Ιππασίας και το Ολυμπιακό Κέντρο Τοξοβολίας στο Τατόι. Οι δύο εγκαταστάσεις θα ήταν έτοιμες προς χρήση το καλοκαίρι του 2002
- Το Αθλητικό Κέντρο Γαλασίου χωρητικότητας 6.000 θέσεων, με χρόνο παράδοσης την άνοιξη του 2002
- Το Ολυμπιακό Κέντρο Κωπηλασίας και Κανό, στον Σχοινιά. Ένα από τα πιο μεγάλα έργα το οποίο θα ήταν έτοιμο το 2003

---

³⁶⁵ Τσαούσης Κ. (1997) «Η νέα Αθήνα του 2004», Το Βήμα, Αθήνα, 07 Σεπτεμβρίου, σελ. Α06.

- Το Ολυμπιακό Κέντρο Σκοποβολής στην περιοχή του Μαρκοπούλου, πολύ κοντά από το νέο αεροδρόμιο των Σπάτων. Το έργο θα ολοκληρωνόταν το καλοκαίρι του 2002.

Τα Ολυμπιακά έργα και η πρόοδός τους, προκαλούσαν αρκετά συχνά αντιπαραθέσεις ανάμεσα στην κυβέρνηση και στα κόμματα της αντιπολίτευσης. Έναν χρόνο πριν από την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων, ο Κωνσταντίνος Σημίτης δήλωσε: «Όλα τα έργα θα ολοκληρωθούν έγκαιρα και η Ελλάδα θα είναι έτοιμη όταν διεξαχθούν οι Ολυμπιακοί Αγώνες»³⁶⁶.

Μεγάλο ερωτηματικό αποτελούσε η στάση που θα επεδείκνυαν οι πολίτες και ειδικότερα οι κάτοικοι του λεκανοπεδίου της Αττικής. Οι Έλληνες στην πλειοψηφία τους αγκάλιασαν τη προσπάθεια που γινόταν και αντιλήφθηκαν ότι ο θεσμός των Ολυμπιακών Αγώνων, αποτελούσε εθνικό κεφάλαιο για ολόκληρη την Ελλάδα. Αυτό αποτυπώθηκε και σε δύο μεγάλες πανελλαδικές δημοσκοπήσεις που διενεργήθηκαν πριν από τη διεξαγωγή των Αγώνων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της πρώτης, το 83,2% των Ελλήνων θεωρούσε τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας σπουδαίο γεγονός³⁶⁷. Ακόμη πιο αισιόδοξα ήταν τα ευρήματα της δεύτερης δημοσκόπησης. Οκτώ στους δέκα Έλληνες δήλωσαν ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες της Αθήνας αποτελούν για τους ίδιους πολύ σημαντικό γεγονός, επτά στους δέκα, ότι θα παρακολουθήσουν τους Αγώνες από την τηλεόραση και έξι στους δέκα, ότι ενδιαφέρονταν να παρακολουθήσουν κάποια αγωνίσματα από κοντά³⁶⁸.

Υπήρχαν πάντως και διαφορετικές απόψεις και αντιλήψεις, οι οποίες κατά κύριο λόγο εκφράστηκαν από την αριστερά κόμματα της Βουλής, καθώς και από φορείς της οικολογίας και της προστασίας του περιβάλλοντος. Αυτοί που αντιτάχθηκαν διατηρούσαν σοβαρές επιφυλάξεις, με επιχειρήματα που αφορούσαν στην προστασία των κοινόχρηστων χώρων και του πρασίνου, τη διαφάνεια των

³⁶⁶ Towards 2004 (2003) Εβδομαδιαία έκδοση του Αθηναϊκού Πρακτορείου Ειδήσεων σε συνεργασία με την Ο.Ε.Ο.Α. Αθήνα 2004, Τεύχος 39, Αθήνα, 18 Αυγούστου.

³⁶⁷ MRB (2004) Πανελλαδική δημοσκόπηση, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Αθήνα, 4 Ιανουαρίου, σελ. 36.

³⁶⁸ MRB, Research International, VPRC (2004) Πανελλαδική δημοσκόπηση της κοινοπραξίας εταιριών, Ελευθεροτυπία, Αθήνα, 20 Ιουλίου, σελ. 32.

δημοσίων έργων, την πλήρη εμπορευματοποίηση των Αγώνων και τη διασφάλιση των προσωπικών δεδομένων των πολιτών³⁶⁹.

6.1.3. Ο εθελοντισμός

Η συμβολή των εθελοντών στην διεξαγωγή κάθε διοργάνωσης Ολυμπιακών Αγώνων ήταν ανέκαθεν σημαντική και καταλυτική. Το γεγονός αυτό το γνώριζε η Οργανωτική Επιτροπή του «Αθήνα 2004» και έδωσε ιδιαίτερη σημασία στην προσέλκυσή τους. Αρχικά, υπήρχαν αρκετές επιφυλάξεις για το αν θα συγκεντρωνόταν ο αριθμός των εθελοντών που απαιτούνταν ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες.

Το έργο της Οργανωτικής Επιτροπής φάνηκε να βρίσκει εμπόδια, καθώς παρουσιάστηκαν απόψεις που απέτρεπαν τους πολίτες να συμμετάσχουν στο εθελοντικό πρόγραμμα της διοργάνωσης. Αξιοσημείωτο είναι το άρθρο γνωστού δημοσιογράφου, το οποίο αναφέρει ότι «*η Οργανωτική Επιτροπή της διοργάνωσης, δεν ζητά εθελοντές, αλλά κορόιδα*»³⁷⁰. Αλλά και τα δύο αριστερά κόμματα τάχθηκαν ανοιχτά κατά του εθελοντισμού και κάλεσαν τους πολίτες να μπούκοτάρουν τη συγκεκριμένη δράση. Ο Συνασπισμός της Αριστεράς έκανε λόγο για εθελοντισμό της εμποροπανήγυρης και τόνισε ότι «*εθελοντισμός δε σημαίνει να κουβαλάς πετσέτες και καφέδες σε μηχανές παραγωγής ρεκόρ*», ενώ το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας υποστήριξε ότι «*τα προσωπικά στοιχεία των εθελοντών θα δημιουργούσαν έναν άριστο μηχανισμό παρακολούθησης και ελέγχου χιλιάδων ανθρώπων για τις αστυνομικές αρχές*»³⁷¹.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες, όμως, λειτούργησαν σε συναισθηματικό επίπεδο για τους πολίτες. Σύμφωνα με στοιχεία της Οργανωτικής Επιτροπής, οι αιτήσεις για εθελοντική εργασία ανήλθαν σε 160.000, ξεπερνώντας κάθε προσδοκία, ενώ τελικά

---

³⁶⁹ Αλφιέρη, Σ. (1998) «Οι καπιταλιστικοί Ολυμπιακοί Αγώνες της Αθήνας», Αυγή, Αθήνα, 11 Φεβρουαρίου, σελ. 10.

³⁷⁰ Συρίγος, Φ. (2001) «Ζητούνται κορόιδα για τους Ολυμπιακούς Αγώνες», Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία Αθήνα, 23 Δεκεμβρίου, σελ. 59.

³⁷¹ Πασακυριάκος, Κ. (2001) «Εθελοντές και στον έλεγχο των προσωπικών τους στοιχείων», Ριζοσπάστης, Αθήνα, 4 Μαρτίου, σελ. 21.

αξιοποιήθηκαν 60.000 εθελοντές. Χαρακτηριστικό είναι ότι από τις συνολικές αιτήσεις που κατατέθηκαν, το 35% προερχόταν από κατοίκους που διαμένουν μόνιμα στο εξωτερικό³⁷². Οι επιλεγμένοι εθελοντές, αφού πέρασαν τα στάδια της προσωπικής συνέντευξης και της εκπαίδευσης, κλήθηκαν να επιλέξουν σε ποια περίοδο θα προσέφεραν τις υπηρεσίες τους. Οι χρονικές περίοδοι αφορούσαν στις υπηρεσίες όπως οι Αθλητικές Διοργανώσεις (Sports Events), η προετοιμασία των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών Αγώνων (Μάιος-Αύγουστος 2004) και οι Ολυμπιακοί και Παραολυμπιακοί Αγώνες (Αύγουστος-Σεπτέμβριος 2004).

Οι τομείς του προγράμματος εθελοντισμού του «Αθήνα 2004», ήταν οι εξής:

- Αθλήματα
- Ασφάλεια Εγκαταστάσεων
- Δημόσιες Σχέσεις
- Διακίνηση Ολυμπιακής Οικογένειας
- Διαχείριση Ενέργειας
- Διεθνείς Σχέσεις
- Μετάφραση/Διερμηνεία
- Διοικητικές Υπηρεσίες
- Εξυπηρέτηση Θεατών
- Επικοινωνία
- Ιατρικές Υπηρεσίες
- Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και Τύπος
- Περιβάλλον
- Πληροφορική
- Τελετές
- Τηλεπικοινωνίες
- Τουρισμός/Φιλοξενία.

---

³⁷² Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 2004, (2003) «Εθελοντικές Στιγμές», Τεύχος 3, Αθήνα, Ιούνιος, σελ. 6.

6.1.4. Οι Αγώνες και οι καινοτομίες τους

Στις 13 Αυγούστου 2004, άνοιξε η αυλαία των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας, με την Τελετή Έναρξης. Οι 72.000 θεατές του Ολυμπιακού Σταδίου, αλλά και οι τηλεθεατές είχαν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν ένα θέαμα που συνδύαζε την άρτια οργάνωση με την προβολή της ιστορίας³⁷³.

Η προετοιμασία της Τελετής Έναρξης είχε αρχίσει δύο χρόνια πριν, με την ανάληψη της καλλιτεχνικής διεύθυνσης από τον σκηνοθέτη Δημήτρη Παπαϊωάννου. Τον Ιανουάριο του 2002 κατατέθηκε επίσημα το περιεχόμενο της Τελετής στον Πρόεδρο της ΔΟΕ, Ζακ Ρογκ και στον συντονιστή των Αγώνων της Αθήνας, Ντένις Οσβαλντ και εγκρίθηκε.

Από τις 13 μέχρι και τις 29 Αυγούστου 2004, πέντε Ολυμπιακές πόλεις υποδέχθηκαν 10.625 αθλητές από 202 χώρες, οι οποίοι συναγωνίσθηκαν σε 28 αναγνωρισμένα Ολυμπιακά αθλήματα. Εκτός από την Αθήνα, ενεργό συμμετοχή στην διοργάνωση του 2004 είχαν και άλλες τέσσερις πόλεις. Η Θεσσαλονίκη, η Πάτρα, ο Βόλος και το Ηράκλειο, φιλοξένησαν τους προκριματικούς και τους ημιτελικούς αγώνες του ποδοσφαίρου. Το Εθνικό Καυταντζόγλειο, το Παμπελοποννησιακό, το Πανθεσσαλικό και το Παγκρήτιο Στάδιο, μετατράπηκαν σε υπερσύγχρονες αθλητικές εγκαταστάσεις για τις ανάγκες των Ολυμπιακών Αγώνων.

Οι καινοτομίες των Αγώνων: Αρχικά, οι αθλητές και οι αθλήτριες του Μαραθωνίου δρόμου βίωσαν την εμπειρία της κλασικής διαδρομής με αφετηρία τον Μαραθώνα και τερματισμό το Καλλιμάρμαρο Στάδιο. Η φιλοδοξία των διοργανωτών ήταν οι μαραθονοδρόμοι να αισθανθούν ότι τρέχουν στα χνάρια του Φειδιππίδη³⁷⁴. Επίσης, κατόπιν αιτήσεως της Οργανωτικής Επιτροπής, η ΔΟΕ ενέκρινε την τέλεση του αγωνίσματος της σφαιροβολίας στην Αρχαία Ολυμπία. Επρόκειτο για μία απόφαση που ανέδειξε τη συγκεκριμένη περιοχή, ως μέρος της μοναδικότητας και αυθεντικότητας των Ολυμπιακών Αγώνων. Το αγώνισμα της σφαιροβολίας στις κατηγορίες ανδρών και γυναικών διεξήχθη με βασικό γνώμονα τον απόλυτο σεβασμό

---

³⁷³ Ολυμπιακοί Αγώνες Αθήνα 2004 (2004) Κοινοπραξία Διεθνείς Αθλητικές Εκδόσεις, Αθήνα, σσ. 35-54.

³⁷⁴ Τσαούσης, Τ. (1997) «Μετά τη νίκη», Το Βήμα, Αθήνα, 7 Σεπτεμβρίου, σελ. Α06.

στην ιστορία και την ιερότητα του χώρου. Δεν υπήρξε καμία οπτική παρέμβαση στον αγωνιστικό χώρο, καμία πρόχειρη κατασκευή και εξέδρες θεατών, καμία χρήση ηλεκτρονικών πινάκων και τεχνητού φωτισμού. Στο στάδιο της Αρχαίας Ολυμπίας δεν τοποθετήθηκε οτιδήποτε άλλο, πλην των κινητών βαλβίδων της σφαιροβολίας³⁷⁵. Επίσης, αποφασίσθηκε το άθλημα της τοξοβολίας να διεξαχθεί στο Καλλιμάρμαρο Στάδιο της Αθήνας. Ο Πρόεδρος της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Τοξοβολίας, ενθουσιασμένος από την επιλογή αυτή δήλωσε: *«Αποτελεί μέγιστη τιμή για το άθλημά μας να φιλοξενηθεί στο Παναθηναϊκό Στάδιο, το Στάδιο των πρώτων Σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων. Ολοι γνωρίζουμε την ιστορία του Σταδίου και την το ρόλο που έχει διαδραματίσει στην ιστορία του Ολυμπιακού Κινήματος»*³⁷⁶.

Μετά από τρεις εβδομάδες αθλητικής δράσης, ο κύκλος των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας έκλεισε με την Τελετή Λήξης, που έλαβε χώρα στο Ολυμπιακό Στάδιο, την 29^η Αυγούστου του 2004. Ο δημιουργός του σκηνικού, Δημήτρης Παπαϊωάννου, δίνοντας το στίγμα του περιεχομένου της λίγες στιγμές πριν ολοκληρωθούν οι Αγώνες δήλωσε: *«Η Τελετή Λήξης θα είναι ένα μωσαϊκό με μουσικά κομμάτια από όλες τις περιοχές της Ελλάδας με συνεχή ροή, όπως το ποτάμι της ενέργειας»*³⁷⁷.

6.1.5. Η κριτική της διοργάνωσης

Ευμενή σχόλια

Η πρώτη αποτίμηση έγινε κατά τη διάρκεια της Τελετής Λήξης. Ο Πρόεδρος της ΔΟΕ, δήλωσε: *«Αυτοί οι Αγώνες ήταν αξέχαστοι, ονειρεμένοι Αγώνες»*. Στο ίδιο βήμα, η Πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής, Γιάννα Αγγελοπούλου-Δασκαλάκη

---

³⁷⁵ Καπράλος, Σ. (2003) Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων, Ανταπόκριση, Αθήνα, 8 Δεκεμβρίου.

³⁷⁶ Easton, J. (2003) Towards 2004, Εβδομαδιαία έκδοση του Αθηναϊκού Πρακτορείου Ειδήσεων σε συνεργασία με την Ο.Ε.Ο.Α. 'Αθήνα 2004', Τεύχος 29, Αθήνα, 8 Αυγούστου.

³⁷⁷ Καθημερινή (2004) Αθήνα, 22 Αυγούστου, σελ. 12.

τόνισε: «Μαζί διηγηθήκαμε μια πανέμορφη ιστορία, που συνέδεσε τους Αγώνες με την ιστορία τους»³⁷⁸.

Η μεταστροφή των διεθνών μέσων μαζικής ενημέρωσης που είχαν εκφράσει επιφυλάξεις πριν από τους Αγώνες, ήταν πραγματικά εντυπωσιακή: «Αγαπημένη Ελλάδα, Συγγνώμη και Ευχαριστούμε». «Συγγνώμη για όλα. Ήμασταν ανόητοι». «Οι Έλληνες μετέτρεψαν μια καταστροφή σε θρίαμβο». Ένας νευρικός κόσμος έμαθε την ελληνική αυτή λέξη (θρίαμβο) και την επαναλάμβανε συνεχώς στην διάρκεια των εκπληκτικά πετυχημένων Αγώνων της Αθήνας, που απάλυναν τους φόβους, εξέπληξαν τους αμφισβητίες και τίμησαν τον τόπο γέννησης των Αγώνων»³⁷⁹.

Αλλά και στην Ελλάδα, ο αντίκτυπος ήταν θετικός. Σύμφωνα με πανελλαδική δημοσκόπηση της εταιρίας VPRC τον Οκτώβριο του 2004, το 81,6% των ερωτηθέντων, αξιολόγησε θετικά τη διοργάνωση, ενώ μόνο το 11% αρνητικά. Στην ίδια δημοσκόπηση, το 79,2% των ερωτηθέντων απάντησε ότι η Ελλάδα έπραξε καλώς και ανέλαβε τους Ολυμπιακούς Αγώνες³⁸⁰.

Θερμά λόγια εξέφρασαν και οι πρωταγωνιστές των Αγώνων. Ο δεύτερος Ολυμπιονίκης στο άθλημα του Ταεκβοντό, Αλέξανδρος Νικολαΐδης, δήλωσε ότι «πιο ευχαριστημένος από την γενική εικόνα της διοργάνωσης δεν θα μπορούσε να είμαι»³⁸¹.

Η αντίθετη άποψη

Οι επικριτές ήταν τα ίδια πρόσωπα και φορείς που εξ αρχής αντιτάχθηκαν στη διεκδίκηση και τη διεξαγωγή των Αγώνων.

Το κόστος της διοργάνωσης αποτέλεσε τα κυρίαρχο θέμα του προβληματισμού και της έντονης κριτικής. Πόσο τελικά στοίχισαν οι Αγώνες; Ένα

---

³⁷⁸ Αγγελοπούλου Δασκαλάκη, Γ. (2013) Γιάννα, Αθήνα, 2013, σσ. 102-167.

³⁷⁹ CNN (2019) Τηλεοπτική ανταπόκριση, Διαθέσιμο στο <https://edition.cnn.com/2004/SPORT/08/29/closing.ceremony/>, (Πρόσβαση στις 30 Σεπτεμβρίου 2019).

³⁸⁰ Forthnet (2004) Δημοσκόπηση, Διαθέσιμο στο www.forthnet.gr, (Πρόσβαση στις 6 Οκτωβρίου 2004).

³⁸¹ Προσωπική συνέντευξη (2008) Θεσσαλονίκη, 27 Μαρτίου.

ερώτημα που δύσκολα θα απαντηθεί, διότι ερμηνεύεται ποικιλοτρόπως. Η ΟΕΟΑ λίγους μήνες μετά από τη λήξη, ανακοίνωσε τον επίσημο οικονομικό απολογισμό των Αγώνων. Σύμφωνα μ' αυτόν, το πλεόνασμα στον ισολογισμό της ΟΕΟΑ διαμορφώθηκε στο ποσό των 7.021.116 ευρώ, ενώ τα τελικά έσοδα ήταν μεγαλύτερα από τα τελικά έσοδα που είχαν προβλεφθεί³⁸².

Οι υποστηρικτές της άποψης ότι οι Αγώνες ήταν ζημιογόνοι για την Ελλάδα στηρίχτηκαν στο επιχείρημα ότι συγκεκριμένα έργα δεν συμπεριελήφθησαν στον τελικό προϋπολογισμό. Ειδικότερα, κάνουν λόγο για δώδεκα έργα που διχάζουν, συνολικού προϋπολογισμού 1,3 δις ευρώ, όπως κατασκευές κεντρικών λεωφόρων, αθλητικά έργα στην περιφέρεια, έργα της ΔΕΗ, ανακαινίσεις νοσοκομείων, αναβάθμιση Μέσων Μαζικής Μεταφοράς και αναπλάσεις χώρων. Υπάρχει βέβαια, και το σκέλος των οικονομικών υπερβάσεων στον αρχικό προϋπολογισμό της διοργάνωσης. Ο φάκελος διεκδίκησης των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας ανέφερε ως τελικό κόστος το ποσό των 500 δισεκατομμυρίων δραχμών. Η χρονική όμως πίεση για την έγκαιρη παράδοση των έργων υποχρέωσε την κυβέρνηση να προβεί σε οικονομικές αναπροσαρμογές. Έτσι, από το 1997 μέχρι και το 2001, το κόστος που είχε οριστεί αρχικά στα 500 δισεκατομμύρια δραχμές, είχε εκτιναχθεί στα 2,3 τρισεκατομμύρια δραχμές, υπερβαίνοντας κατά 600%, την αρχική πρόβλεψη³⁸³. Το γενικότερο κλίμα που επικρατεί ακόμη και σήμερα, σε σχέση με την οικονομική αποτίμηση της διοργάνωσης, είναι ότι με τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας, υποχρεώθηκαν οι επόμενες γενιές³⁸⁴.

6.2. Κωνσταντινούπολη, επίδοξη Ολυμπιακή πόλη

6.2.1. Οι επαναλαμβανόμενες Ολυμπιακές υποψηφιότητες

Η Κωνσταντινούπολη έχει τη δική της παράδοση στον αθλητισμό, η οποία ξεκίνησε από την εποχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, διαπέρασε την κεμαλική περίοδο και καταλήγει στη σύγχρονη Τουρκία. Έχοντας στο ενεργητικό της τη φιλοξενία διεθνών, διασυλλογικών και εθνικών αγώνων σε διάφορα αθλήματα, η

---

³⁸² Από την επίσημη δημοσίευση της ΟΕΟΑ Αθήνα 2004 (2005), 12 Μαΐου .

³⁸³ «Το...αθάνατο πνεύμα του κέρδους» (2008) Ριζοσπάστης, Αθήνα, 20 Ιουλίου, σελ. 15.

³⁸⁴ Προσωπική συνέντευξη (2008) Θεσσαλονίκη, 22 Αυγούστου.

Κωνσταντινούπολη φάνταζε ως μία ιδανική επιλογή για την ανάληψη μιας διοργάνωσης Ολυμπιακών Αγώνων.

Η απαρχή των υποψηφιοτήτων

Στα τέλη της δεκαετίας του 1980, η κατασκευή πολλών νέων αρχιτεκτονικών έργων μετέβαλε την όψη της Κωνσταντινούπολης, καθιστώντας την μία σύγχρονη μεγαλούπολη. Οι τοπικές αρχές, αντιλαμβανόμενες ότι η πόλη θα μπορούσε να διεκδικήσει με αξιώσεις μία μεγάλη βεληνεκούς διοργάνωση, έλαβαν την απόφαση να θέσουν υποψηφιότητα για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2000. Το πρώτο βήμα πραγματοποιήθηκε το 1989 από τον νεοεκλεγέντα Δήμαρχο της πόλης, ο οποίος συνέγραψε μία επιστολή προς τον Πρόεδρο της Τουρκίας, εξηγώντας τους λόγους για τους οποίους θα έπρεπε η πόλη να φιλοξενήσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες³⁸⁵. Το βασικό επιχείρημα ήταν η περαιτέρω ανάπτυξη της Κωνσταντινούπολης, μέσω των Ολυμπιακών έργων και εγκαταστάσεων, καθώς και η διεθνής προβολή της Τουρκίας σε επίπεδο αθλητικό, πολιτιστικό και τουριστικό.

Η πρόταση βρήκε πρόσφορο έδαφος στην ανώτατη πολιτική ηγεσία, με συνέπεια η Κωνσταντινούπολη για πρώτη φορά να υποβάλλει φάκελο υποψηφιότητας προς τη ΔΟΕ για να διοργανώσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2000. Το θέμα της καμπάνιας σαφές και ελκυστικό: «*As συναντηθούμε εκεί που συναντιούνται οι 'Ηπειροι*». Η επιλογή του βασικού συνθήματος έδινε έμφαση στη γεωγραφική και πολιτιστική τοποθεσία της Πόλης³⁸⁶.

Πρωταρχικός στόχος της Οργανωτικής Επιτροπής της υποψηφιότητας «Istanbul 2000» ήταν η πρόκριση στο τελικό στάδιο της ψηφοφορίας της ΔΟΕ. Ο στόχος επετεύχθη, καθώς στο προκριματικό στάδιο τέθηκαν εκτός συνέχειας οι συνυποψήφιεσ πόλεις Μπραζίλια, Τασκένδη και Μιλάνο. Η Κωνσταντινούπολη κατόρθωσε να πλαισιώσει την τελική πεντάδα ανάμεσα στο Βερολίνο, το Μάντσεστερ, το Πεκίνο και το Σύδνεϋ³⁸⁷.

Η οριστική απόφαση λήφθηκε κατά την 101^η Σύνοδο της ΔΟΕ στο Μονακό, στις 23 Σεπτεμβρίου 1993. Εκεί, δυστυχώς για την τουρκική αποστολή, η υποψηφιότητα της Κωνσταντινούπολης έλαβε τις λιγότερες ψήφους στον πρώτο γύρο

³⁸⁵ Αυθίνος-Γαργαλιάνος, *Οργάνωση*, ό.π., σελ. 41.

³⁸⁶ Λουντζενφίχτερ, *Από την Αθήνα*, ό.π., σελ. 184.

³⁸⁷ Επίσημα αποτελέσματα της Συνόδου της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής (2018) Διαθέσιμο στο <https://gamesbids.com/eng/past-bid-results/>, (Πρόσβαση στις 2 Μαΐου 2018).

της ψηφοφορίας, μόλις 7 επί των 89 ψήφων και αποκλείστηκε από τη συνέχεια. Η πόλη που συγκέντρωσε τις περισσότερες θετικές ψήφους ήταν το Σύδνεϋ με 45, έναντι 43 του Πεκίνου. Η πολιτική αστάθεια εκείνης της περιόδου θεωρήθηκε ως ο κύριος παράγων της αποτυχίας. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του τότε επικεφαλής της Τουρκικής ΟΕ: «*Το εσωτερικό πολιτικό σκηνικό της Τουρκίας, μας στοίχισε. Φανταστείτε, ότι σε διάστημα 16 μηνών – μεσούσης της Ολυμπιακής υποψηφιότητας – αλλάζανε 4 φορές οι Υπουργοί Αθλητισμού της χώρας*»³⁸⁸.

Η υποψηφιότητα για το 2004

Η Τουρκία επανήλθε υποβάλλοντας εκ νέου φάκελο προς τη ΔΟΕ, αυτή τη φορά για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004. Στο πλαίσιο της προσπάθειας εκσυγχρονισμού της χώρας, η νέα στρατηγική δεν θα στηριζόταν στον δύσκαμπτο κρατικό μηχανισμό, αλλά σε ιδιωτική διαφημιστική εταιρία. Σύμφωνα με το σχέδιο, υπογραμμίστηκαν εκ νέου τα διαχρονικά στοιχεία της Πόλης: «*Istanbul. Η μόνη πόλη που συναντά δύο ηπείρους. Μία κοσμοπολίτικη πόλη με παράδοση 30 αιώνων, που υπηρέτησε 3 αυτοκρατορίες σε διάστημα 15 αιώνων, ενώνοντας 26 εθνικές μειονότητες, 3 θρησκευτικές και 10 γλώσσες*». Η Ολυμπιακή υποψηφιότητα για το 2004 έφερε τη σφραγίδα της παράδοσης και της πολυπολιτισμικής διαδρομής της πόλης. Επιπρόσθετα, η Οργανωτική Επιτροπή θέλησε να τονίσει τη σημασία μιας ενδεχόμενης νίκης προς όφελος της νεολαίας της Τουρκίας. Το κράτος είχε πολύ μεγάλο νεανικό πληθυσμό, καθώς το ¼ του συνολικού πληθυσμού ανήκε στην ηλικιακή κατηγορία 5 – 14 ετών. Η σύνδεση των Ολυμπιακών Αγώνων που έφεραν και τον χαρακτηρισμό την παγκόσμιας συνάντησης των νέων, ήταν άμεση. Σε περίπτωση που η Κωνσταντινούπολη θα φιλοξενούσε τους Αγώνες, οι Ολυμπιακές εγκαταστάσεις θα παρέμεναν στη διάθεση της νεολαίας με την προοπτική μελλοντικής επιτυχίας των τούρκων αθλητών και αθλητριών σε μεγάλες διοργανώσεις³⁸⁹.

Η τουρκική αποστολή προχώρησε στην υποβολή του Ολυμπιακού φακέλου με φιλοδοξίες και αισιοδοξία. Όμως, οι προσδοκίες διαψεύστηκαν, καθώς η Κωνσταντινούπολη δεν έφτασε στο τελικό στάδιο της ψηφοφορίας, όπως και οι

³⁸⁸ Erten, S. (2008) *Spatial Analysis of Mega – Event Hosting. Olympic Host and Olympic Bid Cities*, Ankara, σελ. 180.

³⁸⁹ Bora, K. (2001) *Olympiyata ev sahibi olmak icin 20 neden*, Istanbul, σελ. 46.

συνυποψήφιες πόλεις Λιλ, Αγία Πετρούπολης, Ρίο, Σαν Χουάν και Σεβίλλη. Έτσι παρέμεινε ελεύθερο το πεδίο για την Αθήνα, τη Ρώμη, το Κέιπ Τάουν, το Μπουένος Άιρες και τη Στοκχόλμη. Η ψηφοφορία των «Αθανάτων» της ΔΟΕ έλαβε χώρα στη Λωζάνη στις 5 Σεπτεμβρίου 1997, στο πλαίσιο της 106ης Συνόδου της ΔΟΕ. Στον τελικό γύρο η Αθήνα επικράτησε της Ρώμης και έλαβε το χρίσμα για την υλοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004.

Ο νέος φάκελος για το 2008

Η τρίτη διαδοχική απόπειρα της Κωνσταντινούπολης στόχευε στην ανάληψη των Αγώνων του 2008. Εξ αρχής υπήρχαν σοβαρές ενστάσεις εκ των έσω για το αν θα έπρεπε να υποβληθεί φάκελος. Το κυρίαρχο επιχείρημα των πολέμιων στηριζόταν στην απολύτως δικαιολογημένη ανησυχία ότι μόλις τέσσερα χρόνια πριν, μία Ευρωπαϊκή πόλη, η Αθήνα, διοργάνωσε τους Ολυμπιακούς Αγώνες, συνεπώς θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να γίνει τόσο σύντομα ανάθεση σε μία άλλη πόλη της Ευρώπης³⁹⁰.

Επίσης, ένας επιπλέον προβληματισμός υπήρχε και στο ζήτημα της προόδου των έργων που ήταν ενταγμένα στο φάκελο υποψηφιότητας. Μετά από την πρόσφατη αποτυχία της Τουρκίας να αναλάβει τους Αγώνες του 2004, δεν παρατηρήθηκε καμία προθυμία επανέναρξης των μεγάλων αθλητικών έργων, συμπεριλαμβανομένου του Ολυμπιακού Σταδίου της Κωνσταντινούπολης. Σε συνδυασμό με τη διαρκή ύφεση της τουρκικής οικονομίας, αρκετοί εξέφρασαν ανοιχτά την πλήρη διαφωνία τους με το θέμα της υποψηφιότητας του 2008³⁹¹.

Στις 13 Ιουλίου του 2001 θα δινόταν η απάντηση στο πλαίσιο της 112^{ης} Συνόδου της ΔΟΕ, στη Μόσχα. Κατά το προκριματικό στάδιο, είχαν ήδη αποκλειστεί η Αβάνα, το Κάιρο, η Σεβίλλης, η Κουάλα Λουμπόρ και η Μπανγκόγκ. Η Κωνσταντινούπολη έφτασε στην τελική πεντάδα κάτι που αρχικά φαινόταν ιδιαίτερα

---

³⁹⁰ Klein, B. (2018) «Istanbul's bids for the Olympic Games. A never-ending story? », LA84 Foundation, Διαθέσιμο στο <http://library.la84.org/SportsLibrary/JOH/JOHv19n2/JOHv19n2i.pdf>, (Πρόσβαση στις 13 Ιουνίου 2018).

³⁹¹ Agca, M. (2001) «Olympik Komedi», Radical, έκδοση 18 Οκτωβρίου.

δύσκολο. Συνυποψήφιες ήταν η Οζάκα, το Παρίσι, το Τορόντο και το Πεκίνο. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, η Κωνσταντινούπολη πέτυχε να περάσει μόνο μέχρι και τον δεύτερο γύρο. Η πρωτεύουσα της Κίνας κέρδισε την ψηφοφορία και έλαβε το χρίσμα για να οργανώσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2008.

Το φιάσκο του 2012

Οι επαναλαμβανόμενες, αποτυχημένες διεκδικήσεις της Κωνσταντινούπολης δεν φαίνεται να πτόησαν τις αθλητικές αρχές της Τουρκίας. Σειρά είχε η διοργάνωση του 2012. Σε αντίθεση με την αμέσως προηγούμενη υποψηφιότητα, οι ιωνοί για το νέο φάκελο ήταν ευνοϊκοί. Στο ζήτημα των αθλητικών εγκαταστάσεων, είχε πραγματοποιηθεί τεράστια πρόοδος, αρχής γενομένης με την αποπεράτωση του υπερσύγχρονου Ολυμπιακού Σταδίου. Σύμφωνα με τον τότε επικεφαλής της Τουρκικής ΟΕ, Τογιάι Μπαγιατλί, «η Κωνσταντινούπολη διαθέτει τις αριότερες εγκαταστάσεις, ανάμεσα σε όλες τις άλλες συνυποψήφιες πόλεις για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2012»³⁹².

Καταλυτικής σημασίας για την επικράτηση θεωρούνταν τα έργα στο δίκτυο της πόλης, τα οποία θα απλούστευαν τις μετακινήσεις των επισκεπτών και των κατοίκων. Εντός χρονοδιαγράμματος και με γοργούς ρυθμούς κατασκευαζόταν το υπέρ - έργο του υποθαλάσσιου μετρό του Βοσπόρου, που θα ένωνε την ευρωπαϊκή με την ασιατική πλευρά της Κωνσταντινούπολης με την επωνυμία «Marmaray», ενώ προχωρούσε η υλοποίηση της τρίτης γέφυρας του Βοσπόρου, καθώς και ο εκσυγχρονισμός του δικτύου του τραμ και του μετρό³⁹³.

Αν και τα στοιχεία φανέρωναν τη δυναμική της υποψηφιότητας στην πράξη όλα αναιρέθηκαν. Η τουρκική αντιπροσωπεία δεν κατάφερε να μετάσχει καν της ψηφοφορίας της 6^{ης} Ιουλίου 2005 στη Σιγκαπούρη, καθώς αποκλείστηκε από το πρώτο στάδιο. Εκεί, έλαβε χώρα μία αμφίρροπη μάχη ανάμεσα στο Λονδίνο και το Παρίσι, με την αγγλική πόλη να αναλαμβάνει τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2012.

---

³⁹² Bayatli T. (2013) Συνέντευξη του Τούρκου Προέδρου της Εθνικής Ολυμπιακής Επιτροπής, Διαθέσιμο στο <http://www.citymayors.com/features/2012olympics.html>, (Πρόσβαση στις 4 Αυγούστου 2013).

³⁹³ Το ίδιο.

6.2.2. Το Ολυμπιακό «άγγιγμα» του 2020

Οι τέσσερις συναπτές αποτυχημένες Ολυμπιακές υποψηφιότητες της Κωνσταντινούπολης, προκάλεσαν συζητήσεις για το ενδεχόμενο μελλοντικής επαναδιεκδίκησης. Οι τουρκικές αρχές «ζύγισαν» τα δεδομένα, τα μειονεκτήματα και τις πιθανότητες και κατέληξαν στην απόφαση της προσωρινής ανάπαυλας και της ανασύνταξης δυνάμεων. Το επιχείρημα της μη υποβολής φακέλου υποψηφιότητας για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2016, ενισχύθηκε και από το γεγονός ότι η διοργάνωση του 2012 φιλοξενήθηκε στο Λονδίνο, που θα δυσχέραινε την επιλογή για τους επόμενους Αγώνες από μία άλλη ευρωπαϊκή πόλη.

Ενώ το Ρίο της Βραζιλίας λάμβανε το χρίσμα των Ολυμπιακών Αγώνων του 2016, η Τουρκία προετοίμαζε το έδαφος για την ανάληψη της διοργάνωσης του 2020 για λογαριασμό της Κωνσταντινούπολης. Η υποψηφιότητα ήταν η πέμπτη κατά σειρά και η πλειονότητα των τούρκων αξιωματούχων και πολιτών ευελπιστούσε πως θα ήταν επιτυχής. Σύμφωνα με την Οργανωτική Επιτροπή Διεκδίκησης, ο φάκελος για το 2020 ήταν άρτιος και πλήρης. Τα περισσότερα γήπεδα και Ολυμπιακά έργα είχαν παραδοθεί, ενώ η τουρκική οικονομία διένυε περίοδο άνθησης, γεγονός που συνέτεινε στο κλίμα αισιοδοξίας³⁹⁴.

Καθ' όλη τη διάρκεια της υποψηφιότητας, οι κάτοικοι της Κωνσταντινούπολης στήριζαν το Ολυμπιακό εγχείρημα, γεγονός που αποτυπωνόταν στις δημοσκοπήσεις της εποχής. Ειδικότερα, η πρώτη δημοσκόπηση που διενεργήθηκε στις αρχές του 2013 για λογαριασμό της ΔΟΕ με το ερώτημα της πιο κατάλληλης πόλης για το 2020, κατέταξε σε θέση ισχύος την Κωνσταντινούπολη με ποσοστό 83%, έναντι 76% της Μαδρίτης και 70% του Τόκιο. Ακόμη πιο εντυπωσιακά ήταν τα ευρήματα της δεύτερης δημοσκόπησης, η οποία διεξήχθη δύο μήνες πριν από την τελική επιλογή της πόλης από τα μέλη της ΔΟΕ. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα το 94% των κατοίκων της Κωνσταντινούπολης απάντησε ότι υποστηρίζει την υποψηφιότητα για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2020³⁹⁵.

³⁹⁴ Turkish Olympic Committee (2013) «Olympic World», 48, Istanbul, January, σελ. 6.

³⁹⁵ Associated Press (2013) Δημοσίευση αποτελεσμάτων δημοσκοπήσεων, Διαθέσιμο στο <https://www.sportsnet.ca/more/public-support-for-istanbul-olympic-bid-rises/>, (Πρόσβαση στις 25 Ιουλίου 2013).

Τα στοιχεία λοιπόν που θα οδηγούσαν στη νίκη, ήταν από την αφετηρία τους τουλάχιστον ενθαρρυντικά. Στο μεσοδιάστημα, η Κωνσταντινούπολη φιλοξένησε αρκετές διεθνείς αθλητικές διοργανώσεις, επιθυμώντας να δοκιμάσει τις δυνατότητες και τις αντοχές της, αλλά και να παρουσιάσει στο ευρύ κοινό το επίπεδο ετοιμότητας για το μεγάλο ραντεβού των Ολυμπιακών Αγώνων του 2020. Για τον σκοπό της επιτυχούς έκβασης του φακέλου, η Οργανωτική Επιτροπή χρησιμοποίησε δύο σλόγκαν που συνόδευαν την Κωνσταντινούπολη μέχρι και τη στιγμή της ψηφοφορίας. Το πρώτο ήταν το «Bridge Together» και το δεύτερο «History in the Making».

Το γενικότερο κλίμα της αισιοδοξίας διαταράξαν όμως έντονες αντικυβερνητικές διαδηλώσεις, που ολοένα και περισσότερο λάμβαναν ανησυχητικές διαστάσεις. Η σοβαρότερη απειλή για την υπόθεση της ανάληψης των Αγώνων εμφανίσθηκε τρεις μήνες πριν από την τελική ψηφοφορία. Σε μία μεγάλη αντικυβερνητική συγκέντρωση στην Κωνσταντινούπολη τον Ιούνιο του 2013, έχασαν τη ζωή τους πέντε άτομα και τραυματίστηκαν περίπου 5.000, μετά από συγκρούσεις με την αστυνομία. Τη συμπεριφορά των τουρκικών αρχών εκείνη την ημέρα καυτηρίασε ολόκληρη η διεθνής κοινότητα, ενώ και οι συνυποψήφιες πόλεις για τη διοργάνωση του 2020, έσπευσαν να εκμεταλλευθούν για λογαριασμό τους τις ταραχές και το κλίμα ανασφάλειας³⁹⁶.

Η κούρσα της διεκδίκησης των Αγώνων του 2020 συμπεριελάμβανε έξι υποψηφιότητες. Στην τελική ευθεία παρέμειναν μόνο τρεις, καθώς το Μπακού, η Ρώμη και η Ντόχα, δεν κατόρθωσαν να φτάσουν μέχρι το στάδιο της τελικής ψηφοφορίας. Συνεπώς, υποψήφιες στην 125^η Σύνοδο της ΔΟΕ στο Μπουένος Άιρες ήταν οι πόλεις της Κωνσταντινούπολης, του Τόκιο και της Μαδρίτης. Στις 7 Σεπτεμβρίου 2013 κρίθηκε η τύχη της Ολυμπιακής υποψηφιότητας της Κωνσταντινούπολης. Η παρουσία του ίδιου του Τούρκου Προέδρου, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν στο χώρο της Συνόδου, φάνερωνε τη βαρύτητα του τουρκικού φακέλου υποψηφιότητας. Ο πρώτος γύρος εξελίχθηκε σε θρίλερ. Επικεφαλής τέθηκε το Τόκιο, με την Κωνσταντινούπολη και τη Μαδρίτη να ισοψηφούν και να απαιτείται νέα ψηφοφορία για τη συνέχιση της διαδικασίας. Επικράτησε η Κωνσταντινούπολη με 49 ψήφους, έναντι 45 της ισπανικής πρωτεύουσας και συνεπώς για πρώτη φορά η τουρκική πόλη θα αναμετρίοταν σε τελικό στάδιο ψηφοφορίας με αντίπαλο την πόλη

---

³⁹⁶ Zaccardi, N. (2013) CBS, Τηλεοπτική Ανταπόκριση, 4 Σεπτεμβρίου.

της Ιαπωνίας. Οι παρασκηνιακές διαβουλεύσεις είχαν ήδη ξεκινήσει και εκ του αποτελέσματος φάνηκε ότι έδρασαν υπέρ του Τόκιο, καθώς έλαβε 60 θετικές ψήφους, έναντι των 36 της Κωνσταντινούπολης³⁹⁷.

Οι αιτίες και οι αφορμές της νέας αποτυχίας αποδόθηκαν τόσο σε λανθασμένη διαχείριση, όσο και στην αντιμετώπιση από άλλα κράτη, κυρίως της Δύσης και συνοψίζονται στα εξής:

- Στη γενικότερη αρνητική στάση των ανεπτυγμένων κρατών, τα οποία καθ' όλη τη διάρκεια της υποψηφιότητας της Κωνσταντινούπολης εξέφραζαν ανοιχτά τη διαφωνία τους στη συγκεκριμένη επιλογή. Σε περίπτωση που κέρδιζε τους Αγώνες, η Κωνσταντινούπολη θα αποτελούσε την πρώτη στα Ολυμπιακά χρονικά μουσουλμανική διοργανώτρια πόλη. Οι πολέμοι της τουρκικής διεκδίκησης δεν έχαναν την ευκαιρία να τονίζουν ότι τα δεδομένα της εποχής δεν ευνοούσαν τη συγκεκριμένη επιλογή και πως θα έπρεπε να γίνουν σημαντικά βήματα προόδου για ενδεχόμενη μελλοντική ανάθεση. Ουσιαστικά, ο λόγος της Δύσης αποτέλεσε το άκοπο άλλοθι για τους Τούρκους, οι οποίοι μετά από την αποτυχία, έσπευσαν να την αποδώσουν αμέσως στην εχθρική στάση των Δυτικών.
- Στον υπερβολικά μεγάλο και ασυνήθιστο αριθμό τούρκων αθλητών που είχαν εμπλακεί σε υποθέσεις χρήσης απαγορευμένων ουσιών. Το θέμα είχε τεθεί ως ζήτημα φιλοσοφίας και νοοτροπίας, το οποίο δε άρμοζε με τις Ολυμπιακές Αξίες. Ενδεικτικά, 80 Τούρκοι πρωταθλητές ανιχνεύθηκαν με απαγορευμένες ουσίες στο αίμα τους κατά τη διάρκεια των Μεσογειακών Αγώνων της Μερσίν το 2013, λίγες ημέρες δηλαδή πριν από την ψηφοφορία στη ΔΟΕ. Επιπλέον, η άρνηση των τουρκικών αθλητικών αρχών να διευκολύνουν τα πολλαπλά φαινόμενα ντόπινγκ, αναμφίβολα δε βοήθησε στην προώθηση του φακέλου υποψηφιότητας της Κωνσταντινούπολης³⁹⁸.
- Στην υποτίμηση των συνυποψήφιων πόλεων και δη του Τόκιο. Οι Τούρκοι αξιωματούχοι βλέποντας τα αποτελέσματα των δημοσκοπήσεων, επαναπαύθηκαν και δεν έδωσαν τη δέουσα προσοχή στα στοιχεία υπεροχής

---

³⁹⁷ Από το αρχείο των Ολυμπιακών φακέλων υποψηφιότητας της, ΔΟΕ (2017) Διαθέσιμο στο <https://www.olympic.org/2020-host-city-election>, (Πρόσβαση στις 2 Μαΐου 2017).

³⁹⁸ Zeyalov, Z. (2013) «Why Istanbul lost out on the 2020 Olympics», Al Arabiya English, 8 September.

των Γιαπωνέζων. Η μονόπλευρη στρατηγική οδήγησε σε εσωστρέφεια και απώλεια της νίκης.

- Στη στάση της Τουρκίας στο προσφυγικό ζήτημα. Η άκαμπτη και σε ορισμένες περιπτώσεις σκληρή προσφυγική πολιτική, σε συνδυασμό με τη διάδοση των νέων πως Τούρκοι δουλέμποροι εκμεταλλεύονται έναντι αδράς αμοιβής Σύριους πρόσφυγες, διαμόρφωσαν την εικόνα μίας απάνθρωπης πρακτικής που σίγουρα λειτούργησε ανασταλτικά στην Ολυμπιακή προσπάθεια της Κωνσταντινούπολης³⁹⁹.
- Στο ασταθές πολιτικό σκηνικό της Τουρκίας και στις μαζικές και συχνές παραστάσεις διαμαρτυρίας. Η πολυετής παρουσία και η εδραίωση του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν στην ηγεσία, η συγκέντρωση υπέρμετρων εξουσιών στο πρόσωπό του, προκάλεσαν την αντίδραση των αντικυβερνητικών και φιλελευθέρων δυνάμεων και οδήγησε στον δρόμο των διαδηλώσεων, οι οποίες αντιμετωπίζονταν συχνά με κατασταλτικά μέτρα. Αναμφίβολα, η Ολυμπιακή οικογένεια δεν επιθυμούσε να δώσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες σε μία πόλη και σε ένα κράτος που δεν θα βρισκόταν σε πολιτική σταθερότητα και ηρεμία.

Ο ρόλος του Ερντογάν

Ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν γεννήθηκε στις 26 Φεβρουαρίου 1954 στην περιοχή Κασίμπασα της Κωνσταντινούπολης, με τις οικογενειακές του ρίζες να προέρχονται από τις τουρκικές ακτές του Ευξείνου Πόντου. Επί σειρά ετών, βρίσκεται στο πολιτικό προσκήνιο της Τουρκίας, αρχής γενομένης με τον τίτλο του Δημάρχου Κωνσταντινούπολης. Υπήρξε ο ιδρυτής και πρώτος αρχηγός του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης, Πρωθυπουργός από το 2003 μέχρι και το 2014 και

---

³⁹⁹ «There are many reasons why Istanbul's Olympic Bid failed» (2013) The National, Διαθέσιμο στο <https://www.thenational.ae/there-are-many-reasons-why-istanbul-s-olympic-bid-failed-1.341248>, (Πρόσβαση στις 9 Σεπτεμβρίου 2013).

Πρόεδρος της χώρας από το 2014 μέχρι και σήμερα⁴⁰⁰. Ενεπλάκη και στις Ολυμπιακές υποψηφιότητες, με εμφανή ανάμειξη στην τελευταία για τη διοργάνωση του 2020. Ο Ερντογάν έδωσε βαρύτητα στον τομέα τους αθλητισμού και κινήθηκε συστηματικά προς αυτή την κατεύθυνση. Το διαρκές ενδιαφέρον του για την πορεία των έργων καταγραφόταν από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, ενώ η συμβολική, σημειολογική, αλλά και ουσιαστική φυσική παρουσία του στη διαδικασία της ΔΟΕ υποδήλωνε την ηγεμονική του θέση στη σύγχρονη Τουρκία⁴⁰¹.

Η απόφαση που άφησε εκτός Ολυμπιακού παιχνιδιού την Τουρκία εξόργισε τον Ερντογάν, ο οποίος εξαπέλυσε «δριμύ κατηγορώ» εναντίον των μελών που δεν ψήφισαν την τουρκική υποψηφιότητα. Ο Τούρκος Πρόεδρος μίλησε για *«τρικλοποδιές και εσκεμμένη ενέργεια, παρ' όλο που η Τουρκία άξιζε τη νίκη και με το παραπάνω»*. *«Δεν μας δώσανε τους Ολυμπιακούς Αγώνες, αν και είχαμε κάθε δικαίωμα να τους διοργανώσουμε και μάλιστα με επιτυχία. Να σας θυμίσω, ότι από το 2003, έχουμε φιλοξενήσει 659 διεθνείς αναμετρήσεις, ενώ τα τελευταία 14 χρόνια, έχουν κατασκευασθεί 1,924 νέες αθλητικές εγκαταστάσεις. Παρ' όλα αυτά, οι Αγώνες πήγαν αλλού...»*⁴⁰².

6.3. Τα Ολυμπιακά Μουσεία των Βαλκανίων

6.3.1. Το Ολυμπιακό Μουσείο της Θεσσαλονίκης

Το Ολυμπιακό Μουσείο της Θεσσαλονίκης ιδρύθηκε το 1998, υπό την επωνυμία «Μουσείο Αθλητισμού» και αρχικά στεγαζόταν σε χώρο που παραχωρήθηκε από τον Οργανισμό Σιδηροδρόμων Ελλάδας στην Πλατεία Αριστοτέλους. Το Μάρτιο του 2004, το Μουσείο μεταφέρθηκε στις σημερινές του εγκαταστάσεις, δίπλα από το Εθνικό Καυτατζόγλειο Στάδιο, σε ένα μοντέρνο κτήριο

---

⁴⁰⁰ Cagaptay, S. (2019) *Erdogan's Empire: Turkey and the Politics of the Middle East*, London, σσ. 232-256.

⁴⁰¹ «Turkish Prime Minister pushes Istanbul's 2020 Olympics Bid» (2013), CBS, New York, 5 September.

⁴⁰² Daily Sabah (2017) Συνέντευξη του P.T. Ερντογάν, Κωνσταντινούπολη, 20 Μαρτίου.

4.500m² με όλες τις προδιαγραφές που απαιτεί η σημερινή μουσειακή αρχιτεκτονική. Στις 5 Αυγούστου του 2004, το νέο κτίριο εγκαινιάστηκε από τον τότε Πρόεδρο της ΔΟΕ, Ζακ Ρογκ. Το 2007, επήλθε ριζική μεταβολή στο ύψος και το περιεχόμενο του Μουσείου, με την αποδοχή της πρότασης για αλλαγή της ονομασίας από Μουσείο Αθλητισμού σε Ολυμπιακό Μουσείο από την ΕΟΕ. Ένα έτος αργότερα, η ΔΟΕ αναγνώρισε το νέο όνομα του Μουσείου. Το Μουσείο, αποτελεί νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, είναι ιδρυτικό μέλος του Παγκόσμιου Δικτύου Ολυμπιακών Μουσείων, υπό την αιγίδα της ΔΟΕ, μέλος του Internationall Council of Museums και του International Sports and Heritage Association⁴⁰³.

Σκοπός της ίδρυσης του Μουσείου, σύμφωνα με το επίσημο καταστατικό του, είναι η καταγραφή και προβολή της ιστορίας και της εξέλιξης του αθλητισμού, η διατήρηση της εθνικής αθλητικής και Ολυμπιακής κληρονομιάς, η προώθηση της έρευνας στο χώρο του αθλητισμού, η συνεργασία με φορείς της Ολυμπιακής και εν γένει της αθλητικής οικογένειας, η ενημέρωση και δραστηριοποίηση του κοινού σε θέματα αθλητικής κληρονομιάς, η δημιουργία πρότυπης βιβλιοθήκης αθλητικού περιεχομένου και αρχείου Ολυμπιακών Αγώνων⁴⁰⁴.

Η μόνιμη έκθεση με τον τίτλο «Ολυμπιακοί Αγώνες», αποτελεί την πρώτη μόνιμη παραγωγή του Μουσείου. Σύμφωνα με τα γραφόμενα στο επίσημο πρόγραμμα του Μουσείου: «Σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε με σκοπό να υπηρετεί τη νέα αποστολή του Μουσείου, της διαφύλαξης και προβολής της Ολυμπιακής ιστορίας της χώρας, με τρόπο διαλεκτικό και διαδραστικό, επιτρέποντας πολλαπλές αναγνώσεις και προσπέλαση διαφορετικών βαθμίδων πληροφορίας, με τη χρήση διαφόρων μέσων. Η έκθεση αναπτύσσεται σε δύο μεγάλες ενότητες που είναι αφιερωμένες στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αρχαιότητας και τους Σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες. Κάθε ενότητα αποτελείται από τρεις σημαντικές υποενότητες, στις οποίες αναδεικνύεται το κοινωνικό και ιδεολογικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύχθηκαν οι Αγώνες, η διοργάνωση των Αγώνων και τα αθλήματα που συμπεριλαμβάνονταν σε αυτούς. Σε μια προσπάθεια παροχής του μέγιστου της

---

⁴⁰³ Από το Δελτίο Τύπου της ΔΟΕ (2015) Διαθέσιμο στο <https://olympics.com/ioc/the-olympic-foundation-for-culture-and-heritage/communities/olympic-museums-network>, (Πρόσβαση στις 12 Νοεμβρίου 2015).

⁴⁰⁴ Ολυμπιακό Μουσείο Θεσσαλονίκης (2016) Διαθέσιμο στο www.olympicmuseum-thessaloniki.org, (Πρόσβαση στις 3 Μαΐου 2016).

πληροφορίας γύρω από τη σύγχρονη εθνική και διεθνή Ολυμπιακή Ιστορία, αξιοποιήθηκαν ποικίλα εποπτικά μέσα και εφαρμογές, οι οποίες σχεδιάστηκαν με σκοπό να εξυπηρετούν τόσο τις ανάγκες του μεμονωμένου επισκέπτη, όσο και τις ανάγκες των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Έτσι, η πληροφορία παρέχεται από εκθεσιακά κείμενα, εποπτικό, φωτογραφικό και οπτικοακουστικό υλικό, εφαρμογές εικόνας και ήχου και διαδραστικές δραστηριότητες, με κύριο γνώμονα την ελευθερία του κοινού για την αναζήτηση περισσότερης πληροφορίας μέσα από τη χαρά της ανακάλυψης. Πολυμεσικές εφαρμογές τρισδιάστατων απεικονίσεων, όπως ο «μαγικός» καθρέφτης, πίνακας και ο φακός, πρωτοπόρες για την εποχή που εφαρμόστηκαν για τα ελληνικά δεδομένα, αξιοποιούνται σε μια προσπάθεια πιο ρεαλιστικής ανάδειξης της αθλητικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς, ανοίγοντας το δρόμο για Μουσεία της νέας εποχής που θέτουν σε προτεραιότητα τον χρήστη»⁴⁰⁵.

Με την ολοκλήρωση της μόνιμης έκθεσης των Ολυμπιακών Αγώνων, το Ολυμπιακό Μουσείο Θεσσαλονίκης εγκαινίασε τη νέα μόνιμη έκθεσή της αφιερωμένη στους Παραολυμπιακούς Αγώνες. Σκοπός της έκθεσης είναι να προβάλλει για πρώτη φορά στο ελληνικό κοινό, την ιστορία και την εξέλιξη αυτής της σημαντικής διοργάνωσης. Παρουσιάζονται στο ευρύ κοινό όλα τα Παραολυμπιακά αθλήματα, οι κανόνες, ο εξοπλισμός τους και οι διακρίσεις των Ελλήνων Παραολυμπιονικών. Σε αυτό το πλαίσιο, αποστολή είναι η ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα ισότητας, ευκαιριών και διαφορετικότητας, που ειδικά στα παιδιά γίνεται μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα βιωματικού χαρακτήρα. Σημαντική για τη διοργάνωση της έκθεσης υπήρξε η συνεργασία με την Ελληνική Παραολυμπιακή Επιτροπή, το Σύλλογο Ελλήνων Παραολυμπιονικών και την πλειονότητα των Ελλήνων αθλητών με αναπηρία⁴⁰⁶.

Οι περιοδικές εκθέσεις

Το 2007 έλαβε χώρα η περιοδική έκθεση «Αρχαία Στάδια και Αγώνες στην Αρχαιότητα» η οποία αποτέλεσε μία εκπαιδευτική έκθεση φωτογραφίας, πόνημα της φωτογράφου και επιμελήτριας Μαρίας Στέφωση. Οι ενότητες που πραγματεύτηκε η έκθεση ήταν οι ακόλουθες: Αρχαίες γιορτές και Αγώνες, Αρχαία Αγωνίσματα,

---

⁴⁰⁵ Το ίδιο.

⁴⁰⁶ Το ίδιο.

Αρχαία Στάδια, Νίκη. Επιδίωξη της έκθεσης ήταν να μπορεί κάθε επισκέπτης να διαπραγματευτεί ζητήματα αρχαιολογίας και αρχιτεκτονικής, χωρίς να αποκλείει μη εξειδικευμένα και επιστημονικά καταρτισμένα τμήματα του κοινού, με στόχο να νιώθει το κοινό ότι μπορεί να κατανοήσει βασικές έννοιες των παραπάνω επιστημών. Σημαντικό και καινοτόμο κομμάτι της έκθεσης αυτής αποτέλεσε ο εκπαιδευτικός τοίχος, ο οποίος παρουσίαζε την εξέλιξη της μορφής του σταδίου, τα στοιχεία αρχιτεκτονικής του χώρου για το κοινό και του αγωνιστικού χώρου, καθώς και τους συμπληρωματικούς χώρους άθλησης και ψυχαγωγίας. Με τον τρόπο αυτό, έγινε προσπάθεια εξοικείωσης του κοινού με την ορολογία της αρχιτεκτονικής και αρχαιολογίας και με εργαλεία συνήθως δυσνόητα, όπως οι κατόψεις⁴⁰⁷.

Η έκθεση «Έλληνες Ολυμπιονίκες» παρουσιάστηκε στο κοινό το 2000 και αρθρώθηκε πάνω σε δύο κύριους άξονες. Τον πρώτο, που αφορούσε στους Έλληνες Ολυμπιονίκες 1ης, 2ης, και 3ης νίκης και τον δεύτερο, που παρουσίαζε την πορεία μιας 100ετίας σε πολυμεσικές εφαρμογές τρισδιάστατων απεικονίσεων, όπως ο «μαγικός» καθρέφτης, πίνακας και ο φακός, πρωτοπόρες για την εποχή που εφαρμόστηκαν για τα ελληνικά δεδομένα, αξιοποιούνται σε μια προσπάθεια πιο ρεαλιστικής ανάδειξης των Ολυμπιακών Αγώνων. Παρουσιάστηκε επίσης και μια εισαγωγική ενότητα με αναφορά σε αθλήματα Ολυμπιάδων της Αρχαιότητας. Οι Έλληνες Ολυμπιονίκες πλαισιώθηκαν από μια σύντομη κινηματογραφική αναδρομή στιγμών της Ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων, καθώς και από στιγμιότυπα ελληνικών και διεθνών γεγονότων του έτους διεξαγωγής της εκάστοτε διοργάνωσης. Κάθε Ολυμπιάδα περιλάμβανε προσωπικά αντικείμενα Ελλήνων Ολυμπιονικών, γραμματόσημα, νομίσματα, μετάλλια νίκης και αναμνηστικά, πρωτότυπα έντυπα, καθώς και φωτογραφικό υλικό αθλητικών αλλά και πολιτικών γεγονότων από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Τεκμήρια και φωτογραφίες με την ίδια για κάθε Ολυμπιάδα σειρά συνέθεταν έναν καμβά όπου η νίκη και ο νικητής, οι σημαντικές αθλητικές στιγμές των Ολυμπιάδων, το πολιτικό συμβάν και η ιστορική στιγμή, επιχειρούσαν να ζωντανέψουν πραγματικότητες στη μνήμη των παλαιότερων και να συνθέσουν ψήγματα της ιστορίας για τους νεότερους⁴⁰⁸.

---

⁴⁰⁷ Ολυμπιακό Μουσείο Θεσσαλονίκης (2008) *Η Εγκυκλοπαίδεια των Ολυμπιακών Αθλημάτων*, Θεσσαλονίκη, σσ. 65-78.

⁴⁰⁸ Ολυμπιακό Μουσείο, *Η Εγκυκλοπαίδεια*, ό.π., σσ. 24-46.

Μία ενδιαφέρουσα περιοδική έκθεση του Ολυμπιακού Μουσείου ήταν αυτή με θέμα «Ιστορία Ολυμπιακών Δαδών 1936 – 2008», η οποία παρέμεινε στις προθήκες του Μουσείου τη διετία 2009 και 2010. Η Φλόγα αποτελούσε πάντα αντικείμενο τεράστιας συμβολικής σημασίας, θρησκευτικού κυρίως περιεχομένου. Επιπλέον, το πέραςμα κατά την αρχαιότητα από πόλη σε πόλη για την ανακοίνωση των Αγώνων και η έναρξη της ισχύος της Ιερής Εκεχειρίας είναι ένα γεγονός που συγκινεί ακόμα και σήμερα ολόκληρη την ανθρωπότητα. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο της έντονης επιθυμίας για συνένωση των λαών και διατήρηση της ειρήνης στον κόσμο, αποφασίστηκε το 1934 η πραγματοποίηση της Ολυμπιακής Λαμπαδηδρομίας, ως αναπόσπαστο τμήμα των Ολυμπιακών Αγώνων⁴⁰⁹.

Η πορεία του ελληνικού κλασικού αθλητισμού παρέλασε μέσα από την έκθεση με τίτλο «Λάβετε Θέσεις», η οποία παρουσιάστηκε από το 2006 μέχρι και το 2008. Μέσα από τη δημιουργία μιας έντονα βιοματικής εμπειρίας για το κοινό παρουσιάστηκε η ιστορία του στίβου, μέσα από τις ιστορίες των αθλητών. Συγκεκριμένα, στόχος ήταν να αναδειχθεί η ατμόσφαιρα του σταδίου κατά τη διάρκεια των αγώνων, ενώ ταυτόχρονα να γίνει αναφορά στις διοργανώσεις, τα αγωνίσματα και τους αθλητές. Η έκθεση επιδίωξε μια παράλληλη αναφορά σε δύο σημαντικά σημεία, τον αθλητισμό στην αρχαιότητα και τη μοναδική Ολυμπιακή διοργάνωση μετά από την αναβίωση των Σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων. Σκοπός ήταν η κατανόηση του αθλητισμού και της ιστορικής του εξέλιξης, καθώς και της ανάδειξης ενός ανεξερεύνητου σημείου της ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων που σχετίζεται άμεσα με τη σύγχρονη μυθολογία του στίβου. Η επιλογή των αντικειμένων επίσης, δεν καλύπτει μόνο τις ανάγκες υποστήριξης των ενοτήτων, αλλά είχε και ως στόχο τη δημιουργία μιας αίσθησης οικειότητας με τα αντικείμενα και τη συγκινησιακή και αισθητική πρόκληση, παρουσιάζοντας περαιτέρω εικαστικό ενδιαφέρον⁴¹⁰.

---

⁴⁰⁹ Το ίδιο.

⁴¹⁰ Ολυμπιακό Μουσείο, Η Εγκυκλοπαίδεια, ό.π., σσ. 67-89.

6.3.2. Το Ολυμπιακό Μουσείο των Αθηνών

Θα αποτελούσε μία λογικότατη απαίτηση και ανάγκη να υφίσταται ένα Μουσείο Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα. Πρώτον, διότι αποτελεί την πρωτεύουσα του κράτους που συνδέεται κατεξοχήν με τον Ολυμπισμό και δεύτερον, γιατί μόλις πριν από λίγα χρόνια η Αθήνα διοργάνωσε τους 28^{ους} Ολυμπιακούς Αγώνες της σύγχρονης εποχής.

Το έργο προϋπολογίστηκε, δημοσιεύθηκε σε ΦΕΚ⁴¹¹, το Ολυμπιακό Μουσείο της Αθήνας όμως, έχει παραμείνει μία μακέτα. Συνολικά, από το 2007 μέχρι και σήμερα, το ελληνικό κράτος έχει δαπανήσει 31.800.000 ευρώ, ενώ έχουν κοινοποιηθεί τέσσερις ακόμη δικαστικές αποφάσεις μέσα στο 2016 από το Διοικητικό Εφετείο της Αθήνας, με άμεσα απαιτητά ποσά⁴¹².

Τα τελευταία 11 εκατομμύρια ευρώ καταβλήθηκαν από το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού το 2015, ενώ υπάρχει ακόμη μακρύς δικαστικός δρόμος, καθώς έπονται προσφυγές της αναδόχου εταιρείας που διεκδικεί για χρονικό διάστημα δεκαετίας, ένα άγνωστο, αλλά αναμφίβολα μεγάλο ποσό από το ελληνικό Δημόσιο. Με το Νόμο 3342/2005 περί αξιοποίησης των Ολυμπιακών αθλητικών εγκαταστάσεων, θεσπίστηκε η δημιουργία του Ολυμπιακού Μουσείου σε ένα τμήμα του κτηρίου του International Broadcasting Centre, δίπλα στο Ολυμπιακό Στάδιο της Αθήνας. Μετά από διεθνή δημόσιο διαγωνισμό στις 15 Δεκεμβρίου 2005 με συμμετοχή επτά εταιρειών, ανάδοχος του έργου ορίστηκε η εταιρεία «ΕΡΕΤΒΟ Α.Ε.», στις 28 Νοεμβρίου του 2007. Ο αρχικός προϋπολογισμός του έργου ανερχόταν σε 48.147.961 ευρώ και η εργολαβική σύμβαση περιελάμβανε τη μετατροπή του Ολυμπιακού Κέντρου Ραδιοτηλεόρασης σε Μουσείο Ελληνικών Ολυμπιακών Αγώνων εμβαδού 17.290 τετραγωνικών μέτρων, καθώς και Μουσείο Παγκόσμιου Κλασικού Αθλητισμού εμβαδού 5.000 τετραγωνικών μέτρων. Το αρχικό σχέδιο, σύμφωνα με τις μελέτες, προέβλεπε τη δημιουργία δύο διαδραστικών Μουσείων σύγχρονης ψηφιακής τεχνολογίας, τα οποία θα συνδέονταν με το Ολυμπιακό Στάδιο. Ο συμβατικός χρόνος αποπεράτωσης του έργου ορίστηκε στους 14 μήνες από την

---

⁴¹¹ Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ΦΕΚ 131/Α/6-6-2005, Βιώσιμη ανάπτυξη και κοινωνική αξιοποίηση των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων, αδειοδότηση, χρήσεις, λειτουργίες τους Διάρθρωση, οργάνωση και λειτουργία Γενικής Γραμματείας Ολυμπιακής Αξιοποίησης, Αθήνα 2005.

⁴¹² Πλατανίτης, Γ. (2017) Ανταπόκριση από τη Ελληνική Ραδιοφωνία και Τηλεόραση, Αθήνα, 5 Μαρτίου.

υπογραφή της σύμβασης και χρονοδιάγραμμα ολοκλήρωσης στις 27 Νοεμβρίου του 2009⁴¹³.

Και ενώ όλα έβαιναν καλώς και εντός χρονοδιαγραμμάτων, η ανάδοχος εταιρεία υπέβαλε δήλωση διακοπής εργασιών στις 7 Ιουνίου 2010, λόγω έλλειψης επαρκούς χρηματοδότησης από το ελληνικό κράτος. Η αίτηση έγινε δεκτή από την Γενική Γραμματεία Αθλητισμού και οι εργασίες διακόπηκαν. Μέχρι εκείνη τη στιγμή όμως, το ελληνικό Δημόσιο είχε ήδη καταβάλει 20.800.000 ευρώ στην προς την εταιρεία, η οποία είχε ολοκληρώσει κατά μεγάλο ποσοστό τις οικοδομικές και ηλεκτρομηχανικές εργασίες, ενώ δεν είχε ξεκινήσει η διαμόρφωση του εσωτερικού χώρου. Η ανάδοχος εταιρεία προσέφυγε στο Διοικητικό Εφετείο Αθηνών και στις 4 Φεβρουαρίου του 2015 υπέβαλλε αίτηση θεραπείας στον αρμόδιο Υπουργό. Η ελληνική κυβέρνηση προχώρησε σε μία κίνηση η οποία αποτέλεσε και το τέλος για τη συνέχιση και ολοκλήρωση του Ολυμπιακού Μουσείου των Αθηνών. Με νέο νόμο, τον 3878/2010, άρθρο 19, τροποποιήθηκε η παράγραφος που αφορούσε στην αποκλειστική χρήση του Ολυμπιακού Μουσείου, με αιτιολογία την οικονομική αδυναμία του Δημοσίου να ανταποκριθεί στην υλοποίηση του έργου. Πρακτικά αυτό σήμαινε, ότι ενώ είχε διακοπεί το έργο, έγινε τροποποίηση στις προβλεπόμενες χρήσεις του κτηρίου και τελικώς στις 7 Δεκεμβρίου 2011, με απόφαση του Γενικής Γραμματείας Πολιτιστικής και Τουριστικής Υποδομής, αποφασίστηκε η οριστική διακοπή των εργασιών του έργου⁴¹⁴.

Και ενώ όλα έδειχναν ότι η κατασκευή και λειτουργία του Ολυμπιακού Μουσείου Αθηνών θα έμενε σε θεωρητικό επίπεδο, η συμμετοχή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας ολοκλήρωσε το συγκεκριμένο όραμα. Το Ολυμπιακό Μουσείο Αθήνας σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε από την Lamda Development S.A. σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα. Η συγκεκριμένη εταιρία εισηγμένη στην κύρια αγορά του Χρηματιστηρίου Αθηνών, είναι εταιρεία συμμετοχών που εξειδικεύεται στην ανάπτυξη, επένδυση και διαχείριση ακινήτων⁴¹⁵.

Το Ολυμπιακό Μουσείο Αθηνών, που στεγάζεται εντός του εμπορικού κέντρου Golden Mall και τελεί υπό την αιγίδα της ΕΟΕ και της ΔΟΕ,

---

⁴¹³ Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων (2017) Ανταπόκριση, Αθήνα, 5 Μαρτίου.

⁴¹⁴ Βελονάκη, Α. (2017), «Το σκάνδαλο με το Ολυμπιακό Μουσείο της Αθήνας», ΑΠΕ-ΜΠΕ Αθήνα, 5 Μαρτίου.

⁴¹⁵ Lamda Development S.A. (2022) Διαθέσιμο στο <https://www.lamdadev.com/en/the-company/profile.html>, (Πρόσβαση στις 2 Μαρτίου 2022).

πραγματοποίησε την επίσημη εμφάνισή του στην πλούσια ελληνική πολιτιστική κληρονομιά τον Απρίλιο του 2021. Σύμφωνα με τα γραφόμενα στην νεοσύστατη ιστοσελίδα του Μουσείου: «για την τεκμηρίωση των Εκθεμάτων, η μουσειολογική ομάδα συνεργάστηκε με περισσότερους από 40 Εθνικούς και Διεθνείς Πολιτιστικούς φορείς. Ανάμεσά τους κορυφαία διεθνή μουσεία όπως το Βρετανικό Μουσείο, το Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης της Νέας Υόρκης (The Met), το Ερμιτάζ της Αγίας Πετρούπολης (State Hermitage Museum), το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Νάπολης και η Κρατική Αρχαιολογική Συλλογή του Μονάχου (Staatliche Antikensammlungen München), και ελληνικά μουσεία όπως το Αρχαιολογικό Μουσείο της Ολυμπίας, το Μουσείο Μπενάκη, καθώς και αρχεία όπως το Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο»⁴¹⁶.

6.3.3. Το Ολυμπιακό Μουσείο του Σεράγεβο

Το Ολυμπιακό Μουσείο του Σεράγεβο ιδρύθηκε μετά από πρόταση της Οργανωτικής Επιτροπής των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων του 1984. Σκοπός της λειτουργίας του ήταν η διατήρηση της μνήμης των Αγώνων, με ενθυμήματα και αναμνηστικά προϊόντα της γιουγκοσλάβικης εποχής.

Τα εγκαίνια του Μουσείου πραγματοποιήθηκαν στις 8 Φεβρουαρίου του 1984, την ημέρα της έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων του Σεράγεβο, παρουσία πολλών υψηλόβαθμων στελεχών του Ολυμπιακού Κινήματος, με επικεφαλής τον τότε Πρόεδρο της ΔΟΕ, Χουάν Αντόνιο Σάμαρανκ. Το ύφος και η φιλοσοφία του Μουσείου ταυτίσθηκαν με τη γενικότερη πρακτική του Ολυμπιακού Μουσείου της Λοζάνης, δηλ. την προβολή των δύο σημαντικών παραμέτρων που χαρακτηρίζουν τα εκθέματά του: του αθλητισμού και της τέχνης.

Το κτήριο που στέγασε την Ολυμπιακή κληρονομιά του Σεράγεβο αποτελεί τη ζωντανή ιστορία της πόλης. Η κατασκευή του οφείλεται στον Βόσνιο αρχιτέκτονα Καρλ Πάρτζικ, ο οποίος προχώρησε στην ολοκλήρωσή του το 1903 για λογαριασμό

---

⁴¹⁶ Ολυμπιακό Μουσείο Αθηνών (2022) Διαθέσιμο στο <https://athensolympicmuseum.org/el/museum/h-istoria-toy-moyseioy/>, (Πρόσβαση στις 11 Απριλίου 2022).

ενός δικηγόρου εκείνης της εποχής, Νικόλα Μάντις. Μετέπειτα, το συγκεκριμένο κτήριο αποτέλεσε την έδρα του αμερικανικού Προξενείου και στα χρόνια της κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας, το κεντρικό πολιτικό γραφείο της Ένωσης Κομμουνιστών του Σεράγεβο. Στις 27 Απριλίου 1992 με την έναρξη του πολέμου, το κτήριο βομβαρδίστηκε κατά τη διάρκεια αεροπορικών επιχειρήσεων και υπέστη σοβαρότατες ζημιές. Να σημειωθεί, πως το Ολυμπιακό Μουσείο αποτέλεσε το ένα από τα τρία συνολικά ιστορικά κτήρια που έγιναν στόχος των εχθρών της πόλης, μαζί με την Εθνική Βιβλιοθήκη και το Ινστιτούτο Ανατολικών Σπουδών⁴¹⁷.

Ευτυχώς, τα εκθέματα και τα ενθυμήματα του Μουσείου διασώθηκαν καθώς οι εργαζόμενοι φρόντισαν να τα διαφυλάξουν και να τα εναποθέσουν σε ασφαλή σημεία. Τα πολυάριθμα εκθέματα μεταφέρθηκαν στο συγκρότημα Ζέτρα του Σεράγεβο και τοποθετήθηκαν στο νέο Ολυμπιακό Μουσείο, σε κτήριο που ανήκει στην Ολυμπιακή Επιτροπή της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης. Είκοσι χρόνια μετά από την ολοκλήρωση των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων του Σεράγεβο και της λειτουργίας του Ολυμπιακού Μουσείου στον αρχικό του χώρο, πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια της νέας Ολυμπιακής μουσειακής εγκατάστασης. Στις 8 Φεβρουαρίου 2004, το Ολυμπιακό Μουσείο του Σεράγεβο πέρασε στη νέα εποχή του με την επίσημη θεμελίωση από τον τότε Πρόεδρο της ΔΟΕ, Ζακ Ρογκ, παρουσία όλων των ανώτατων πολιτικών και αθλητικών αρχών της Βοσνίας.

Η μετεγκατάσταση του Ολυμπιακού Μουσείου οριοθέτησε και του νέους στόχους του. Με τον βασικό σκοπό να παραμένει η ανάδειξη της ιστορίας των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων του 1984, προστέθηκε ο στόχος της προώθησης του Ολυμπιακού Πνεύματος και των Ολυμπιακών Αξιών, μέσα από τον αθλητισμό και την τέχνη. Οι μεγάλοπνοοι στόχοι φιλοδοξούν να επιτευχθούν μέσω προγραμμάτων, εκθέσεων, διαλέξεων και συνεδρίων. Το Μουσείο του Σεράγεβο λειτουργεί ως ένα ανοιχτό πολιτιστικό ίδρυμα, με έμφαση στις αθλητικές και Ολυμπιακές εκδηλώσεις.

Στο τομέα των εσόδων και της οικονομικής αυτοτέλειας του Ολυμπιακού Μουσείου, μοναδικός πάροχος και εγγυητής της εύρυθμης λειτουργίας του είναι η Εθνική Ολυμπιακή Επιτροπή της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης. Η είσοδος για το κοινό

---

⁴¹⁷ Thor, B. (2016) «Olympic Museum reminds Sarajevo of brighter times», Διαθέσιμο στο <http://www.euroviews.eu/2016/2016/04/08/olympic-city-under-siege/>, (Πρόσβαση στις 8 Απριλίου 2016).

στο Μουσείο είναι ελεύθερη, δίχως χρηματικό αντίτιμο, συνεπώς δεν υπάρχει άμεσο όφελος στο ταμείο του Μουσείου. Τα κέρδη προκύπτουν από τις χορηγίες των περιοδικών εκθέσεων, τις ιδιωτικές παρουσιάσεις βιβλίων και τις διοργανώσεις συνεδρίων.

Πρωταρχικός στόχος για το εγγύς μέλλον είναι η ολοκλήρωση και η έκδοση του επίσημου καταλόγου, ο οποίος θα περιλαμβάνει το σύνολο της ιστορίας του Εθνικού Ολυμπιακού Κινήματος της χώρας, που απαρτίζεται από την υλοποίηση των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων του 1984, αλλά και τη διαδρομή και την πορεία του Ολυμπιακού Μουσείου σε όλες του τις εκφάνσεις και τις χρονικές περιόδους. Ο μεσοπρόθεσμος στόχος, ο οποίος προϋποθέτει και την εξασφάλιση του ανάλογου οικονομικού κονδυλίου, είναι η ολική αποκατάσταση των ζημιών των εκθεμάτων από την εποχή του βομβαρδισμού, του αρχικού κτηρίου. Πρόσφατα, ελήφθη η απόφαση που αφορά στο συγκεκριμένο ζήτημα και εκτός απροόπτου, αναμένεται η ένταξη των εργασιών για την συντήρηση των εκθεμάτων⁴¹⁸.

Μετά από την υπερψήφιση του θέματος από την Ολομέλεια της Ολυμπιακής Επιτροπής της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, εγκρίθηκε η λειτουργία της Εθνικής Ολυμπιακής Ακαδημίας της χώρας, εντός των χώρων του Ολυμπιακού Μουσείου. Εκεί, η Ακαδημία θα εφαρμόζει τα εκπαιδευτικά της προγράμματα σε συνεργασία με τα σχολεία της πόλης, προωθώντας τα ιδανικά και τις αξίες του Ολυμπισμού και των Ολυμπιακών Αγώνων. Στις 8 Οκτωβρίου 2020 εγκαινιάστηκε το ανακατασκευασμένο Ολυμπιακό Μουσείο της χώρας, παρουσία του Πρίγκηπα του Μονακό και Μέλους της ΔΟΕ, Αλβέρτου⁴¹⁹.

6.3.4. Το μελλοντικό Ολυμπιακό Μουσείο της Σερβίας

Το κτηριακό συγκρότημα Ολυμπιακού Μουσείου κατασκευάζεται στο κέντρο του Βελιγραδίου, με άμεση πρόσβαση και θέα στον ποταμό της πόλης. Σκοπός της λειτουργίας του είναι να αποτελέσει τόπο συνάντησης για όλους τους αθλητές και τους επισκέπτες που μοιράζονται τις αξίες του Ολυμπιακού Κινήματος.

---

⁴¹⁸ Ολυμπιακή Επιτροπή της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης (2017) Διαθέσιμο στο <http://www.okbih.ba/new/text.php?id=6>, (Πρόσβαση στις 13 Μαρτίου 2017).

⁴¹⁹ Δελτίο Τύπου Ευρωπαϊκών Ολυμπιακών Επιτροπών (2020) Ρώμη, 9 Οκτωβρίου.

Ο πρόδρομος του μελλοντικού Μουσείου ιδρύθηκε και λειτούργησε στο πλαίσιο των αθλητικών ενθουσιμάτων εντός της τότε Σχολής Αθλητισμού και Φυσικής Αγωγής του Βελιγραδίου, του σημερινού Κέντρου Πολιτισμού της πόλης. Βασικός υπεύθυνος για την απόκτηση της συλλογής του αθλητικού Μουσείου ήταν ο καθηγητής Αθλητικής Ιστορίας του τοπικού Πανεπιστημίου, Μπόρα Γιοβάνοβιτς, ο οποίος κατόρθωσε να συγκεντρώσει περισσότερα από 70.000 τεκμήρια. Την τελευταία δεκαετία, η προσπάθεια της σύστασης του Μουσείου έχει ενδυναμωθεί σε αρκετούς τομείς. Σημαντικοί Σέρβοι Ολυμπιονίκες, τόσο από την εποχή της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας, όσο και από την περίοδο της αυτόνομης Ολυμπιακής συμμετοχής της χώρας, δώρισαν τα μετάλλιά τους για τους σκοπούς του Μουσείου. Χάρη στην κίνηση ενός άγνωστου δωρητή, ένα αυθεντικό χάλκινο μετάλλιο από τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 1896, θα έχει θέση στις προθήκες. Η συλλογή θα αποτελείται από πολύτιμα αντικείμενα που προέρχονται από τις διοργανώσεις των Ολυμπιακών Αγώνων του Μονάχου, της Σεούλ και της Μόσχας, τις τελετές για την Αφή της Ολυμπιακής Φλόγας, τα εμβλήματα, τα μετάλλια και επίσημα έγγραφα των Αγώνων. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η παραχώρηση ενός σπάνιου εκθέματος μιας επιφανούς αθλητικής οικογένειας της Σερβίας, από το 1920⁴²⁰.

Το 2005, η Ολυμπιακή Επιτροπή της Σερβίας και η Εθνική Σχολή Αθλητισμού και Φυσικής Αγωγής, ίδρυσαν το ταμείο για την ανάπτυξη και προώθηση των πολιτιστικών και ιστορικών πόρων του αθλητισμού και του Ολυμπισμού. Στην ίδια ταμειακή διαχείριση υπάγεται και η ολοκλήρωση των έργων για την αποπεράτωση του Μουσείου. Η γενική πρόβα για τη μελλοντική λειτουργία του Μουσείου αφορούσε στην υλοποίηση και παρουσίαση της έκθεσης «Ολυμπισμός στη Σερβία, 1912 – 2012». Η συγκεκριμένη περιοδική έκθεση έλαβε χώρα από τις 16 Ιουλίου μέχρι και τις 26 Αυγούστου 2012 στο Βελιγράδι, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 100 χρόνων από την πρώτη σερβική συμμετοχή σε διοργάνωση Ολυμπιακών Αγώνων. Η έκθεση, η οποία λειτουργούσε καθ' όλη τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων του Λονδίνου, παρουσίασε στο ευρύ κοινό τη μακρά σερβική Ολυμπιακή διαδρομή, με αφετηρία την ίδρυση της Σερβικής Ολυμπιακής Επιτροπής το 1910, την κατάκτηση του πρώτου μεταλλίου από Σέρβο αθλητή στους Αγώνες των

---

⁴²⁰ Προσωπική συνέντευξη με τη Διευθύντρια του Ιδρύματος Ολυμπισμού της Σερβίας, Νατάσα Γιάνκοβιτς (2014) Βελιγράδι, 22 Οκτωβρίου.

Παρισίων το 1924 και χρονική κατάληξη τις πιο πρόσφατες Ολυμπιακές επιτυχίες της χώρας⁴²¹.

---

⁴²¹ Σερβική Ολυμπιακή Επιτροπή (2014) Διαθέσιμο στο <http://www.oks.org.rs/?s=museum>, (Πρόσβαση στις 14 Νοεμβρίου 2014).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΑ ΜΕΤΑΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Το συγκεκριμένο Κεφάλαιο επιχειρεί να προβάλει την σύνδεση του αθλητικού εθνικισμού με το χώρο του Ολυμπιακού Κινήματος, που αποτελεί και το κεντρικό θέμα της παρούσας διατριβής. Ιδιαίτερα μετά την πτώση των σοσιαλιστικών καθεστώτων, παρατηρείται έξαρση του φαινομένου που αναμφίβολα επηρεάζει τον θεσμό των Ολυμπιακών Αγώνων, καθώς αναμειγνύονται αθλητικές Ομοσπονδίες και Εθνικές Ολυμπιακές Επιτροπές.

Θεσμικά, η συγκροτημένη Ευρώπη οργανώθηκε στον τομέα του αθλητισμού εδώ και πολλά έτη. Ειδικότερα, το 1949 εγκαθίσταται με τη Συνθήκη του Λονδίνου το Συμβούλιο της Ευρώπης, ένας διεθνής Οργανισμός ανεξάρτητος και διάφορος από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τους συνδεδεμένους με αυτήν Οργανισμούς. Το Συμβούλιο της Ευρώπης είναι από το 1975 ενεργό στον τομέα του αθλητισμού, αρχικά με το «Ευρωπαϊκό Καταστατικό για τον Αθλητισμό για όλους» και τις αναθεωρήσεις του και τον Κώδικα Αθλητικών Ηθών και αργότερα με την Σύμβαση κατά του Ντόπινγκ και την Σύμβαση κατά της Βίας στα Γήπεδα και την Παραβατικότητα σε Αθλητικά Γεγονότα και κυρίως σε Ποδοσφαιρικούς Αγώνες⁴²². Το 1992, η Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης ψήφισε την πρόταση για αναθεώρηση του και μετονομασία του σε Ευρωπαϊκό Καταστατικό για τον Αθλητισμό. Μέσα από το κείμενο του Καταστατικού το οποίο αναθεωρήθηκε το 2001, η Επιτροπή των Υπουργών καλούσε τις κυβερνήσεις των κρατών μελών να υιοθετήσουν τις αρχές και τις αξίες που προέβλεπε το κείμενο και να φροντίσουν για την εναρμόνιση της εθνικής τους νομοθεσίας με τις αρχές αυτές και τις προτάσεις του Καταστατικού⁴²³.

Τον Μάιο του 2007, το Συμβούλιο της Ευρώπης υιοθέτησε ένα ψήφισμα με το οποίο ιδρύοταν η Διευρυμένη Επιμέρους Συμφωνία για τον Αθλητισμό (EPAS). Η Επιμέρους αυτή Συμφωνία είναι μια συμφωνία μεταξύ τριάντα επτά κρατών κυρίως μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Με την EPAS τα κράτη συμφωνούν την εμπλοκή τους με τον τομέα του αθλητισμού και την συνεργασία τους με χώρες που

---

⁴²² Committee of Ministers on 24 September (1976) at the 26th meeting of the Ministers' Deputies, European Sport for All Charter (1975/76).

⁴²³ Committee of Ministers on 24 September (1992) at the 480th meeting of the Ministers' Deputies and revised at their 752nd meeting on 16 May 2001.

δεν ανήκουν στην Επιμέρους Συμφωνία, καθώς και με εκπροσώπους από εθνικούς και διεθνείς αθλητικούς Οργανισμούς και αθλητικές Ομοσπονδίες. Ουσιαστικά, πρόκειται για μια πλατφόρμα διακυβερνητικής συνεργασίας ανάμεσα στις κρατικές αρχές, ενθαρρύνοντας ταυτόχρονα τον διάλογο ανάμεσα στις αρχές αυτές και στις αθλητικές Ομοσπονδίες⁴²⁴.

7.1. Αθλητικός εθνικισμός

7.1.1. Η απόλυτη αθλητική εθνικιστική έξαρση

Στις 13 Μαΐου 1990 στο Στάδιο Μαξιμίρ του Ζάγκρεμπ, θα διεξαγόταν το μεγαλύτερο γιουγκοσλαβικό ποδοσφαιρικό ντέρμπι όλων των εποχών, ανάμεσα στην κροατική Ντιναμό Ζάγκρεμπ και τον Ερυθρού Αστήρα Βελιγραδίου από την Ομοσπονδία της Σερβίας. Και αυτό για δύο λόγους. Πρώτον, διότι οι δύο ομάδες αγωνίζονταν για την κατάκτηση του πρωταθλήματος και δεύτερον και σπουδαιότερο, λόγω του εκρηκτικού και τεταμένου πολιτικού κλίματος της εποχής. Να σημειωθεί, ότι είχαν προηγηθεί οι κροατικές εκλογές στις οποίες είχε κερδίσει η Κροατική Δημοκρατική Ένωση, η οποία είχε ταχθεί υπέρ της ανεξαρτησίας της χώρας. Η ενωμένη Γιουγκοσλαβία όδευε σε αχαρτογράφητα νερά και η διάλυσή της ήταν προ των πυλών.

Περίπου 3.000 οπαδοί του Ερυθρού Αστήρα είχαν ταξιδέψει στο Ζάγκρεμπ για την ενίσχυση της ομάδας τους υπό την καθοδήγηση του παραστρατιωτικού μέλους του συνδέσμου της ομάδας, Αρκάν. Ο ίδιος αποτελούσε τον επικεφαλής των «Ηρώων», όπως ονομάζονταν οι σκληροπυρηνικοί οπαδοί της ομάδας και τύχαινε ιδιαίτερης εκτίμησης και σεβασμού από την πλειοψηφία των σέρβων φιλάθλων. Οι προθέσεις των φίλων του Αστήρα είχαν διαφανεί ξεκάθαρα πριν από την έναρξη του αγώνα. Τα δύο συνθήματα που φώναζαν στους δρόμους του Ζάγκρεμπ ήταν χαρακτηριστικά. Το πρώτο είχε ως εξής: *«Απόψε θα γίνουν ταραχές, απόψε θα γίνει*

---

⁴²⁴ «Bodies» (2020) Council of Europe, Διαθέσιμο στο <https://www.coe.int/en/web/sport/bodies> (Πρόσβαση 25 Οκτωβρίου 2020).

της τρελής. Να! Φτάνουν οι χούλιγκαν στους δρόμους του Ζάγκρεμπ. Θα αντιλαλούνε τα τσεκούρια, θα αντηχήσουν οι αλυσίδες, να! Έρχονται οι Σέρβοι τσιγγάνοι, οι τελείως τρελαμένοι». Στο ίδιο μήκος κύματος και το δεύτερό τους σύνθημα, με ακόμη πιο ακραίες εκφράσεις: «Εμείς είμαστε οι Ντέλιγε της άγριας Σερβίας. Βγείτε στα μπαλκόνια, χαιρετίστε τη σέρβικη φυλή. Από το Κόσοβο μέχρι το Κνιν, ένας Σέρβος δίπλα στον άλλον. Σέρβε Σλόμπο (Μιλόσεβιτς), η Σερβία είναι στο πλευρό σου. Ποιος τολμάει να το πει, ψεύδεται όποιος λέει ότι η Σερβία είναι μικρή»⁴²⁵.

Ήταν θέμα χρόνου να ξεκινήσουν τα επεισόδια μεταξύ Σέρβων και Κροατών και στη μέση η γιουγκοσλαβική αστυνομία, η οποία έπρεπε να ισορροπήσει ανάμεσα στην παρουσία της σε κροατικό έδαφος και στις εντολές που λάμβανε από το σερβικό κέντρο διοίκησης. Με καρέκλες, μαχαίρια και καδρόνια, οι οπαδοί μετέτρεψαν τις εξέδρες σε πεδίο μάχης, ενώ οι ποδοσφαιριστές των δύο ομάδων παρακολουθούσαν έκπληκτοι τις συγκρούσεις. Για αρκετή ώρα το ίδιο έκανε και η αστυνομία, παρά τις φωνές των Κροατών ποδοσφαιριστών, οι οποίοι διαμαρτύρονταν για την απαθή της στάση και αντιμετώπιση των γεγονότων. Λίγη ώρα αργότερα η ένταση μεταφέρθηκε στον αγωνιστικό χώρο, όπου βρίσκονταν πλέον μόνο μερικοί ποδοσφαιριστές της Ντιναμό και οι οπαδοί της ομάδας που συγκρούονταν με τις δυνάμεις καταστολής. Μέσα στο γενικευμένο χάος, ενώ ένας αστυνομικός ξυλοκοπούσε με το κλομπ του έναν οπαδό της κροατικής ομάδας, ο αρχηγός της ομάδας του Ζάγκρεμπ, Ζβόνιμιρ Μπόμπαν, κλώτσησε τον αστυνομικό για να καταφέρει να απελευθερώσει τον συλληφθέντα. Από εκείνη τη στιγμή ο Μπόμπαν ήταν για τα ΜΜΕ εθνικός ήρωας, παρ' ότι του επιβλήθηκε εξάμηνος αποκλεισμός από κάθε επίσημη διοργάνωση. Η λήξη των άγριων επεισοδίων οδήγησε σε σοβαρούς τραυματισμούς και στη ματαίωση του αγώνα. Σήμερα, έξω από το αποκαλούμενο και ως «καταραμένο Στάδιο Μαξιμίρ» υπάρχει επιγραφή που αναφέρει: «Για τους οπαδούς του συλλόγου, οι οποίοι ξεκίνησαν τον πόλεμο με τη Σερβία, σε αυτό το μέρος, στις 13 Μαΐου του 1990»⁴²⁶.

---

⁴²⁵ Milekic, S. (2016) «1990 Football Riot Becomes National Myth in Croatia», Balkan Insight, Zagreb, Έκδοση 13 Μαΐου.

⁴²⁶ «Μηχανή του Χρόνου: Ο ποδοσφαιρικός αγώνας που ξεκίνησε τον εμφύλιο μεταξύ Σέρβων και Κροατών» (2017), News 24/7, Διαθέσιμο στο <https://www.news247.gr/afieromata/michani-toy-chronoy-o-podosfairikos-agonas-poy-zekinise-ton-empfylio-metaxy-servon-kai-kroaton.6252604.html>, (Πρόσβαση στις 12 Απριλίου 2017).

7.1.2. Οι ελληνοαλβανικές υπερπατριωτικές κορώνες

Σεπτέμβριος 2004. Τα απόνερα των επεισοδίων του ποδοσφαιρικού αγώνα Ελλάδας – Αλβανίας

Τον Σεπτέμβριο 2004, αμέσως μετά τη λήξη του διεθνούς ποδοσφαιρικού αγώνα Ελλάδας-Αλβανίας, ευρείας έκτασης επεισόδια σημειώθηκαν στην Ελλάδα και στην Αλβανία. Το τραγικότερο περιστατικό συνέβη στη Ζάκυνθο, όταν ένας 20χρονος Αλβανός έπεσε νεκρός από την επίθεση με μαχαίρι από έναν συνομήλικό του Έλληνα, ο οποίος κινήθηκε εναντίον μιας παρέας Αλβανών και τραυμάτισε τρεις εξ αυτών. Στην Αθήνα, εκτεταμένα επεισόδια σημειώθηκαν μεταξύ Ελλήνων και Αλβανών φιλάθλων, οι οποίοι είχαν κατέλθει στους δρόμους της ελληνικής πρωτεύουσας για να πανηγυρίσουν τη νίκη της ομάδας τους. Πέντε άτομα μεταφέρθηκαν σε νοσοκομεία με τραυματισμούς από μαχαίρι. Στην περιοχή της Ομόνοιας περίπου 200 Αλβανοί απείλησαν να συμπλακούν με ομάδα Ελλήνων, αλλά η σύγκρουση αποφεύχθηκε μετά από την επέμβαση των αστυνομικών δυνάμεων. Οι αστυνομικοί απώθησαν τους Αλβανούς και προχώρησαν σε περιορισμένη χρήση χημικών για να τους απομακρύνουν, ενώ αργότερα έδιωξαν από την περιοχή και τους Έλληνες που προκαλούσαν⁴²⁷.

Τα νέα κυκλοφόρησαν αστραπιαία στην Αλβανία, όπου και εκεί καταγράφηκε σκηνικό εντάσεων. Οι ξέφρενοι πανηγυρισμοί οδήγησαν τον όχλο στη δημιουργία προκλητικών ενεργειών στο νότο της χώρας όπου ζει η ελληνική μειονότητα. Καταγράφηκαν μεταβάσεις αλβανικών αυτοκινήτων προς το κτήριο του Γενικού Προξενείου της Ελλάδας στο Αργυρόκαστρο, δίχως όμως να σημειωθεί κάποιο σοβαρό επεισόδιο⁴²⁸.

Ο αλβανικός αετός και η σημειολογία του UCK

⁴²⁷ Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων (2004), Ανταπόκριση, Αθήνα, 5 Σεπτεμβρίου.

⁴²⁸ Τουμπέκης, Π. (2017) «Ο Ελληνοαλβανικός ‘Πόλεμος’ τον Σεπτέμβρη του 2004 δεν είχε να κάνει με το Ποδόσφαιρο» Διαθέσιμο στο , <https://www.vice.com/el/article/kzz54v/o-ellhnoalbanikos-polemos-ton-septembrh-toy-2004-den-eixe-na-kanei-me-to-podosfairo>, (Πρόσβαση στις 4 Σεπτεμβρίου 2017).

Στις 4 Σεπτεμβρίου 2013, μια φωτογραφία που αναρτήθηκε στο διαδικτυακό προφίλ του Αλβανού ποδοσφαιριστή του ΠΑΟΚ, Έργκουκς Κάτσε, δημιούργησε ιδιαίτερη αίσθηση. Ο Κάτσε φωτογραφήθηκε φορώντας μια μπλούζα του UCK, της αλβανικής παραστρατιωτικής και εθνικιστικής οργάνωσης και προκάλεσε έντονες αντιδράσεις, ακόμη και στις τάξεις των οπαδών της ομάδας της Θεσσαλονίκης. Μετά τον σάλο που δημιούργησε ο ποδοσφαιριστής - ο οποίος είχε σοβαρές πιθανότητες συμμετοχής με την Εθνική Ελλάδος - αφαίρεσε τη φωτογραφία από το λογαριασμό του, ζητώντας συγγνώμη: *«Ενημερώνω τους φίλους μου, ότι δεν είχα ιδέα τι σημαίνει η φωτογραφία που ανέβασαν άλλοι στο προφίλ μου και φυσικά μόλις έμαθα την έσβησα. Η φωτογραφία βγήκε σε σπίτι φίλου που με φιλοξένησε, δεν είναι καν δική μου. Συγγνώμη για όσους εκνευρίστηκαν, όσοι με ξέρουν γνωρίζουν τι άνθρωπος είμαι»*⁴²⁹.

Πρόκληση εις βάρος της χώρας που τον φιλοξενεί αθλητικά, θεωρήθηκε και η κίνηση του διεθνή ποδοσφαιριστή του Ολυμπιακού, Παϊτίμ Κασάμι. Στις 23 Οκτώβριου του 2014, πλήθος Αλβανών στα κοινωνικά δίκτυα αποθέωνε τον Κασάμι για τον πανηγυρισμό του στο γκολ που σημείωσε ενάντια στην ιταλική Γιουβέντους, υποστηρίζοντας ότι αυτό που σχημάτισε με τα χέρια του είναι ο αλβανικός αετός, δηλ. ένα εθνικό σύμβολο. Ο αθλητής δεν θέλησε να δώσει συνέχεια στο θέμα, ενώ από μία μερίδα των Ελλήνων φιλάθλων η κίνηση του Κασάμι δε θεωρήθηκε ακραία, καθώς αν και είναι πολιτογραφημένος Ελβετός, έχει γεννηθεί στη Στρούγκα της Βόρειας Μακεδονίας από Αλβανούς γονείς και ο πανηγυρισμός του ήταν λογικός⁴³⁰.

Ακριβώς την ίδια κίνηση του σχηματισμού του αλβανικού αετού με τα χέρια του, πραγματοποίησε και ο Αλβανός ποδοσφαιριστής του ΠΑΣ Γιάννινα, Άντι Λίλα, στις 25 Σεπτεμβρίου 2015. Η κίνηση του αθλητή να πανηγυρίσει με αυτό τον τρόπο το γκολ του ενάντια στον Ολυμπιακό προκάλεσε τις έντονες αποδοκimasίες των φιλάθλων στο γήπεδο του Πειραιά. Παρ' όλα αυτά, ο Λίλα δεν έδωσε ιδιαίτερη σημασία στις αντιδράσεις των οπαδών του Ολυμπιακού και συνέχισε ατάραχος. Έπειτα από τη στάση του Λίλα στον συγκεκριμένο αγώνα, ήταν εμφανή τα σημάδια

---

⁴²⁹ «Ο Κάτσε ζήτησε συγγνώμη για την μπλούζα του UCK» (2013), Το Βήμα, Αθήνα, 4 Σεπτεμβρίου, σελ. 12.

⁴³⁰ «Πανηγύρισε με τον αλβανικό αετό ο Κασάμι» (2015), Ο Φίλαθλος, Αθήνα, 23 Οκτωβρίου, σελ. 15.

της αρνητικής στάσης ακόμη και των συμπαικτών του οι οποίοι εισηγήθηκαν στον Πρόεδρο του συλλόγου την απομάκρυνση του αθλητή από τη ομάδα⁴³¹.

7.1.3. Τα ποδοσφαιρικά εθνικά πεπραγμένα

Σερβία – Αλβανία

Στις 14 Οκτωβρίου του 2014, είχε προγραμματιστεί ο ποδοσφαιρικός αγώνας ανάμεσα στη Σερβία και την Αλβανία στο Βελιγράδι, στο πλαίσιο των προκριματικών αγώνων του Euro 2016. Το παιχνίδι διεκόπη στο 41^ο λεπτό, όταν πάνω από τον αγωνιστικό χώρο εθεάθη να αιωρείται ένα τηλεχειριζόμενο ιπτάμενο αντικείμενο, από το οποίο κρεμόταν ένα λάβαρο στο οποίο απεικονίζονταν ο χάρτης της αποκαλούμενης «μεγάλης Αλβανίας» και στον οποίο περιλαμβάνονται περιοχές, όπως το Κόσοβο και η Ήπειρος⁴³².

Το γεγονός έλαβε αμέσως πολιτικές διαστάσεις, καθώς η σερβική αστυνομία συνέλαβε τον Όλσι Ράμα, αδερφό του Αλβανού Πρωθυπουργού Έντι Ράμα, ως υπεύθυνο για το επεισόδιο με τη σημαία, που στάθηκε αφορμή για να διακοπεί ο ποδοσφαιρικός αγώνας. Ο Ράμα αρχικά συνελήφθη στην εξέδρα των επισήμων, μετά όμως από διαβουλεύσεις και διεργασίες αφέθηκε ελεύθερος. Μετά από μερικά λεπτά και ενώ άρχισε να πέφτει το αντικείμενο, ένας Σέρβος ποδοσφαιριστής έπιασε το σχοινί που κρεμόταν από το λάβαρο και το κατέβασε με σκοπό να το απομακρύνει από τον αγωνιστικό χώρο. Οι Αλβανοί ποδοσφαιριστές έτρεξαν προς το μέρος του και προσπάθησαν να του το αποσπάσουν. Αμέσως, ξεκίνησαν διαπληκτισμοί, ενώ μία ομάδα φιλάθλων εισέβαλε στον αγωνιστικό χώρο. Ένας εξ αυτών γρονθοκόπησε έναν Αλβανό ποδοσφαιριστή και ο διαιτητής ζήτησε από τους παίκτες των δύο ομάδων να αποχωρήσουν για τα αποδυτήρια. Η αστυνομία, μετά από απαίτηση του διαιτητή απομάκρυνε όλους τους φιλάθλους από τον αγωνιστικό χώρο και αποφασίσθηκε να συνεχιστεί ο αγώνας. Η αλβανική Ομοσπονδία ωστόσο, ζήτησε να εκκενωθεί το στάδιο για να επιτρέψει την επιστροφή των ποδοσφαιριστών της στον αγωνιστικό

---

⁴³¹ ΣΚΑΙ (2015), Ανταπόκριση Αθήνα, 25 Σεπτεμβρίου.

⁴³² Likmeta, B. (2010) «Support for Greater Albania», Balkan in sight Magazine , Tirana, November.

χώρο. Το συγκεκριμένο αίτημα απορρίφθηκε και έτσι ο αγώνας διακόπηκε οριστικά. Ο Αλβανός Πρωθυπουργός Εντι Ράμα, κατονόμασε ως «φρικτή εμφάνιση» τον Σέρβων αυτό που συνέβη στο γήπεδο, ενώ ο Υπουργός Εξωτερικών της Σερβίας, Ίβιτσα Ντάτσιτς, δήλωσε ότι «τα επεισόδια ήταν σχεδιασμένη ενέργεια πολιτικής πρόκλησης και ότι οι σερβικές αρχές δεν είναι υπεύθυνες για το γεγονός ότι διεκόπη ο αγώνας»⁴³³.

Μαυροβούνιο – Ρωσία

Στις 28 Μαρτίου 2015, το Μαυροβούνιο υποδέχθηκε στην έδρα του την εθνική ποδοσφαιρική ομάδα της Ρωσίας για τα προκριματικά του Euro 2016. Το παιχνίδι δεν είχε ξεκινήσει με τους καλύτερους οιωνούς, καθώς στις εξέδρες με τους Ρώσους φιλάθλους είχαν παρεισφρήσει Σέρβοι, οι οποίοι είχαν ταχθεί ανοιχτά ενάντια στους Μαυροβούνιους. Ένα κοινό πανό με τους Ρώσους έφερε την αναγραφή «Ορθόδοξος Στρατός». Ο αγώνας δεν έμελλε να ολοκληρωθεί ποτέ, καθώς διεκόπη οριστικά 20 λεπτά πριν από τη λήξη. Το παιχνίδι διεκόπη αρχικά για λίγα δευτερόλεπτα μετά από την έναρξή του, λόγω του τραυματισμού ενός Ρώσου αθλητή στο κεφάλι από καπνογόνο που πέταξαν οι οπαδοί του Μαυροβουνίου. Μετά από διαβουλεύσεις διάρκειας 40 λεπτών, ο διαιτητής συνέχισε τον αγώνα, ωστόσο, μετά από την απώλεια του πέναλτι για λογαριασμό των Ρώσων τα πνεύματα στην εξέδρα άρχισαν και πάλι να οξύνονται. Έτσι, μετά από αντικείμενο που έπεσε στον αγωνιστικό χώρο και περιήλθε στην κατοχή του διαιτητή, ο τελευταίος διέκοψε οριστικά τον αγώνα εις βάρος των γηπεδούχων Μαυροβούνιων⁴³⁴.

Ελλάδα – Βοσνία

Στις 13 Νοεμβρίου 2016, αγωνίσθηκαν στην Αθήνα οι εθνικές ομάδες της Ελλάδας και της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, στο πλαίσιο των προκριματικών αγώνων του Παγκοσμίου Κυπέλλου του 2018. Κατά τη διάρκεια του αγώνα, από την ελληνική κερκίδα προβλήθηκε ένα πανό με προσβλητικό για τους Βόσνιους περιεχόμενο που

---

⁴³³ «Τα τρομακτικά επεισόδια ‘φούντωσαν’ τη διαμάχη Σερβίας-Αλβανίας» (2014), *Ελευθεροτυπία*, Αθήνα, 15 Οκτωβρίου, σελ. 8.

⁴³⁴ ANT1 (2015), *Ανταπόκριση*, 28 Μαρτίου.

παρέπεμπε ευθέως στη γενοκτονία της Σρεμπρένιτσα. Το πανό έγραφε στα σέρβικα «Noz, zica, Srebrenica», που στα ελληνικά μεταφράζεται ως «μαχαίρι, σύρμα, Σρεμπρένιτσα»⁴³⁵.

7.1.4. Η ανάμειξη της Βαλκανικής καλαθοσφαίρισης

Γαλατάσαραϊ - Ερυθρός Αστέρας

Την 22 Νοεμβρίου 2014, η συνάντηση της τουρκικής ομάδας Γαλατάσαραϊ με τον σερβικό Ερυθρό Αστέρα για την Ευρωλίγκα του μπάσκετ στην Κωνσταντινούπολη κατέληξε σε τραγωδία, καθώς ένας σέρβος φίλαθλος τραυματίστηκε θανάσιμα σε συμπλοκή. Ο άτυχος άνδρας βρισκόταν μεταξύ των 400 Σέρβων εκδρομέων, οι οποίοι δέχθηκαν επίθεση έξω από το γήπεδο και μαχαιρώθηκε από χούλιγκανς, με αποτέλεσμα να χάσει τη ζωή του από αιμορραγία παρά τις προσπάθειες των γιατρών. Το γενικότερο κλίμα πριν από την έναρξη του αγώνα ήταν τεταμένο, καθώς οπαδοί του Αστέρα επιδόθηκαν σε λεηλασίες καταστημάτων. Κατά διάρκεια του ανθρωποκνηγητού, Σέρβοι οπαδοί βρέθηκαν απέναντι σε μία μεγάλη μάζα οπαδών της Γαλατά και αφού προηγήθηκαν μάχες σώμα με σώμα, τελέστηκε η ανθρωποκτονία⁴³⁶.

Οι προκλήσεις των Τούρκων οπαδών πάντως είχαν λάβει άκρως εθνικιστικό χαρακτήρα, αφού κυμάτιζαν διαρκώς αλβανικές σημαίες και κραύγαζαν συνθήματα υπέρ του Κοσσυφοπεδίου. Η ένταση συνεχίστηκε μετά από τη λήξη του αγώνα. Ο προπονητής της Γαλατά, Εργκίν Αταμάν, προβαίνοντας στις καθιερωμένες δηλώσεις κατά τη συνέντευξη Τύπου χαρακτήρισε τρομοκράτες τους οπαδούς του Ερυθρού Αστέρα, χωρίς να γνωρίζει τις εξελίξεις με τον νεκρό Σέρβο. Η αντίδραση των Σέρβων ήταν άμεση, προχωρώντας στην επιβεβαίωση της δυσάρεστης είδησης και εξαπολύοντας δριμύ κατηγορητήριο εναντίον των Τούρκων.

---

⁴³⁵ «Εμετικό πανό για τη Σρεμπρένιτσα δίπλα σε ελληνικές σημαίες», Πρώτο Θέμα, Αθήνα, 14 Νοεμβρίου, σελ. 16.

⁴³⁶ Iefimerida (2014) Διαθέσιμο στο <http://www.iefimerida.gr/news/179588/dolofonithike-servos-opados-stin-konstantinoypoli-epeisodia-se-agona-mpasket-vinteo>, (Πρόσβαση στις 22 Νοεμβρίου 2014).

Ζαντάρ – Ερυθρός Αστέρας

Στις 20 Νοεμβρίου του 2017, καταγράφηκε ένα σοβαρό περιστατικό εθνικιστικής φύσης κατά τη διάρκεια του αγώνα της κροατικής ομάδας Ζαντάρ με τον σερβικό Ερυθρό Αστέρα στην ομώνυμη πόλη για την Αδριατική Λίγκα Καλαθοσφαίρισης.

Κατά το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα του αγώνα, μια μερίδα οπαδών της Ζαντάρ φώναζε ακραία συνθήματα εναντίον των Σέρβων. Αυτό που κυριάρχησε ήταν το «Θάνατος στους Σέρβους», ενώ παράλληλα αναφώνουσαν και συνθήματα υπέρ της φασιστικής τρομοκρατικής οργάνωσης Ουστάσι. Με τη λήξη του αγώνα, οι αξιωματούχοι του Ερυθρού Αστέρα προέβησαν σε διάβημα διαμαρτυρίας. Επίσης, διαμαρτυρήθηκαν έντονα για το γεγονός ότι ο κροατικός σύλλογος τήρησε αδιάφορη στάση, καθώς δεν εξέδωσε ούτε μία ανακοίνωση για να εξαλειφθούν ή να μειωθούν τα συγκεκριμένα συνθήματα κατά τη διάρκεια της αναμέτρησης⁴³⁷.

Ολυμπιακός - Ερυθρός Αστέρας Βελιγραδίου

Στις 30 Ιανουαρίου του 2018, ο Ερυθρός Αστέρας συναντήθηκε με τον Ολυμπιακό Πειραιά στο Βελιγράδι. Οι οπαδοί των Σέρβων παρουσιάστηκαν ιδιαίτερα ενοχλημένοι από την παρουσία του Βόσνιου καλαθοσφαιριστή, Άλεν Όμιτς. Η ανάρτηση ενός πανό που καταφερόταν εναντίον του Βόσνιου υπερέβη τους κανόνες για τη δεοντολογία των φιλάθλων. Η Ευρωλίγκα αντέδρασε στην κίνηση των Σέρβων: *«Αναφορικά με το πανό που ανέβηκε σε αγώνα του Ερυθρού Αστέρα στο Βελιγράδι, η Ευρωλίγκα θέλει να ξεκαθαρίσει τα εξής: το συγκεκριμένο μήνυμα εκφράζει μία μικρή μερίδα ανθρώπων και δεν εκπροσωπεί το μπάσκετ και την ευρωπαϊκή οικογένεια του αθλήματος με κανέναν τρόπο. Αντιθέτως, το ευρωπαϊκό μπάσκετ ανέκαθεν αποτελούσε παράδειγμα, εντός κι εκτός παρκέ, όπου κουλτούρες, έθνη και θρησκείες συνυπάρχουν με πάθος. Η συγκεκριμένη άποψη κρίνεται επιθετική, προσβλητική και αντίθετη με όσα πρεσβεύουμε. Συνεχίζουμε την υποστήριξη των*

---

⁴³⁷ Zurnal (2017) Διαθέσιμο στο <http://zurnal.rs/kosarka/zvezda?lang=lat>, (Πρόσβαση στις 25 Μαΐου 2017).

διαφορετικών εθνών χρησιμοποιώντας σα γέφυρα το μπάσκετ. Καταδικάζουμε οποιαδήποτε μορφή ή σχόλιο κατά φύλων, εθνών, θρησκειών»⁴³⁸.

7.1.5. Η εξάπλωση του εθνικισμού στα υπόλοιπα αθλήματα

Η διπλή τουρκική πρόκληση στον κλασικό αθλητισμό

Στις 21 Φεβρουαρίου 2015, η Κωνσταντινούπολη φιλοξένησε το Βαλκανικό Πρωτάθλημα στίβου. Σύμφωνα με τον ΣΕΓΑΣ, οι Τούρκοι διοργανωτές παραβίασαν τους διεθνείς αθλητικούς κανονισμούς κατά την παρουσίαση των επίσημων τελικών αποτελεσμάτων του Βαλκανικού Πρωταθλήματος. Ανέγραψαν ως «Νότια Κύπρος» την Κύπρο και ως «Μακεδονία» την τότε Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Η καταγγελία του ΣΕΓΑΣ υποβλήθηκε στον Πρόεδρο της Βαλκανικής Ένωσης Στίβου, Ντόμπρι Καραμαρίνοφ, ο οποίος δεσμεύτηκε να λύσει το θέμα και να προχωρήσει στην έκδοση νέων και ορθών αποτελεσμάτων. Επίσης, ο ΣΕΓΑΣ ανακοίνωσε ότι θα αποστείλει έγγραφο στην Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία, με την οποία θα απαιτούσε την επιβολή κυρώσεων στη τουρκική Ομοσπονδία. Η ανακοίνωση του ΣΕΓΑΣ είχε ως εξής: «*Τα μέλη της ελληνικής αποστολής διαπίστωσαν με το τέλος των αγώνων και όταν παρέλαβαν τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα, πως η FYROM αναγραφόταν σε αυτά ως Μακεδονία και η Κύπρος ως Νότια Κύπρος. Αμέσως, ο αρχηγός της ελληνικής αποστολής, Παναγιώτης Δημάκος, διαμαρτυρήθηκε σε έντονο ύφος στον Πρόεδρο της Βαλκανικής Ένωσης, Ντόμπρι Καραμαρίνοφ και ζήτησε την άμεση αποκατάσταση του ζητήματος. Ο Βούλγαρος Πρόεδρος, δεσμεύτηκε να λύσει το θέμα και να προχωρήσει στην έκδοση νέων- σωστών αποτελεσμάτων. Ο ΣΕΓΑΣ το πρωί της Τρίτης θα αποστείλει έγγραφο στην ABAF, με κοινοποίηση στην Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία, στο οποίο θα ζητάει εξηγήσεις για το περιστατικό και θα απαιτεί την επιβολή κυρώσεων στην τουρκική ομοσπονδία. Η μελλοντική στάση της χώρας μας σε*

---

⁴³⁸ Μελάγιες, Κ. (2018) «Το πανό στο Βελιγράδι θα φέρει τιμωρία στον Ερυθρό Αστέρα», Διαθέσιμο στο <http://www.gazzetta.gr/basketball/euroleague/article/1191878/pano-sto-veligradi-tha-ferai-timoria-ston-erythro-astera>, (Πρόσβαση στις 30 Ιανουαρίου 2018).

σχέση με την τουρκική ομοσπονδία θα συζητηθεί στο επόμενο διοικητικό συμβούλιο του ΣΕΓΑΣ»⁴³⁹.

Η «Μακεδονική» οικειοποίηση σε αγώνα χειροσφαίρισης

Ο προγραμματισμένος για την 1^η Αυγούστου του 2017 αγώνας της ελληνικής εθνικής ομάδας χάντμπολ των νεανίδων με την αντίστοιχη της Βόρειας Μακεδονίας στην πόλη των Σκοπίων, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Πρωταθλήματος, δεν διεξήχθη ποτέ. Η ελληνική ομάδα αποχώρησε διαμαρτυρόμενη για αθέτηση των προβλεπόμενων όρων σχετικά με την επίσημη ονομασία της διοργανώτριας χώρας. Η Ομοσπονδία Χειροσφαίρισης Ελλάδος εξήγησε τις κινήσεις στις οποίες προέβη η ελληνική αποστολή και τις διαβεβαιώσεις που έλαβε από την Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία, αλλά δεν τήρησε ποτέ η Βόρεια Μακεδονία, τότε πΓΔΜ. Παράλληλα, έστειλε άμεσα επιστολή διαμαρτυρίας με την οποία ζήτησε την απόσυρση του λογοτύπου «Μακεδονία» από όλα τα παιχνίδια της διοργάνωσης, την κατακύρωση του αγώνα με 10-0 υπέρ της Ελλάδας, την τιμωρία της Βόρειας Μακεδονίας, αλλά και του παρατηρητή του συγκεκριμένου αγώνα για ελλιπή άσκηση καθηκόντων: *«Η Εθνική Γυναικών Κ17, αποχώρησε σε ένδειξη διαμαρτυρίας από τον αγώνα κόντρα στην Βόρεια Μακεδονία για το EURO 2017. Η Ομοσπονδία, εδώ και πολλούς μήνες προετοιμάζε την παρουσία της Εθνικής Γυναικών στα Σκόπια για το Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Κ17, έχοντας συνεχείς επαφές με την Γενική Γραμματεία Αθλητισμού, το Υπουργείο Εξωτερικών, την Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Χάντμπολ και την πρεσβεία μας στα Σκόπια, ώστε να «θωρακίσει» την αποστολή μας απέναντι σε οποιαδήποτε πιθανή πρόκληση. Ειδικά τις τελευταίες ημέρες και με αφορμή το προκλητικό λογότυπο της διοργάνωσης, ανταλλάχθηκαν επιστολές ανάμεσα στην ΟΧΕ και την ΕΗΦ με αποτέλεσμα αυτό να τροποποιηθεί για το σημερινό παιχνίδι ανάμεσα σε Ελλάδα και Βόρεια Μακεδονία. Τα επιχειρήματα των διοργανωτών και της ΕΗΦ, ότι το λογότυπο δεν ταυτίζεται με την ονομασία της χώρας, αποδείχθηκαν ότι ήταν και η αιτία που οι διοργανωτές αποθρασύνθηκαν. Με έγγραφο της η ΕΗΦ έδωσε εντολή στους διοργανωτές να τροποποιηθεί το λογότυπο, όπως και να καλυφθούν όλες οι προκλητικές πινακίδες, σημαίες, αλλά και συνθήματα στο γήπεδο.*

---

⁴³⁹ ΣΕΓΑΣ (2015) Δελτίο Τύπου Ομοσπονδίας, Αθήνα, 23 Φεβρουαρίου.

Επίσης, επισημάνθηκε στον δημοσιογράφο που θα έκανε την περιγραφή του αγώνα στο *live streaming*, να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός, ως προς την αναφορά του στις παίκτριες και την ομάδα της Βόρειας Μακεδονίας, ειδικότερα μετά από τις καταγγελίες της ΟΧΕ για τα όσα συνέβησαν στο *final-4* του Τσάμπιονς Λιγκ. Παρόλα αυτά, ελάχιστα λεπτά πριν ξεκινήσει το παιχνίδι και ενώ η Εθνική της Βόρειας Μακεδονίας τήρησε τα συμφωνηθέντα αναφορικά με τις εμφανίσεις των αθλητριών, οι προπονητές και οι συνοδοί της, εμφανίστηκαν στον πάγκο με μπλούζες που έγραφαν *Macedonia*. Η ελληνική αποστολή διαμαρτυρήθηκε έντονα στον Ουκρανό παρατηρητή Βίκτορ Κονοπλιάστι, ο οποίος τους ζήτησε να τις αλλάξουν προκειμένου να ξεκινήσει το παιχνίδι, κάτι το οποίο δεν έγινε. Δευτερόλεπτα μετά την έναρξη του αγώνα, ο αρχηγός αποστολής Δημήτρης Χασεκίδης -σε συνεννόηση με τον Πρόεδρο της ΟΧΕ Κώστα Γκαντή- ζήτησε από τον Ομοσπονδιακό προπονητή Μενέλαο Δανήλο να καλέσει τάμ άουτ. Στην διάρκεια του τάμ άουτ ζητήθηκε και πάλι από τους Σκοπιανούς να αλλάξουν τις μπλούζες τους. Προπονητές και συνοδοί της Βόρειας Μακεδονίας αρνήθηκαν και έτσι η ελληνική ομάδα αποχώρησε από τον αγώνα σε ένδειξη διαμαρτυρίας. Η ελληνική αποστολή κατέθεσε ένσταση στο φύλλο αγώνα ότι η Βόρεια Μακεδονία δεν τήρησε τα συμφωνηθέντα της τεχνικής σύσκεψης, ούτε και τις αποφάσεις της EHF, σχετικά με την διεθνή ονομασία των Εθνικών ομάδων της χώρας.

Επειδή η Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία επέδειξε αργά αντανάκλαστηκα στην επιβολή των συμφωνηθέντων και στην εφαρμογή των αποφάσεων της, θα σταλεί άμεσα επιστολή διαμαρτυρίας, με την οποία η ΟΧΕ θα ζητάει την απόσυρση του προκλητικού λογοτύπου από όλα τα παιχνίδια της διοργάνωσης, την κατακύρωση του αγώνα με 10-0 υπέρ της Ελλάδας, την τιμωρία της Βόρειας Μακεδονίας, αλλά και του παρατηρητή Βίκτορ Κονοπλιάστι, για ελλιπή άσκηση καθηκόντων. Είναι λυπηρό να στερούμε το δικαίωμα από ανήλικες αθλήτριες να αγωνιστούν σε επίσημες διοργανώσεις, όμως σημαντικότερο είναι να μάθουν να αγωνίζονται με αξιοπρέπεια και να υπερασπίζονται τα δικαιώματα της πατρίδα μας. Και επειδή η υπερηφάνεια δεν είναι μετρήσιμο μέγεθος, όπως ίσως νομίζει η Βόρεια Μακεδονία, εμείς θα τους συμπεριφερόμαστε με όρους καλής γειτονίας, μόνο όταν και αυτοί θα σέβονται την Ελλάδα»⁴⁴⁰.

---

⁴⁴⁰ Ελληνική Ομοσπονδία Χειροσφαίρισης (2018) Διαθέσιμο στο <http://www.handball.org.gr/index.php/press-room/news/national-teams/535-i-apofasi-gia-to-ellada-pgdm>, (Πρόσβαση στις 4 Μαρτίου 2018).

7.1.6. Αδελφοποιήσεις και επίπλαστες φιλίες

Ο κυριολεκτικός όρος «αδελφοποίηση» παραπέμπει στην «πράξη με την οποία επισφραγίζονται οι δεσμοί αδελφικής αγάπης και δίνονται υποσχέσεις αμοιβαίας υποστήριξης μεταξύ ανθρώπων χωρίς συγγενικούς δεσμούς» σε ότι αφορά τα άτομα και «σε συμφωνία συνεργασίας και πολιτισμικών ανταλλαγών μεταξύ πόλεων, χωριών κ.λ.π. που ανήκουν σε διαφορετικά κράτη» σε ότι αφορά πληθυσμιακές ομάδες⁴⁴¹. Βασιζόμενες στον άνωθεν όρο, τα αθλητικά σωματεία επινοήσαν τις δικές τους αδελφοποιήσεις, με σκοπό τη σύσφιξη των σχέσεων με συλλόγους από ξένες χώρες με παρεμφερή χαρακτηριστικά. Παρακάτω, καταγράφονται οι σημαντικότερες αδελφοποιήσεις των ελληνικών συλλόγων με αντίστοιχους του εξωτερικού.

ΑΕΚ – Παρτιζάν

Η φιλία των δύο ιστορικών ομάδων της Ελλάδας και της Σερβίας, επισφραγίσθηκε εν καιρώ πολέμου στο βομβαρδισμένο Βελιγράδι. Η ΑΕΚ συνοδευόμενη από μία μεγάλη μερίδα οπαδών της, ταξίδεψε στη βομβαρδισμένη Σερβία το 1999 για να αγωνισθεί σε φιλικό ποδοσφαιρικό αγώνα με την ομάδα της Παρτιζάν.

Η ΑΕΚ αγωνιζόταν στις 30 Σεπτεμβρίου του 2003 στο Μονακό και οι οργανωμένοι οπαδοί της που ταξίδεψαν στο Πριγκιπάτο φιλοξενήθηκαν από τους οπαδούς της Μαρσέιγ, με τους οποίους υπάρχει αδελφοποίηση. Συμπτωματικά, η γαλλική ομάδα μία μέρα αργότερα θα έπαιζε για την ίδια διοργάνωση απέναντι στην Παρτιζάν. Οι Γάλλοι προσκάλεσαν τους Έλληνες να καθίσουν μαζί τους στο γήπεδο, όπως και οι Σέρβοι. Οι Έλληνες τελικά κάθισαν με τους Γάλλους⁴⁴². Από εκείνη τη στιγμή και μετά οι σχέσεις των δύο ομάδων ψυχράνθηκαν, άρχισαν να εξασθενούν και διακόπηκαν, καθώς μεσολάβησε και αδελφοποίηση της Παρτιζάν με τον ΠΑΟΚ.

---

⁴⁴¹ Μπαμπινιώτης, *Λεξικό*, ό.π., σελ. 67.

⁴⁴² Σύνδεσμος Φίλων ΑΕΚ (2017) Διαθέσιμο στο http://www.original21.com.gr/?page_id=17, (Πρόσβαση στις 13 Νοεμβρίου 2017).

ΠΑΟΚ – Παρτιζάν

Η αδελφοποίηση του συλλόγου της Θεσσαλονίκης με την ομάδα του Βελιγραδίου είναι από τις πλέον ισχυρές τόσο σε Βαλκανικό, όσο και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Οι οπαδοί του ΠΑΟΚ, έχουν βρει το έτερόν τους ήμισυ στους αποκαλούμενους «Grobari» (νεκροθάφτες) της Παρτιζάν και μοιράζονται κοινά χρώματα, σύμβολα, συνθήματα και τραγούδια. Το παιχνίδι με την κροατική Σπλιτ σε γήπεδο της Θεσσαλονίκης τη σεζόν 1996-97, σημαδεύτηκε από την μαζική παρουσία των οπαδών του ΠΑΟΚ δίπλα στους Παρτιζάνους. Η σερβική πλευρά ανταπέδωσε την υποστήριξη στον αγώνα Ντεμπρετσέν – ΠΑΟΚ. Ένας επιπλέον λόγος της ενίσχυσης της φιλίας ανάμεσα στην Παρτιζάν και το ΠΑΟΚ ήταν και η αδελφοποίηση των αντιπάλων τους, του Ερυθρού Αστήρα με τον Ολυμπιακό.⁴⁴³

Μπεσίκτας – ΠΑΟΚ

Την ίδια χρονική περίοδο που οι οπαδοί του ΠΑΟΚ βίωναν την αρμονική τους συνύπαρξη με τους Σέρβους της Παρτιζάν που φημίζονται για τα πατριωτικά τους αισθήματα, ανακάλυπταν παράλληλα και την επαφή τους με την τουρκική Μπεσίκτας. Το σωματείο της Κωνσταντινούπολης κατέχει τον τίτλο του σωματείου με τις προοδευτικές και αριστερές της απόψεις, γεγονός που έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τις θέσεις και τις απόψεις της έτερης αδελφοποιημένης ομάδας του ΠΑΟΚ, της Παρτιζάν. Η ίδια πάντως κοινωνική και ιδεολογική ανάμειξη παρατηρείται και στην ελληνική ομάδα, με στοιχεία που απλώνονται από την άκρα αριστερά, μέχρι και την άκρα δεξιά πτέρυγα της ιδεολογικής και πολιτικής έκφρασης.

Σύμφωνα με έρευνα του Κώστα Κουκουμάκα που φιλοξενείται σε διαδικτυακή δημοσιογραφική σελίδα, ισχύει το εξής παράδοξο: *«Τα εσωτερικά ενός οπαδικού συνδέσμου κρατούνται ως επτασφράγιστο μυστικό, ωστόσο πολλοί στη Θεσσαλονίκη επιμένουν ότι τα τελευταία χρόνια επήλθε ρήξη μεταξύ οπαδών της Θύρας 4. Μια δυναμική ομάδα προχώρησε σε αδελφοποίηση με την τουρκική Μπεσίκτας, σωματείο αριστερών καταβολών. Οι ΠΑΟΚτσήδες ύψωσαν πανό στην Τούμπα που έγραφε ο 'ΠΑΟΚ είναι πάνω από τα έθνη' και αντίστοιχα οι οπαδοί της Μπεσίκτας*

---

⁴⁴³ Πετρακόπουλος, Σ. (1990) *Τα «μυθικά» του ΠΑΟΚ*, Θεσσαλονίκη: Ιδιωτική Έκδοση, σσ. 166-187.

πανό με τη φράση “*Politicians made us enemy*” (Οι πολιτικοί μάς έκαναν εχθρούς). Στο εξής, λοιπόν, θα ήταν συνηθισμένο οπαδοί του ΠΑΟΚ αδελφοποιημένοι με τους εθνικιστές της Παρτιζάν, να κάθονται στην Τούμπα δίπλα σε αυτούς που υψώνουν τα ίδια διεθνιστικά πανό με τους Τούρκους της Μπεσίκτας»⁴⁴⁴.

Ολυμπιακός – Ερυθρός Αστέρας

Η σχέση των φιλάθλων του Ολυμπιακού και πιο συγκεκριμένα των οργανωμένων της Θύρας 7 με τους αντίστοιχους του Ερυθρού Αστέρα, τους αποκαλούμενους «Delije», διαθέτει μακρά ιστορία. Έχουν ήδη παρέλθει σχεδόν 30 χρόνια από τότε που έγινε το πρώτο βήμα για την αδελφοποίηση και ενώ τις δύο πλευρές χωρίζουν περισσότερα από 1.100 χιλιόμετρα, τους ενώνουν όμως άλλα στοιχεία, όπως τα χρώματα, η θρησκεία και ένας κοινός αθλητικός «εχθρός». Η πρώτη προσέγγιση ανάμεσα στον Ολυμπιακό και τον Ερυθρό Αστέρα πραγματοποιήθηκε την 1η Οκτωβρίου του 1986, όταν οι Σέρβοι οπαδοί είχαν ταξιδέψει στην Ελλάδα με σκοπό να υποστηρίξουν την ομάδα τους στο ποδοσφαιρικό αγώνα που θα έδινε με τον Παναθηναϊκό για το Κύπελλο Πρωταθλητριών, στο Ολυμπιακό Στάδιο της Αθήνας. Οι Σέρβοι είχαν φτάσει στην Αθήνα μία ημέρα νωρίτερα και ο αρχηγός των συνδέσμων του Ολυμπιακού βρέθηκε στο ξενοδοχείο, με σκοπό να ζητήσει εισιτήρια για τον αγώνα. «*Ο Παναθηναϊκός είναι για εμάς, ό,τι και η Παρτιζάν για εσάς*» ήταν τα λόγια του προτού ζητήσει 200 εισιτήρια για το παιχνίδι που θα γινόταν σε λίγες ώρες. Στο άκουσμα του αριθμού των εισιτηρίων οι φιλάθλοι του Ερυθρού Αστέρα ξεπλάγησαν, όμως όταν ο αρχηγός της Θύρας 7 μέτρησε τα χρήματα για τα εισιτήρια και τους έδωσε ραντεβού στο Ολυμπιακό Στάδιο, συνειδητοποίησαν ότι έλεγε την αλήθεια. Όντως, στο συγκεκριμένο αγώνα ήταν παρόντες 200 φιλάθλοι του Ολυμπιακού, ενώ υπήρχε και ένα πανό που ανέφερε «*Red Star good luck*». Μετά το τέλος του αγώνα, οι φιλάθλοι του Ολυμπιακού ανανέωσαν το ραντεβού τους με τους Σέρβους στον επαναληπτικό αγώνα που θα γινόταν στο

---

⁴⁴⁴ Μαραγκίδου, Μ. (2018) «Ακροδεξιά και Εξέδρα: Η Περίπτωση του ΠΑΟΚ», Διαθέσιμο στο <https://www.vice.com/gr/article/ywqqgk/akrode3ia-kai-e3edra-h-periptwsh-toy-paok>, (Πρόσβαση στις 22 Φεβρουαρίου 2018).

Βελιγράδι. Εκεί τα πράγματα ήταν ακόμη πιο εντυπωσιακά, καθώς δύο λεωφορεία γεμάτα με φίλους του Ολυμπιακού βρέθηκαν στο πλευρό του νέου τους συμμάχου από τη Σερβία.

Το 1992 το σκηνικό φιλίας και υποστήριξης επαναλήφθηκε, καθώς η σερβική ομάδα αγωνιζόταν με αντίπαλο τον Παναθηναϊκό και οι οπαδοί του Ερυθρού Αστήρα ύψωσαν ένα πανό που έγραφε «Welcome Orthodox Brothers - Gate 7». Η αδελφοποίηση των δύο πλευρών ήταν πλέον και τυπική. Από τότε, οι φίλαθλοι των δύο ομάδων έδειξαν έμπρακτα τους ισχυρούς δεσμούς που τους συνδέουν, με κινήσεις όπως την οικονομική στήριξη για το Κόσοβο και την κατάθεση στεφάνων στη μνήμη των θυμάτων της Θύρας 7⁴⁴⁵.

7.2. Τα «αμφιλεγόμενα» Βαλκανικά κράτη

Μετά από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και της Σοβιετικής Ένωσης και τη δημιουργία νεοσύστατων κρατών, η Βαλκανική αθλητική λίστα έχει μεταβληθεί. Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι οι αθλητικές αρχές ορισμένων κρατών της περιοχής επιθυμούν ή αρνούνται να ενταχθούν στον γεωγραφικό Βαλκανικό χάρτη. Στην συγκεκριμένη ενότητα καταγράφονται περιπτώσεις που ανήκουν στην κατηγορία αυτή.

7.2.1. Η περίπτωση της Σλοβενίας

Στα χρόνια της Γιουγκοσλαβίας, το Ομόσπονδο κράτος της Σλοβενίας κρατούσε τα οικονομικά και εμπορικά ηνία της ενιαίας χώρας και τροφοδοτούσε σε μεγάλο βαθμό και τις οικονομικά ασθενέστερες Ομόσπονδες δημοκρατίες του Νότου. Τα πρώτα χρόνια που ακολούθησαν τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, η πλειονότητα

---

⁴⁴⁵ Η θεσμική διάσταση της εξωτερικής πολιτικής Καραμουσαδάκης, Α. (2014) «Όταν η Θύρα 7 συνάντησε τους delije», Διαθέσιμο στο <https://www.sport24.gr/Basket/Euroleague/eb-afieromata/otan-h-thura-7-synanthse-toys-delije.3121833.html>, (Πρόσβαση στις 7 Νοεμβρίου 2014).

των Σλοβένων θέλησε να αποκοπεί από το Βαλκανικό παρελθόν, το οποίο για ορισμένους εξ αυτών είχε ταυτισθεί με το φθαρμένο και ξεπερασμένο και δεν συμβάδιζε με τη μοντέρνα σλοβενική ταυτότητα. Η κυρίαρχη σύγκριση και ταύτιση της Σλοβενίας γίνεται με τη γειτονική Αυστρία. Επίσης, συνορεύει και με την Ιταλία στα δυτικά, την Ουγγαρία στα βορειοανατολικά και την Κροατία στα νοτιοανατολικά. Οι Σλοβένοι, αν και γεωγραφικά αγγίζουν περισσότερο τη Βορειότερη Ευρώπη και λιγότερο την κλασική Βαλκανική περιοχή έχουν διατηρήσει το ύφος, το χιούμορ και τον τρόπο διασκέδασης των Βαλκανίων, λόγω τη μακράς συνύπαρξης με τους πολίτες των υπόλοιπων χωρών του συγκεκριμένου χώρου⁴⁴⁶. Επιπρόσθετα, η ανεξαρτησία της Σλοβενίας το 1992 είχε οδηγήσει σε υπέρμετρη «Αυστρολαγνεία», με πλήρη σχεδόν επιρροή από κάθε τι αυστριακό, από τον τρόπο σκέψης και έκφρασης, μέχρι και την ένδυση της εποχής. Το γεγονός αυτό είχε ενοχλήσει μία μερίδα των Σλοβένων πολιτών, οι οποίοι προσπαθούν ακόμη και σήμερα να απαρνηθούν τη χρονική περίοδο της αυστριακής υστερίας, με το επιχείρημα ότι αν συνεχισθεί ο συγκεκριμένος τρόπος ζωής, η Σλοβενία θα μετατραπεί σε «μικρή Αυστρία»⁴⁴⁷.

Το αίσθημα της γιουγκοσλαβικής νοσταλγίας από τους Σλοβένους έχει λάβει έμπρακτη μορφή μέσα από δύο δημοφιλείς δράσεις. Η πρώτη αφορά στη λειτουργία της αποκαλούμενης «Βαλκανικής Σκηνης». Πρόκειται για θεσμοθετημένες εκδηλώσεις ψυχαγωγικού χαρακτήρα με επίκεντρο τη μουσική και τη γενικότερη καλλιτεχνία από τον χώρο των Βαλκανίων. Σκοπός των εκδηλώσεων είναι η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, που εμπεριέχει ήχους, παραστάσεις και μελωδίες της ευρύτερης περιοχής. Επίσης, επισημαίνεται η ίδρυση και λειτουργία του Βαλκανικού Κόμματος (Balkanski žur). Ο συγκεκριμένος πολιτικός και κοινωνικός φορέας γεννήθηκε και εξελίχθηκε από την ενοποίηση μικρότερων δομών εντός της σλοβενικής επικράτειας. Ο σκοπός του Βαλκανικού Κόμματος είναι η σύνδεση της χώρας με τον Βαλκανικό της περίγυρο, η ανάπτυξη φιλικών σχέσεων με τα υπόλοιπα κράτη των Βαλκανίων και η προώθηση της Βαλκανικής κουλτούρας⁴⁴⁸.

---

⁴⁴⁶ Κατσόβσκα-Μαλιγκούδη, Ι. (2004) Σλοβένοι, Σλοβενία, στο: *Οι Σλάβοι των Βαλκανίων. Εισαγωγή στην ιστορία και τον πολιτισμό τους*, Αθήνα, σελ. 27-53.

⁴⁴⁷ Zantvoort, J. (2014) «Slovenia: Touch of Balkan or Little Austria? », *Balkanist Magazine*, Ljubljana, Έκδοση 17 Δεκεμβρίου.

⁴⁴⁸ Nutall, C. (2021) «YUGOSLAVIA 30 YEARS ON: ‘Yugo-nostalgia’ fading but not gone», *BNE MAGAZINE*, Glaskow, Έκδοση Ιουνίου.

Από την άλλη πλευρά, οι υπέρμαχοι της σλοβενικής «αποβαλκανιοποίησης», διαθέτουν τα δικά τους επιχειρήματα, όπως η πιθανή εξομίωση και η ταύτιση της Σλοβενίας με τα υπόλοιπα πρώην γιουγκοσλαβικά κράτη, ενώ ο μεγαλύτερος πόθος τους για το εγγύς μέλλον είναι η καθιέρωση της συνείδησης από όλους τους πολίτες ότι δεν τίθεται ζήτημα σχέσης ή επαφής με το οικονομικό Βαλκανικό φάντασμα που τους στοιχειώνει. Τα βασικά επιχειρήματα των υποστηρικτών της προσέγγισης με τη Δύση πηγάζει από τον τομέα της οικονομίας και της ανάπτυξης. Ο πλούτος της χώρας και οι ρυθμοί ανάπτυξης που διατηρούσε, διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο προς την κατεύθυνση της Δυτικής προσέγγισης. Αναφέρθηκε πρωτίτερα πως η Σλοβενία συντηρούσε εν πολλοίς και επί σειρά ετών τα φτωχά γιουγκοσλαβικά κομμάτια του Νότου. Το 1991, η Σλοβενία αποτελούσε το πλουσιότερο τμήμα της Γιουγκοσλαβίας, με το κατά κεφαλήν εισόδημα να υπολογίζεται στα 6.300 δολάρια ετησίως. Το ποσό αυτό ήταν ανάλογο με κράτη που θεωρούνταν ότι διέθεταν ορθή οικονομική βάση.⁴⁴⁹

Τον δρόμο της «εξόδου» από τα Βαλκάνια έδειξε η ένταξη της Σλοβενίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004. Η ομαλή συμμετοχή της χώρας στους Ευρωπαϊκούς θεσμούς καταμαρτυρά και την αντίστροφη πορεία άλλων Βαλκανικών κρατών. Την ίδια ώρα που οι Σλοβένοι απολάμβαναν τα προνόμια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Σερβία και η Αλβανία επιθυμούσαν διακαώς να πορευθούν στον ίδιο δρόμο υπό σαφώς δυσχερέστερες συνθήκες, ως αποτέλεσμα του οικονομικού κυρίως υπόβαθρού τους. Η πολιτική της Σλοβενίας που ακροβατεί ανάμεσα σε Δύση και πρώην Γιουγκοσλαβία, κυριαρχεί και στον τομέα του αθλητισμού. Η παρουσία της χώρας στα Βαλκανικά αθλητικά δρώμενα κρίθηκε κατά περίσταση και κατά το δοκούν. Από την εποχή της ανακήρυξης της ανεξαρτησίας της Σλοβενίας μέχρι και σήμερα, δεν υπάρχει κοινός τόπος και ενιαία γραμμή αναφορικά με τη σλοβενική αθλητική συμμετοχή στα Βαλκάνια. Σύμφωνα με επίσημα προγράμματα των σλοβενικών αθλητικών Ομοσπονδιών, όλα αποφασίζονται και ισχύουν βάσει αθλημάτων και προτεραιοτήτων. Για παράδειγμα, η Σλοβενία συμμετέχει ενεργά σε Βαλκανική ΔΑΟ στο άθλημα του στίβου, ενώ παρόμοια παρουσία παρατηρείται στα αθλήματα της κολύμβησης, της πάλης, της ιππασίας και του χειμερινού σκι. Απεναντίας, δεν υφίσταται ανάμειξη στα αθλήματα της καλαθοσφαίρισης, της πετοσφαίρισης και της

---

⁴⁴⁹ «Why Slovenia is not the Balkans, A rich country and its poor neighbors» (2003) The Economist, London, Έκδοση Νοεμβρίου.

ποδηλασίας⁴⁵⁰. Η συγκεχυμένη σλοβενική αθλητική πρακτική αποδεικνύει πως η χώρα εξακολουθεί ακόμη μέχρι και σήμερα να ισορροπεί, να αλληλοεπιδρά και να διαφοροποιεί από την υπόλοιπη Ευρώπη. Διατηρώντας τις αμφίδρομες παθογένειες και προτερήματα και των δύο γεωγραφικών, πολιτιστικών και αθλητικών προσεγγίσεων, η Σλοβενία αναζητά τη δική της ταυτότητα σε όλες τις παραμέτρους.

7.2.2. Τα κράτη της πρώην Σοβιετικής Ένωσης

Η πρώην Σοβιετική Ένωση αποτελούνταν από Ομόσπονδα κράτη που απλώνονταν από τα βόρεια της Ασίας, μέχρι και τα όρια της Βαλκανικής χερσονήσου. Έως και το 1992, όταν και άρχισε να μεταβάλλεται ο νέος Ευρωπαϊκός χάρτης, δεν υπήρχε ούτε ως σκέψη κάποια εκ των τότε Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών να επικοινωνεί με τον βαλκανικό χώρο, σε επίπεδο αθλητικό. Όμως, το νέο status quo προσέθεσε τέσσερα νέα κράτη, πρώην σοβιετικές δημοκρατίες, οι οποίες άρχισαν να συμμετέχουν σε Βαλκανικές ΔΑΟ και Πρωταθλήματα.

Μολδαβία

Η Μολδαβία βρίσκεται ανάμεσα στη Ρουμανία από τα δυτικά και την Ουκρανία από τα ανατολικά, ενώ τα σύνορά της με την πρώτη οριοθετούνται από τη συμβολή των ποταμών Προύθου και κάτω Δούναβη. Υπήρξε μέρος της Σοβιετικής Ένωσης από το 1945 ως το 1991, υπό το όνομα «Μολδαβική Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία». Ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος με πρωτεύουσα το Κισινάου στις 27 Αυγούστου του 1991, αποκήρυξε το κομμουνιστικό της παρελθόν και απέκτησε τη σημερινή της ονομασία «Δημοκρατία της Μολδαβίας». Το όνομά της προέρχεται από τον ποταμό Μολδάβα, η κοιλάδα του οποίου χρησίμευε ως πολιτικό κέντρο κατά την ίδρυση του Πριγκιπάτου της Μολδαβίας, το 1359.

Η Μολδαβία φέρει δυνατούς ιστορικούς δεσμούς με τη γειτονική Ρουμανία, καθώς κατά το πέρασμα στην Ρωσική Αυτοκρατορία από την Οθωμανική, μέρος της

---

⁴⁵⁰ Βαλκανική Ένωση Στίβου (2017) Διαθέσιμο στο <http://www.balkan-athletics.eu/members.php>, (Πρόσβαση στις 14 Δεκεμβρίου 2017).

Ηγεμονίας της Μολδαβίας αποσπάστηκε, ενώθηκε με την τότε Βλαχία και σχημάτισαν την Ρουμανία μέχρι το 1878. Το 1918 ενώθηκε με την Ρουμανία μετά από ψηφοφορία της Συνέλευσης. Όμως, η Σοβιετική Ρωσία αμφισβήτησε την απόφαση και επέτρεψε το 1924 την δημιουργία ενός ανεξάρτητου κράτους της Μολδαβικής Αυτόνομης Δημοκρατίας. Το 1940, με τη συμφωνία Μολότοφ-Ρίμπεντροπ, μεταξύ της Σοβιετικής Ένωσης και της ναζιστικής Γερμανίας, η Ρουμανία αναγκάστηκε να παραχωρήσει το μέρος της Μολδαβίας που της είχε δοθεί πίσω στη Σοβιετική Ένωση, δημιουργώντας έτσι την Μολδαβική Σοσιαλιστική Δημοκρατία. Το πρώτο χρονικό διάστημα, αμέσως μετά την ανεξαρτησία της, αναπτύχθηκε μια κινητικότητα για την επανένωση με τη Ρουμανία, αλλά με δημοψήφισμα που διενεργήθηκε το 1994 η συντριπτική πλειονότητα των ψηφοφόρων έδειξαν επιθυμία για τη συνέχιση της ανεξαρτησίας⁴⁵¹.

Με την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, ήρθε και μείωση της βιομηχανικής και γεωργικής παραγωγής και ο τομέας των υπηρεσιών αυξήθηκε για να κυριαρχήσει στην οικονομία της χώρας που σήμερα κατέχει ποσοστό μεγαλύτερο από 60% του ΑΕΠ του έθνους. Η οικονομία της Μολδαβίας είναι με διαφορά, η φτωχότερη στην Ευρώπη σε κατά κεφαλήν εισόδημα. Επίσης, κατέχει μία από τις χαμηλότερες θέσεις σε κατάταξη για τον τουρισμό, με μόλις 11.000 καταγεγραμμένους επισκέπτες από όλο το εξωτερικό⁴⁵².

Η αθλητική πρόσβαση της Μολδαβίας στα Βαλκάνια είχε ως αφετηρία, όπως αναφέρθηκε, τους δεσμούς με τη Ρουμανία. Οι αρχικές μολδαβικές συμμετοχές σε Βαλκανικούς Αγώνες πραγματοποιήθηκαν στα τέλη της δεκαετίας του 1990 στο άθλημα του στίβου. Η Μολδαβία επέκτεινε τις συμμετοχές και σε άλλα αθλήματα, με κυριότερα αυτά της ιππασίας, της πετοσφαίρισης και της ποδηλασίας, μετέχοντας στα αντίστοιχα Βαλκανικά Πρωταθλήματα και Κύπελλα⁴⁵³.

---

⁴⁵¹ Petrescu, C. (2001) *Contrasting/Conflicting Identities: Bessarabians, Romanians, Moldovans*, in *Nation-Building and Contested Identities*, Polirom, σελ. 156.

⁴⁵² Index of Economic Freedom (2022) Διαθέσιμο στο <https://www.heritage.org/index/country/moldova>, (Πρόσβαση στις 16 Μαρτίου 2022).

⁴⁵³ Από τα δημοσιευμένα στοιχεία των αντίστοιχων Εθνικών αθλητικών Ομοσπονδιών της χώρας.

Αρμενία

Η Δημοκρατία της Αρμενίας, βρίσκεται ανάμεσα στη Μαύρη και τη Κασπία θάλασσα, στο νότιο τμήμα του Καυκάσου. Συνορεύει στα δυτικά με τη Τουρκία, στα βόρεια με τη Γεωργία, στα ανατολικά με το Αζερμπαϊτζάν και στα νότια με το Ιράν, ούσα το σταυροδρόμι ανατολικής Ευρώπης και δυτικής Ασίας. Για την Αρμενία υπάρχει μια αντιπαράθεση σχετικά με την ήπειρο στην οποία ανήκει, είτε στην Ασία, είτε στην Ευρώπη. Ο Ο.Η.Ε. και η CIA⁴⁵⁴ την εντάσσουν στη Δυτική Ασία, όπως και η Εγκυκλοπαίδεια Britannica. Αντίθετα, άλλες πηγές όπως το Oxford Reference⁴⁵⁵, Merriam-Webster's Collegiate Dictionary⁴⁵⁶, Παγκόσμιος Άτλας⁴⁵⁷ την αναφέρουν ως Ευρωπαϊκή χώρα.

Η Αρμενία ενσωματώθηκε στη Σοβιετική Ένωση και μαζί με τη Γεωργία και το Αζερμπαϊτζάν, αποτέλεσε μέρος της Ομοσπονδίας Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών της Υπερκαυκασίας, που ιδρύθηκε στις 12 Μαρτίου του 1922. Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης οδήγησε την Αρμενία στη δημιουργία αυτόνομου κράτους με πρωτεύουσα το Γερεβάν και έτσι αποτέλεσε την πρώτη μη Βαλτική χώρα που διακήρυξε την ανεξαρτησία της, στις 23 Αυγούστου του 1991. Τα πρώτα χρόνια της αυτόνομης πορείας της αντιμετώπισε σημαντικές οικονομικές δυσχέρειες, που συνοδεύτηκαν και από την εισβολή της Αρμενίας στο Καραμπάχ, κατά τον πόλεμο του Ναγκόρνο Καραμπάχ, ανάμεσα στους Αρμένιους και τους Αζέρους.

Γεωργία

Η Γεωργία, είναι ακόμη μία εκ των Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών της Σοβιετικής Ένωσης. Συνορεύει με τη Ρωσία, την Τουρκία, την Αρμενία και το

---

⁴⁵⁴ Δημοκρατία της Αρμενίας (2019) Διαθέσιμο στο <https://www.armstat.am/en/?nid=126&id=19001&submit=Search>, (Πρόσβαση στις 7 Μαρτίου 2019).

⁴⁵⁵ Oxford Reference (2019) Διαθέσιμο στο <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095424405>, (Πρόσβαση στις 12 Απριλίου 2019).

⁴⁵⁶ Merriam-Webster's Collegiate Dictionary (2019) Διαθέσιμο στο <https://www.merriam-webster.com/dictionary/Armenia>, (Πρόσβαση στις 15 Μαρτίου 2019).

⁴⁵⁷ Παγκόσμιος Άτλας (2019) Διαθέσιμο στο <https://www.worldatlas.com/webimage/countrys/europe/am.htm> (Πρόσβαση στις 7 Φεβρουαρίου 2019).

Αζερμπαϊτζάν. Το 1991 αποσχίσθηκε από την ΕΣΣΔ⁴⁵⁸, ίδρυσε το δικό της κράτος με πρωτεύουσα την Τιφλίδα και σχεδόν αμέσως ενεπλάκη σε πολέμους με τις περιοχές της Νότιας Οσετίας, Ατζαρία/Αμπχαζία, οι οποίες αν και διοικητικά ανήκουν στη γεωργιανή επικράτεια, οι ίδιες δεν επιθυμούσαν να παραμείνουν υπό την διοίκηση της.

Στο ίδιο πνεύμα με την Αρμενία κινείται αθλητικά και η Γεωργία. Έχει τεθεί υπό τη ομπρέλα της Βαλκανικής Ομοσπονδίας Κλασικού Αθλητισμού μετέχοντας στις διοργανώσεις της, ενώ επιχειρεί να διεισδύσει και σε άλλα αθλήματα, δίχως μέχρι σήμερα να κατορθώσει να μετάσχει σε άλλους Βαλκανικούς Αγώνες, πλην του στίβου⁴⁵⁹.

Ουκρανία

Η Ουκρανία με πρωτεύουσα το Κίεβο, κέρδισε εκ νέου την ανεξαρτησία της μετά από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991. Η ένταση ανάμεσα στη χώρα και τη Ρωσία με αφορμή την περιοχή της Κριμαίας έχει απασχολήσει έντονα την παγκόσμια κοινότητα. Η αθλητική στρατηγική της Ουκρανίας και η προσέγγισή της στα Βαλκάνια, φέρει πολλές ομοιότητες με τις άλλες πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες της ευρύτερης περιοχής. Αν και έχει δεχθεί επικρίσεις για τη Βαλκανική της συνάφεια, η Ουκρανική Ομοσπονδία Στίβου έλαβε την απόφαση της συμμετοχής των αθλητών της στις Βαλκανικές διοργανώσεις.

---

⁴⁵⁸ Κυβέρνηση της Γεωργίας (2019) Διαθέσιμο στο http://gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=193, (Πρόσβαση στις 7 Απριλίου 2019).

⁴⁵⁹ Βαλκανική Ένωση Στίβου (2017) Διαθέσιμο στο <http://www.balkan-athletics.eu/members.php>, (Πρόσβαση στις 14 Δεκεμβρίου 2017).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σύνοψη βασικών ζητημάτων της διατριβής

Η παρούσα διδακτορική μελέτη, επιχείρησε να απαντήσει σε ερωτήματα που αφορούν στο Ολυμπιακό Κίνημα και τον αθλητισμό στην περιοχή των Βαλκανίων, τόσο κατά την εποχή του Ψυχρού Πολέμου, όσο και στην περίοδο μετά από την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων. Το βασικό ερώτημα που τέθηκε, δεν ήταν ουσιαστικά εάν υπάρχει σύνδεση του αθλητισμού και του Ολυμπιακού Κινήματος με πολιτικές πρακτικές, αλλά σε ποια έκταση και σε ποιο βαθμό. Η έρευνα ανέδειξε την άρρηκτη σύνδεση και αλληλεπίδρασή τους και στις δύο χρονικές περιόδους που αναλύονται και ιδιαιτέρως κατά τη διάρκεια της κομμουνιστικής διακυβέρνησης. Οι πολλαπλές εμπλοκές κυβερνήσεων και προσώπων με πολιτική επιρροή στον χώρο του αθλητισμού, η χρήση των Ολυμπιακών μπουκοτάζ των Ανατολικών κρατών, η προσπάθεια άμεσης ή έμμεσης επιβολής αθλητικού ελέγχου από τα καθεστάτα, η επιχείρηση ανάδειξης και προβολής των κυβερνώντων μέσω των αθλητικών δρώμενων και εκδηλώσεων, δεν αφήνουν μεγάλα περιθώρια αμφισβήτησης της συγκεκριμένης διαπίστωσης.

Καταγράφηκε το πολιτικό και σε ορισμένες περιπτώσεις, το κομματικό υπόβαθρο αθλητικών σωματείων της Βαλκανικής χερσονήσου. Αναδείχθηκε η παρουσία αθλητικών συλλόγων που δημιουργήθηκαν, μετονομάστηκαν και λειτούργησαν για τους «εθνικούς» σκοπούς των κυβερνήσεων, ιδίως στο πλαίσιο του Στρατού και των Σωμάτων Ασφαλείας. Η πλειονότητα των συλλόγων που είχε το προνόμιο της ανοιχτής υποστήριξης των καθεστώτων ή των εκλεγμένων κυβερνήσεων, ανήκει στη σοσιαλιστική πλευρά των Βαλκανίων, δίχως όμως να απουσιάζουν και οι αντίστοιχες πρακτικές και από τα μη κομμουνιστικά καθεστάτα, με κορωνίδα την περίπτωση της ελληνικής δικτατορίας.

Παράλληλα, εξετάστηκε ο θεσμός των Βαλκανικών Αγώνων, ο οποίος προσέφερε σημαντικές υπηρεσίες στον τομέα της συνύπαρξης των λαών της ευρύτερης περιοχής και την προάσπιση των αρχών και ιδεωδών των Ολυμπιακών Αγώνων και του Ολυμπιακού Κινήματος. Οι Βαλκανικοί Αγώνες, κυρίως στο άθλημα του κλασικού αθλητισμού, διέθεταν αρχικά ιδιαίτερη αίγλη. Κατά τη μετάβαση στη σοσιαλιστική εποχή όμως, δεν έμειναν ανεπηρέαστοι από τα πολιτικά

και ψυχροπολεμικά δεδομένα. Σταδιακά, οι αγώνες άρχισαν να χάνουν το ενδιαφέρον των φιλάθλων και τη λάμψη τους, με αποτέλεσμα τη σχεδόν πλήρη απαξίωση του θεσμού. Η μετακομμουνιστική εποχή αποτέλεσε το εφαλτήριο για την αναβάθμιση των Βαλκανικών Αγώνων. Τα νεοσύστατα κράτη των Βαλκανίων, σε συνεργασία με τα «παλαιά» κράτη της περιοχής, αναζωπύρωσαν το ενδιαφέρον για την αθλητική διαβαλκανική παρουσία, με τις συμμετοχές των ομάδων τους σε Βαλκανικά πρωταθλήματα και ενώσεις, σε διάφορα αθλήματα και αγωνίσματα.

Τα Βαλκανικά πάθη και ο εθνικισμός έχουν διεισδύσει και στον τομέα του αθλητισμού. Κατά την κομμουνιστική εποχή, υπήρχε ασφαλώς η αντιπαλότητα ανάμεσα στα κράτη της περιοχής, σε καμία όμως περίπτωση στον βαθμό που εμφανίζεται στις μέρες μας, αν και το ψυχροπολεμικό κλίμα ανάμεσα στα σοσιαλιστικά και τα «καπιταλιστικά» κράτη, ευνοούσε την άνθηση τέτοιων φαινομένων. Από το 1990 και έπειτα, η έξαρση του αθλητικού εθνικισμού έχει αναζωπυρωθεί, ακόμη και σε μη ιδιαίτερα δημοφιλή αθλήματα. Σύμφωνα με την παρούσα διατριβή, τα επαναλαμβανόμενα κρούσματα αθλητικής υπερπατριωτικής στάσης εκ μέρους αρκετών Βαλκανικών κρατών, αυξάνονται διαρκώς σε βαθμό, ένταση και συχνότητα.

Η υποχώρηση του σοσιαλισμού δημιούργησε και το φαινόμενο της προσθαφαίρεσης κρατών στα αθλητικά και Ολυμπιακά Βαλκάνια. Πριν από μερικά χρόνια, θεωρούνταν αδιανόητο, Εθνικές Αθλητικές Ομοσπονδίες κρατών, όπως επί παραδείγματι της Γεωργίας, να μετέχουν των Βαλκανικών Αγώνων και αντίστοιχα η Σλοβενία, γνήσια απόγονος της Γιουγκοσλαβικής σχολής, να απουσιάζει από τα δρώμενα της περιοχής. Η συγκεκριμένη επιλογή πραγματοποιείται με γνώμονα το είδος του αθλήματος, το αθλητικό επίπεδο και τις πολιτικές κατευθύνσεις που δίδονται από τις εκάστοτε ηγεσίες των αθλητικών ομοσπονδιών.

Τέλος, η διδακτορική διατριβή καταγράφει και τη διαρκώς αυξανόμενη παροχή Ολυμπιακής Παιδείας, από τις Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες, τις Ολυμπιακές Επιτροπές και τα Υπουργεία Παιδείας των Βαλκανικών κρατών. Μέχρι και το 1990, αν και υπήρχε οργανωμένη δομή στο πλαίσιο της Ολυμπιακής εκπαίδευσης των νέων, τα βήματα που πραγματοποιούνταν δεν ήταν ιδιαίτερα γοργά. Οι πολλαπλές και συνεχείς δράσεις και εκδηλώσεις των Ολυμπιακών Ακαδημιών από τα Βαλκανικά κράτη στις μέρες μας, καταμαρτυρούν την εκτόξευση του εκπαιδευτικού και ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος, στο πεδίο του Ολυμπιακού

Κινήματος και του Ολυμπισμού, υπό τη σκέπη και καθοδήγηση της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας, η οποία αποτελεί τον σπουδαιότερο εκπαιδευτικό πυλώνα Ολυμπισμού, παγκοσμίως. Τούτο συμβαίνει, διότι ολοένα και περισσότερο αυξάνεται το ενδιαφέρον των νέων για την εκμάθηση γνώσης και την ανάδειξη δράσεων που αφορούν στους Ολυμπιακούς Αγώνες και το Ολυμπιακό Κίνημα.

Δίοδοι δυνητικής μελλοντικής έρευνας

Η ανά χείρας διατριβή, φιλοδοξεί να αποτελέσει το εφαλτήριο για τη διάνοιξη νέων οδών έρευνας στο πεδίο του Ολυμπισμού και του αθλητισμού στα Βαλκανικά κράτη.

Πρώτον, θα παρουσίαζε ενδιαφέρον η ανάλυση και άλλων πιθανών παραμέτρων και πτυχών που σχετίζονται με το Ολυμπιακό Κίνημα και τις αθλητικές δράσεις στα Βαλκάνια, όπως η σύγκριση των πολιτικών των Βαλκανικών πόλεων αναφορικά με τη διεκδίκηση διοργάνωσης Ολυμπιακών Αγώνων.

Δεύτερον, η παρούσα μελέτη εξέτασε το φαινόμενο του αθλητικού εθνικισμού στα Βαλκάνια. Μία ενδεχόμενη μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να παρακολουθήσει και να καταγράψει την εξέλιξη του συγκεκριμένου ζητήματος σε όλα τα θεσμικά επίπεδα της διαβαλκανικής αθλητικής συνεργασίας, συνδέοντάς την με τη γενικότερη γεωπολιτική κατάσταση.

Τρίτον, ο ερευνητής του μέλλοντος θα πρέπει να παρακολουθήσει το ζήτημα της συμμετοχής των «αμφιλεγόμενων» Βαλκανικών κρατών σε ΔΑΟ της περιοχής.

Τέταρτον, υπάρχει χώρος για μελλοντική συγκριτική μελέτη στο πεδίο των Ολυμπιακών προγραμμάτων και εφαρμογών. Για παράδειγμα, δύναται να ερευνηθεί η διασύνδεση και συνεργασία, ανάμεσα σε Βαλκανικά κράτη στο πλαίσιο της υλοποίησης Ολυμπιακών δράσεων και δραστηριοτήτων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Πίνακας συμμετοχών των κρατών των Βαλκανίων σε Ολυμπιακούς Αγώνες

Το Παράρτημα 1 καταγράφει τις συμμετοχές και τη συγκομιδή μεταλλίων των Βαλκανικών Ολυμπιακών Ομάδων στους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες. Η καταγραφή περιλαμβάνει τόσο τους Θερινούς, όσο και τους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες, πραγματοποιείται κατά αλφαβητική σειρά, αρχής γενομένης με τα «παλαιά» Βαλκανικά κράτη και εν συνεχεία με τα κράτη που δημιουργήθηκαν από τη διάλυση της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας.

Τα στοιχεία των συμμετοχών και οι πίνακες των μεταλλίων, αντλήθηκαν από το LA 84 Foundation Library και τον κατάλογο των Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών της ΔΟΕ.

Αλβανία

Η πρώτη συμμετοχή της Αλβανίας σε διοργάνωση Ολυμπιακών Αγώνων πραγματοποιήθηκε το 1972, στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Μονάχου. Από εκεί και έπειτα ακολούθησαν τα αλβανικά μπουϊκοτάζ, με την επανεκκίνηση να γίνεται από τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Βαρκελώνης του 1992, δίχως πλέον να διακόπτεται η Ολυμπιακή συμμετοχή. Μέχρι και σήμερα η Αλβανία δεν έχει κερδίσει κανένα Ολυμπιακό μετάλλιο, αν και έφτασε σε ορισμένες περιπτώσεις κοντά, ιδιαίτερα στα δυναμικά αθλήματα με κορωνίδα την άρση βαρών.

Βουλγαρία

Η Ολυμπιακή Ομάδα της Βουλγαρίας συμμετείχε στους πρώτους Σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896 στην Αθήνα. Από εκεί και έπειτα, απουσίασε σε 4 μόνο διοργανώσεις, του 1900, 1920, 1948 και 1984. Η Βουλγαρία έχει λάβει μέρος σε όλες τις Χειμερινές διοργανώσεις, με αφετηρία το 1936. Αξιοσημείωτο ότι περισσότερα από τα μισά μετάλλια της χώρας έχουν κατακτηθεί σε δύο αθλήματα, στην Πάλη και στην Άρση Βαρών.

Πίνακας Ολυμπιακών Μεταλλίων

Χώρα	Χρυσά	Ασημένια	Χάλκινα	Σύνολο
Βουλγαρία	55	90	85	230

Γιουγκοσλαβία

Η πρώτη καταγραφή της Γιουγκοσλαβίας σε Ολυμπιακή διοργάνωση τοποθετείται στο 1920, υπό το όνομα Βασίλειο της Γιουγκοσλαβίας. Από τότε δεν έχει απουσιάσει ποτέ, καθώς τόσο κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων του 1992 στη Βαρκελώνη απέστειλε ανεξάρτητους αθλητές, οι οποίοι όμως δεν είχαν το δικαίωμα να λάβουν μέρος στην παρέλαση της Τελετής Έναρξης, όσο και για τα έτη 1996 και 2000 που μετείχε με την ονομασία Σερβία και Μαυροβούνιο. Η παραδοσιακή γιουγκοσλαβική αθλητική σχολή των ομαδικών αθλημάτων, αποτυπώνεται και στον πίνακα των συνολικών μεταλλίων της χώρας, καθώς καταγράφει 8 μετάλλια στην Καλαθοσφαίριση, 7 στην Υδατοσφαίριση, από 5 στην Χειροσφαίριση και το Ποδόσφαιρο και 2 στην Πετοσφαίριση.

Πίνακας Ολυμπιακών Μεταλλίων

Χώρα	Χρυσά	Ασημένια	Χάλκινα	Σύνολο
Γιουγκοσλαβία	28	34	35	97

Ελλάδα

Η γενέτειρα των Ολυμπιακών Αγώνων έλαβε μέρος ανεξαιρέτως σε όλες τις σύγχρονες Θερινές Ολυμπιάδες, ενώ η πρώτη παρουσία της Ελλάδας σε Χειμερινούς Αγώνες καταγράφεται το 1936 στο Γκάρμις-Παρτενκίρχεν της Γερμανίας, με μοναδική απουσία το 1960 στο Squaw Valley των ΗΠΑ. Οι δύο κορυφαίες σε συμμετοχές αθλητών και συγκομιδή μεταλλίων της Ελληνικής Ολυμπιακής Ομάδας,

αποτυπώνονται στις δύο διοργανώσεις της Αθήνας: το 1896 με 169 αθλητές και 46 μετάλλια και το 2004 με 426 αθλητές και 16 Ολυμπιακά μετάλλια.

Πίνακας Ολυμπιακών Μεταλλίων

Χώρα	Χρυσά	Ασημένια	Χάλκινα	Σύνολο
Ελλάδα	35	45	41	121

Ρουμανία

Η αθλητική κουλτούρα των Ρουμάνων αποτυπώνεται στον πίνακα των Ολυμπιακών μεταλλίων, καθώς ανέρχονται στα 309. Από το 1900, η Ρουμανική Ολυμπιακή Ομάδα λαμβάνει μέρος στους Θερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες, με απουσίες κατά τα έτη 1904, 1920, 1932 και 1948, ενώ το 1928 απέστειλε τους πρώτους Ρουμάνους αθλητές σε Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες, με μοναδική απουσία στη διοργάνωση του 1960. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός του μεγάλου αριθμού Ολυμπιακών μεταλλίων στο άθλημα της Γυμναστικής.

Πίνακας Ολυμπιακών Μεταλλίων

Χώρα	Χρυσά	Ασημένια	Χάλκινα	Σύνολο
Ρουμανία	90	97	122	309

Τουρκία

Το 1908 ιδρύθηκε η Ολυμπιακή Επιτροπή της Τουρκίας, το ίδιο έτος που οι αθλητές έλαβαν μέρος στους πρώτους Ολυμπιακούς Αγώνες για την χώρα. Από τότε, η Τουρκική Ολυμπιακή Ομάδα μετείχε στις Θερινές διοργανώσεις, με εξαιρέσεις αυτές των ετών 1920, 1932 και 1980, ενώ σε επίπεδο Χειμερινών Ολυμπιακών

Αγώνων η πρώτη παρουσία καταγράφηκε το 1936. Το ‘εθνικό’ άθλημα των Τούρκων, η Πάλη, προσέφερε σχεδόν τα 2/3 των συνολικών Ολυμπιακών μεταλλίων τους, ενώ σημαντική είναι και η συμβολή της Άρσης Βαρών.

Πίνακας Ολυμπιακών Μεταλλίων

Χώρα	Χρυσά	Ασημένια	Χάλκινα	Σύνολο
Τουρκία	41	26	37	104

Βόρεια Μακεδονία

Η απαρχή της Ολυμπιακής παρουσίας της χώρας γίνεται το 1996 στους Αγώνες της Ατλάντα, με το όνομα πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (πΓΔΜ), ενώ το ντεμπούτο της σε Χειμερινές Ολυμπιάδες έλαβε χώρα το 1998 στο Ναγκάνο.

Πίνακας Ολυμπιακών Μεταλλίων

Χώρα	Χρυσά	Ασημένια	Χάλκινα	Σύνολο
Βόρεια Μακεδονία	0	1	1	2

Βοσνία και Ερζεγοβίνη

Η πρώτη της συμμετοχή της χώρας σε Θερινούς Αγώνες καταγράφηκε στη Βαρκελώνη το 1992 και δύο χρόνια μετά στην Χειμερινή διοργάνωση του Λιλλεχάμερ. Μέχρι και την τελευταία έκδοση των Ολυμπιακών Αγώνων το 2018, η Βοσνία δεν έχει κατακτήσει κανένα μετάλλιο.

Κοσσυφοπέδιο

Μία εκ των νεοσύστατων ΕΟΕ είναι αυτή του Κοσσυφοπεδίου. Πραγματοποίησε την παρθενική της Θερινή Ολυμπιακή εμφάνιση στους Αγώνες του Ρίο το 2016, ενώ το 2018 συμμετείχε στους Χειμερινούς Αγώνες της Πιονγκτσανγκ της Νότιας Κορέας. Στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Βραζιλίας μάλιστα, κατέκτησε και το πρώτο της Ολυμπιακό χρυσό μετάλλιο με την Μαϊλίντα Κελμέντι στο Τζούντο, ενώ και τα άλλα δύο μετάλλια κατακτήθηκαν στο ίδιο άθλημα, στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Τόκιο 2020.

Πίνακας Ολυμπιακών Μεταλλίων

Χώρα	Χρυσά	Ασημένια	Χάλκινα	Σύνολο
Κοσσυφοπέδιο	3	0	0	3

Κροατία

Το 1992 που διαλύθηκε η ενιαία Γιουγκοσλαβία, είναι και η χρονιά που η Κροατία κατήλθε στους Θερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες της Βαρκελώνης και στους Χειμερινούς της Άλπερτβιλ. Αν και δεν πέρασαν πολλά χρόνια από τότε, η Κροατική Ολυμπιακή Ομάδα έχει καταφέρει ήδη να κατακτήσει αρκετά μετάλλια.

Πίνακας Ολυμπιακών Μεταλλίων

Χώρα	Χρυσά	Ασημένια	Χάλκινα	Σύνολο
Κροατία	18	19	15	52

Μαυροβούνιο

Η ομάδα του Μαυροβουνίου πρωτοεμφανίστηκε στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2008 στο Πεκίνο και δύο χρόνια αργότερα κατήλθε και στους Χειμερινούς

Αγώνες του Βανκούβερ. Ως απόγονος της γιουγκοσλαβικής σχολής των ομαδικών αθλημάτων, κατέγραψε το μοναδικό της μετάλλιο στη Χειροσφαίριση γυναικών στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Λονδίνου το 2012, κατακτώντας τη δεύτερη θέση και το ασημένιο μετάλλιο.

Πίνακας Ολυμπιακών Μεταλλίων

Χώρα	Χρυσά	Ασημένια	Χάλκινα	Σύνολο
Μαυροβούνιο	0	1	0	1

Σερβία

Η Σερβία έλαβε μέρος για πρώτη φορά στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1912 στη Στοκχόλμη. Μετά από αυτή την εμφάνιση, επί σειρά ετών μετείχε ως μέλος της Γιουγκοσλαβίας. Στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Πεκίνου το 2008, επανήλθε ως Σερβική Ολυμπιακή Ομάδα.

Πίνακας Ολυμπιακών Μεταλλίων

Χώρα	Χρυσά	Ασημένια	Χάλκινα	Σύνολο
Σερβία	6	7	11	24

Σερβία και Μαυροβούνιο

Για δύο Ολυμπιακές διοργανώσεις της Αθήνας το 2004 και του Τορίνο το 2006, η Σερβία και το Μαυροβούνιο συμμετείχαν ως ενιαία Ολυμπιακή Ομάδα. Η διοργάνωση μάλιστα του 2004 στέφθηκε με ιδιαίτερη επιτυχία, καθώς η κοινή ομάδα κατέκτησε δύο ασημένια Ολυμπιακά μετάλλια, το πρώτο από την ανδρική ομάδα Υδατοσφαίρισης και το δεύτερο από την Γιάσνα Σέκαριτς στην Σκοποβολή.

Πίνακας Ολυμπιακών Μεταλλίων

Χώρα	Χρυσά	Ασημένια	Χάλκινα	Σύνολο
Σερβία και Μαυροβούνιο	0	2	0	2

Σλοβενία

Η ανεξαρτητοποίηση της Σλοβενίας από την Γιουγκοσλαβία το 1992, σήμανε και την αυτόνομη κάθοδο της Ολυμπιακής Ομάδας της χώρας, τόσο στους Θερινούς Αγώνες, όσο και στην Χειμερινή διοργάνωση εκείνου του έτους. Μέσα σε λίγα χρόνια πέτυχε να συλλέξει 52 Ολυμπιακά μετάλλια.

Πίνακας Ολυμπιακών Μεταλλίων

Χώρα	Χρυσά	Ασημένια	Χάλκινα	Σύνολο
Σλοβενία	12	17	23	52

Ανεξάρτητοι Ολυμπιακοί Μετέχοντες

Το 1992, λόγω της μη αναγνώρισης όλων των Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών της πρώην Γιουγκοσλαβίας, η ΔΟΕ επέτρεψε σε αθλητές από την Σερβία, το Μαυροβούνιο και την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, να λάβουν μέρος στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Βαρκελώνης, ως ομάδα με το όνομα Independent Olympic Participants. Ο συνολικός αριθμός των ανεξάρτητων αθλητών ανήλθε στους 58, ενώ 3 εξ αυτών κατέκτησαν Ολυμπιακά μετάλλια.

Πίνακας Ολυμπιακών Μεταλλίων

Χώρα	Χρυσά	Ασημένια	Χάλκινα	Σύνολο
Ανεξάρτητοι Ολυμπιακοί Μετέχοντες	0	1	2	3

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (2)

Από τη διακρατική στην ατομική διάσταση. Πρόσωπα του αθλητισμού από κράτη των Βαλκανίων στη δίνη της πολιτικής: Ορισμένα παραδείγματα.

Η παρούσα ενότητα καταγράφει βιογραφικά στοιχεία ορισμένων Ολυμπιονικών και στελεχών του αθλητισμού από κράτη των Βαλκανίων, η σταδιοδρομία των οποίων καταδεικνύει τη σύνδεση του Ολυμπιακού Κινήματος με πολιτικές πρακτικές. Η επιλογή βασίστηκε σε δύο κριτήρια: Πρώτον, η ανάδειξη όλων σε υψηλόβαθμες θέσεις του Ολυμπιακού Κινήματος, τόσο σε εθνικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο. Δεύτερον, η πληθώρα των αναφορών του Τύπου στα ονόματά τους, σε σχέση με την πολιτική τους επιρροή κατά το διάστημα της ανάμειξής τους στο Ολυμπιακό Κίνημα.

3.5.1. Νάντια Κομανέτσι

Το όνομα της Ρουμάνας Ολυμπιονίκη της ενόργανης γυμναστικής υπερέβη τα αθλητικά όρια της χώρας της και έγινε συνώνυμο της άψογης αθλητικής εκτέλεσης. Η Κομανέτσι έμεινε στην ιστορία ως η γυμνάστρια που κατόρθωσε να αποσπάσει την απόλυτη βαθμολογική συγκομιδή σε έναν αγώνα, το άριστα 10. Εκτός όμως από την αθλητική της υπόσταση, διαδραμάτισε τον δικό της πολιτικό ρόλο κατά τη διάρκεια του κομμουνιστικού καθεστώτος, ο οποίος σε αρκετές περιπτώσεις αποδείχθηκε ιδιαίτερος τραυματικός για την ίδια και το περιβάλλον της.

Η Νάντια Κομανέτσι γεννήθηκε στις 12 Νοεμβρίου 1961 στην πόλη Ονέστι. Η ενασχόλησή της με το άθλημα της ενόργανης γυμναστικής ξεκινά ήδη από την ηλικία των 6 ετών, με τον προπονητή Μπέλα Κάρολι να ανακαλύπτει το ταλέντο της και να την εντάσσει στις μικρές Εθνικές ομάδες της χώρας. Η πρώτη της συμμετοχή σε μεγάλο εγχώριο αγώνα δεν στέφθηκε με επιτυχία, καθώς ολοκλήρωσε τις εμφανίσεις της καταλαμβάνοντας τη 13^η θέση της γενικής κατάταξης. Η εντατική προπόνηση την έφερε γρήγορα σε υψηλό αγωνιστικό επίπεδο και το 1975 αποσπά τα πρώτα της μετάλλια σε Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα. Ένα έτος αργότερα, η Κομανέτσι έφθασε στο Μόντρεαλ του Καναδά για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1976 ως

φαβορί. Επιβεβαίωσε τις προβλέψεις, πραγματοποιώντας άριστες εμφανίσεις, αποσπώντας το τέλειο σκορ και προσφέροντας άρτιο αισθητικό αποτέλεσμα. Αν και το μέλλον την Κομανέτσι φάνταζε λαμπρό, άρχισαν να διαφαίνονται προβλήματα σε προσωπικό επίπεδο. Πρώτον, οι διαζευγμένοι γονείς της την εξανάγκασαν να αλλάξει προπονητή. Το γεγονός αυτό οδήγησε την Ρουμάνα πρωταθλήτρια στην απόφαση να επιχειρήσει να θέσει τέλος στη ζωή της, καταπίνοντας χλωρίνη. Το επόμενο βήμα μετά από την αποτυχημένη απόπειρα, εμπειρείχε έντονο πολιτικό χρώμα⁴⁶⁰.

Η ενηλικίωση της Κομανέτσι συνέπεσε με τον δεσμό της με τον Νίκου Τσαουσέσκου, γιο του ηγέτη της Ρουμανίας, προκαλώντας αντιδράσεις εντός και εκτός των ρουμανικών πολιτικών και αθλητικών πλαισίων. Η ταραχώδης προσωπική της ζωή είχε αντίκτυπο και στις αθλητικές της επιδόσεις, ακόμη και στην εικόνα που εξέπεμπε. Αν και το αγώνισμα που συμμετείχε επέβαλλε αυστηρή και λιτή διατροφική καθημερινότητα, η Κομανέτσι απέκτησε περιττά κιλά, τα οποία δυσχέραιναν την αθλητική της απόδοση. Η παρουσία της πρωταθλήτριας στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Μόσχας το 1980, αν και συνοδεύτηκε με συγκομιδή μεταλλίων, δε θύμιζε σε καμία περίπτωση την επίδοση στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Μόντρεαλ⁴⁶¹.

Το καθεστώς Τσαουσέσκου είχε βρει στο πρόσωπο της «μικρής κομμουνίστριας», ένα πολύτιμο προπαγανδιστικό εργαλείο. Η Κομανέτσι βρισκόταν υπό την «προστασία» της κυβέρνησης, με πλήρη έλεγχο κινήσεων και προθέσεων⁴⁶². Όπως η ίδια έχει περιγράψει, από ένα σημείο και έπειτα, η κατάσταση πίεσης και παρακολούθησης από το καθεστώς είχε φτάσει σε ιδιαίτερα προχωρημένο στάδιο. Της είχαν απαγορέψει τα ταξίδια σε χώρες του Δυτικού κόσμου, υπό το φόβο της αίτησης πολιτικού ασύλου, ενώ οι μυστικές υπηρεσίες της κομμουνιστικής Ρουμανίας παρακολουθούσαν το τηλέφωνο και τις κινήσεις της και μπορούσαν να διαβάσουν την αλληλογραφία της. Ένα μικρό κομμάτι από τη λάμψη και την αίγλη της Κομανέτσι επιχειρήσει να αποσπάσει το καθεστώς το 1984, κατά τους Ολυμπιακούς Αγώνες του Λος Άντζελες, με τη μετάβαση της πρωταθλήτριας ως τιμώμενης επισκέπτριας και επικεφαλής της ρουμανικής αντιπροσωπείας. Η διαρκής και συστηματική καταπίεση της Κομανέτσι αυξανόταν, γεγονός που την ώθησε να σκεφθεί το ενδεχόμενο φυγής

⁴⁶⁰ Lafon, L. (2016) *The Little Communist Who Never Smiled*, Bucuresti, σσ. 55-78.

⁴⁶¹ Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή (2015) Διαθέσιμο στο <https://www.olympic.org/nadia-comaneci>, (Πρόσβαση στις 13 Μαρτίου 2015).

⁴⁶² Tismaneamu, *Stalinism*, ό.π., σελ. 107.

της. Προς το τέλος της σοσιαλιστικής διακυβέρνησης της Ρουμανίας, εγκατέλειψε τη χώρα με περιπετειώδη τρόπο. Στα τέλη του 1989, γνώρισε τον ρουμανικής καταγωγής Κωνσταντίν Παναΐτ, μόνιμο κάτοικο Φλόριντα των ΗΠΑ. Στο ταξίδι για την Δύση, η Κομανέτσι είχε στο πλευρό της πέντε ακόμα άτομα. Η εξαμελής ομάδα κατόρθωσε να φτάσει στα σύνορα με την Ουγγαρία, όπου οι συνοριακοί φύλακες θα την αναγνώριζαν και θα της επέτρεπαν να συνεχίσει το ταξίδι της, με επόμενο σταθμό τα σύνορα με την Αυστρία. Εκεί, ζήτησε άσυλο στην αμερικανική Πρεσβεία και σε σύντομο χρονικό διάστημα επιβιβάσθηκε στην πτήση για τη Νέα Υόρκη. Μετά την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος, η Κομανέτσι γεφύρωσε τις διαφορές του παρελθόντος με τη γενέτειρά της και ανέλαβε τον ρόλο της μετάδοσης των Ολυμπιακών Αξιών στη νεολαία της Ρουμανίας.

3.5.2. Πρώην Βασιλεύς Κωνσταντίνος

Ο πρώην Βασιλιάς των Ελλήνων, Α.Μ. Κωνσταντίνος⁴⁶³, απασχόλησε το Ολυμπιακό Κίνημα, ως Χρυσός Ολυμπιονίκης και Μέλος της ΔΟΕ.

Γεννήθηκε τον Ιούνιο 1940, στα Ανάκτορα του Παλαιού Ψυχικού Αττικής. Πατέρας του ήταν ο τότε Πρίγκιπας και μετέπειτα Βασιλεύς των Ελλήνων, Παύλος και μητέρα του, η τότε Πριγκίπισσα και μετέπειτα Βασίλισσα Φρειδερίκη. Στις 6 Μαρτίου 1964, ο Κωνσταντίνος αναλαμβάνει τα ηνία της χώρας σε ηλικία μόλις 23 ετών, μετά από τον θάνατο του πατέρα του. Το ίδιο έτος στέφεται την Πριγκίπισσα της Δανίας, Άννα Μαρία, σε έναν γάμο που προκάλεσε το διεθνές ενδιαφέρον. Η επιβολή της επτάχρονης ελληνικής δικτατορίας το 1967, αποτέλεσε την αρχή του πολιτικού τέλους για τον Κωνσταντίνο. Το δημοψήφισμα του

---

⁴⁶³ Ο συγκεκριμένος τίτλος αναφέρεται στον επίσημο κατάλογο των Ολυμπιονικών της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, Διαθέσιμο στο <https://www.olympic.org/h-m-king-constantine>, (Πρόσβαση στις 19 Ιουνίου 2016).

Δεκεμβρίου του 1974 με το ερώτημα της αβασίλευτης ή βασιλευομένης Δημοκρατίας, τερμάτισε την Βασιλεία, καθώς ο ελληνικός λαός ψήφισε μαζικά υπέρ της αβασίλευτης Δημοκρατίας⁴⁶⁴.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1950 ξεκίνησε η ενασχόληση του νεαρού τότε Πρίγκιπα με τον αθλητισμό και ειδικότερα με το άθλημα τις ιστιοπλοΐας. Μετά την εξασφάλιση της πρόκρισης για τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Ρώμης το 1960, οι προπονήσεις του εντατικοποιήθηκαν με σκοπό την πλήρη ετοιμότητα κατά τη διάρκεια των Αγώνων. Η αδελφή του Κωνσταντίνου, Πριγκίπισσα Σοφία, ήταν αναπληρωματικό μέλος του πληρώματος και λάμβανε και εκείνη μέρος σε όλες τις προπονήσεις. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες της Ρώμης έμελλαν να σημαδέψουν αθλητικά, πολιτικά και προσωπικά τον Κωνσταντίνο. Η αρχή της εμπλοκής του με τη διοργάνωση πραγματοποιήθηκε στις 13 Αυγούστου 1960, με την Ολυμπιακή Φλόγα για την πόλη της Ρώμης. Ως διάδοχος του ελληνικού θρόνου, παρέδωσε την Ολυμπιακή Φλόγα για τους 17^{ους} Σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες σε εκπρόσωπο του ιταλικού Πολεμικού Ναυτικού, σε τελετή που φιλοξενήθηκε στο Καλλιμάρμαρο Στάδιο της Αθήνας,⁴⁶⁵. Παρέλασε ως σημαιοφόρος κατά την Τελετή Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων, στο Ολυμπιακό Στάδιο της Ρώμης και στις 8 Σεπτεμβρίου 1960, ως πηδαλιούχος του σκάφους «Νηρεύς» της ιστιοπλοϊκής κατηγορίας «Ντράγκον», με πλήρωμα τους Οδυσσέα Εσκιτζόγλου και Γιώργο Ζαΐμη, χάρισαν στην Ελλάδα το πρώτο της χρυσό Ολυμπιακό Μετάλλιο από το 1912, όταν η Ελλάδα είχε κατακτήσει στη Στοκχόλμη δύο μετάλλια με τον Κωνσταντίνο Τσικλητήρα. Η υποδοχή του διαδόχου και Ολυμπιονίκη Κωνσταντίνου ήταν ενθουσιώδης. Πλήθος κόσμου είχε κατακλύσει τους δρόμους, που οδηγούσαν από το αεροδρόμιο του Ελληνικού μέχρι και το κέντρο της Αθήνας, ενώ στο αεροδρόμιο τον υποδέχθηκε ο πατέρας του, ο Βασιλεύς Παύλος, μέλη της Βασιλικής οικογένειας και αγήματα των τριών Σωμάτων των Ενόπλων Δυνάμεων, αποδίδοντας τις προβλεπόμενες τιμές⁴⁶⁶. Εν συνεχεία, ο Κωνσταντίνος με τα άλλα δύο μέλη του πληρώματος κατευθύνθηκαν στην πλατεία Συντάγματος και κατέθεσαν δάφνινο στεφάνι στο

---

⁴⁶⁴ Λοβέρδος, *Πολιτική*, ό. π., σσ. 102-108.

⁴⁶⁵ Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή (1998) *Επίσημος κατάλογος Θερινών Ολυμπιακών Αγώνων*, Λωζάνη.

⁴⁶⁶ Μέγκος, Α. (2017) «8 Σεπτεμβρίου 1960: Ο Διάδοχος Κωνσταντίνος Χρυσός Ολυμπιονίκης στην ιστιοπλοΐα» Διαθέσιμο στο <http://www.royalchronicles.gr/diadoxos-konstantinos-xrusos-olumpionikis-stin-istioploia/>, (Πρόσβαση στις 7 Σεπτεμβρίου 2017).

μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτου. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Κωνσταντίνου εκείνες τις ημέρες: *«Είναι το πιο υπέροχο συναίσθημα που είχα ποτέ, έπειτα από τον αρραβώνα με τη γυναίκα μου»⁴⁶⁷*.

Η αναρρίχηση του Κωνσταντίνου στα υψηλά αξιώματα του Ολυμπιακού Κινήματος, ήταν θέμα χρόνου. Το πολιτικό του υπόβαθρο, σε συνδυασμό με την ανακήρυξη του σε Ολυμπιονίκη, δεν άφηναν κανένα περιθώριο μη αξιοποίησής του από το κλειστό και ελιτίστικο Κίνημα, το οποίο φιλοξενούσε και αρκετά πρόσωπα του κύκλου του πρώην Βασιλιά των Ελλήνων. Το 1963 γίνεται το νεαρότερο μέλος της ΔΟΕ, σε ηλικία 23 ετών. Στη ΔΟΕ θητεύει μέχρι και το 1974, ενώ διετέλεσε μέλος της Επιτροπής για τη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία, από το 1967 μέχρι και το 1973⁴⁶⁸.

Ο πρώην Βασιλιάς Κωνσταντίνος, εξακολουθεί να συμμετέχει και να παρεμβαίνει στα Ολυμπιακά πεπραγμένα της Ελλάδας, παρά το προχωρημένο της ηλικίας του και το βεβαρυμμένο της κατάστασης της υγείας του. Παρακολουθεί εκ του σύνεγγυς τις Τελετές Αφής των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αρχαία Ολυμπία, ενώ εξέπληξε το ακροατήριο στις 19 Σεπτεμβρίου 2016, στο πλαίσιο της βράβευσης των αθλητών που έλαβαν μέρος στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Ρίο, όπου καταβεβλημένος και συγκινημένος, δήλωσε: *«Αυτό που δεν γνωρίζουν οι Έλληνες και καλό είναι να το μάθουν, ότι οι αθλητές κάνουν μεγάλη προσπάθεια και ως εκ τούτου, τους ευχαριστώ κυρίως που μας έδωσαν ένα χαμόγελο αυτές τις δύσκολες μέρες»⁴⁶⁹*.

3.5.3. Ιβάν Σλάβκοφ

Ο Ιβάν Σλάβκοφ, Βούλγαρος δημοσιογράφος και παράγοντας του Ολυμπιακού Κινήματος, αποτελεί την προσωποποίηση του κομμουνιστικού νεποτισμού στη Βουλγαρία. Ο Σλάβκοφ γεννήθηκε στην πρωτεύουσα της

---

⁴⁶⁷ Γκατζογιάννης, Ν. και Paulson, J. «Γιατί ο Βασιλιάς της Ελλάδας ζει ως ένας κοινός θνητός;» Αφιέρωμα στο περιοδικό Town and Country, Αθήνα, Μάρτιος.

⁴⁶⁸ «H.M. King Constantine» (2016) Διαθέσιμο στο <https://www.olympic.org/h-m-king-constantine>, (Πρόσβαση τις 19 Ιουνίου 2016).

⁴⁶⁹ Γκατζογιάννης, «Γιατί ο Βασιλιάς», ό.π., σελ. 6.

Βουλγαρίας, στις 11 Μαΐου 1940. Ανέπτυξε έντονη δράση ως αθλητής της υδατοσφαίρισης, έλαβε πτυχίο του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου της Σόφιας και εργάστηκε ως δημοσιογράφος. Το 1966 ήλθε ένα ισχυρό πλήγμα στην προσωπική του ζωή, όταν απεβίωσε η σύζυγός του, Σβέτλα Μαρίνοβα, σε αεροπορικό δυστύχημα. Σύντομα ακολούθησε ένας γάμος που άνοιξε διάπλατα τις πύλες μια λαμπρής καριέρας για τον φιλόδοξο αθλητή. Η νέα του συμβία ήταν η κόρη του πανίσχυρου κομμουνιστή ηγέτη Ζίφκοφ, Λουντμίλα Ζίφκοβα, η οποία είχε μόλις λάβει διαζευκτήριο από προηγούμενο γάμο. Η πρώτη του παραγοντική ενασχόληση με τον αθλητισμό ήταν η θέση του Προέδρου στη Λέφσκι Σόφιας, την οποία υπηρέτησε μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1970. Το μεγάλο του επαγγελματικό άλμα το πραγματοποίησε το 1972, όταν τέθηκε επικεφαλής της Βουλγαρικής Δημόσιας Τηλεόρασης. Μέσα από το νέο του διευθυντικό ρόλο κατόρθωσε να εισχωρήσει στα άδυτα της κεντρικής πολιτικής σκηνής και να ελέγξει τις νευραλγικές υπηρεσίες του κομματικού κράτους. Άλλωστε, το συγκεκριμένο πόστο – που υπηρέτησε επί δέκα συναπτά έτη – του χάρισε και το προσωνύμιο «Bateto», που μεταφράζεται ως «Μεγάλος Αδελφός». Το 1981 ο Σλάβκοφ δέχτηκε και το δεύτερο χτύπημα της μοίρας, με το θάνατο σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα της δεύτερης συζύγου του. Ένα έτος μετά, άρχισε η ενασχόλησή του με τα Ολυμπιακά δρώμενα. Το 1982 ανέλαβε την ηγεσία της Ολυμπιακής Επιτροπής της Βουλγαρίας, παραμένοντας στον ίδιο θώκο μέχρι και το 2005, ενώ το 1987 έγινε μέλος της ΔΟΕ.

Το πρώτο κατηγορητήριο για υπόθεση διαφθοράς για τον Σλάβκοφ αφορούσε στην υποψηφιότητα της Σόφιας, για την ανάληψη των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων του 1992. Τα αποτελέσματα της έρευνας οδήγησαν στην οριστική αποβολή του Σλάβκοφ από τις τάξεις της ΔΟΕ. Στις 8 Ιουλίου 2005, η ΔΟΕ έκλεισε το θέμα: *«Η σύνοδος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, αποφάσισε να αποβάλει τον Κύριο Ιβάν Σλάβκοφ από τη ΔΟΕ, με ψήφους 84 υπέρ της αποπομπής και 12 κατά αυτής. Αυτό σημαίνει ότι η πρόταση για την αποβολή συγκέντρωσε την απαιτούμενη πλειοψηφία των 2/3 για την επικύρωση της πρότασης. Ο Πρόεδρος της ΔΟΕ, Ζακ Ρογκ, επιθυμεί να τονίσει ότι υπάρχει μηδενική ανοχή σε θέματα διαφθοράς. Όσο οδυνηρό είναι να αποβάλεις έναν συνάδελφο, ο Οργανισμός μας είναι πάντοτε περισσότερο*

σημαντικός από την ατομικότητα»⁴⁷⁰. Ο Ιβάν Σλάβκοφ απεβίωσε στη 1 Μαΐου 2011⁴⁷¹.

3.5.4. Βλάντε Ντίβατς

Ο Βλάντε Ντίβατς γεννήθηκε στις 3 Φεβρουαρίου 1968 στη μικρή πόλη Πριγιεπόλιγιε της νοτιοδυτικής Σερβίας, της ενιαίας τότε Γιουγκοσλαβίας. Οι χαρισματικές του ικανότητες, σε συνδυασμό με τον ιδιαίτερα ανεπτυγμένο για την ηλικία του σωματότυπο, τον οδήγησαν στην ένταξή του στην ομάδα της Παρτιζάν Βελιγραδίου. Την πρώτη αγωνιστική χρονιά με τα χρώματα της ομάδας (1987) κατέκτησε το πρωτάθλημα Γιουγκοσλαβίας με συμπαίκτες τους Τζόρτζεβιτς, Πάσπαλι και Ομπράντοβιτς. Το 1989 ξεκίνησε η παρουσία του στο αμερικάνικο πρωτάθλημα μπάσκετ του NBA. Η συμμετοχή και η συνολική παρουσία του Ντίβατς με την ομάδα της Γιουγκοσλαβίας αποτέλεσε έναν ισχυρό κρίκο στην αλυσίδα των επιτυχημένων εμφανίσεων της ενιαίας ομάδας, η οποία κατακτούσε επί σειρά ετών μετάλλια σε Ολυμπιακούς Αγώνες, Παγκόσμια και Ευρωπαϊκά Πρωταθλήματα. Το 1986 και σε ηλικία 18 ετών, ο Σέρβος πραγματοποίησε την παρθενική του εμφάνιση με την αποκαλούμενη «πλάβι» και δύο χρόνια αργότερα στέφεται Ολυμπιονίκης, κατακτώντας του αργυρό Ολυμπιακό μετάλλιο με τη Γιουγκοσλαβία, στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Σεούλ το 1988.

Σταθμός για την εξέλιξη της γιουγκοσλαβικής ομάδας μπάσκετ με πρωταγωνιστή τον Ντίβατς, ήταν το 1990⁴⁷². Στο Παγκόσμιο Πρωτάθλημα της Αργεντινής, η Γιουγκοσλαβία κατέκτησε την πρώτη θέση στη διοργάνωση, όμως στον τελικό αγώνα αποκαλύφθηκαν έντονα τα σημάδια των αποσχιστικών τάσεων της ενιαίας χώρας. Με τη λήξη της αναμέτρησης, οι Γιουγκοσλάβοι φίλαθλοι εισήλθαν εντός του αγωνιστικού χώρου για να πανηγυρίσουν τη νίκη της χώρας

---

⁴⁷⁰ «IOC excludes Ivan Slavkov» (2005) Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή, Δελτίο Τύπου, Λωζάνη, 8 Ιουλίου.

⁴⁷¹ Girginov, V. (2008) *Bulgarian Sport Policy 1945-1989*, Sofia, σσ. 12-19.

⁴⁷² FIBA (2017) Διαθέσιμο στο <http://archive.fiba.com/pages/eng/fa/p/rpp/q//pid/2626//players.html>, (Πρόσβαση στις 8 Απριλίου 2017).

τους⁴⁷³. Ένας εξ αυτών ύψωσε και κυμάτισε τη σημαία της Κροατίας και ο Ντίβατς έσπευσε να τον πλησιάσει και να του πει «ότι δεν έπρεπε να έχει τη συγκεκριμένη σημαία, καθώς αυτή ήταν νίκη της ενωμένης Γιουγκοσλαβίας». Εν τέλει, ο Σέρβος αθλητής απέσπασε τη σημαία της Κροατίας από τον φίλαθλο, γεγονός που τον κατέταξε αυτόματα στο «πάνθεον» των αθλητικών ηρώων για τους Σέρβους συμπατριώτες του, ενώ για τους Κροάτες αποτέλεσε τον εχθρό της χώρας τους. Προς αποφυγή περαιτέρω παρεξηγήσεων, ο Ντίβατς είχε δηλώσει ότι θα έπραττε το ίδιο και στην περίπτωση που συνέβαινε παρόμοιο περιστατικό και με τη σημαία της Σερβίας. Το 1996 κατέκτησε για δεύτερη φορά Ολυμπιακό μετάλλιο, στη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων της Ατλάντα. Η ενιαία Γιουγκοσλαβία έπαψε να υφίσταται, υπήρχε όμως με το ίδιο όνομα και τη συμμετοχή σε αυτήν της Σερβίας και του Μαυροβουνίου. Τρία χρόνια αργότερα, ο Ντίβατς αποφάσισε να αγωνισθεί με την «μισητή» αντίπαλο της πρώτης ομάδας του, τον Ερυθρό Αστέρα Βελιγραδίου. Αγωνιζόμενος ακόμη στις ΗΠΑ και εκμεταλλευόμενος την απόφαση του NBA να επιτρέψει τους παίκτες του να συμμετέχουν έστω και σε ένα αγώνα σε ομάδα της Ευρώπης – το αποκαλούμενο lockout– ο Ντίβατς υπέγραψε και προσέφερε τις υπηρεσίες του στον Ερυθρό Αστέρα για μόλις δύο παιχνίδια!. Η αντίδραση των Παρτιζάνων, του αγαπημένου συλλόγου του Ντίβατς, ήταν άμεση και σφοδρή, καθώς δεν έχαναν την ευκαιρία να τον αποκαλούν προδότη με συνθήματα και αναρτήσεις σχετικών πανό στο γήπεδο⁴⁷⁴.

Το 2000 καταγράφεται η πρώτη ανάμειξή του με το Ολυμπιακό Κίνημα. Η ΔΟΕ εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων του Σύδνεϋ, ανακοίνωσε τις 44 υποψηφιότητες για τις οκτώ θέσεις της Επιτροπής Αθλητών⁴⁷⁵, ανάμεσα στις οποίες και του Ντίβατς. Τελικώς, δεν εξελέγη και αρκετοί ειδήμονες επί των Ολυμπιακών θεμάτων έκαναν λόγο για πολιτική ανάμειξη, με την υπόθεση του Σέρβου Προέδρου, Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς, να κυριαρχεί εκείνη την περίοδο στην παγκόσμια επικαιρότητα. Στις 14 Ιουλίου 2005 ο Ντίβατς ανακοίνωσε την αποχώρησή του από την ενεργό αθλητική δράση, τερματίζοντας μία λαμπρή καριέρα. Το 2009 αποφάσισε ότι επιθυμεί να υπηρετήσει το Ολυμπιακό Κίνημα της χώρας του, κατερχόμενος στις

---

⁴⁷³ Bojanic, Z. (2014) *Nezaboravljia (Serbian Edition)*, Belgrade: Create Space Independent Publishing Platform, σσ. 65-89.

⁴⁷⁴ Ruiz, D. (1995) *Vlade Divac*, Los Angeles: Los Andes Publishing, σελ. 23.

⁴⁷⁵ International Olympic Committee (2017) Διαθέσιμο στο <https://www.olympic.org/vlade-divac>, (Πρόσβαση στις 8 Απριλίου 2017).

εκλογές για την ανάδειξη νέου Προέδρου της Σερβικής Ολυμπιακής Επιτροπής⁴⁷⁶. Εξελέγη νέος Πρόεδρος με αντίπαλο τον απερχόμενο Ιβάν Κούρτοβιτς και έπειτα από μία επιτυχημένη τετραετή θητεία ανανέωσε την ηγετική του θέση και στις εκλογές του 2012, χωρίς μάλιστα ανταγωνιστή. Κατά τη διάρκεια των οκτώ ετών της Προεδρίας του στην Ολυμπιακή Επιτροπή της Σερβίας, στήριξε και ανέδειξε τους πρωταθλητές της χώρας του, ανέπτυξε νέες Ολυμπιακές δράσεις και έδωσε έμφαση στην Ολυμπιακή προετοιμασία των αθλητών, έχοντας και την πλούσια προσωπική του Ολυμπιακή εμπειρία ως γνώμονα για τις επιλογές του. Καθ' όλη τη διάρκεια της πορείας του, ο Βλάντε Ντίβατς επέδειξε ιδιαίτερη ευαισθησία και ανέπτυξε έντονο ανθρωπιστικό έργο, με επίκεντρο κυρίως τα παιδιά και τα θύματα του πολέμου στη Γιουγκοσλαβία⁴⁷⁷. Υπήρξε ο ιδρυτής του Ιδρύματος Παιδιού Ντίβατς, που συνεργάζεται με την Ορθόδοξη Εκκλησία και προσφέρει απλόχερη οικονομική βοήθεια σε ανήμπορα παιδιά της Σερβίας.

---

⁴⁷⁶ Ίδρυμα Divac (2019) Διαθέσιμο στο <https://www.divac.com/en/Home>, (Πρόσβαση στις 17 Απριλίου 2019).

⁴⁷⁷ Σερβική Ολυμπιακή Επιτροπή (2016) Διαθέσιμο στο <http://www.oks.org.rs/vlade-divac-nosilac-olimpijskog-ordena-mok-a/>, (Πρόσβαση στις 19 Δεκεμβρίου 2016).

ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

1. Οργανισμοί

Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία (2002) *Αρχαία και Ιστορία της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων*, Αθήνα.

Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία (2000) *49^η Διεθνής Σύνοδος για Νέους Μετέχοντες*, Αρχαία Ολυμπία.

Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία (2010) *50^η Διεθνής Σύνοδος για Νέους Μετέχοντες*, Αρχαία Ολυμπία.

Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία (2012) *52^η Διεθνής Σύνοδος για Νέους Μετέχοντες*, Αρχαία Ολυμπία.

Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία, (2014) *54^η Διεθνής Σύνοδος για Νέους Μετέχοντες*, Αρχαία Ολυμπία.

Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία (2016) *56^η Διεθνής Σύνοδος για Νέους Μετέχοντες*, Αρχαία Ολυμπία.

Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία (2017) *57^η Διεθνής Σύνοδος για Νέους Μετέχοντες*, Αρχαία Ολυμπία.

Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία (2018) *58^η Διεθνής Σύνοδος για Νέους Μετέχοντες*, Αρχαία Ολυμπία.

Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία (2018) *14^η Διεθνής Σύνοδος για Διευθυντές Ολυμπιακών Επιτροπών και Ολυμπιακών Ακαδημιών*, Αρχαία Ολυμπία.

Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία (2016) *12^η Διεθνής Σύνοδος για Διευθυντές Ολυμπιακών Επιτροπών και Ολυμπιακών Ακαδημιών*, Αρχαία Ολυμπία.

Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία (2015) *11^η Διεθνής Σύνοδος για Διευθυντές Ολυμπιακών Επιτροπών και Ολυμπιακών Ακαδημιών*, Αρχαία Ολυμπία.

Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία (2018) *16^ο Διεθνές Σεμινάριο Ολυμπιακών Σπουδών για Μεταπτυχιακούς Φοιτητές*, Αρχαία Ολυμπία.

- Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή (2004) *Η Ελλάδα στους Ολυμπιακούς Αγώνες*, Αθήνα.
- Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή (2004) *Η Ολυμπιακή Φλόγα*, Αθήνα.
- Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή (2004) *Ελληνική Ολυμπιακή Ομάδα*, Αθήνα.
- Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 2004 (2004) *Επίσημο Πρόγραμμα Τελετής Έναρξης των Αγώνων της 28^{ης} Ολυμπιάδας*, Αθήνα.
- Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 2004 (2004) *Επίσημο Πρόγραμμα Τελετής Λήξης των Αγώνων της 28^{ης} Ολυμπιάδας*, Αθήνα.
- ΣΕΓΑΣ (1979) *Πενήντα χρόνια Βαλκανικών Αγώνων*, Αθήνα.
- Bulgarian Olympic Committee (1989) *Communist party and Council of Ministries decisions concerning Sofia 1992 and 1994 bid*, Sofia.
- International Olympic Academy (2011) *50 Years IOA. Inspirations and Memories*, Athens.
- International Olympic Academy (2012) *Directory of National Academies*, Athens.
- International Olympic Committee (2020) *Olympic Charter*, Lausanne.
- International Olympic Committee (1995) *Olympic Ceremonies, Historical Continuity and Cultural Exchange*, Barcelona – Lausanne.
- Istanbul 2020 Candidate City Olympic and Paralympic Games (2012) *Games Plan, Official Report, Games Plan*, Istanbul.
- Journal 01 (2012) *The Official Journal of the International Olympic Academy*, Athens.
- Journal 02 (2012) *The Official Journal of the International Olympic Academy*, Athens.
- Journal 06 (2014) *The Official Journal of the International Olympic Academy*, Athens.
- Journal 07 (2015) *The Official Journal of the International Olympic Academy*, Athens.
- Journal 10 (2016) *The Official Journal of the International Olympic Academy*, Athens.

Journal 11 / 12 (2017) *The Official Journal of the International Olympic Academy*, Athens.

Journal 13 (2018) *The Official Journal of the International Olympic Academy*, Athens.

Turkish Olympic Committee (2013) *Olympic World*, Issue 48, Istanbul.

Turkish Olympic Committee (2013) *Olympic World*, Issue 49, Istanbul.

Turkish Olympic Committee (2013) *Olympic World*, Issue 50, Istanbul.

Turkish Olympic Committee (2013) *Olympic World* Issue 51, Istanbul.

Turkish Olympic Committee (2014) *Olympic World*, Issue 53, Istanbul.

2. Προσωπικές Συνεντεύξεις

Albayrak Yesim, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Gedik Κωνσταντινούπολης (2013) Κωνσταντινούπολη.

Jankovic Natasa, Διευθύντρια Ιδρύματος Ολυμπισμού Ολυμπιακής Επιτροπής Σερβίας (2013) Βελιγράδι.

Miah Andy, Καθηγητής Ολυμπιακών Σπουδών Πανεπιστημίου Loughborough Μ.Βρετανίας (2008) Αρχαία Ολυμπία.

Ramsamy Sam, Μέλος Δ.Ο.Ε., Πρόεδρος Ολυμπιακής Ακαδημίας Νότιας Αφρικής (2015) Αρχαία Ολυμπία.

Seguin Benoit, Μέλος Ολυμπιακής Επιτροπής Καναδά, Καθηγητής Πανεπιστημίου Ottawa (2012) Αρχαία Ολυμπία.

Αμοιρίδης Ιωάννης, πρώην Βουλευτής ΠΑ.ΣΟ.Κ. (2010) Κατερίνη.

Κουκοδήμος Κωνσταντίνος, Ολυμπιονίκης Στίβου, Πρώην Γενικός Γραμματέας Αθλητισμού, Βουλευτής Νέας Δημοκρατίας (2013) Κατερίνη.

Κουράκης Αναστάσιος, Βουλευτής ΣΥ.ΡΙΖ.Α. (2008) Θεσσαλονίκη.

Νικολαΐδης Αλέξανδρος, Ολυμπιονίκης Ταεκβοντό (2008) Θεσσαλονίκη.

Ουδατζή Κυριακή, Διευθύντρια Ολυμπιακού Μουσείου Θεσσαλονίκης (2016) Θεσσαλονίκη.

Προύσαλης Κωνσταντίνος, Ολυμπιονίκης Πετοσφαίρισης (2008) Θεσσαλονίκη.

Ταξιλδάρης Αλέξανδρος, Παραολυμπιονίκης Κολύμβησης (2010) Κομοτηνή.

B. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ελληνόγλωσση

Αλμπανίδης, Ε. (2004) *Η ιστορία της άθλησης στον αρχαίο ελληνικό κόσμο*, Θεσσαλονίκη.

Αργυρόπουλος, Π. (1975) *Ο Μακεδονικός Αγών: Απομνημονεύματα*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Βαλκανικών Σπουδών.

Αυθίνος, Ι. και Γαργαλιάνος, Δ. (2003) *Οργάνωση Ολυμπιακών Αγώνων – Πανεπιστημιακές Παραδόσεις*, Αθήνα.

Βακαλόπουλος, Α. (1999) *Νέα Ελληνική Ιστορία, 1204 – 1985*, Θεσσαλονίκη.

Βακαλόπουλος, Κ. (1992) *Σύγχρονα Βαλκανικά εθνολογικά προβλήματα*.

Βαλντέν, Σ. (1993) *Βαλκανική συνεργασία και Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση*, Αθήνα.

Βαλντάκης, Ι. (1989) *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1949 – 1988*, Θεσσαλονίκη: Εκδ. Παρατηρητής.

Βαλντέν, Σ. (1992) *Ελλάδα-Γιουγκοσλαβία: γέννηση και εξέλιξη μιας κρίσης και οι ανακατατάξεις στα Βαλκάνια 1961-1962*, Αθήνα.

Βερέμης, Θ. (1995) *Η Τουρκία σήμερα: πολιτεία, κοινωνία, οικονομικά, εξωτερική πολιτική, θρησκεία*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, Αθήνα.

Βίκερς, Μ. (1998) *Αλβανία: Από την αναρχία σε μια Βαλκανική ταυτότητα*, Αθήνα.

Βίκερς, Μ. (1997) *Οι Αλβανοί: νεώτερη και σύγχρονη ιστορία*, Αθήνα.

- Βουγιουκλή, Ε. (2006) *Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία*, Αθήνα: Εκδ. Σπανίδης.
- Γαργαλιάνος, Δ. (1998) *Αθλητισμός και εξωτερική πολιτική*, Αθήνα.
- Γιαλλουρίδης, Χ. (1998) *Τα Βαλκανικά κράτη Γιουγκοσλαβία, Τουρκία, Ρουμανία, Βουλγαρία: Ιστορία- Πολιτικό Σύστημα- Εξωτερική Πολιτική*, Αθήνα.
- Γιαλλουρίδης, Χ. (1999) *Ελλάδα και Τουρκία μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου*, Αθήνα.
- Γιανγκ, Τ. (2002) *Η Ευρώπη του ψυχρού πολέμου, 1945-1991: πολιτική ιστορία*, Αθήνα.
- Γιαννάκης, Τ. (1992) *Ζάππειες και Σύγχρονες Ολυμπιάδες*, Αθήνα.
- Γιάτσης, Σ. (1998) *Η ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο*, Θεσσαλονίκη.
- Εγκυκλοπαίδεια *ΥΔΡΙΑ* (1978) Αθήνα: Εταιρία Ελληνικών Εκδόσεων Α.Ε.
- Ζάικος, Ν. (2004) *Δομνίτσα Λανίτου-Καβουνίδου. Αθλητική βιογραφία, Ιστορικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της διεθνούς γυναικείας αθλητικής κίνησης*, Θεσσαλονίκη: Εκδ. Σταμούλη.
- Ζαϊμάκης, Γ. και Petre, Β. (2004) *Πολιτισμικός ιμπεριαλισμός και σπορ στην ανατολική Μεσόγειο και την Κρήτη: Ο ρόλος των βρετανικών στρατευμάτων (1880-1912)*, Επετειακός τόμος: Κυριαρχίες και συνειδήσεις στη Μεσόγειο 1880-1920, Επιμ. Σ. Πετμεζάς και Λ. Τζεδάκη, Εταιρεία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, Ηράκλειο.
- Ζαϊμάκης, Γ. και Φουρναράκη, Ε. (2015) *Κοινωνία και αθλητισμός στην Ελλάδα. Κοινωνιολογικές και ιστορικές προσεγγίσεις*, Αθήνα.
- Θεοδωρίδης, Π. και Κεχαγιάς, Β. (2016) *Αφιέρωμα στην ιστορία του Άρη και του ΠΑΟΚ*, Εκπομπή "Έκατογραφία", ΕΡΤ3, Θεσσαλονίκη.
- Καρβουναράκης, Θ. (2012) *Ο ψυχρός πόλεμος: μια διεπιστημονική προσέγγιση*, Αθήνα.
- Καργάκος, Σ. (1995) *Από το Μακεδονικό Ζήτημα στην εμπλοκή των Σκοπίων*, Αθήνα: Εκδ. Gutenberg.
- Καστελλάν, Ζ. (1991) *Η ιστορία των Βαλκανίων*, Παρίσι: Εκδ. Γκοβόστης.

- Κατσόβσκα-Μαλιγκούδη, Γ. (2004) *Οι Σλάβοι των Βαλκανίων. Εισαγωγή στην ιστορία και τον πολιτισμό τους*, Αθήνα: Εκδ. Gutenberg.
- Κεντρωτής, Κ. (2012) *Μετά το 'τέλος' της Ιστορίας*, Θεσσαλονίκη.
- Κύρρης, Κ. (1986) *Τουρκία και Βαλκάνια : ιστορικό δοκίμιο*, Αθήνα.
- Κουκούρογλου, Β. (1981) *Βαλκανικοί Αγώνες. Εγκυκλοπαίδεια Parygus Larousse Britannica*, Αθήνα.
- Κουλούρη, Χ. και Γεωργιάδης, Κ. (2007) *Η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία. Ιστορία ενός Ολυμπιακού θεσμού*, Αθήνα.
- Κουλούρη, Χ. (1997) *Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας: γυμναστικά και αθλητικά σωματεία, 1870-1922*, Αθήνα.
- Κυρίτσης, Δ. (2005) *Πανθεσσαλονίκειος Αθλητικός Όμιλος Κωνσταντινουπολιτών 1926-2005*, Θεσσαλονίκη: Εκδ. Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης.
- Κύρου, Α. (1962) *Οι Βαλκάνιοι γείτονές μας*. Αθήνα.
- Λινάρδος, Π. (1998) *Η Σμύρνη του Πανιωνίου: Από τη σμυρναϊκή πρωτοπορία στην αθηναϊκή αναγέννηση*, Αθήνα: Έκδοση πολιτιστικού σωματείο Νέας Σμύρνης Οι Φίλοι των Τεχνών.
- Λινάρδος, Π. (2010) *Ο δημοσιογράφος Δημητρός Δάλλας*, εγ. Μικρασιατική Ηχώ, φ. 408. Αθήνα.
- Λινάρδος, Π. (1999) *Ταξίδι στη Γέννηση και στις Ρίζες του Θεσμού των Βαλκανικών Αγώνων 1924 – 1928*, Αθήνα.
- Λοβέρδος, Α. (2000) *Πολιτική Ιστορία της Ελλάδας, 1828 – 1975*, Αθήνα.
- Λουντζενφίχτερ, Α. (2002) *Από την Αθήνα (1896) στο Πεκίνο (2008). Το παρασκήνιο της διεκδίκησης των Ολυμπιακών Αγώνων*, Αθήνα: Εκδ. Καστανιώτη.
- Μανιτάκης, Π. (1961) *Βαλκανικοί Αγώνες. Στη Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια του Αθλητισμού*, Αθήνα.
- Μανιτάκης, Π. (1962) *100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού*, Αθήνα.
- Μανωλοπούλου-Βαρβιτσιώτη, Κ. (1998) *Σύγχρονα Προβλήματα Μειονοτήτων στα Βαλκάνια*, Αθήνα.
- Μαρινέσκου, Φ. (2007) *Οι Ρουμάνοι: ιστορία και πολιτισμός*, Αθήνα.

- Μαυρομμάτης, Μ. (2002) *Χουάν Αντόνιο Σάμαρανκ, 21 χρόνια στην προεδρία της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής*, Αθήνα.
- Μουρατίδης, Ι. (1992) *Ιστορία Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού*, Θεσσαλονίκη.
- Μπαλτάς, Α. (2015) *Ο Ελληνικός Αθλητισμός στην Κωνσταντινούπολη 1877-1922*, περιοδ. Μικρασιατική Σπίθα, τόμ. 19ος, Σέρρες.
- Μπαλτάς, Α. (2014) *Ο Ελληνικός Αθλητισμός στη Σμύρνη 1890 – 1922*, Αθήνα.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2002) *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Μπόση, Μ. (2002) *Βουλγαρία, Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών "Ανδρέας Παπανδρέου"*, Αθήνα.
- Μπόση, Μ. (2000) *Σλοβενία, Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών "Ανδρέας Παπανδρέου"*, Αθήνα.
- Μπόση, Μ. (2000) *Φυγομ, Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών "Ανδρέας Παπανδρέου"*, Αθήνα.
- Μπούτος, Π. (1995) *Παρατηρητής στην Κροατία*, Αθήνα.
- Νόταρης, Ι. (2002) *ΑΕΚ, ο καρπός της αθλητικής παράδοσης της Πόλης στη σύγχρονη Αθήνα*, Αθήνα.
- Νυσταζοπούλου – Πελεκίδου, Μ. (1994) *Τα Βαλκάνια στο μεσοπόλεμο*, Αθήνα.
- Παπασωτηρίου, Χ. (1994) *Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου*, Αθήνα.
- Παναγιωτόπουλος, Δ. (2001) *Αθλητικές Σχέσεις. Ολυμπιακή και Διεθνής Αγωνιστική*, Αθήνα.
- Παναγιωτόπουλος, Δ. (1995) *Δίκαιο Διεθνών Αθλητικών Σχέσεων*, Αθήνα – Κομοτηνή.
- Πετρακόπουλος, Σ. (1990) *Τα «μυθικά» του ΠΑΟΚ*, Θεσσαλονίκη.
- Πιπινέλης, Π. (1948) *Ιστορία της Εξωτερικής Πολιτικής της Ελλάδος*, Αθήνα.
- Πυλιανίδης, Θ., Μητηλέτσης, Μ., Κοντοστάθης, Α., Σμήλιος, Η., Αυγερινός, Α. Κελεπούρης, Ν. (2003) *Κλασικός Αθλητισμός, Σημειώσεις ΤΕΦΑΑ/ΔΠΘ*, Κομοτηνή.
- Σβορώνος, Ν. (1999) *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*, Αθήνα.

- Σβολόπουλος, Κ. (1987) *Η Ελληνική Πολιτική στα Βαλκάνια, 1974-1981*. Αθήνα.
- Σιδέρης, Ι. (2012) *Ο Ψυχρός Πόλεμος, Μία διεπιστημονική προσέγγιση*. Αθήνα
- Σίμσον, Β. και Τζένιγκς, Α. (1992) *Τα αφεντικά των Ολυμπιακών Αγώνων*, Αθήνα.
- Σφέτας, Σ. (2011) *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία 2*, Θεσσαλονίκη.
- Σφήκας, Θ. (1999) *Ethnicity and nationalism in East Central Europe and the Balkans*, Aldershot.
- Σκιαδάς, Ε. (2004) *Νεώτερη Ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία*, Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή, Αθήνα.
- Σολομωνίδης, Χ. Σ. και Λωρέντης, Ν. Ε. (1967) *Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος*, Έκδοση Πανιωνίου ΓΣΣ, Αθήνα.
- Σπαθάρη, Ε. (1992) *Το Ολυμπιακό Πνεύμα*, Αθήνα.
- Συναδινός, Π. και Χούτας, Ν. (2016) *Ολυμπιακοί Αγώνες Αθήνα 2004. Αποτίμηση των επιπτώσεων των Αγώνων στην κοινωνία και στην οικονομία, μέσω κριτικής προσέγγισης. Αλήθειες και Μύθοι*, Αθήνα.
- Τα Ολυμπιακά Αθλήματα* (2001) Αθήνα: Εκδόσεις ΥΠΕΠΘ.
- Ταρασσουλέας, Α. (1990) *Ελληνική Συμμετοχή στις Σύγχρονες Ολυμπιάδες*, Αθήνα.
- Τερζής, Ν. (2001) *Teacher education in the Balkan countries*, *Balkan Society for Pedagogy and Education*, Θεσσαλονίκη.
- Τερζής, Ν. (2007) *Education and values in the Balkan countries*, Θεσσαλονίκη.
- Φαφούτης, Σ. και Ευθυμίου, Δ. (1994) *Τα άλματα*, Αθήνα.
- Φιλίππου, Ε. (2002) *Η Ιστορία των Σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων 1896 – 2000. Η θεατή και Αθέατη πλευρά τους*, Αθήνα.
- Χατζηαργύρης, Κ. (1977) *Βουλγαρία : ο σοσιαλισμός σε μια μικρή χώρα*, Αθήνα.
- Χατζηβασιλείου, Ε. (2009) *Στα σύνορα των κόσμων: η Ελλάδα και ο ψυχρός πόλεμος, 1952-1967*, Αθήνα.
- Χιδίρογλου, Π. (1993) *Η σχέση της Τουρκίας με την Βαλκανική κρίση*, Αθήνα.

Χρηστίδης, Γ. (2003) *Τα Κομμουνιστικά Βαλκάνια. Εισαγωγή στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική στην Αλβανία, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία και Ρουμανία την περίοδο 1945-1989*, Θεσσαλονίκη.

Χρηστίδης, Γ. (1977) *Turkey and the ex-communist Balkans: an analysis of bilateral relations between Turkey and the ex-communist Balkans after the end of the Cold War, 1990-1992*, Exeter.

Χριστογιάννης, Γ. (1999) *Στο ηφαίστειο των Βαλκανίων : προσωπική μαρτυρία, Βουλγαρία 1987-1991*, Αθήνα.

2. Ξενόγλωσση

Abali, A. (1974) *Cumhuriyetimizin 50. yilinda genclik ve spor (Sport and youth in 50th Republic of Turkey)*. Ankara: T. C. Genclik ve Spor Bakanligi.

Alexandris, A. (1983) *The Greek Minority of Istanbul and Greek-Turkish Relations 1918–74*. Athens.

Alison, L. (1986) *Sport and Politics*, Manchester: University Press.

Andricopoulos, J. (1983) *The Balkan Search for Security in the Face of the Disintegration of the Structure of Europe after World War One: The Balkan Entente of 1934*, Birkbeck College, University of London, London.

Arıpinar, E., Atabeyoğlu, C., Cebecioğlu, T. (2000) *Olimpiyat Oyunlarında Türk Kızları*. İstanbul: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları.

Arnaud, P. (1998) *Sport and International Politics: Impact of Facism and Communism on Sport*. London.

Atabeyoğlu, C. (1977) *Olimpiyat Oyunlarının Yüzüncü Yılında Türkiye*. İstanbul: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları,.

Atabeyoğlu, C. (2003) *Olimpiyatlardaki İlk Altın Adamımız: Yaşar Erkan*. İstanbul: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları.

- Atabeyođlu, C. (2003) *Türk Atletizminde İlk ve Tek Adam: Ruhi Sarıalp*. İstanbul: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları.
- Atabeyođlu, C. (2004) *Olimpiyatlarda Türk Sporcuları*. İstanbul: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları.
- Andrews, J. C. (1985) *Physical education, sport and recreation in developing countries*. FIEP Bulletin, N,Y.
- Aray, S. (1959) *Bir Galatasaraylı'nın hatıraları* (The memories of a Galatasaray supporter), İzmir.
- Asir, V. (2012) *"Selim Sirri Tarcan". Dost göz ile 75 yaşında genç Selim Sirri Tarcan*, İstanbul.
- Baker, B. G. (1913) *The Passing of the Turkish Empire in Europe*. London: Seeley, Service.
- Bardareva, R. (2008) *History of the Olympic Movement*. Sofia.
- Barker, G. (1950) *Macedonia: Its Place in Balkan Power Politics*. London and New York.
- Banac, I. (1988) *With Stalin against Tito: Cominformist splits in Yugoslav Communism*. Belgrade.
- Bankov, P. (1984) *Analiz na sportno-sastezatelna dejnost v oblastta na masovija sport* [An analysis of sport-competitive activity in mass sport], Sport & Science, 10. Sofia.
- Bankov, P. (1988) *Physical Education and Sport in Bulgaria*, Sofia.
- Bilge, N. (1988) *Türkiye'de beden eğitimi öğretmeninin yetistirilmesi*. (Physical education teacher training in Turkey). Ankara: Kultur Bakanligi Yayinlari.
- Bideleux, R. (2000) *A History of Eastern Europe. Crisis and Change*, London.
- Bideleux, R. (2007) *The Balkans: a post-Communist history*, London.
- Brickman, W.W. (1985) *The Turkish cultural and educational revolution: John Dewey's report of 1924*. Eastern European Education, London.

- Beamish, R. and Ritchie, I. (2005) *The Spectre of steroids: Nazi Propaganda, Cold War Anxiety and Patriarchal Paternalism*, *The International Journal of the History of Sport*, 22 (5), London.
- Bonde, H. (1999) *Sport and Anti-Communism: Danish Gymnastics. Encounter with Stalinism in its Formative Years*, *The International Journal of the History of Sport*, 16, London.
- Brinton, A. (1995) *The idea of civil society: Evolution and Challenges in the Central and Eastern European Context since 1989*, In *The Contours of Legitimacy in Central Europe: New Approaches*. European Studies Centre, St Anthony's College, London.
- Cashmore, E. (2000) *Making Sense Of Sports*, London.
- Crampton, R.J. (2002) *The Balkans since the Second World War*, London.
- Crampton, R.J. (2005) *A concise history of Bulgaria*, Cambridge.
- Crampton, R.J. (1997) *Eastern Europe in the twentieth century - and after*, London.
- Crampton, R.J. (1994) *Eastern Europe in the twentieth century*, London.
- Christopoulos, G. (1944) *Bulgaria's Record*, Chicago.
- Coakley, J. (1994) *Sport in Society: Issues and Controversies*, St Louis.
- Daphni, G. (1974) *Greece between Two Wars 1923–40*, 2 vols. Athens: Ikaros.
- Dagli, N. and Akturk, B. (1988) *Hukümetler ve programları* (Turkish governments and their programmes) Ankara: T.B.M.M. Basimevi.
- Davison, R. (1998) *Turkey – A short history*, Huntington.
- Dawisha, K. (1997) *Politics, power, and the struggle for democracy in South-East Europe*, Cambridge.
- Deal, C. (2014) *Framing war, sport and politics the soviet invasion of Afghanistan and the Moscow Olympics*, London.
- Demirhan, G. & Sacli, F. (2013) *Physical education in Turkey in the context of society with the culture of movement, Physical education and health global perspectives and best practice* (Eds. M.K. Chin & C.R. Edginton). Urbana: Sagamore Publishing.

- Dickwash, H. & Gudlach, H. (1993) *Άλματα*. Εκδόσεις Σάλτο, Θεσσαλονίκη.
- Dietrich, H. W. & Gundlach, H. (1993) *Δρόμοι*. Εκδόσεις Σάλτο, Θεσσαλονίκη.
- Djordjevic, B. (1981) *100 Kilometers Review*, Belgrade.
- Donia, R. (2006) *Sarajevo: A Biography*, Michigan.
- Eraslan, A. (2009) *Finlandiya 'nun PISA' daki Başarisının Nedenleri: Türkiye için Alınacak Dersler Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, Ankara.
- Ergün, M. (1985) *Karşılaştırmalı Eğitim*. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Fişek, K. (2003) *Spor Yönetimi*, İstanbul: YGS Yayınları.
- Fischer, B. (2007) *Balkan strongmen: dictators and authoritarian rulers of South Eastern Europe*, London.
- Gallagher, T. (2003) *The Balkans after the Cold War: from tyranny to tragedy*, London.
- Gangas, D. (2016) *Olympic Movement and International Politics. Facts and Thoughts*, Athens.
- Gardiner, S. (1998) *Sports Law*, London.
- Gartner, M. (1989) *Socialist Countries. Sports Success before Perestroika and after?* International Review for the Sociology of Sport, London.
- Georgiadis, K. (2003) *Olympic Revival. The Revival of the Olympic Games in Modern Times*, Athens.
- Georgiadis, K. and Syrigos, A. (2009) *Olympic Truce, Sport as a platform for Peace*, Athens.
- Georgiev, N. (1971) *Olympic Collection*, Sofia.
- Geshkoff, T. (1940) *Balkan Union. A Road to Peace in South-eastern Europe*, New York.
- Giatzidis, E. (2002) *An introduction to post-communist Bulgaria: political, economic, and social transformations*, Manchester.
- Girginov, V. and Sandanski, I. (2004) *From Participants to Competitors: The Transformation of British Gymnastics and the Role of the Eastern European*

- Model of Sport*, In Girginov, V. and M. Collins (Eds.), *Sport in Eastern European Society: Past and Present*, London: Taylor & Francis.
- Girginov, V. (2000) *Pre-totalitarian, Totalitarian and Post-totalitarian Masculinity: The Projection of the Male Image in Sports Policy in Bulgaria*, *European Sports History Review* 2, London.
- Girginov, V. (2004) *Totalitarian Sport: Towards an understanding of its logic, practice and legacy*, *Totalitarian Movements and Political Religions*, London.
- Girginov, V. (1998) *Capitalist Philosophy and Communist Practice: The Transformation of Eastern European Sport and the International Olympic Committee*, *Culture, Sport, Society*, London.
- Glenny, M. (1996) *The Fall of Yugoslavia: The Third Balkan War*, New York.
- Green, M. and Oakley, B. (2001) *Elite Sport Development Systems and Playing to Win:32 Uniformity and Diversity in International Approaches*, N.Y.
- Guttman, A. (1992) *The Olympics. A History of the Modern Games*, Illinois.
- Güven, O. (1996) *Türkiye'de Cumhuriyet döneminde beden eğitimi ve spor öğretmenleri yetistiren okulların eğitimini hazırlayan çalışmalar* (Preparing studies on education for training schools of physical education and sports teachers during the period of declaration of Turkish Republic). *Journal of Physical Education and Sport Sciences*, London.
- Guttman A. (1983) *The Games must go on. Avery Brundage and the Olympic Movement*, London.
- Groudev, S. (1954) *Colonel General Vladimir Stoychev, Master of Sports*. Sofia.
- Hasluck, M. (1954) *The Unwritten Law in Albania*. Cambridge.
- Hassiotis, I. (1995) *Greece and Inter-Balkan Relations: History and Contemporary Implications*, Athens.
- Haralampiev, D. and Bankov, P. (1983) *Physical Education and Sport in the People's Republic of Bulgaria*, Sofia: Sofia Press.
- Harmandar, D. (2010) *Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Yetiştirme Programlarının İncelenmesi: Türkiye-Belçika Karşılaştırması*. Ankara: Gazi Üniversitesi.

- Hergüner G. (2016) *Beden Eğitimi ve Sporda Karşılaştırmalı Eğitim*. In: Sakarya Üniversitesi SBF, Öğretmenlik Bölümü, Ankara.
- Henry, I. and Nassis, P. (1999) *Political clientelism and sports policy in Greece*, International Review for the Sociology of Sport, 34 (1) Basingstoke.
- Henry, I. (2001) *The Politics of Leisure Policy* 2nd ed., Basingstoke: Palgrave.
- Hill, C. (1983) *The Politics of the Olympic Movement*, Manchester.
- Hinz, L. & Gundlach, H. (1993) *Πίψεις*. Εκδόσεις Σάλτο, Θεσσαλονίκη.
- Hoberman, M.J. (1984) *Sport and Political Ideology*, London.
- Hoffmeister, F. (2006) *Legal aspects of the Cyprus problem: Annan plan and EU accession*. 67, Nicosia.
- Houlihan, B. (1991) *The Government and Politics of Sport*. London and New York: Routledge.
- Houlihan, B. and White, A. (2002) *The Politics of Sports Development: development of sport or development through sport?* London: Routledge.
- Ilinescu, A. (2016) *Culisele participării României la Olimpiada din Los Angeles din 1984 – SUA a plătit 120000 de dolari*, Bucharest.
- İstanbuluoğlu, A. (2008) *Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi'nin 100 Yılı*. İstanbul: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları.
- Ionescu, S. (2009) *Introducere în sociologia sportului, editura Politehnica*, Timișoara.
- Jelavich, B. (1983) *History of the Balkans*, vol. 2: Twentieth Century. Cambridge.
- Jessop, B. (1990) *State Theory-Putting Capitalist States in their Place*, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press, University Park.
- Kahraman, A. (1995) *Osmanli devletinde spor* (Sport in the Ottoman Empire). Ankara: Kultur Bakanligi Yayinlari.
- Kaplan, R. (1993) *Balkan ghosts: a journey through history*, New York.
- Karagozoglu, G. (1991) *Teacher education reform in Turkey. Action in teacher education*, Istanbul.

- Karakucuk, S. (1992) *Türk spor kurumu dergisi*. (Journal of Turkish Sport Institute). 1936-1938, Ankara.
- Karaküçük, S. (1991) *Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Faaliyet Alanları*. In: Alanı GÜTE, editor, Ankara.
- Karatun, O. (1973) *Physical education in Turkey*. (Ed. D.S. Ainsworth). Physical education around the world.
- Kerner, R J. and Howard, H. (1936) *The Balkan Conferences and the Balkan Entente 1930–35. A Study in the Recent History of the Balkan and Near Eastern Peoples*, Berkeley.
- Kerning, C. (1978) *Marxism, communism and western society*, Athens.
- Kissoudi, P. (2008) Sport, Politics and International Relations in the Twentieth Century, *International Journal of the History of Sport*, London.
- Kissoudi, P. (2008) Sport, Politics and International Relations in the Balkans: the Balkan Games from 1929 to 1932, *International Journal of the History of Sport*, London.
- Kirişescu, C. (1964) *Palestrica, editura Uniunii de Cultură fizică și Sport*, Bucharest.
- Kirk, G. (1953) *The Balkan States in 1938. Bulgaria and the Balkan Entente: The Salonica Agreement of 31 July 1938*. In *Survey of International Affairs 1938*, edited by M.V. Toynbee. London, New York and Toronto: Oxford University Press.
- Kruger, A. (1996) *Buying Victories is Positively Degrading. European Origins of Government Pursuit of National Prestige Through Sport*. In *Tribal Identities: Nationalism, Europe, Sport*, edited by J.A. Mangan, London: Frank Cass.
- Koryürek, C. E. (2003) *Olimpiyadla*, İstanbul: Stil Matbaacılık.
- Kostovicova, D. (2008) *Transnationalism in the Balkans*, London.
- Ladas, S. (1932) *The Exchange of Minorities. Bulgaria, Greece and Turkey*, New York.
- Lafon, L. (2016) *The Little Communist Who Never Smiled*, Bucuresti.

- Lampe, J. (2000) *Yugoslavia as History: Twice there was a Country*, London: Cambridge University Press.
- Langley, A. (1989) *Sport and Politics*, Wayland.
- Lapchick, R. (1975) *The Politics of Race and International Sport*. Westport: Greenwood Press.
- Lewis, G. (1974) *Modern Turkey*. New York: Praeger.
- Light, D. (2001) *Post-Communist Romania: coming to terms with transition*, London.
- MacIntosh, D. C. (1986) *Canadian Government Involvement in Sport: Some Consequences and Issues*. In *The 1984 Olympic Scientific Congress Proceedings*, vol. 7, edited by G. Redmond. Champaign, IL: Human Kinetics Publishers.
- Mallon, B. (2011) *Historical dictionary of the Olympic Movement*.
- Mangan, J.A. (2003) *Prologue: Combative Sports and Combative Societies*. In *The European Sports History Review*, vol. 5. edited by J.A. Mangan, London and Portland.
- Manolova, M. (1994) *Istoriya na darzhavata i pravoto: Treta Balgarska darzhava 1878- 1944* [History of the state and the law: Third Bulgarian state 1878-1944], Blagoevgrad: South West University "N. Rilski".
- MEB. T.C. (2015) *Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Ders Çizelgeleri*, Istanbul.
- MEB T.C. (2015) *Talimve Terbiye Kurulu Başkanlığı Ders Programları Oyun ve Fiziki Etkinlikler*, Istanbul.
- Millar, D.B. (1962) *The Nature of Politics*, London.
- Miller, W. (1931) *Greece and her Neighbours*, London.
- Muller, N. (1998) *International Olympic Academy, IOA. Thirty – eight years of lectures 1961 – 1998*, Lausanne.
- Nassis, P. (1994) *Analysis of Sport Policy in Greece, through a Strategic Relations Perspective 1980-1993*, Loughborough: Loughborough University.
- Offe, C. (1996) *Varieties of Transformation: The East European and East German Experience*, Cambridge: Polity Press.

- Okçabol, R. (2005) *Öğretmen Yetiştirme Sistemimiz. Ütopya Yayınevi*, Ankara.
- Okan, K. (1975) *Türk spor tarihi*. (Turkish sport history), Ankara: Mektupla Öğretim Yayını.
- Olimpijski Muzej Sarajevo (2010) *Official Album*, Sarajevo.
- Panaïotov, I. (1946) *Greeks and Bulgarians: A Historical Outline*. Sofia.
- Padelford, J.N. (1935) *Peace in the Balkans. The Movement towards International Organization in the Balkans*. New York.
- Pavlowitch, S. (1999) *A History of the Balkans, 1804–1945*. New York: Addison Wesley Longman.
- Pavlowitch, S. (1971) *Yugoslavia*. New York.
- Peskin, V. (2008) *International justice in Rwanda and the Balkans: virtual trials and the struggle for state cooperation*, New York.
- Perica, V. (2001) *Balkan Idols: Religion and Nationalism in Yugoslav States*, Belgrade.
- Pettifer, J. (1998) *Albania: From Anarchy to a Balkan Identity*, Athens.
- Petrovic, K. (1983) *Social differentiation and stratification in Yugoslav society and sport, 1972-1982*, Yugoslavia, Ljubljana: Institute of Kinesiology.
- Pentzopoulos, D. (1962) *The Balkan Exchange of Minorities and its Impact upon Greece*, Paris.
- Petrescu, C. (2001) Contrasting/Conflicting Identities: Bessarabians, Romanians, Moldovans, in *Nation-Building and Contested Identities*, Polirom.
- Psomiades, H. (1968) *The Eastern Question. The Last Phase: A Study in Greek and Turkish Diplomacy*, Thessaloniki.
- Riordan, J. (1991) *Sport, politics and communism*, Manchester: Manchester University Press.
- Riordan, J. and Kruger, A. (2003) *European Cultures of Sport: Examining the nations and regions*. Bristol.
- Ristelhueber, R. (1950) *Histoire des Peuples Balkaniques*. Paris: Libraire Artheme Fayard.

- Rothschild, J. (1974) *East Central Europe between the two World Wars*, N.Y.
- Roucek, J.S. (1939) *Balkan Politics: International Relations in no Man's Land*. Stanford, CA, and London.
- Rusu, O. (2012) *Structural and Organizational Profile of Sport in Romania*, în Claude Sobry (ed.) *Sports Governance in the World. A Socio-Historic Approach*, vol. II. The Transition in Central and Eastern European Sport, Editions de Manuscrit, Paris.
- Rusu, O. (2009) Popovici I. *Politici și strategii în sportul de performanță*, editura Pim, Iași.
- Rusu, O. Rusu, D. (2008) *Comitetul Internațional Olimpic ca miză politică în relațiile internaționale*, editura Pim, Iași.
- San, H. (1985) Belgeleriyle *Türk Spor Tarihinde Olimpizm veya Olimpik Hareket*. İstanbul: Türk Spor Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Sarajevo Tourist Association and the Organizing Committee of the XIV Olympic Winter Games* (1983) Sarajevo.
- Schevill, F. (1922) *The history of the Balkan Peninsula*, New York: Harcourt, Brace and Company.
- Seton-Watson, R.W. (1966) *The rise of nationality in the Balkans*, New York: Fertig.
- Solidarite Olympique (2005) *Plan quadriennal 2005 – 2008*, Lausanne.
- Spiljevic, M. (1983) *Sarajevo is ready*. Review: Yugoslav Monthly Magazine, 12, 19-30, Sarajevo.
- Stanojevic, R. (1978) *World champions*. Review: Yugoslav Monthly Magazine, Belgrade.
- Sforza, C. (1940) *Fifty Years of War and Diplomacy in the Balkans*. Pashich and the Union of the Yugoslavs, trans. by J. G. Clemenceau de Clerco, New York: Columbia University Press.
- Skocpol, T. (1979) *States and Social Revolutions; A comparative analysis of France, Russia, and China*, New York: Cambridge University Press.

- Sports and Ethics (2000) In *Pierre de Coubertin 1863–1937: Olympism – Selected Writings*, edited by N. Muller, Lausanne: International Olympic Committee.
- Shirer, W. (1984) *20th Century Journey: A Memoir of a Life and the Times, The Nightmare Years*, vol. 2. New York: Little Brown & Company.
- Stavrianos, L.S. (1964) *Balkan Federation: A History of the Movement toward Balkan Unity in Modern Times*. Hamden, CT: Archon Books.
- Stavrianos, S.L. (1958) *The Balkans since 1453*, New York.
- Stoichev, A. (1986) *Sociologia na sporta* [Sport Sociology] Sofia: Medicina I Fizkultura.
- Stoianovich, T. (1994) *Balkan Words. The First and Last Europe*, New York.
- Stolyarov, V. (1984) *The Role of International Sporting Ties in Strengthening Peace and Understanding Between Nations*, Sofia.
- Swain, G. (2011) *Tito: a biography*, London.
- Tarcan, S.S. (1932) *Beden terbiyesi: Oyun, cimnastik, spor* (Physical education: Play, gymnastics, sport). Istanbul: Devlet Matbaasi.
- Tarcan, S.S. (1946) *Hatiralarim*. (My memories), Istanbul: Turkiye Yayınevi.
- Taylor, T. (1986) *Sport and International Relations*, Manchester.
- Tismaneanu, V. (2003) *Stalinism for all seasons: a political history of Romanian communism*, Berkeley.
- TMOK, (1988) *Olimpik Hareket*. İstanbul: Hürriyet Gazetesi Matbaası, İstanbul.
- Turan, K. (2005) *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türk-Alman Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi*, İstanbul.
- Tzachrista, V. (2000) *Modern Olympic Games Museum, The History of the Olympic Games reflected in the exhibits of the Museum at Ancient Olympia*, Athens.
- Türkoğlu, A. (1984) *Türkiye ve Fransa'da Lise Programlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*, İstanbul.
- Üstel, L.C. (2004) *Atina'dan Atina'ya*. İstanbul: Morpa.
- Vassev, A. (1950) *Tasks and organisation of sports movement in PR Bulgaria*, Sofia: Fizkultura.

- Vanuliet, M.L. (1968) *Physical education and recreation in Europe*, London.
- Vickers, M. (1997) *Albania: from anarchy to a Balkan identity*, London.
- Vuic, J. (2015) *The Sarajevo Olympics: A History of the 1984 Winter Games*, Massachusetts.
- Wallace, C. and Alt, R. (2001) *Youth Cultures Under Authoritarian Regimes: The Case of Swings Against the Nazis*, Youth and Society 32, Berlin.
- Wallenchinsky, D. (2008) *The complete book of the Olympics*, London.
- Weiss, L. and Hobson, J. (1995) *States and Economic Development*, Cambridge: Polity Press.
- Whannel, G. (1983) *Blowing the Whistle. The Politics of Sport*, London.
- Weiler, P. (2010) *The Sports and the law: Text, cases, and problems*, Graz.
- Whitehead, M. (2000) *Aims as an issue in physical education*. Issues in physical education (Eds S. Capel & S. Piotrowski), London, New York: Roudledge/Falmer Taylor & Francis Group.
- Woodwardm, S. (1995) *Balkan tragedy: chaos and dissolution after the Cold War*, Washington.
- Yucel, H.A. (1994) *Turkiye'de orta ogretim* (Secondary school education in Turkey), Ankara: Kultur Bakanligi Yayinlari.

3. Διαδικτυακοί τόποι

www.nocalbania.org.al(Ολυμπιακή Επιτροπή Αλβανίας)

www.hoc.gr(Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή)

www.hoa.org.gr(Ελληνική Ολυμπιακή Ακαδημία)

www.ioa.org.gr(Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία)

www.olympictruce.org(Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκεχειρίας)

www.ioapa.org(Ένωση Μετεχόντων Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας)

www.fshf.org(Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία Αλβανίας)
www.bgolympic.org(Ολυμπιακή Επιτροπή Βουλγαρίας)
www.segas.gr(Ελληνική Ομοσπονδία Στίβου)
www.olimpiyat.org.tr(Ολυμπιακή Επιτροπή Τουρκίας)
www.levski.bg(Λέφσκι Σόφιας)
www.sr.partizan.rs(Παρτιζάν Βελιγραδίου)
www.crvnazvezdafk.com(Ερυθρός Αστήρας Βελιγραδίου)
www.fcdinamo.ro(Δυναμό Βουκουρεστίου)
www.aekfc.gr(ΑΕΚ)
www.apollonpontoufc.gr(Απόλλων Πόντου)
www.paokfc.gr(ΠΑΟΚ)
www.panioniosfc.gr(Πανιώνιος)
www.bjk.com.tr(Μπεσίκτας)
www.galatasaray.org(Γαλατά Σαράι)
www.oks.org.rs(Ολυμπιακή Επιτροπή Σερβίας)
www.olympic.org(Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή)
www.hoo.hr(Ολυμπιακή Επιτροπή Κροατίας)
www.cosr.ro(Ολυμπιακή Επιτροπή Ρουμανίας)
www.olympic.si(Ολυμπιακή Επιτροπή Σλοβενίας)
www.okbih.ba(Ολυμπιακή Επιτροπή Βοσνίας και Ερζεγοβίνης)
www.cok.me(Ολυμπιακή Επιτροπή Μαυροβουνίου)
www.mok.org.mk(Ολυμπιακή Επιτροπή Βόρειας Μακεδονίας)
www.noc-kosovo.org(Ολυμπιακή Επιτροπή Κοσσυφοπεδίου)
www.olympicwinners.gr(Σύλλογος Ελλήνων Ολυμπιονικών)
www.balkan-athletics.eu(Βαλκανική Ένωση Στίβου)
www.balkanleague.net(Βαλκανική Ένωση Καλαθοσφαίρισης)

www.balkanvolleyball.org(Βαλκανική Ένωση Πετοσφαίρισης)

www.balkancyclingunion.org(Βαλκανική Ποδηλατική Ένωση)

www.olympicmuseum-thessaloniki.org(Ολυμπιακό Μουσείο Θεσσαλονίκης)

www.euroleague.net(Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Καλαθοσφαίρισης)

www.nba.com(Αμερικανικό Πρωτάθλημα Καλαθοσφαίρισης)

www.fibaeurope.com(Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Καλαθοσφαίρισης)

www.nfsbih.ba(Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία Βοσνίας και Ερζεγοβίνης)

www.iaaf.org(Παγκόσμια Ομοσπονδία Στίβου)

www.uefa.com(Παγκόσμια Ομοσπονδία Ποδοσφαίρου)

www.fig-gymnastics.com(Παγκόσμια Ομοσπονδία Γυμναστικής)

<https://www.loc.gov/>(Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου)

<https://www.worldcat.org/identities/>(WorldCat)

<https://www.kfskenderbeu.al/>(KFS Skenderbeu)

<http://bnr.bg/en>(Radio Bulgaria)

<http://www.csasteaua.ro>(Στεάουα)

<https://www.gnkdinamo.hr/HR/Klub/Povijest>(Δυναμό Ζάγκρεμπ)

<http://fcrapid.ro>(Ραπίντ Βουκουρεστίου)

<https://cfr1907.ro>(Κλουζ)

<http://www.apollongs.gr>(Απόλλων Σμύρνης)

<https://www.fenerbahce.org>(Φενέρ Μπακτσέ)

<https://www.trabzonspor.org>(Τραμπνοσπόρ)

<http://www.volleyplanet.gr>(Volley Planet)

<https://www.elop.gr>(Ελληνική Ομοσπονδία Πάλης)

<https://hef.gr>(Ελληνική Ομοσπονδία Ιππασίας)

<http://www.ippasia-magazine.gr>(Περιοδικό Ιππασία)

<http://hellenic-cycling.gr>(Ελληνική Ομοσπονδία Ποδηλασίας)

<http://www.istanbulyelken.org.tr>(IstanbulYelken)

<http://www.sportschios.gr>(Sports Chios)

<https://web.archive.org>(Balkan Rowing Association)

<http://www.balkankarate.org/>(Βαλκανική Ομοσπονδία Καράτε)

<https://worldtaekwondo-europe.org/>(Παγκόσμια Ομοσπονδία Τάεκβοντο)

<http://btutaekwondo.org/>(Βαλκανική Ομοσπονδία Τάεκβοντο)

<https://www.armstat.am>(Δημοκρατία της Αρμενίας)

<http://www.oxfordreference.com>(Oxford Reference)

<https://www.merriam-webster.com>(Merriam-Webster's Collegiate Dictionary)

<http://gov.ge/>(Κυβέρνηση της Γεωργίας)